

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IPiSS

Mazowsze.
serce Polski

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Danuta M. Piekut-Brodzka

BEZDOMNOŚĆ NA MAZOWSZU

Raport z badania

Publikacja jest rezultatem realizacji projektu
„Bezdomność na Mazowszu”
i jest współfinansowana ze środków
Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

**BEZDOMNOŚĆ
NA
MAZOWSZU**

Raport z badania

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IPiSS

Mazowsze.
serce Polski

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Danuta M. Piekut-Brodzka

BEZDOMNOŚĆ NA MAZOWSZU

Raport z badania

Warszawa 2013

Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, www.ipiss.com.pl

Publikacja jest rezultatem realizacji Projektu: „Bezdomność na Mazowszu”
współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Priorytet VII. Promocja integracji społecznej
Działanie 7.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej
Poddziałanie 7.2.1. Aktywizacja zawodowa i społeczne osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

ZESPÓŁ OPINIODAWCZO-WYDAWNICZY
*Bożenna Balcerzak-Paradowska (przewodnicząca),
Marek Bednarski, Zdzisław Czajka, Daria Szatkowska,
Danuta Szymanowska, Gertruda Uścińska, Jerzy Wratny*

Recenzent
dr Anna Monika Kruk

Projekt okładki
Luiza Patrycja Daab

Redakcja
Beata Maria Mizerska

Skład komputerowy
Daria Szatkowska

© Copyright by Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2013
Wszelkie prawa zastrzeżone. Każda reprodukcja lub adaptacja całości bądź części
niniejszej publikacji, niezależnie od zastosowanej techniki reprodukcji (drukarskiej,
fotograficznej, komputerowej i in.), wymaga pisemnej zgody Wydawcy

ISBN 978-83-61125-77-8

Druk: Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna i Reklamowo-Handlowa „ADAM” Adam Mazurek,
nakład 1000 egz., 38 ark. wyd.

Spis treści

Wstęp	7
Część 1. Zagadnienia metodologiczne.....	9
1.1. Koncepcja badania sytuacji bezdomnych mężczyzn.....	9
1.1.1. Istota bezdomności w kontekście badawczym.....	9
1.1.2. Wykładnia porządkowania treści badawczych	10
1.2. Kwestie metodyczne badania bezdomnych mężczyzn na Mazowszu.....	12
1.2.1. Przedmiot, cel badania, problemy badawcze	12
1.2.2. Technika, narzędzie badawcze, teren, organizacja badania, sposób opracowania wyników	13
Część 2. Wyniki badania	18
2.1. Przebieg bezdomności	18
2.2. Sytuacja rodzinna	34
2.3. Stan zdrowia	45
2.4. Uzależnienia	52
2.5. Karalność	62
2.6. Sytuacja mieszkaniowa.....	65
2.7. Praca zarobkowa.....	72
2.8. Sfera psychospołeczna.....	81
2.9. Przyczyny bezdomności	130
2.10. Zaspokajanie potrzeb w czasie bezdomności	142
2.11. Korzystanie z pomocy w czasie bezdomności	167
2.12. Uwarunkowania wychodzenia z bezdomności.....	181
2.13. Podsumowanie i wnioski	262
Przebieg bezdomności i stosunek do bezdomności.....	262
Sytuacja rodzinna	263
Stan zdrowia.....	264
Uzależnienia	265
Karalność.....	265

Sytuacja mieszkaniowa	266
Praca zarobkowa	267
Sfera socjopsychiczna	268
Przyczyny bezdomności.....	272
Zaspokajanie potrzeb podczas bezdomności	273
Korzystanie z pomocy w okresie bezdomności	276
Uwarunkowania wychodzenia z bezdomności	277
Spis tabel	285

WSTĘP

Dotychczas brak było pogłębionych badań problemu bezdomności w rejonie mazowieckim. Prezentowane badanie wypełnia tę lukę. Współfinansowane zostało z grantu Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu operacyjnego Kapitał Ludzki (Priorytet VII – Promocja integracji społecznej. Działanie 7.2 – Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnieniu sektora ekonomii społecznej. Podzadanie 7.2.1 – Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym).

Zamysł badawczy wyznaczała specyfika bezdomności, którą należy postrzegać nie tylko jako zjawisko ze skutkami społecznymi i ekonomicznymi, ale i (moim zdaniem) przede wszystkim jako stan odnoszący się do istoty bytu człowieczego.

Bezdomności nie da się zredukować do jednego wymiaru: psychologicznego, społecznego, etycznego, kulturowego, ekonomicznego. Próby takich ujęć są obciążone błędem wyabstrahowania z tego co się nakłada, a krzyżując wzmacnia w bezdomności. Zatem poszukiwano wielowątkowych treści wyjaśniających bezdomność, poprzez wywiady z 703 bezdomnymi przebywającymi na terenie Mazowsza, czyli z uwzględnieniem perspektywy pojmowania bezdomności przez osoby jej doświadczające. Bezdomni to osoby doświadczające nie tylko braku mieszkania, odczuwające dyskomfort w zaspokajaniu potrzeb materialnych, ale też pozbawione interakcji społecznych (m.in. na najbliższej człowiekowi grupie – rodzinie), tożsamości, znaków kulturowych zapewniających im identyfikację osobowościową, to osoby bez punktu odniesienia w postrzeganiu świata, pozbawione szacunku (zob. Danuta M. Piekut-Brodzka, *Bezdomność*, Warszawa 2006, s. 43).

Raport składa się z dwóch części. Pierwsza obejmuje ogólne zagadnienia metodologiczne, które zawierają autorską koncepcję badania bezdomności, z propozycją porządkowania treści badawczych oraz metodykę – w klasycznym ujęciu – odnoszącą się do badania bezdomnych na Mazowszu. W części drugiej zaprezentowane zostały wyniki badania.

Każde badanie posiada – z natury rzeczy – ograniczające ramy. Starając się zachować przedstawione w powyższych akapitach podkreślenia merytoryczne, poddano analizie (z celem poznawczym i aplikacyjnym oraz z refleksją końcową) kwestie o zasadniczym znaczeniu: przebieg bezdomności, sytuację rodzinną bezdomnych, ich stan zdrowia, uzależnienia, karalność, sytuację mieszkaniową, pracę zarobkową, sferę psychiczną, przyczyny bezdomności, zaspokajanie potrzeb i korzystanie z pomocy w czasie bezdomności, uwarunkowania wychodzenia z bezdomności.

Pozostaję z nadzieją, że raport ten stanowić będzie inspirację do podejmowania dalszych badań oraz z wiarą, za T. Mertonem, iż „człowiek może odrodzić się do prawdziwego i godnego życia w każdym momencie swojej egzystencji”.

Książka zawiera wyniki badania prowadzonego według koncepcji autorki. Sposób ich prezentacji i forma redakcyjna została ustalona przez Wydawnictwo IPiSS.

Danuta M. Piekut-Brodzka

CZEŚĆ 1. ZAGADNIENIA METODOLOGICZNE

1.1. Koncepcja badania sytuacji bezdomnych mężczyzn

1.1.1. Istota bezdomności w kontekście badawczym

Badając zjawisko bezdomności, przedmiotem naszego zainteresowania czynimy konstrukt empiryczny, którego najistotniejszą cechą jest osadzenie w odczuwalnej i rozumianej podmiotowo sytuacji doświadczanej osobiście.

Zatem formułując diagnozę sytuacji, należy uwzględnić sferę emocjonalno-wolicjonalną badanego podmiotu.

W kontekście podejmowanej problematyki, sytuacja to położenie, ogół warunków, w których znaleźli się bezdomni. Ale bezdomność to suma ontologicznych faktów z ich właściwościami nacechowanymi okolicznościami etiologicznymi. Stąd dokonywanej pod kątem działań pomocowych obserwacji podlegać powinien stan, czynniki wywołujące zdarzenie, cechy socjodemograficzne bezdomnych.

Przy takim podejściu, bezdomność należy definiować nie tylko jako sytuację człowieka nie posiadającego miejsca spełniającego warunki mieszkalne, w którym mógł stale i bez ograniczeń przebywać, ale także jako sytuację (osobowościową, społeczną, kulturową) wyrażającą się w:

- specyficzności emocji i dyspozycji osobniczych (poddających się obserwacji),
- specyficzności stosunku do własnej osoby, do innych bezdomnych, do społeczeństwa,
- stosunku do rodziny,
- stosunku do stabilizacji życiowej,
- sposobie rozwiązywania problemów egzystencjalnych (wyżywienia, noclegu, zdobywania źródeł utrzymania),
- specyfice położenia kulturowego (w porównaniu z normami kulturowymi danego społeczeństwa).¹

Myślenie o zjawisku bezdomności w głównej mierze powinien wyznaczać fakt, że bezdomność to przede wszystkim sytuacja skrajna bytu człowieczego, sytuacja człowieka wykluczonego ze wszystkich sfer, w których uczestniczą tzw. socjologicznie normalni, ale równocześnie sytuacja wpisana w ład społeczny. Konotuje ona zjawiska negatywne społecznie i osobniczo, takie jak m.in. alkoholizm, bezrobocie.

Przedstawione konstatacje określiły kierunek poszukiwań badawczych i prowadzenia analizy wyników badania.

---

¹ D. Piekut-Brodzka, *Bezdomność*, CHAT, Warszawa 2006, s. 57.

1.1.2. Wykładnia porządkowania treści badawczych

Specyfika badanej rzeczywistości wyznacza sposób postępowania badawczego i analizy.

W badaniu, a następnie w analizie jego wyników należy uwzględnić fakt, że bezdomność to zarówno stan, jak i proces złożony społecznie i osobniczo, zwłaszcza psychologicznie. Empirycznie opisujemy bezdomność poprzez typologie głównych cech (zmiennych) tego stanu i procesu. Należy zatem wyłonić podstawowe składniki zjawisk (osób) empirycznie poznawalne. Trzeba tak dobrać zmienne, aby można było poznać istotne cechy, przejawy, przyczyny bezdomności i możliwości wyjścia z niej.

Badając bezdomność, wskazane jest przyjęcie zasady wieloaspektowego ujmowania problematyki z punktu widzenia różnych nauk oraz różnorodnych uzupełniających się danych empirycznych. Bezdomność powinna być przyporządkowana do tej grupy zagadnień, które argumentują konieczność pokonywania barier międzydyscyplinarnych.

Tworząc model do badania i analizy sytuacji bezdomnych, wyłonienia wymagają (w ujęciu wieloczynnikowym i wieloaspektowym) grupy problemów i odpowiadające im kategorie atrybucyjne w zakresie sytuacji socjodemograficznej i psychospołecznej z uwzględnieniem zmiennych pozwalających na formułowanie trafnych form pomocy bezdomnym, a mianowicie:

1. Przebieg bezdomności:

- czas trwania bezdomności,
- nieprzerwalność stanu bezdomności lub cykliczność,
- przyczyny przerywania bezdomności (aktywizacja zawodowa, uwarunkowania rodzinne, zdrowotne),
- zdobywanie (lub nie) mieszkania w czasie trwania bezdomności i przerywanie tego stanu,
- przyczyny powrotu do bezdomności,
- utożsamianie się z osobą bezdomną,
- kształtowanie się kontaktów z innymi bezdomnymi, orientacja w hierarchii społecznej bezdomnych,
- umiejętność lawirowania w systemie pomocy,
- przystosowanie się do warunków życia w bezdomności;

2. Sytuacja rodzinna

- stan cywilny,
- dzietność i wiek dzieci,
- orientacja co do sytuacji opiekuńczej niepełnoletnich dzieci,
- utrzymywanie kontaktu z żoną, byłą partnerką, z niepełnoletnimi lub pełnoletnimi dziećmi,
- skłonność do utrzymywania trwałych związków małżeńskich, partnerskich,
- typ rodziny pochodzenia (zaburzona/niezaburzona),
- alkoholizm rodziców,
- atmosfera w rodzinie pochodzenia,
- postawy wychowawcze rodziców/opiekunów, stosowane przez nich kary i nagrody,
- stopień zaspokojenia potrzeb: miłości, życzliwości, poczucia własnej wartości, wiary we własne siły, poznawcze;

3. Stan zdrowia

- stan zdrowia przed powstaniem bezdomności,

– samoocena stanu zdrowia w czasie trwania bezdomności, orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, grupie inwalidzkiej, rodzaj chorób, na które cierpią bezdomni,

– posiadanie ubezpieczenia zdrowotnego;

4. Uzależnienia

– spożywanie alkoholu przed powstaniem bezdomności i w czasie trwania bezdomności,
– częstość i rodzaj spożywanego alkoholu z podziałem na konsumpcyjne i niekonsumpcyjne,

– zażywanie narkotyków przed powstaniem bezdomności i w czasie trwania bezdomności;

5. Karalność

– odbywanie kary pozbawienia wolności i jej wymiar przed powstaniem bezdomności oraz w czasie trwania bezdomności;

6. Sytuacja mieszkaniowa

– miejsce ostatniego zameldowania na stałe (miasto, wieś),
– posiadanie meldunku,
– powody utraty meldunku,
– osoby, z którymi bezdomni mieszkali przed powstaniem bezdomności,
– chęć powrotu bezdomnych do byłego miejsca zamieszkania,
– warunki, które zdaniem bezdomnych powinny być spełnione, aby powrócili do uprzedniego miejsca zamieszkania;

7. Praca zarobkowa

– zatrudnienie przed powstaniem bezdomności,
– poszukiwanie pracy w czasie bezdomności, skuteczność poszukiwań,
– stosunek bezdomnych do pracy zarobkowej (chęć wykonywania pracy i warunki jej podjęcia);

8. Sfera psychospołeczna

– odczuwanie osamotnienia, kompleksu niższości (powody) przed powstaniem bezdomności i w czasie jej trwania,

– odczuwanie w czasie trwania bezdomności wstydu, załamania, wewnętrznej pustki, wycofania, złości, agresji, obojętności, lęku,

– możliwość bycia sobą i prowadzenia dowolnego stylu życia w samoocenie bezdomnych,

– samookreślenie siebie przez bezdomnych (włóczęga, alkoholik, człowiek pokrzywdzony przez los, normalny, jak każdy człowiek),

– identyfikacja z grupą bezdomnych,

– czynniki decydujące zdaniem bezdomnych o powodzeniu życiowym,

– preferowany przez bezdomnych sposób na życie,

– poglądy bezdomnych na temat przyczyn uniknięcia bezdomności przez inne osoby,

– stosunek bezdomnych do świata i ludzi,

– marzenia bezdomnych,

– amorfizm bezdomnych,

– skłonność do przemieszczania, wędrowania,

– stosunek do prowadzenia uregulowanego życia,

– poczucie odpowiedzialności za swoje życie;

9. Przyczyny bezdomności

- główne przyczyny bezdomności według rodzajów, ich uwarunkowania (wpływ zachowania własnego, czynników obiektywnych, sytuacji rodzinnej na powstanie bezdomności),
- ocena możliwości zapobieżenia bezdomności z uwzględnieniem postaw w sytuacjach zadaniowych,
- podejmowane przez bezdomnych kroki przeciwdziałające bezdomności;

10. Zaspakajanie potrzeb w czasie bezdomności

- źródła utrzymania,
- miejsce przebywania, noclegu,
- przyczyny korzystania ze schronisk,
- sposób zdobywania żywności;

11. Korzystanie z pomocy w czasie bezdomności

- formy pomocy, z których korzystają bezdomni,
- umiejętność korzystania z systemu pomocy,
- uzyskiwana pomoc w ocenie bezdomnych;

12. Uwarunkowania wychodzenia z bezdomności

- przeszkody w wychodzeniu z bezdomności,
- pomoc w wychodzeniu z bezdomności oczekiwana od instytucji,
- czynniki uniemożliwiające wyjście z bezdomności,
- starania o uzyskanie mieszkania,
- podejmowane przez bezdomnych działania w celu wyjścia z bezdomności,
- przyczyny niepodejmowania takich działań,
- posiadanie planów na dalsze życie,
- ocena możliwości ponoszenia kosztów utrzymania mieszkania,
- samoocena możliwości wyjścia z bezdomności.

Badamy założone zagadnienie: sytuację ludzi bezdomnych, która stanowi problem ich realnego życia. Dlatego wyjaśnienia tejsze rzeczywistości powinny być dokonywane z uwzględnieniem sposobu postrzegania problemu i doświadczeń osób pozbawionych domu, co dyktuje określony tok badania oraz dobór technik i sposób tworzenia narzędzia badawczego.

Przedstawione konstatacje dają podstawę do sformułowania problemów badawczych, wyłonienia zmiennych oraz konstrukcji narzędzia badawczego. Tak też uczyniono w przypadku tego badania.

1.2. Kwestie metodyczne badania bezdomnych mężczyzn na Mazowszu

1.2.1. Przedmiot, cel badania, problemy badawcze

Według danych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej szacunkowa liczba bezdomnych na Mazowszu w 2010 r. wynosiła ok. 7,5 tys., z czego 6,1 tys., tj. ok. 81% stanowili mężczyźni (www.mpips.gov.pl).

Przedmiotem badania była problematyka dotycząca sytuacji bezdomnych mężczyzn na Mazowszu (dalej zwanych „bezdomnymi”), poddana eksploracji według przesłanek wskazanych w punktach 1.1.1 oraz 1.1.2.

Celem badania było wieloaspektowe poznanie populacji bezdomnych prowadzone w taki sposób, aby ustalić cechy zjawiska bezdomności, jego przyczyny i przebieg oraz ustalić,

jakie są możliwości wychodzenia z bezdomności, tak aby wynik tych wyjaśnień miał walory aplikacyjne.

Badanie prowadzone więc było z zamiarem:

- uchwycenia w różnych kontekstach jak najwięcej cech charakterystycznych populacji bezdomnych, sięgnięcie w głąb zjawiska,
- wyjaśnienia kwestii (o zasadniczym znaczeniu) zróżnicowania populacji bezdomnych i stopnia oraz wpływu tych różnic na przebieg bezdomności,
- wyłonienia czynników warunkujących powstanie bezdomności oraz umożliwiających wyjście z niej,
- potwierdzenia lub zaprzeczenia występowania prawidłowości w zjawisku bezdomności.

Przyjęto generalne założenie: można mówić o przeważających zachowaniach i sytuacjach w populacji bezdomnych mających podłoże wieloczynnikowe, ale większość z tych zachowań i sytuacji nie da się ująć w prawidłowości jednokierunkowe przy głównych zmiennych: wiek bezdomnych, czas trwania, cykliczność bezdomności, wykształcenie bezdomnych, stan ich zdrowia.

Celem badania było również dostarczenie obszernego materiału faktograficznego, bazy informacyjnej stanowiącej punkt wyjścia dalszych badań i przemyśleń oraz bazy dla przedsięwzięć praktycznych.

Wielość czynników i aspektów została zawarta w problemach badawczych, którym odpowiadają poszczególne części opracowania, a mianowicie:

- jaki był przebieg bezdomności,
- jaka była sytuacja w rodzinach pochodzenia i prokreacji osób bezdomnych,
- jaki był stan zdrowia osób bezdomnych przed powstaniem bezdomności i w czasie jej trwania,
- czy badani spożywali alkohol, czy byli uzależnieni od alkoholu lub narkotyków przed powstaniem bezdomności i w czasie jej trwania,
- czy byli karani przed powstaniem bezdomności i w czasie jej trwania,
- jak przedstawiała się ich sytuacja mieszkaniowa,
- jaki był przebieg pracy zawodowej przed powstaniem bezdomności, jak był stosunek bezdomnych do pracy zarobkowej w czasie trwania bezdomności,
- jak kształtowała się sfera psychospołeczna bezdomnych,
- jakie były przyczyny bezdomności i jaki był stosunek badanych wobec faktu zagrożenia bezdomnością,
- jak zaspokajali swoje potrzeby podczas trwania bezdomności,
- z jakiej pomocy korzystali w okresie bezdomności,
- jakie były uwarunkowania wychodzenia z bezdomności?

1.2.2. Technika, narzędzie badawcze, teren, organizacja badania, sposób opracowania wyników

Wyjaśnienie kwestii kluczowych zawartych w celach badania wymagało zastosowania techniki wywiadu kwestionowanego. Wywiad właściwy przeprowadzono na przełomie 2010 i 2011 r. z 703 bezdomnymi przebywającymi w 53 placówkach na terenie całego województwa mazowieckiego. Poprzedzony był badaniem pilotażowym na próbie 40 osób.

Narzędziem badawczym był autorski kwestionariusz wywiadu zawierający 131 pytań zamkniętych, półotwartych, otwartych, z kafeterią koniunktywną i dysjunktywną.

Jak wynika z badań i obserwacji autorki, walor adekwatności stanu rzeczy można uzyskać w znacznie większym stopniu, gdy badanie prowadzone jest przez ankierów (specjalnie przygotowanych) nie powiązanych z placówkami świadczącymi pomoc, niż w badaniach prowadzonych przez pracowników tych placówek. W odbiorze bezdomnych pracownicy są potencjalnymi decydentami co do rodzaju i zakresu udzielanej pomocy, stosującymi przy tym określone kryteria tejże. Stąd bezdomni bądź ukrywają fakty (np. fakt pracy zarobkowej, gdy mieszkają w schroniskach, posiadania niepełnoletnich dzieci, aby uniknąć zobowiązań alimentacyjnych), bądź udzielają w trakcie wywiadu odpowiedzi, które „pasują” do kryteriów świadczenia pomocy. Zatem zbieranie danych przez przedstawicieli służb społecznych jest obciążane błędem odpowiedzi dopasowywanych do możliwości uzyskania korzyści. Ponadto również w tym celu może być rozbudowana skłonność bezdomnych do pokazywania siebie w lepszym świetle.

Podczas spotkań z ankierami, którzy są dla nich jedynie rozmówcami, bezdomni przyjmują ton swobodniejszej narracji, traktują kontakt ten jako spotkanie umożliwiające mówienie o własnych problemach. Wywiady prowadzone przez osobę neutralną nie są obciążone manipulacją w celu uzyskania korzyści związanych ze świadczeniami społecznymi i w mniejszym stopniu prowokują do zniekształcenia obrazu siebie przez badanego (choć skłonność ta pozostaje).

Dlatego do prowadzenia badania zaangażowano ankierów wyspecjalizowanej firmy badawczej.

Aby skonfrontować niektóre odpowiedzi bezdomnych uzyskane w trakcie wywiadu, przeprowadzono też sondaż telefoniczny z 38 kierownikami placówek dla bezdomnych (łącznie liczba miejsc w tych placówkach wynosiła 4583), w których przebywali badani ww. techniką wywiadu. W trakcie sondażu dążono do uzyskania informacji w kwestiach budzących wątpliwości co do wiarygodności wypowiedzi bezdomnych.

Biorąc pod uwagę specyfikę badanej kategorii, wywiady były przeprowadzone z uwzględnieniem następujących wskazań (zawartych w autorskiej instrukcji przekazanej ankierom):

- a) wskazania co do kolejności i sposobu zadawania pytań,
- b) trudności w uzyskaniu odpowiedzi na pytania,
- c) nadzoru nad treścią i wiarygodnością odpowiedzi,
- d) wyboru miejsca w placówce do przeprowadzenia wywiadu,
- e) sposobu prowadzenia wywiadu,

mianowicie:

Ad a. Kolejność i sposób zadawania pytań

Przed przystąpieniem do badania ankier zapoznaje się ze wszystkimi pytaniami zawartymi w kwestionariuszu przeznaczonym dla każdego badanego.

Rozpoczynając wywiad, zadaje pytanie, czy bezdomny już uczestniczył w tym badaniu (był badany przez innego ankiera).

Ankier przestrzega sformułowań pytań i ich kolejności ściśle według zamieszczenia w kwestionariuszu.

Kwestionariusz jest obszerny, dlatego podzielono go na kilka części. Każda część jest zatytułowana. Przed rozpoczęciem zadawania pytań zawartych w określonej części ankier zapowiada, o jaką grupę problemów będzie pytał (poprzez odczytanie tytułów rozdziałów), co zwiększa skupienie bezdomnego na treści pytań.

Ad b. Trudności w uzyskaniu odpowiedzi na pytania

W razie odmowy udzielenia odpowiedzi na jakieś pytanie, nie należy jej wymuszać (ankieter przy tym pytaniu umieszcza adnotację: „odmowa udzielenia odpowiedzi” z podaniem przyczyny wskazanej przez badanego).

W przypadku niejasności pytania dla badanego, ankieter powinien powtórzyć pytanie (ponowienie odczytać), a następnie wytłumaczyć kwestię stanowiącą przedmiot wątpliwości. Ma to być jedynie pomoc w zrozumieniu pytania, a nie w werbalizacji odpowiedzi.

Odpowiedzi w kafeterii otwartej powinny być zapisane dosłownie.

Gdy występuje wyraźne wahanie w udzielaniu odpowiedzi, nie należy naglić bezdomnego do natychmiastowego jej udzielenia. Można dać czas na zastosowanie, równocześnie przybliżając treść pytania lub powrócić do tego pytania na końcu wywiadu.

Ad c. Nadzór nad treścią i wiarygodnością odpowiedzi

Ankieter powinien sprawować nadzór na treścią odpowiedzi, tzn. zadbać, aby odpowiedź była udzielana na temat, zgodnie z zamysłem treściowym pytania. Przy zadawaniu każdego pytania i uzyskaniu odpowiedzi należy zwracać uwagę na to, czy badany zrozumiał je w sposób jednoznaczny i prawidłowy.

Ankieter powinien zdawać sobie sprawę, że bezdomny może wykorzystywać wywiad jako okazję do pokazywania siebie w lepszym świetle. Wobec tego odpowiedzi mogą mieć charakter wyobrażeniowy, a nie rzeczywisty. W przypadku zaobserwowania przez ankietera takiej sytuacji należy ją zaznaczyć w „Uwagach” na końcu kwestionariusza.

Ad d. Wybór miejsca w placówce do przeprowadzenia wywiadu

Poprawność wywiadu wyznaczają odpowiednie warunki jego przeprowadzenia, m.in. miejsce. Powinno ono umożliwiać przeprowadzenie spokojnej rozmowy i udzielenie swobodnych, otwartych odpowiedzi. Należy sytuować rozmówców tak, aby inni bezdomni przebywający w placówce – ewentualni respondenci – nie słyszeli rozmowy, ponieważ niektóre odpowiedzi mogliby powtórzyć. Ponadto świadomość, że są słuchani przez współtowarzyszy, może wpływać na treść odpowiedzi.

Ad e. Sposób prowadzenia wywiadu

Ankieter powinien mieć świadomość, że rozmawia z osobą znajdującą się w szczególnym położeniu, w sytuacji skrajnej egzystencjalnie, niewyobrażalnej dla niego. Bezdomność zmusza do przetrwania fizycznego jako podstawowego wyzwania. Przetrwanie to jest akulturowe w porównaniu z życiem socjologicznie normalnych.

Na początku wyjaśniamy cel badania następująco: „informacje uzyskane od pana służyć będą lepszemu rozpoznaniu sytuacji bezdomnych, a także analizie specjalistów, którzy będą zastanawiać się, jak można lepiej pomóc osobom bezdomnym”.

Zaznaczamy, że oczekujemy szczerych odpowiedzi, ponieważ wówczas wyżej wymieniony cel będzie można osiągnąć.

Ankieter – również na początku rozmowy – zapewnia badanego o aminowości (dyskrecji) badania oraz oświadcza, że nie jest pracownikiem służb społecznych. W odniesieniu do bezdomnego zapewnienie dyskrecji ma też cel dodatkowy: chcemy zadbać, aby badany nie poczuł się tylko „obiektem badanym”, ale jak ktoś, kogo sprawy osobiste są chronione.

W hierarchii potrzeb bezdomnego, na początku skali wartości sytuuje się potrzeba szacunku. A zatem przekazujemy mu komunikat: „badam anonimowo, ale ty jesteś dla mnie ważny nie jako obiekt, ale jako człowiek”, czyli podkreślamy podmiotowość osobniczą.

Przed rozpoczęciem zadawania pytań, ankieter upewnia się, że bezdomny wyraża chęć do wzięcia udziału w badaniu.

Respondent powinien widzieć w badającym osobę życzliwie do niego usposobioną.

Wywiad to rozmowa z komunikacją bezpośrednią. Chociaż jest to wywiad kwestionariuszowy, to również będzie to spotkanie dwóch osób: bezdomnego i ankietera. Konieczne jest ich współdziałanie. Trzeba stworzyć atmosferę zaufania, sprzyjającą chęci szczerego charakteryzowania przez respondenta swoich przeżyć i położenia. Wówczas bezdomni chętnie biorą udział w badaniu i współpracują z ankieterami, traktując rozmowę z osobą przeprowadzającą wywiad jako okazję do spotkania z kimś, kto interesuje się ich losem (choć formalnie), jako możliwość odreagowania emocji, dokonania analizy swojej sytuacji.

W związku z tym trzeba:

- wyraźnie podkreślić, że jest to rozmowa, a kwestionariusz jest jedynie narzędziem pomocniczym, aby nie absorbować zbyt wiele czasu bezdomnego (w tym komunikacie dokonujemy porównania z dysponowaniem czasem przez socjologicznie normalnych; bezdomny takie traktowanie odbierze jako wyraz szacunku dla jego osoby),
- wyjaśnić, że sytuacja bezdomnego jest złożona (podkreślając, że wie on o tym najlepiej), wobec tego kwestionariusz zawiera dużo pytań,
- wykazywać zrozumienie, że sytuacja bezdomnego jest szczególna,
- wykazywać, że to, co będzie mówił, jest interesujące, godne uwagi,
- podkreślać, przypomnieć w trakcie badania, że ankieter nie jest przedstawicielem służb społecznych świadczących pomoc bezdomnym, służb, które „coś dają”, wobec tego bezdomny nie musi modelować odpowiedzi tak, aby uzyskać pożądane przez niego wsparcie,
- używać zwrotów świadczących o równoważności rozmówców.

Ważne są pierwsze minuty kontaktu. Trzeba przekazywać komunikat: „będzie to rozmowa partnerska, ty wiesz – ja słucham, szanuję cię”.

Chociaż kwestionariusz jest wystandaryzowany, do każdego badanego podchodzimy indywidualnie. Każdy bezdomny jest inny, ma inny życiorys. Konieczność indywidualnego traktowania badanych wynika ze swoistości stosowanej techniki, tzn. wywiadu. Wywiad to nie zwykły sondaż opinii na dany temat, ale rozmowa na temat sytuacji osobiście doświadczanej przez respondenta.

Odpowiedzi w żadnym wypadku nie mogą być komentowane przez ankietera (szczególnym błędem jest pouczenie, polemizowanie). Wyrażane przez ankietera poglądy i przekonania mogłyby wpływać na treść odpowiedzi. Mogłyby również dotknąć bezdomnego, co odbiłoby się na chęci do dalszej rozmowy.

Ankieter powinien panować nad przekazem pozawerbalnym. W przekazie tym powinien dominować komunikat: „rozumiem cię, nie potępiam”.

Ważna jest intonacja głosu – właściwa to: jasny, czysty ton głosu sugerujący otwartość kontaktu, z wyraźną artykulacją. Ton głosu nie może być monotony (zwłaszcza, gdy kwestionariusz wywiadu zawiera dużą liczbę pytań).

Chociaż ankieter nie powinien komentować wypowiedzi, nie może pozostać jedynie biernym słuchaczem, gdyż wywoływać to może postawę zubożenia bezdomnego. Dlatego ważny jest przekaz pozawerbalny, o którym była już mowa oraz zwroty grzecznościowe, zdania zdawkowe.

Należy zadawać pytania tak, aby stwarzały wrażenie naturalnego, swobodnego toku rozmowy.

Jeśli pytanie mogło być trudne emocjonalnie dla respondenta, należy mu pozostawić czas na odreagowanie przykrych doznań. Aby przerwać taki nastrój, można podjąć próbę wprowadzenia pogodniejszych wrażeń.

Złe są postawy ankietera zarówno autorytatywne, jak i przesadne okazywanie przez niego serdeczności. Pierwsza będzie wywoływać dystans między badającym i badanym,

druga może wzbudzić chęć przypodobania się ankieterowi przez udzielenie odpowiedzi, których jakoby ten oczekuje.

Zważywszy na sformułowany cel badawczy, bardzo ważna jest kwestia doboru próby według zmiennej wieku. Jeżeli chcemy poznać bezdomnych, a więc uzyskać informacje reprezentatywne dla wszystkich bezdomnych, „wypreparować” cechy charakteryzujące wszystkich bezdomnych, uzyskać wiarygodny wynik z uwzględnieniem zróżnicowania badanych (lub jego braku), należy dobrać próbą z zachowaniem reprezentacji bezdomnych w różnym wieku (tzn. należy uzyskać informacje od wszystkich grup bezdomnych z reprezentacją cechy wieku), tak aby nie dominowały w niej osoby ze średnich i starszych grup wieku produkcyjnego, najczęściej występujące wśród bezdomnych. Odpowiedzi tych grup zaciemniałyby obraz całej populacji. Niemożliwe byłoby uzyskanie wiarygodnych informacji o młodych i w zaawansowanym wieku bezdomnych. Informacje o postawach, poglądach, sposobie życia byłyby nieuprawnione w odniesieniu do wszystkich bezdomnych, bo obciążone byłyby dominacją postaw, poglądów, sposobu życia grup najliczniejszych w próbie. Powinny zostać zdobyte informacje dla każdej grupy wieku, aby uniknąć nadreprezentatywności sytuacji jednej grupy wieku bezdomnych.

Tak też była dobierana próba w przeprowadzonym badaniu. Kierowano się zasadą kontroli liczby przypadków w każdej grupie wieku w celu zapewnienia większej dokładności przy liczebności całej próby 703 bezdomnych.

Zebrany materiał został przedstawiony w formie tabelarycznej i opisowej.

Zastosowano tabele proste dla przedstawienia informacji o rozkładzie jednej zmiennej oraz tabele krzyżowe dla ukazania jednoczesnego rozkładu dwóch lub więcej zmiennych.

W celu wykluczenia przypadkowości wyniku zastosowano test chi-kwadrat i współczynnik V Cramera.

Gdy ponad 20% komórek tabeli miało wartość poniżej 5, wówczas stosowano korygującą poprawkę na nieciągłość.

W przypadku bardzo rozbudowanych, rozproszonych liczbowo tabel nie ustalono testów statystycznych, traktując zawarty w nich materiał orientacyjnie.

CZEŚĆ 2. WYNIKI BADANIA

2.1. Przebieg bezdomności

W przebiegu bezdomności istotne znaczenia ma czas jej trwania. Zebrane dane na ten temat zamieszczono w tabeli 1. W badaniu uwzględniono także wyodrębnione fazy bezdomności.

Tabela 1

Czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Czas trwania bezdomności	
Razem	100,0
Do pół roku	12,8
Od pół roku do 2 lat	22,5
Od 2 lat do 4 lat	17,7
Od 4 lat do 6 lat	11,7
Od 6 lat do 8 lat	7,8
Od 8 lat do 10 lat	7,0
10 lat i dłużej	20,5
Faza bezdomności*	
Razem	100,0
Wstępna do 2 lat	35,3
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	17,7
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	11,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	14,8
Trwała powyżej 10 lat	20,5

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

* Fazy bezdomności wg: M. Jażdżikowski, *Syndrom bezdomności*, „Świat problemów” nr 6/2000.

Wśród badanych najwięcej było osób o krótkim i najdłuższym stażu bezdomności. Trwanie bezdomności było zróżnicowane według wieku.

Tabela 2

Czas trwania i fazy bezdomności a wiek bezdomnych (w %)

Wyszczególnienie	Wiek bezdomnych					
	do 25 lat	26–35 lat	36–45 lat	46–55 lat	56–65 lat	66 i więcej
czas trwania bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)] ^a						
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Do pół roku	29,0	20,3	9,9	7,8	7,1	5,3
Od pół roku do 2 lat	47,3	28,1	25,2	13,3	13,4	11,7
Od 2 do 4 lat	15,1	20,3	24,4	13,3	15,7	16,0
Od 4 do 6 lat	4,3	14,8	13,7	17,2	4,7	13,8
Od 6 do 8 lat	4,3	4,7	6,1	12,5	11,0	6,4
Od 8 do 10 lat	0,0	3,9	7,6	8,6	11,0	9,6
10 lat i dłużej	0,0	7,8	13,0	27,3	37,0	37,2

Wyszczególnienie	Wiek bezdomnych					
	do 25 lat	26–35 lat	36–45 lat	46–55 lat	56–65 lat	66 i więcej
faza bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)] ^b						
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Wstępna od 2 lat	76,3	48,4	35,1	21,1	20,5	17,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	15,1	20,3	24,4	13,3	15,7	16,0
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	4,3	14,8	13,7	17,2	4,7	13,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	4,3	8,6	13,7	21,1	22,0	16,0
Trwała 10 lat i dłużej	0,0	7,8	13,0	27,3	37,0	37,2

^a $\chi^2(30, N=701) = 185,34; p < 0,001$
V Cramera = 0,230; p < 0,001

^b $\chi^2(20, N = 701) = 179,25; p < 0,001$
V Cramera = 0,253; p < 0,001

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Wraz z wiekiem przybywało bezdomnych o najdłuższym stażu bezdomności. Jednak wymaga zwrócenia uwagi fakt występowania również wśród młodych badanych osób długo bezdomnych (ok. 8%), jak również wśród starszych rozpoczynanie życia bez domu i to w znacznym odsetku (20% to osoby w wieku 66 lat i więcej).

W fazie trwałej najwięcej było osób najstarszych i wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku odsetki te zwiększają się, a w fazie wstępnej najwięcej było najmłodszych i także w tej fazie wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku odsetki te zmniejszają się. Podobnych prawidłowości nie obserwujemy w innych fazach. Ponadto poza grupami do 45 lat (analiza pozioma) nie obserwuje się jednokierunkowych zmian, czyli sytuacja osób powyżej 45. roku życia nie była wyraźnie uwarunkowana zmienną czasu trwania bezdomności i nie wystąpiła tendencja w ustaleniu częstości pozostawania w określonych fazach.

Zestawienie danych wskazuje na różnorodność sytuacji bezdomnych według analizowanych zmiennych.

Rosnące wraz z wiekiem udziały bezdomnych w ostatniej fazie wskazują na brak mechanizmów zatrzymujących w brnięciu w bezdomność.

Odsetki badanych w pierwszej fazie można traktować jako swoisty miernik wyzwania dla służb społecznych. Potencjalnie istniały możliwości zatrzymania bezdomności u ok. 76% osób w wieku do 25 lat.

Poziom wykształcenia nie decydował o czasie trwania bezdomności.

Tabela 3

Czas trwania i faza bezdomności a poziom wykształcenia bezdomnych (w %)

Wyszczególnienie	Wykształcenie		
	podstawowe i poniżej podstawowego	zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	policealne i wyższe
czas trwania bezdomności [n = 694 (brak odpowiedzi = 9)] ^a			
Razem	100,0	100,0	100,0
Do pół roku	16,7	13,9	11,4
Od pół roku do 2 lat	22,2	24,3	20,6
Od 2 do 4 lat	22,2	15,9	19,9
Od 4 do 6 lat	5,6	11,4	12,5
Od 6 do 8 lat	11,1	7,3	8,2
Od 8 do 10 lat	0,0	8,4	5,3
10 lat i dłużej	22,2	18,7	22,1

Wyszczególnienie	Wykształcenie		
	podstawowe i poniżej podstawowego	zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	policealne i wyższe
faza bezdomności [n = 634 (brak odpowiedzi = 9)]^b			
Razem	100,0	100,0	100,0
Wstępna od 2 lat	38,9	38,2	32,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	22,2	15,9	19,9
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	5,6	11,4	12,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	11,1	15,7	13,5
Trwała 10 lat i dłużej	22,2	18,7	22,1

^a χ^2 (12, N = 694) = 9,20; p < 0,686

V Cramera = 0,081; p < 0,686

^b χ^2 (8, N = 694) = 5,88; p < 0,661

V Cramera = 0,065; p < 0,661

Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Zróznicowanie udziałów osób o różnym poziomie wykształcenia w poszczególnych etapach bezdomności było nieistotne statystycznie.

Nie wszystkich bezdomnych dotyczyła bezdomność trwająca nieprzerwanie.

Tabela 4

Cykliczność trwania bezdomności

Trwanie bezdomności	%
Razem	100,0
Nieprzerwanie	73,1
Cyklicznie	26,9

n = 703

W ok. 27% przypadków bezdomność miała charakter cykliczny.

Potencjalnie większe szanse na przerwanie miały osoby młodsze niż starsze oraz lepiej wykształcone niż o niższym poziomie wykształcenia.

Z zebranych danych wynika jednak, że tak nie było.

Tabela 5

Cykliczność bezdomności a wiek, wykształcenie, czas trwania i fazy bezdomności oraz stan zdrowia bezdomnych (w %)

Wyszczególnienie	Razem	Trwanie bezdomności	
		nieprzerwanie	cyklicznie
wiek bezdomnych (n = 703)^a			
Do 25 lat	100,0	75,5	24,5
26–35 lat	100,0	73,4	26,6
36–45 lat	100,0	69,5	30,6
46–55 lat	100,0	71,1	28,9
56–65 lat	100,0	70,3	29,7
66 i więcej	100,0	81,9	18,1
wykształcenie [n = 696 (brak odpowiedzi = 7)]^b			
Podstawowe i poniżej podstawowego	100,0	72,2	27,8
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100,0	75,3	24,7
Policealne i wyższe	100,0	70,1	29,9

Wyszczególnienie	Razem	Trwanie bezdomności	
		nieprzerwanie	cyklicznie
czas trwania bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^c			
Do pół roku	100,0	84,4	15,6
Od pół roku do 2 lat	100,0	77,8	22,2
Od 2 do 4 lat	100,0	67,7	32,3
Od 4 do 6 lat	100,0	76,8	23,2
Od 6 do 8 lat	100,0	72,2	27,8
Od 8 do 10 lat	100,0	71,4	28,6
10 lat i dłużej	100,0	64,6	35,4
faza bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^d			
Wstępna do 2 lat	100,0	80,2	19,8
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	67,7	32,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	76,8	23,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	71,8	28,2
Trwała powyżej 10 lat	100,0	64,6	35,4
stan zdrowia (n = 703)^e			
Zdecydowanie zadowolający	100,0	74,8	25,2
Zadowolający	100,0	70,0	30,0
Niezadowolający	100,0	75,1	24,9

^a χ^2 (5, N = 694) = 5,65; p < 0,341   ^b χ^2 (2, N = 696) = 2,28; p < 0,320   ^c χ^2 (2, N = 701) = 15,52; p < 0,017
V Cramera = 0,090; p < 0,341   V Cramera = 0,057; p < 0,320   V Cramera = 0,149; p < 0,017

^d χ^2 (4, N = 701) = 14,24; p < 0,007   ^e χ^2 (2, N = 703) = 2,08; p < 0,354
V Cramera = 0,143; p < 0,007   V Cramera = 0,054; p < 0,354

Nie zanotowano istotnego statystycznie zróżnicowania i związku między cyklicznością bezdomności a wiekiem, wykształceniem i stanem zdrowia bezdomnych.

Negatywne zmiany zachodzące w funkcjonowaniu społecznym osób bezdomnych wraz z czasem trwania bezdomności wskazywać by mogły, że w dalszych latach bezdomności rzadziej jest ona przerywana, a zatem można by wyprowadzić wniosek o tendencji spadkowej udziału osób przerywających bezdomność wraz z wydłużeniem stażu bezdomności.

Test χ^2 potwierdza statystyczną istotność zróżnicowania, ale nie dowodzi postawionej tezy.

Otóż najczęściej przerywały bezdomność osoby o stażu bezdomności ponad 10-letnim, ale raczej należy to wiązać z możliwością częstszego występowania incydentów w „dłuższym odcinku stażu”.

Inne też okoliczności niż stan zdrowia były powodem przerywania bezdomności.

Wskazane przez respondentów powody przerywania bezdomności zamieszczono w tabeli 6.

Tabela 6

Powody przerywania bezdomności

Powody przerywania bezdomności	%
Zdobycie pracy	48,7
Znalezienie partnerki posiadającej mieszkanie	15,0
Powrót do rodziny	25,1
Zły stan zdrowia	5,9
Inne*	17,0

n = 187 (brak odpowiedzi = 2)

* Powrót do mieszkań w związku ze zdobyciem pieniędzy; rozwód i sprawy z tym związane; zerwanie z nałogiem, odpowiedzi nieskonkretyzowane.

Blisko co drugi przerywający bezdomność mógł to uczynić dzięki znalezieniu pracy, co czwarty wrócił do rodziny, a ok. 20% znalazło mieszkanie innymi sposobami.

Wyniki badania powodów przerywania bezdomności z uwzględnieniem wieku przerywających bezdomność, ich wykształcenia i stażu bezdomności przedstawiono w tabeli 7.

Tabela 7

Powody przerywania bezdomności a wiek bezdomnych, czas trwania, faza bezdomności i wykształcenie bezdomnych (w %)

Wyszczególnienie	Razem	Zdobycie pracy	Znalezienie partnerki posiadającej mieszkanie	Powrót do rodziny	Zły stan zdrowia	Inne
wiek bezdomnych* (n = 209)^a						
Do 25 lat	100,0	33,3	4,2	50,0	0,0	12,5
26–35 lat	100,0	50,0	15,0	17,5	10,0	7,5
36–45 lat	100,0	37,2	16,3	18,6	4,6	23,3
46–55 lat	100,0	41,5	9,7	19,5	4,9	24,4
56–65 lat	100,0	51,1	14,0	16,2	4,7	14,0
66 i więcej	100,0	38,9	22,2	27,7	5,6	5,6
czas trwania bezdomności* (n = 209)^b						
Do pół roku	100,0	28,6	0,0	57,2	7,1	7,1
Od pół roku do 2 lat	100,0	34,2	15,8	31,6	2,6	15,8
Od 2 do 4 lat	100,0	54,6	13,6	15,9	6,8	9,1
Od 4 do 6 lat	100,0	39,1	8,7	26,1	8,7	17,4
Od 6 do 8 lat	100,0	17,6	23,6	41,2	0,0	17,6
Od 8 do 10 lat	100,0	53,3	6,7	13,3	6,7	20,0
10 lat i dłużej	100,0	49,1	15,8	8,8	5,3	21,1
faza trwania bezdomności* (n = 208)^c						
Wstępna do 2 lat	100,0	32,7	11,5	38,5	3,8	13,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	54,6	13,6	15,9	6,8	9,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	39,1	8,7	26,1	8,7	17,4
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	34,4	15,6	28,1	3,1	18,8
Trwała powyżej 10 lat	100,0	49,1	15,8	8,8	5,3	21,1
Wykształcenie* (n = 206)^d						
Podstawowe i poniżej podstawowego	100,0	37,5	12,5	25,0	12,5	12,5
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100,0	40,7	13,0	25,0	4,6	16,7
Policealne i wyższe	100,0	45,6	13,3	20,0	5,6	15,5

^a χ^2 (25, N=209) = 32,36; p < 0,148
V Cramera = 0,197; p < 0,148

^b χ^2 (30, N=209) = 40,37; p < 0,029
V Cramera = 0,209; p < 0,029

^c χ^2 (20, N=208) = 28,84; p < 0,091
V Cramera = 0,186; p < 0,091

^d χ^2 (10, N=206) = 4,18; p < 0,939
V Cramera = 0,101, p < 0,939

* Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Nie obserwujemy tu jednokierunkowych prawidłowości. Wymienione zmienne nie wpływały na decyzje o przerwaniu bezdomności.

W procesie wyprowadzania z bezdomności należy dążyć, w miarę możliwości, do doprowadzenia do powrotu do środowiska i uprzednio zajmowanego mieszkania. Ilu bezdomnych przerywających bezdomność powracało do uprzednio zajmowanego mieszkania?

Tabela 8

Powrót bezdomnych o cyklicznej bezdomności do uprzednio zajmowanego mieszkania

Powrót do uprzednio zajmowanego mieszkania	%
Razem	100,0
Nie	55,6
Tak	44,4
z tego:	100,0
1 raz	31,0
2 razy	38,1
3 razy	17,9
4 i więcej razy	13,0

n = 189

Wśród osób z cykliczną bezdomnością ok. 44% stwierdziło, że powracało do uprzednio zajmowanego mieszkania. Zwraca uwagę, że większość (ok. 69%) powracała do dawnego mieszkania jeden lub dwa razy. Wielokrotne powroty zdarzały się rzadko.

Wiek nie wpływał na chęć powrotu do uprzednio zajmowanego mieszkania.

Tabela 9

Powrót do uprzednio zajmowanego mieszkania a wiek, stan cywilny bezdomnych, czas trwania i faza bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem			Powracający					
	razem	powracający	niepowracający	razem	1 raz	2 razy	3 razy	4 razy	5 razy i więcej
wiek bezdomnych (n = 187)^a									
Do 25 lat	100,0	56,5	43,5	100,0	23,1	69,2	7,7	0,0	0,0
26–35 lat	100,0	38,2	61,8	100,0	30,8	46,2	0,0	15,4	7,7
36–45 lat	100,0	42,5	57,5	100,0	47,1	29,4	17,6	0,0	5,9
46–55 lat	100,0	45,9	54,1	100,0	23,5	35,3	29,4	0,0	11,8
56–65 lat	100,0	36,8	63,2	100,0	21,4	35,7	28,6	0,0	14,3
66 i więcej	100,0	58,8	41,2	100,0	40,0	10,0	20,0	0,0	30,0
stan cywilny [n = 187 (brak odpowiedzi = 2)]^b									
Kawaler	100,0	47,5	52,5	100,0	15,8	55,3	18,4	2,6	7,9
Żonaty	100,0	57,1	42,9	100,0	25,0	25,0	12,5	12,5	25,0
Rozwiedziony	100,0	36,5	63,5	100,0	47,8	26,1	13,0	0,0	13,0
Wdowiec	100,0	46,7	53,3	100,0	28,6	28,6	28,6	0,0	14,3
Separacja	100,0	50,0	50,0	100,0	50,0	0,0	50,0	0,0	0,0
Konkubinat	100,0	44,4	55,6	100,0	75,0	25,0	0,0	0,0	0,0

Wyszczególnienie	Ogółem			Powracający					
	razem	powracający	niepowracający	razem	1 raz	2 razy	3 razy	4 razy	5 razy i więcej
czas trwania bezdomności [n = 187 (brak odpowiedzi = 2)]^c									
Do pół roku	100,0	64,3	35,7	100,0	22,2	66,7	11,1	0,0	0,0
Od pół roku do 2 lat	100,0	51,4	48,6	100,0	38,9	33,3	11,1	0,0	16,7
Od 2 do 4 lat	100,0	40,0	60,0	100,0	43,8	43,8	0,0	0,0	12,5
Od 4 do 6 lat	100,0	52,6	47,4	100,0	40,0	30,0	10,0	20,0	0,0
Od 6 do 8 lat	100,0	66,7	33,3	100,0	50,0	30,0	20,0	0,0	0,0
Od 8 do 10 lat	100,0	21,4	78,6	100,0	0,0	66,7	33,3	0,0	0,0
10 lat i dłużej	100,0	33,3	66,7	100,0	5,9	29,4	41,2	0,0	23,5
faza bezdomności [n = 187 (brak odpowiedzi = 2)]^d									
Wstępna do 2 lat	100,0	55,1	44,9	100,0	33,3	44,4	11,1	0,0	11,1
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	40,0	60,0	100,0	43,8	43,8	0,0	0,0	12,5
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	52,6	47,4	100,0	40,0	30,0	10,0	20,0	0,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	44,8	55,2	100,0	38,5	38,5	23,1	0,0	0,0
Trwała powyżej 10 lat	100,0	33,3	66,7	100,0	5,9	29,4	41,2	0,0	23,5

^a $\chi^2(5, N = 187) = 4,30; p < 0,507$

V Cramera = 0,151; p < 0,507 (dla ogółem)

^c $\chi^2(6, N=187) = 12,32; p < 0,055$

V Cramera = 0,256; p < 0,055 (dla ogółem)

^b $\chi^2(5, N = 187) = 2,95; p < 0,707$

V Cramera = 0,125; p < 0,707 (dla ogółem)

^d $\chi^2(4, N=187) = 5,64; p < 0,227$

V Cramera = 0,173; p < 0,227 (dla ogółem)

W przypadku wieku i stanu cywilnego różnicowanie było nieistotne statystycznie.

Układ stosunków rodzinnych, więzi rodzinne formalne i nieformalne nie miały znaczenia w powrotach do uprzednio zajmowanego mieszkania.

Czy istniała prawidłowość w powiązaniu czasu trwania bezdomności z powrotem do dawnego lokum?

Odnotowano wprawdzie pewne różnice udziału powracających, ale w stopniu nieistotnym statystycznie. Zauważa się jednak, że wyraźniejszy spadek udziału powracających zaczyna się od 8 lat (i dłużej) trwania bezdomności.

Skoro bezdomność przebiegała cyklicznie, występowały powody powrotu do bezdomności (tab. 10).

Tabela 10

Główne powody ponownego powrotu do bezdomności, gdy była ona przerywana

Powody ponownego powrotu do bezdomności	%
Razem	100,0
Bezdomny nie umie sobie tego wytłumaczyć	22,4
Nieodparta chęć powrotu do wolnego życia	4,9
Posiadanie doświadczenia, jak urządzić się „wygodnie” w bezdomności i to przeważało nad silną wolą pracowania i opłacania mieszkania	3,3
Bezdomnemu odpowiada życie: raz bezdomność, raz praca i mieszkanie	3,8
Utrata pracy, brak środków do życia	29,0
Zła sytuacja rodzinna, konflikty z bliskimi	14,2
Nałogi	10,4
Wyrzucenie z mieszkania, wypowiedzenie umowy wynajmu	4,4
Inne*	7,6

n = 183 (brak odpowiedzi = 6)

* Zdarzenie losowe; złe warunki; poprawa zdrowia; brak skonkretyzowanych odpowiedzi.

Najczęściej podawanym powodem powrotu do bezdomności była utrata pracy i środków do życia (29%). Wysoki był udział osób nie w pełni świadomie kierujących swoim losem – ponad co czwarty. Ponowne zerwanie stosunków z rodziną wskazało ok. 14% badanych, przy tym powodem mogły być też nałogi (co dziesiąty).

Badając główne powody powrotu do bezdomności, można też wyłonić grupę osób, którym (z różnych powodów) bezdomność odpowiadała – 12%.

Nie obserwuje się prawidłowości powiązań przyczyn ponownego powrotu do bezdomności z wiekiem.

Tabela 11

Powody ponownego powrotu do bezdomności a wiek, wykształcenia bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Razem	Powody ponownego powrotu				
		bezdomny nie umie sobie tego wytłumaczyć	nieodparta chęć powrotu do wolnego życia	doświadczenie, jak urządzić się „wygodnie” w bezdomności, przeważało nad silną wolą pracowania i opłacania mieszkania	bezdomnemu odpowiada życie: raz bezdomność, raz praca i mieszkanie	inne
wiek bezdomnych [n = 183 (brak odpowiedzi = 6)]^a						
Do 25 lat	100,0	9,1	22,7	4,5	4,5	59,1
26–35 lat	100,0	17,6	2,9	2,9	5,9	70,6
36–45 lat	100,0	23,7	0,0	0,0	2,6	73,7
46–55 lat	100,0	25,0	2,8	0,0	5,6	66,7
56–65 lat	100,0	27,0	2,7	5,4	2,7	62,2
66 i więcej	100,0	31,3	6,3	12,5	0,0	50,0
czas trwania bezdomności* [n = 182 (brak odpowiedzi = 7)]^b						
Do pół roku	100,0	15,4	23,1	0,0	15,4	46,2
Od pół roku do 2 lat	100,0	22,9	2,9	2,9	0,0	71,4
Od 2 do 4 lat	100,0	30,8	2,6	0,0	2,6	64,1
Od 4 do 6 lat	100,0	21,1	0,0	0,0	10,5	68,4
Od 6 do 8 lat	100,0	23,1	15,4	0,0	0,0	61,5
Od 8 do 10 lat	100,0	15,4	0,0	15,4	0,0	69,2
10 lat i dłużej	100,0	20,0	4,0	6,0	4,0	66,0
faza bezdomności* [n = 182 (brak odpowiedzi = 7)]^c						
Wstępna do 2 lat	100,0	20,8	8,3	2,1	4,2	64,6
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	30,8	2,6	0,0	2,6	64,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	21,1	0,0	0,0	10,5	68,4
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	19,2	7,7	7,7	0,0	65,4
Trwała powyżej 10 lat	100,0	20,0	4,0	6,0	4,0	66,0

Wyszczególnienie	Razem	Powody ponownego powrotu				
		bezdolny nie umie sobie tego wytłumaczyć	nieodparta chęć powrotu do wolnego życia	doświadczenie, jak urządzić się „wygodnie” w bezdomności, przeważało nad silną wolą pracowania i opłacania mieszkania	bezdolnemu odpowiada życie: raz bezdomność, raz praca i mieszkanie	inne
wykształcenie* [n = 182 (brak odpowiedzi = 7)]^d						
Podstawowe i poniżej podstawowego	100,0	40,0	0,0	20,0	0,0	40,0
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100,0	24,2	4,2	2,1	2,1	67,4
Policealne i wyższe	100,0	19,5	6,1	2,4	6,1	65,9

^a χ^2 (20, N=183) = 30,01; p < 0,065

V Cramera = 0,203; p < 0,065

^c χ^2 (26, N=182) = 12,70; p < 0,695

V Cramera = 0,132; p < 0,695

^b χ^2 (24, N=182) = 35,77; p < 0,058

V Cramera = 0,222; p < 0,058

^d χ^2 (8, N=182) = 9,84; p < 0,276

V Cramera = 0,164; p < 0,276

* Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Test χ^2 wskazuje nieistotność statystyczną w zróżnicowaniu wymienionych zmiennych. Czas trwania bezdomności oraz poziom wykształcenia nie wpłynęły jednokierunkowo na kształtowanie się motywów i okoliczności powrotu do życia bez domu.

W jakim stopniu badani uznawali siebie za osoby bezdomne?

Tabela 12

Uznawanie przez bezdomnych siebie za osobę bezdomną

Uznawanie siebie za osobę bezdomną	%
Razem	100,0
Uznawanie siebie za osobę bezdomną	68,9
Nieuznawanie siebie za osobę bezdomną, ale znajdującą się w sytuacji przejściowej	31,1

n = 694 (brak odpowiedzi = 9)

Blisko 70% badanych potwierdziło swój status.

Fakt przerywania bezdomności nie wpływał w znaczącym stopniu na uznawanie siebie za osobę bezdomną.

Tabela 13

Uznawanie siebie za osobę bezdomną a cykliczność trwania bezdomności, poziom wykształcenia, wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Razem	Uznawanie siebie za osobę bezdomną	Nieuznawanie siebie za osobę bezdomną, ale znajdującą się w sytuacji przejściowej
cykliczność trwania bezdomności [n = 694 (brak odpowiedzi = 9)]^a			
Nieprzerwane trwanie w bezdomności	100,0	70,4	29,6
Bezdomność cykliczna	100,0	64,4	35,6
poziom wykształcenia [n = 687 (brak odpowiedzi = 16)]^b			
Policealne i wyższe	100,0	72,6	27,4
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100,0	66,3	33,7
Podstawowe i poniżej podstawowego	100,0	66,7	33,3
wiek bezdomnych [n = 694 (brak odpowiedzi = 9)]^c			
Do 25 lat	100,0	39,8	60,2
26–35 lat	100,0	63,0	37,0
36–45 lat	100,0	68,5	31,5
46–55 lat	100,0	80,2	19,8
56–65 lat	100,0	73,6	26,4
66 i więcej	100,0	84,9	15,1
czas trwania bezdomności [n = 693 (brak odpowiedzi = 10)]^d			
Do pół roku	100,0	23,3	76,7
Od pół roku do 2 lat	100,0	52,9	47,1
Od 2 do 4 lat	100,0	78,0	22,0
Od 4 do 6 lat	100,0	81,0	19,0
Od 6 do 8 lat	100,0	90,7	9,3
Od 8 do 10 lat	100,0	83,3	16,7
10 lat i dłużej	100,0	88,0	12,0
faza bezdomności [n = 693 (brak odpowiedzi = 10)]^e			
Wstępna do 2 lat	100,0	42,1	57,9
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	78,0	22,0
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	81,0	19,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	87,3	12,7
Trwała powyżej 10 lat	100,0	88,0	12,0

^a $\chi^2(1, N=694) = 2,23; p < 0,136$ ^b $\chi^2(2, N=687) = 2,99; p < 0,225$ ^c $\chi^2(5, N=694) = 58,76; p < 0,001$

V Cramera = 0,057; p < 0,136   V Cramera = 0,066; p < 0,225   V Cramera = 0,291; p < 0,001

^d $\chi^2(6, N=693) = 157,40; p < 0,001$ ^e $\chi^2(4, N=693) = 133,43; p < 0,001$

V Cramera = 0,477; p < 0,001   V Cramera = 0,439; p < 0,001

Doświadczenie faktu, że bezdomność mogą przerwać, nie skłaniała ok. 64% badanych do poglądu, że bezdomność jest w ich przypadku stanem przejściowym.

Zróznicowanie było niewielkie (nieistotne statystycznie).

Nie miał też dużego wpływu na uznanie siebie za osobę bezdomną uprzedni status wyznaczony poziomem wykształcenia. Tu też zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Pewną tendencję w poglądach na określenie swojej osoby można wyłaniać w zależności od wieku badanych.

W tym badaniu wystąpiły istotne statystycznie różnice, zwłaszcza w krańcowych grupach wieku: najmłodszych i najstarszych. Około 60% najmłodszych (do 25 lat) nie uznało siebie za bezdomnych, a wśród najstarszych (66 lat i więcej) takich osób było czterokrotnie mniej.

Największe powiązanie opinii o własnej bezdomności wystąpiło z czasem jej trwania. Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Notuje się wyraźną tendencję spadkową udziału osób nie uznających siebie za bezdomnych wraz z przechodzeniem do kolejnych faz. Blisko pięciokrotnie niższy był udział tych osób w ostatniej fazie w porównaniu z fazą pierwszą.

Skokowy wzrost potwierdzenia bezdomności wystąpił po pierwszej fazie. W kolejnych przyrosty były już niewielkie.

Zwrócić należy też uwagę, że w fazie pierwszej wystąpiły istotne różnice: bezdomni do pół roku ponad dwukrotnie rzadziej uznawali siebie za bezdomnych niż osoby o stażu bezdomności od pół roku do 2 lat.

Bezdomni spotykają osoby w takim samym położeniu. Jak kształtują się kontakty między nimi?

Tabela 14

Kształtowanie kontaktów bezdomnego z innymi bezdomnymi

Wyszczególnienie	%
Zna innych bezdomnych	82,6
z tego:	
Rozmawia z nimi m.in. o problemach związanych z bezdomnością:	100,0
tak	77,3
nie	22,7
Orientuje się w hierarchii ważności wśród bezdomnych:	100,0
tak	66,3
nie	33,7

n = 703

Wielu pytanym znało innych bezdomnych (ok. 83%). Wśród nich ponad trzech na czterech dzieliło się swoimi problemami, a dwóch na trzech znało strukturę społeczną bezdomnych. Można zatem powiedzieć, że bezdomność niejako wymuszała na badanych potrzebę orientacji w świecie bezdomności.

Kształtowanie się kontaktów z innymi bezdomnymi wg wieku bezdomnych przedstawiono tab. 15.

Tabela 15

Kształtowanie się kontaktów z innymi bezdomnymi a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Nie zna innych bezdomnych			Rozmawia z nimi m.in. o problemach związanych z bezdomnością			Orientuje się w hierarchii ważności wśród bezdomnych		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100,0	29,8	70,2	100,0	59,1	40,9	100,0	56,1	43,9
26–35 lat	100,0	22,7	77,3	100,0	72,7	27,3	100,0	69,7	30,3
36–45 lat	100,0	17,6	82,4	100,0	81,5	18,5	100,0	72,2	27,8
46–55 lat	100,0	13,3	86,7	100,0	81,1	18,9	100,0	59,5	40,5
56–65 lat	100,0	10,9	89,1	100,0	80,7	19,3	100,0	69,3	30,7
66 i więcej	100,0	11,7	88,3	100,0	81,9	18,1	100,0	67,5	32,5

n = 703

$\chi^2(5, N=703) = 19,89; p < 0,001$ $\chi^2(5, N=581) = 17,39; p < 0,004$ $\chi^2(5, N=581) = 8,13; p < 0,149$
 $V \text{ Cramera} = 0,168; p < 0,001$ $V \text{ Cramera} = 0,173; p < 0,004$ $V \text{ Cramera} = 0,118; p < 0,149$

Wystąpiło zróżnicowanie według wieku badanych w ich znajomości innych bezdomnych, jak również w nawiązaniu kontaktu poprzez rozmowę. Orientacja w hierarchii ważności nie była istotnie statystycznie powiązana z wiekiem.

Nie wystąpił związek kształtowania się kontaktów z poziomem wykształcenia.

Tabela 16

Kształtowanie się kontaktu z innymi bezdomnymi a poziom wykształcenia bezdomnych (w %)

Wykształcenie	Nie zna innych bezdomnych			Rozmawia z nimi m.in. o problemach związanych z bezdomnością			Orientuje się w hierarchii ważności wśród bezdomnych		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Podstawowe i poniżej podstawowego	100,0	16,7	83,3	100,0	80,0	20,0	100,0	53,3	46,7
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100,0	16,4	83,6	100,0	75,3	24,7	100,0	64,5	35,5
Policealne i wyższe	100,0	18,9	81,1	100,0	79,8	20,2	100,0	69,3	30,7

n = 696 (brak odpowiedzi = 7)

$\chi^2(2, N=696) = 0,72; p < 0,699$ $\chi^2(2, N=575) = 1,64; p < 0,440$ $\chi^2(2, N=575) = 2,53; p < 0,282$
V Cramera = 0,032; p < 0,699   V Cramera = 0,053; p < 0,440   V Cramera = 0,066; p < 0,282

Zróżnicowanie było nieistotne statystycznie.

Czy czynnik czasu trwania bezdomności miał wpływ na kształtowanie się kontaktów z innymi bezdomnymi?

Tabela 17

Kształtowanie się kontaktów z innymi bezdomnymi a czas bezdomności (w %)

Czas trwania bezdomności	Nie zna innych bezdomnych			Rozmawia z nimi m.in. o problemach związanych z bezdomnością			Orientuje się w hierarchii ważności wśród bezdomnych		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do pół roku	100,0	47,8	52,2	100,0	63,8	36,2	100,0	61,7	38,3
Od pół roku do 2 lat	100,0	22,2	77,8	100,0	71,5	28,5	100,0	60,2	39,8
Od 2 lat do 4 lat	100,0	14,5	85,5	100,0	79,2	20,8	100,0	73,6	26,4
Od 4 lat do 6 lat	100,0	3,7	96,3	100,0	87,3	12,7	100,0	67,1	32,9
Od 6 lat do 8 lat	100,0	7,4	92,6	100,0	82,0	18,0	100,0	64,0	36,0
Od 8 lat do 10 lat	100,0	10,2	89,8	100,0	68,2	31,8	100,0	70,5	29,5
10 lat i dłużej	100,0	9,0	91,0	100,0	81,7	18,3	100,0	67,2	32,8

n = 701

$\chi^2(6, N=701) = 84,83; p < 0,001$ $\chi^2(6, N=580) = 16,15; p < 0,013$ $\chi^2(6, N=580) = 5,57; p < 0,474$
V Cramera = 0,348; p < 0,001   V Cramera = 0,167; p < 0,013   V Cramera = 0,098; p < 0,474

Tabela 18

Kształtowanie się kontaktów z innymi bezdomnymi a fazy bezdomności (w %)

Faza bezdomności	Nie zna innych bezdomnych			Rozmawia z nimi m.in. o problemach związanych z bezdomnością			Orientuje się w hierarchii ważności wśród bezdomnych		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Wstępna do 2 lat	100,0	31,5	68,5	100,0	69,4	30,6	100,0	60,6	39,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	14,5	85,5	100,0	79,2	20,8	100,0	73,6	26,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	3,7	96,3	100,0	87,3	12,7	100,0	67,1	32,9
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	8,7	91,3	100,0	75,5	24,5	100,0	67,0	33,0
Trwała powyżej 10 lat	100,0	9,0	91,0	100,0	81,7	18,3	100,0	67,2	32,8

n = 701

 $\chi^2(4, N=701) = 58,32; \quad \chi^2(4, N=580) = 12,44; \quad \chi^2(4, N=580) = 5,09;$
 $p < 0,001 \quad p < 0,014 \quad p < 0,278$

V Cramera = 0,288; p < 0,001 V Cramera = 0,146; p < 0,014 V Cramera = 0,094; p < 0,278

Zróźnicowanie istotne statystycznie notujemy w znajomości innych bezdomnych i prowadzeniu z nimi rozmów. Statystyki były nieistotne przy zmiennej „orientacja hierarchii ważności”. Bezdomni w kolejnych etapach bezdomności w większym stopniu znają innych bezdomnych niż na początku, nawiązują z nimi rozmowy, natomiast orientacja w hierarchii wartości następuje szybko, stąd czas bezdomności nie stanowi czynnika istotnie różniującego.

Poczucie przystosowania do warunków życia w bezdomności staje się wymogiem sytuacyjnym.

Tabela 19

Poczucie przystosowania bezdomnych do warunków życia w bezdomności

Stopień poczucia przystosowania	%
Razem	100,0
Duży	15,9
Średni	39,6
Mały	19,6
W ogóle nie czuje się przystosowany	24,9

n = 699 (brak odpowiedzi = 4)

Dobrze przystosowanymi do życia w bezdomności czuło się ok. 16% badanych. Dominowała grupa o średnim przystosowaniu, ok. 40%. Nieprzystosowanym czuł się co czwarty bezdomny.

Dalej badano zależności pomiędzy poczuciem przystosowania bezdomnych do warunków życia w bezdomności a wiekiem, wykształceniem, cyklicznością trwania bezdomności, stanem zdrowia bezdomnych, uzależnienia od alkoholu oraz czasu trwania i fazami bezdomności.

Tabela 20

**Poczucie przystosowania do warunków życia w bezdomności
a wiek, wykształcenie, cykliczność trwania bezdomności, stan zdrowia bezdomnych, uznanie
przez siebie uzależnienia od alkoholu, czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Razem	Stopień poczucia przystosowania			
		duży	średni	mały	brak
wiek bezdomnych [n = 699 (brak odpowiedzi = 4)]^a					
Do 25 lat	100,0	8,5	23,4	26,6	41,5
26–35 lat	100,0	7,1	40,9	22,8	29,2
36–45 lat	100,0	16,0	37,4	19,8	26,8
46–55 lat	100,0	17,2	44,5	15,6	22,7
56–65 lat	100,0	19,7	46,5	18,1	15,7
66 i więcej	100,0	28,3	41,3	15,2	15,2
wykształcenie [n = 692 (brak odpowiedzi = 11)]^b					
Podstawowe i poniżej podstawowego	100,0	22,2	27,8	22,2	27,8
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100,0	14,9	39,0	20,0	26,1
Policealne i wyższe	100,0	16,1	41,2	19,0	23,7
cykliczność trwania bezdomności [n = 699 (brak odpowiedzi = 4)]^c					
Nieprzerwane trwanie w bezdomności	100,0	16,2	37,6	18,6	27,6
Bezdomność cykliczna	100,0	15,3	45,0	22,2	17,5
stan zdrowia [n = 699 (brak odpowiedzi = 4)]^d					
Zdecydowanie zadowolający	100,0	15,7	34,3	28,4	21,6
Zadowolający	100,0	12,4	40,6	21,4	25,6
Niezadowolający	100,0	18,7	40,5	15,4	25,4
uznawanie przez siebie uzależnienia od alkoholu [n = 313 (brak odpowiedzi = 1)]^e					
Akceptacja uzależnienia	100,0	16,5	41,7	21,6	20,1
Brak akceptacji	100,0	17,8	35,6	18,4	28,2
czas trwania bezdomności [n = 697 (brak odpowiedzi = 6)]^f					
Do pół roku	100,0	2,2	18,9	26,7	52,2
Od pół roku do 2 lat	100,0	5,8	36,5	24,4	33,3
Od 2 do 4 lat	100,0	8,1	48,8	26,8	16,3
Od 4 do 6 lat	100,0	19,5	50,0	12,2	18,3
Od 6 do 8 lat	100,0	18,5	46,3	18,5	16,7
Od 8 do 10 lat	100,0	29,2	45,8	10,4	14,6
10 lat i dłużej	100,0	34,7	37,5	11,8	16,0
faza bezdomności [n = 697 (brak odpowiedzi = 6)]^g					
Wstępna do 2 lat	100,0	4,5	30,1	25,2	40,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	8,1	48,8	26,8	16,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	19,5	50,0	12,2	18,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	23,5	46,1	14,7	15,7
Trwała powyżej 10 lat	100,0	34,7	37,5	11,8	16,0

^a $\chi^2(15, N=699) = 52,96; p < 0,001$
V Cramera = 0,159; p < 0,001

^b $\chi^2(6, N=692) = 2,10; p < 0,910$
V Cramera = 0,039; p < 0,910

^c $\chi^2(3, N=699) = 8,57; p < 0,036$
V Cramera = 0,111; p < 0,036

^d $\chi^2(6, N=699) = 12,58; p < 0,05$
V Cramera = 0,095; p < 0,05

^e $\chi^2(3, N=313) = 3,24; p < 0,357$
V Cramera = 0,102; p < 0,357

^f $\chi^2(18, N=697) = 140,77; p < 0,001$
V Cramera = 0,259; p < 0,001

^g $\chi^2(12, N=697) = 124,77; p < 0,001$
V Cramera = 0,244; p < 0,001

W przypadku wieku zróżnicowanie było istotne statystycznie. Młodszy bezdomni byli w mniejszym stopniu przystosowani niż starsi, co wiązało się ze stażem bezdomności.

Człowiek lepiej wykształcony posiada lepsze zorientowanie w rzeczywistości społecznej. Osiągnięciu wyższych poziomów wykształcenia towarzyszą też wyższe aspiracje, oczekiwania i poziom życia, dlatego przystosowanie do bezdomności może być trudniejsze. Nie obserwujemy jednak (istotnego statystycznie) powiązania przystosowania do bezdomności z poziomem wykształcenia.

Czy cykliczność bezdomności wpływała na poziom przystosowania do niej?

Badania potwierdziły zróżnicowanie istotne statystycznie.

Rzadziej brak przystosowania do bezdomności wskazywali badani przerywający bezdomność. Około 28% osób, pomimo że trudno im było żyć w bezdomności, nie przerywała jej.

Bezdomność jest sytuacją wymuszającą przystosowanie w imię zaspokojenia bodaj podstawowych potrzeb. Czy wpływał na nie stan zdrowia?

Zwraca uwagę bardzo małe (statystycznie nieistotne) zróżnicowanie poglądów dotyczących poczucia przystosowania do bezdomności badanych według ich ocen stanu własnego zdrowia, jak również brak związku np. polegającego na znacznie mniejszym przystosowaniu osób o złym stanie zdrowia.

Choroba alkoholowa również nie była czynnikiem wyznaczającym przystosowanie. Zróżnicowanie było tu nieistotne statystycznie.

Można natomiast zakładać, że wrastanie w bezdomność przyczyniało się do coraz większego do niej przystosowania. Analiza takich zmiennych przynosi potwierdzenie tej tezy.

Ilu bezdomnych posiadało dokumenty tożsamości?

Tabela 21

Posiadanie dowodu tożsamości przez bezdomnych

Posiadanie dowodu tożsamości	%
Razem	100,0
Tak	81,9
Nie	18,1

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

Mniej niż co piąty bezdomny nie miał dowodu tożsamości.

Wyniki badania dotyczącego posiadania dowodu tożsamości według wybranych zmiennych przedstawiono w tabeli 22.

Tabela 22

Posiadanie dowodu osobistego a wiek bezdomnych, czas trwania bezdomności i fazy jej trwania (w %)

Wyszczególnienie	Razem	Posiada dowód	Nie posiada dowodu
wiek bezdomnych^a			
Do 25 lat	100	78,7	21,3
26–35 lat	100	78,4	21,6
36–45 lat	100	81,3	18,8
46–55 lat	100	86,5	13,5
56–65 lat	100	84,8	15,2
66 i więcej	100	80,4	19,6

Wyszczególnienie	Razem	Posiada dowód	Nie posiada dowodu
czas trwania bezdomności^b			
Do pół roku	100	78,7	21,3
Od pół roku do 2 lat	100	83,1	16,9
Od 2 do 4 lat	100	79,8	20,2
Od 4 do 6 lat	100	82,9	17,1
Od 6 do 8 lat	100	85,2	14,8
Od 8 do 10 lat	100	87,5	12,5
10 lat i dłużej	100	80,3	19,7
faza bezdomności^c			
Wstępna do 2 lat	100	81,5	18,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	79,8	20,2
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	82,9	17,1
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	86,3	13,7
Trwała powyżej 10 lat	100	80,3	19,7

^a $\chi^2(5, N=690) = 4,35; p < 0,500$ ^b $\chi^2(6, N=688) = 2,84; p < 0,829$ ^c $\chi^2(4, N=688) = 1,99; p < 0,738$
V Cramera = 0,079; p < 0,500   V Cramera = 0,064; p < 0,829   V Cramera = 0,054; p < 0,738

Wiek nie różnicował posiadania dowodu tożsamości (zróżnicowanie było nieistotne statystycznie).

Upływ czasu bezdomności wpływał na utratę tego dokumentu.

Badanie faz bezdomności wykazało zróżnicowanie nieistotne statystycznie.

2.2. Sytuacja rodzinna

W badaniu uwzględniono pytania o stan cywilny bezdomnych.

Tabela 23

Stan cywilny bezdomnych

Stan cywilny	%
Razem	100,0
Kawaler	41,5
Żonaty	8,4
Rozwiedziony	35,9
Wdowiec	8,1
Separacja	2,8
Konkubinat	3,3

n = 703

Wśród bezdomnych dominowały osoby nie będące w związkach. Żonaci bezdomni stanowili jedynie ok. 8%.

Ponad połowa bezdomnych objętych badaniem miała dzieci.

Tabela 24

Dzietność bezdomnych

Dzietność	%	%
Razem	100,0*	
Nie posiada dzieci	46,7	X
Posiada dzieci z tego:	53,3	100,0
1 dziecko	21,5	40,3
2 dzieci	22,3	41,9
3 dzieci	5,8	10,9
4 dzieci	2,1	4,0
5 i więcej	1,6	2,9

*n = 703

Na ogół bezdomni pozostawili rodziny mało liczne – ok. 82%. Wielodzietnych rodzin w badanej próbie było ok. 7%.

Bezdomni opuścili rodziny również z małoletnimi dziećmi.

Tabela 25

Bezdomni według wieku posiadania dzieci

Wiek dzieci	%
Razem	100,0
Do 6 lat	9,8
7–15	15,3
16–17	6,7
18–24	23,3
25 i więcej	44,9

n = 692 (brak odpowiedzi = 11)

Posiadanie niepełnoletnich dzieci zadeklarował ok. co trzeci bezdomny. Przeważali zatem bezdomni z dorosłymi dziećmi.

Bezdomni posiadający niepełnoletnie dzieci pozostawiali je pod opieką innych osób lub placówek.

Tabela 26

Opiekunowie niepełnoletnich dzieci bezdomnych

Opiekunowie	%
Żona	63,3
Konkubina	21,9
Dziadkowie	5,3
Dalsza rodzina	1,2
Dom dziecka	0,6
Rodzinny dom dziecka	0,6
Rodzina zastępcza	0,6
Rodzina adopcyjna	–
Nie wie, kto opiekuje się dziećmi	1,2
Inne*	5,3

n = 162

* Matka biologiczna dziecka, z którą bezdomny nie pozostawał w trwałym związku (była dziewczyna, koleżanka).

Ponad 85% bezdomnych pozostawiło niepełnoletnie dzieci pod opieką żon i konkubin, a ok. 2% powierzyło je instytucjom opiekuńczym.

Większość bezdomnych twierdziła, że utrzymuje kontakt z małoletnim potomstwem.

Tabela 27

Utrzymywanie kontaktu przez bezdomnych z ich niepełnoletnimi dziećmi

Utrzymywanie kontaktu	%
Razem	100,0
Kilka razy w miesiącu	28,6
Kilka razy w roku	29,2
Raz w roku	5,0
Raz na kilka lat	3,7
Nie utrzymuje wcale kontaktu	33,5

n = 162 (brak odpowiedzi = 1)

Nie utrzymywało kontaktu z dziećmi ok. 34% badanych.

Utrzymujący kontakt w ok. 58% przypadków wskazywali na dosyć częste spotkania (kilka razy w miesiącu lub kilka razy w roku). W pewnym stopniu wypowiedzi te obciążane były wykorzystywaniem przez badanych kontekstu pytania do przedstawienia siebie w roli akceptowanej społecznie.

Czas trwania bezdomności ani wiek nie były czynnikami różnicującymi jednokierunkowo odpowiedzi dotyczące utrzymywania kontaktu z niepełnoletnimi dziećmi.

Tabela 28

**Utrzymywanie kontaktu przez bezdomnych z ich niepełnoletnimi dziećmi
a wiek bezdomnych, czas trwania bezdomności i jej fazy (w %)**

Wyszczególnienie	Utrzymywanie kontaktu		
	razem	tak	nie
wiek bezdomnych^a			
Do 25 lat	100	63,6	36,4
26–35 lat	100	57,4	42,6
36–45 lat	100	67,7	32,3
46–55 lat	100	76,0	24,0
56–65 lat	100	81,8	18,2
66 i więcej	100	50,0	50,0
czas trwania bezdomności^b			
Do pół roku	100	50,0	50,0
Od pół roku do 2 lat	100	75,6	24,4
Od 2 do 4 lat	100	60,0	40,0
Od 4 do 6 lat	100	68,2	31,8
Od 6 do 8 lat	100	66,7	33,3
Od 8 do 10 lat	100	75,0	25,0
10 lat i dłużej	100	71,4	28,6
faza bezdomności^c			
Wstępna do 2 lat	100	67,7	32,3
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	60,0	40,0
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	68,2	31,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	70,0	30,0
Trwała powyżej 10 lat	100	71,4	28,6

n = 161

^a χ^2 (5, N=161) = 4,22; p < 0,518

^b χ^2 (6, N=161) = 5,30; p < 0,506

^c χ^2 (4, N=161) = 1,09; p < 0,896

V Cramera = 0,162; p < 0,518

V Cramera = 0,181; p < 0,506.

V Cramera = 0,082; p < 0,896

Zróznicowanie według wieku i czasu trwania bezdomności było nieistotne statystycznie.

Z analizy danych wynika, że bezdomni rzadziej kontaktowali się ze swoimi pełnoletnimi dziećmi (tab. 29).

Tabela 29

Utrzymywanie kontaktu przez bezdomnych z ich pełnoletnimi dziećmi

Utrzymywanie kontaktu	%
Razem	100,0
Nie	49,8
Tak	50,2

n = 251

Kontakt z potomstwem utrzymywało ok. połowy ojców pełnoletnich dzieci.

Wiek bezdomnych ani czas trwania bezdomności nie modyfikował jednokierunkowo kontaktów z pełnoletnimi dziećmi.

Tabela 30

**Utrzymywanie kontaktu przez bezdomnych z ich pełnoletnimi dziećmi
a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Utrzymywanie kontaktu		
	razem	tak	nie
wiek bezdomnych^a			
26–35 lat	100	20,0	80,0
36–45 lat	100	54,1	45,9
46–55 lat	100	51,4	48,6
56–65 lat	100	55,8	44,2
66 i więcej	100	41,9	58,1
czas trwania bezdomności^b			
Do pół roku	100	42,9	57,1
Od pół roku do 2 lat	100	64,9	35,1
Od 2 do 4 lat	100	50,0	50,0
Od 4 do 6 lat	100	63,3	36,7
Od 6 do 8 lat	100	43,5	56,5
Od 8 do 10 lat	100	57,7	42,3
10 lat i dłużej	100	39,5	60,5
faza bezdomności^c			
Wstępna do 2 lat	100	56,9	43,1
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	50,0	50,0
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	63,3	36,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	51,0	49,0
Trwała powyżej 10 lat	100	39,5	60,5

n = 251

^a $\chi^2(4, N=251) = 4,76; p < 0,313$ ^b $\chi^2(6, N=251) = 10,20; p < 0,116$ ^c $\chi^2(4, N=251) = 6,62; p < 0,157$
V Cramera = 0,138; p < 0,313   V Cramera = 0,202; p < 0,116   V Cramera = 0,162; p < 0,157

Zróznicowanie według wieku i czasu trwania bezdomności było nieistotne statystycznie.
Czy bezdomni utrzymywali kontakt z żoną, byłą partnerką?

Tabela 31

Utrzymywanie kontaktu bezdomnych z żoną, byłą partnerką

Utrzymywanie kontaktu	%
Razem	100,0
Nie	76,2
Tak	23,8
z tego celem kontaktu było:	100,0
– uzyskanie wsparcia finansowego	2,0
– względy emocjonalne	53,5
– inne*	44,6

n = 432

* Ze względu na dzieci, chęć utrzymania dobrych, przyjacielskich stosunków, żona chroni, jak są problemy; w sprawie rozvodu; tak sobie; sprawy formalne; różnie bywa; rozmowa; pomagam finansowo; odpowiedzialność i dalsze plany na przyszłość; czasami wpadnę coś zjeść, umyć się.

Badani deklarowali znacznie rzadziej utrzymywanie kontaktu z byłą żoną lub partnerką (ok. co czwarty) niż z dziećmi.

Przypomnijmy, że w ok. 85% przypadków to żony i konkubiny sprawowały opiekę nad niepełnoletnimi dziećmi (tab. 26). Stąd można wnioskować, że rozgraniczali związki z dziećmi od związków z ich matkami (opiekunkami).

Obserwuje się pewien związek utrzymywania kontaktu z żoną, byłą partnerką ze zmieniającą wiekiem badanych.

Tabela 32

**Utrzymywanie kontaktu przez bezdomnych z żoną, byłą partnerką
a wiek bezdomnych, czas trwania i faza bezdomności, (w %)**

Wyszczególnienie	Utrzymywanie kontaktu		
	razem	tak	nie
wiek bezdomnych^a			
Do 25 lat	100	27,8	72,2
26–35 lat	100	37,0	63,0
36–45 lat	100	32,0	68,0
46–55 lat	100	16,9	83,1
56–65 lat	100	19,1	80,9
66 i więcej	100	10,0	90,0
czas trwania bezdomności^b			
Do pół roku	100	30,6	69,4
Od pół roku do 2 lat	100	34,8	65,2
Od 2 do 4 lat	100	22,4	77,6
Od 4 do 6 lat	100	16,4	83,6
Od 6 do 8 lat	100	24,3	75,7
Od 8 do 10 lat	100	21,9	78,1
10 lat i dłużej	100	16,0	84,0
faza bezdomności^c			
Wstępna do 2 lat	100,0	33,3	66,7
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	22,4	77,6
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	16,4	83,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	23,2	76,8
Trwała powyżej 10 lat	100,0	16,0	84,0

n = 432

^a χ^2 (5, N=432) = 20,74; p < 0,001   ^b χ^2 (6, N=432) = 12,73; p < 0,057   ^c χ^2 (4, N=432) = 11,86; p < 0,018
V Cramera = 0,219; p < 0,001   V Cramera = 0,168; p < 0,057   V Cramera = 0,166; p < 0,018

Zróznicowanie według wieku bezdomnych było istotne statystycznie.

Najmłodszy badani częściej utrzymywali kontakt niż starsi.

Nie występowało natomiast jednokierunkowe powiązanie kontaktów z czasem trwania bezdomności.

Zróznicowanie według czasu trwania bezdomności także było istotne statystycznie.

Wydłużanie czasu trwania bezdomności nie prowadziło systematycznie do wygaszania kontaktów z żonami, byłymi partnerkami, ale przybierało zróżnicowaną intensywność w różnych etapach bezdomności.

Mężczyźni w czasie bezdomności niechętnie nawiązywali trwałe relacje z kobietami (które można traktować jako quasi-rodzinne).

Tabela 33

Pozostawanie bezdomnych w stałych związkach w czasie bezdomności

Pozostawanie w stałym związku	%
Razem	100,0
Tak	13,1
Nie	86,9

n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

Jedynie ok. co ósmy badany pozostawał w stałym związku.

Sklonność do szukania trwałych związków zbadano według kilku zmiennych. Wyniki przedstawiono w tabeli 34.

Tabela 34

Pozostawanie bezdomnych w stałych związkach w czasie bezdomności a wiek, stan cywilny bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Razem	Tak	Nie
wiek bezdomnych [n = 695 (brak odpowiedzi = 8)]^a			
Do 25 lat	100	16,0	84,0
26–35 lat	100	17,7	82,3
36–45 lat	100	13,8	86,2
46–55 lat	100	10,2	89,8
56–65 lat	100	12,7	87,3
66 i więcej	100	7,5	92,5
stan cywilny [n = 695 (brak odpowiedzi = 8)]^b			
Kawaler	100,0	11,4	88,6
Żonaty	100,0	31,0	69,0
Rozwiedziony	100,0	10,9	89,1
Wdowiec	100,0	7,0	93,0
Separacja	100,0	30,0	70,0
Konkubinat	100,0	13,0	87,0
czas trwania bezdomności (n = 693)^c			
Do pół roku	100	14,8	85,2
Od pół roku do 2 lat	100	14,7	85,3
Od 2 do 4 lat	100	15,4	84,6
Od 4 do 6 lat	100	11,1	88,9
Od 6 do 8 lat	100	11,3	88,7
Od 8 do 10 lat	100	12,2	87,8
10 lat i dłużej	100	10,5	89,5
faza bezdomności (n = 693)^d			
Wstępna do 2 lat	100,0	14,8	85,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	15,4	84,6
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	11,1	88,9
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	11,8	88,2
Trwała powyżej 10 lat	100,0	10,5	89,5

^a $\chi^2(5, N=695) = 6,62; p < 0,251$

V Cramera = 0,098; p < 0,251

^c $\chi^2(6, N=693) = 2,49; p < 0,869$

V Cramera = 0,060; p < 0,869

^b $\chi^2(5, N=695) = 25,05; p < 0,001$

V Cramera = 0,119; p < 0,001

^d $\chi^2(4, N=693) = 2,49; p < 0,649$

V Cramera = 0,060; p < 0,649

Zróznicowanie według wieku bezdomnych omawianych postaw nie było istotne statystycznie.

Stan cywilny natomiast różnicował utrzymywanie stałych związków w czasie trwania bezdomności. Zróznicowanie było istotne statystycznie

W stałych związkach w toku bezdomności wyraźnie częściej pozostawali badani, którzy byli żonaci lub żyli w separacji z małżonkami (około co trzeci).

Poszukiwanie trwałych związków nie było wyznaczane zmianą czasu trwania bezdomności. Różnice według czasu trwania bezdomności były nieistotne statystycznie.

Ważną zmienną jest typ i struktura rodziny pochodzenia osób bezdomnych, które wpływają na proces socjalizacyjny wychowywanych w niej dzieci.

Tabela 35

Typ rodziny pochodzenia osób bezdomnych

Typ rodziny	%
Razem	100,0
Pełna z matką i ojcem biologicznym	62,9
Pełna z matką biologiczną i ojczymem (konkubentem)	8,4
Pełna z ojcem biologicznym i macochą (konkubina)	1,6
Niepełna z matką	9,5
Niepełna z ojcem	1,1
Dziadków	2,2
Rodzeństwa	1,5
Innych osób	1,8
Wychowanie poza rodziną, w placówkach	11,0

n = 735 (badani podawali wszystkie typy rodzin i formy opieki)

W potencjalnie najlepszym środowisku rodzinnym, tj. w rodzinie pełnej biologicznie wychowywało się ok. 63% badanych, co oznacza, że w rodzinach o zaburzonej strukturze lub w placówkach opiekuńczych przebywało ok. 37% bezdomnych.

W rodzinach pochodzenia bezdomnych występowały przypadki nadużywania alkoholu.

Tabela 36

Nadużywanie alkoholu przez rodziców, opiekunów osób bezdomnych

Nadużywanie alkoholu	%
Matka (n = 612)	
Razem	100,0
Tak	11,1
Nie	88,9
Ojciec (n = 555)	
Razem	100,0
Tak	32,6
Nie	67,4

W co dziesiątej rodzinie nadużywała alkoholu matka (opiekunka) i aż w co trzeciej ojciec (opiekun). Odsetki te można uznać za zaniżone w związku z zasadą obowiązującą w rodzinach z problemem alkoholowym: „nie mów”.

W ponad połowie rodzin pochodzenia bezdomnych panował nastrój negatywny wychowawczo.

Tabela 37

Najczęściej panujący nastrój w rodzinie osób bezdomnych

Najczęściej panujący nastrój w domu rodziców/opiekunów	%
Napięta sytuacja, nieufność stwarzająca uczucie zagrożenia trudnego do określenia	6,7
Awantury, kłótnie, zagrożenie bezpośrednie	13,1
Przygnębienie, smutek, rezygnacja	7,6
Brak związku uczuciowego z dziećmi	9,3
Obojętność	14,8
Miłość, zgoda	48,5

n = 709 (liczba wskazań)

Miłość i zgodę w swoich rodzinach wskazało ok. 49% badanych.

Nastrój występujący w rodzinach pochodzenia bezdomnych różnił się w poszczególnych typach rodzin.

Tabela 38

Najczęściej panujący nastrój w rodzinie osób bezdomnych a typ ich rodziny pochodzenia (w %)

Typ rodziny	Razem	Panujący nastrój	
		miłość, zgoda	inny
Pełna z matką i ojcem biologicznym	100,0	53,2	46,8
Pełna z matką biologiczną i ojczymem (konkubentem)	100,0	25,8	74,2
Pełna z ojcem biologicznym i macochą (konkubina)	100,0	33,3	66,7
Niepełna z matką	100,0	44,8	55,2
Niepełna z ojcem	100,0	22,2	77,8
Dziadków	100,0	52,9	47,1
Rodzeństwa	100,0	45,5	54,5
Innych osób	100,0	22,2	77,8
Wychowanie poza rodziną, w placówkach	100,0	7,7	92,3

n = 709 (liczba wyborów)

$\chi^2(8, N=709) = 35,60; p < 0,001$

V Cramera = 0,224; p < 0,001

Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Najczęściej miłość i zgoda występowała w rodzinach pełnych biologicznie i dziadków, ale jedynie w ok. 53% przypadków. Doświadczenie negatywnego nastroju dotyczyło przede wszystkim badanych, którzy zostali umieszczeni w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (ok. 92%), byli wychowywani tylko przez ojca (ok. 78%), przez matkę i ojczyma w rodzinach zrekonstruowanych (ok. 74%), przez inne osoby (ok. 78%) oraz w rodzinach zrekonstruowanych przez ojca – z macochą (ok. 67%).

Zróznicowanie nastroju było istotne statystycznie.

Postawy wychowawcze rodziców (opiekunów) wpływają na socjalizację dziecka.

Tabela 39

Postawy wychowawcze rodziców (opiekunów) osób bezdomnych (w %)

Postawa	Matka*	Ojciec**
Razem	100,0	100,0
Obojętna	10,4	17,7
Wymagająca	11,7	17,2
Odrzucająca	3,8	9,1
Kochająca	51,8	37,1
Zaniedbująca	10,0	14,6
Nadmiernie chroniąca	12,3	4,3

*n = 871 (liczba wskazań)

**n = 844 (liczba wskazań)

Postawę kochającą znacznie częściej wykazywała matka (opiekunka) – co druga, niż ojciec (opiekun) – tylko ok. 37%. Niewłaściwe postawy wychowawcze wykazywało ok. 49% matek i 63% ojców.

Ważnym elementem procesu wychowawczego są metody postępowania, sytuacje wychowawcze, które wpływają na kształtowanie osobowości dziecka. Należą do nich nagrody (odgrywające bodźcową rolę) i kary.

Tabela 40

Stosowanie kar i nagród przez rodziców (opiekunów) osób bezdomnych (w %)

Stosowanie kar/nagród	Ojciec*	Matka**
Razem	100,0	100,0
Częściej stosowanie kar	60,0	27,0
Częściej stosowanie nagród	40,0	73,0

n = 480 (* brak odpowiedzi = 75)

n = 538 (** brak odpowiedzi = 57)

Występowały też różnice w stosowaniu metod wychowawczych przez matki (opiekunki) i ojców (opiekunów) osób bezdomnych. Ojcowie (opiekunowie) znacznie częściej stosowali kary (60%) niż matki (opiekunki) (27%).

Typ rodziny również wyznaczał metody wychowawcze.

Tabela 41

**Stosowanie kar i nagród przez rodziców/opiekunów osób bezdomnych
a typ ich rodziny pochodzenia (w %)**

Typ rodziny	Razem	Częściej stosowanie kar	Częściej stosowanie nagród
Pełna z matką i ojcem biologicznym	100,0	42,3	57,7
Pełna z matką biologiczną i ojczymem (konkubentem)	100,0	57,1	42,9
Pełna z ojcem biologicznym i macochą (konkubina)	100,0	56,3	43,8
Niepełna z matką	100,0	39,7	60,3
Niepełna z ojcem	100,0	85,7	14,3
Dziadków	100,0	40,0	60,0
Rodzeństwa	100,0	45,5	54,5
Innych osób	100,0	68,8	31,3
Wychowanie poza rodziną, w placówkach	100,0	100,0	0,0

n = 768 (liczba wyborów)

$\chi^2(8, N=768) = 19,89; p < 0,01$

V Cramera = 0,161; $p < 0,01$

Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Kary przeważały nad nagrodami w procesie wychowawczym najczęściej w rodzinach osób bezdomnych, które wychowywały się poza rodziną, były kierowane do placówek opiekuńczo-wychowawczych (100%), pozostawały pod opieką tylko ojca (ok. 86%) lub innych osób (ok. 69%), najrzadziej zaś w rodzinach niepełnych z matką i w rodzinach dziadków (ok. 40%). W rodzinach pełnych biologicznie w ok. 42% częściej karano niż nagradzano.

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Rodzice (opiekunowie) nagradzali badanych w następujący sposób.

Tabela 42

Najczęściej stosowane nagrody przez rodziców (opiekunów) osób bezdomnych (w %)

Nagrody	Ojciec/opiekun*	Matka/opiekunka**
Razem	100,0	100,0
Pochwała ustna	40,3	33,3
Dawanie pieniędzy	21,7	13,8
Dawanie słodyczy, upominków	23,6	24,7
Przytulanie, gesty czułości	14,4	28,2

* **n = 576** (liczba wskazań)

** **n = 1020** (liczba wskazań)

Wśród wielu form nagradzania przeważała pochwała ustna, tak ze strony ojca/opiekuna, jak i matki. Drugą z kolei formą nagrody ojca/opiekuna było dawanie słodyczy, upominków. Ojciec/opiekun częściej dawał pieniądze niż matka/opiekunka, ale ta częściej przytulała i okazywała czułość. Oboje jednak czynili to w niedostatecznym stopniu.

Bezdomni wypowiadali się także na temat kar stosowanych przez ich rodziców/opiekunów.

Tabela 43

Najczęściej stosowane kary przez rodziców (opiekunów) osób bezdomnych (w %)

Kary	Ojciec*	Matka**
Razem	100,0	100,0
Kary cielesne	24,7	11,4
Pozbawienie pożywienia	1,6	1,0
Pozbawienie przywilejów	6,8	4,9
Dodatkowe obowiązki	7,5	9,2
Krzyk	16,7	27,7
Nagana słowna spokojnie wypowiedziana	9,2	15,4
Ponizanie	6,1	3,8
Ośmieszanie	4,7	2,7
Gniew	15,8	17,0
Odręczenie emocjonalne	5,1	4,9
Inne	1,8	2,0

* n = 1179 (liczba wskazań)

** n = 1049 (liczba wskazań)

Nie przeważały kary o prawidłowym oddziaływaniu wychowawczym stosowane przez ojców (opiekunów) (ok. 9%), jak i matki (opiekunki) (ok. 15%). Ojcowie (opiekunowie) najczęściej stosowali kary cielesne (ok. 25%), a matki (opiekunki) krzyk (28%).

Ustalono też subiektywne odczucia zaspokojenia potrzeb w rodzinach pochodzenia bezdomnych, gdy ci byli dziećmi.

Tabela 44

Zaspokajanie w dużym stopniu potrzeb bezdomnych przez rodziców/opiekunów (w %)

Potrzeby	Zaspokajanie potrzeb	
	razem	w dużym stopniu
Miłości	100,0	24,2
Życzliwości	100,0	26,0
Poczucia własnej wartości, wiary we własne siły	100,0	23,2
Poznawcze	100,0	25,6

n = 693 (brak odpowiedzi = 10)

Poczucia w miarę pełnego zaspokojenia w środowisku rodzinnym potrzeby miłości, życzliwości, poczucia własnej wartości, wiary we własne siły, potrzeb poznawczych doświadczył ok. co czwarty badany.

2.3. Stan zdrowia

W bezdomność wkraczały osoby w większości o dobrym stanie zdrowia.

Tabela 45

Stan zdrowia bezdomnych przed powstaniem bezdomności

Stan zdrowia	%
Brak poważnych chorób	69,5
Przewlekłe choroby fizyczne	25,0
Zaburzenia psychiczne	6,6

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

Około 70% badanych nie posiadało (według własnej oceny) poważnych chorób. Około co trzeci cierpiał na dolegliwości fizyczne i/lub zaburzenia psychiczne.

Swój stan zdrowia w czasie trwania bezdomności oceniali już gorzej.

Tabela 46

Samoocena stanu zdrowia w czasie trwania bezdomności

Stan zdrowia	%
Razem	100,0
Zdecydowanie zadowolający	14,6
Zadowolający	38,0
Niezadowolający	47,4

n = 703

Tylko około 15% uznało swój stan zdrowia za zdecydowanie niezadowolający.

Z natury rzeczy lepiej wypadła samoocena stanu zdrowia osób młodszych niż starszych.

Tabela 47

Samoocena stanu zdrowia w czasie trwania bezdomności a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Razem	Samoocena stanu zdrowia		
		zdecydowanie zadowolający	zadowolający	niezadowolający
wiek bezdomnych (n = 703)^a				
Do 25 lat	100,0	33,0	43,6	23,4
26–35 lat	100,0	29,7	39,8	30,5
36–45 lat	100,0	14,5	45,0	40,5
46–55 lat	100,0	4,7	37,5	57,8
56–65 lat	100,0	5,5	29,7	64,8
66 i więcej	100,0	2,1	31,9	66,0

Wyszczególnienie	Razem	Samooceńa stanu zdrowia		
		zdecydowanie zadowolający	zadowolający	niezadowolający
czas trwania bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^b				
Do pół roku	100,0	26,7	40,0	33,3
Od pół roku do 2 lat	100,0	21,5	45,6	32,9
Od 2 do 4 lat	100,0	12,1	42,7	45,2
Od 4 do 6 lat	100,0	14,6	35,4	50,0
Od 6 do 8 lat	100,0	7,4	37,0	55,6
Od 8 do 10 lat	100,0	6,1	36,7	57,1
10 lat i dłużej	100,0	6,9	27,1	66,0
faza bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^c				
Wstępna do 2 lat	100,0	23,4	43,5	33,1
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	12,1	42,7	45,2
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	14,6	35,4	50,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	6,8	36,9	56,3
Trwała powyżej 10 lat	100,0	6,9	27,1	66,0

$\chi^2(10, N=703) = 111,76; p < 0,001$ $\chi^2(12, N=701) = 56,01; p < 0,001$ $\chi^2(8, N=701) = 54,45; p < 0,001$
V Cramera = 0,282; p < 0,001   V Cramera = 0,200; p < 0,001   V Cramera = 0,197; p < 0,001

Zróznicowanie samooceny było duże (istotne statystycznie).

Zwracają uwagę znaczne odsetki negatywnych ocen występujące też u osób najmłodszych.

Wyraźne spadki opinii o zdecydowanie zadowolającym stanie zdrowia obserwujemy u badanych po 45. roku życia. Porównując samoocenę w dwóch skrajnych grupach wieku, tj. do 20 lat i 71 lat i więcej, stwierdzamy niezadowolający stan zdrowia u tych ostatnich blisko trzykrotnie częściej.

Związek między samooceną stanu zdrowia a wiekiem bezdomnych był istotny statystycznie.

Życie na poziomie substandardów cywilizacyjnych wraz z czasem trwania bezdomności prowadzi do pogarszania stanu zdrowia bezdomnych.

Zróznicowanie samooceny stanu zdrowia wraz z wpływem czasu bezdomności było znaczne (istotne statystycznie), jednak nie tak duże, jak w przypadku zmiennej wieku. Wynika to z faktu występowania w różnych etapach bezdomności osób o zróznicowanym wieku. Już w pierwszej fazie niezadowolający stan zdrowia deklarował co trzeci badany. W ostatniej było ich dwukrotnie więcej.

Część bezdomnych miała orzeczoną grupę inwalidzką lub stopień niepełnosprawności.

Tabela 48

Orzeczenie stopnia niepełnosprawności lub grupy inwalidzkiej u osób bezdomnych

Posiadanie orzeczenia stopnia niepełnosprawności lub grupy inwalidzkiej	%
Razem	100,0*
Nie	73,2
Tak	26,8
z tego:	100,0**
I	15,9
II	64,3
III	10,5
nie wiem dokładnie	9,3

* n = 687 (brak odpowiedzi = 16)

** n = 182 (brak odpowiedzi = 2)

Orzeczenie stopnia niepełnosprawności posiadało ok. 27% badanych, z tego blisko 2/3 drugiego stopnia. Były to osoby zarówno młode, jak i starsze.

Tabela 49

Orzeczenie stopnia niepełnosprawności lub grupy inwalidzkiej u osób bezdomnych a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Orzeczenie niepełnosprawności			Razem posiadający orzeczenie	Stopień/grupa			
	razem	posiadający orzeczenie	bez orzeczenia		I	II	III	nie wiem dokładnie
Do 25 lat	100,0	9,0	91,0	100,0	14,3	71,4	0,0	14,3
26–35 lat	100,0	15,4	84,6	100,0	23,5	58,8	5,9	11,8
36–45 lat	100,0	19,4	80,6	100,0	8,0	72,0	8,0	12,0
46–55 lat	100,0	35,7	64,3	100,0	11,1	68,9	15,6	4,4
56–65 lat	100,0	43,8	56,3	100,0	17,9	55,4	14,3	12,5
66 i więcej	100,0	33,7	66,3	100,0	21,9	65,6	3,1	9,4

n = 687 (brak odpowiedzi = 16)

$\chi^2(5, N=687) = 52,19; p < 0,001$ (dla ogółem)

V Cramera = 0,276; p < 0,001 (dla ogółem)

Zróznicowanie według wieku osób z orzeczonym stopniem niepełnosprawności lub grupą inwalidzką było duże (istotne statystycznie).

Zestawienie odsetków bezdomnych według I, II, III stopnia/grupy i wieku należy traktować jedynie orientacyjnie ze względu na małe liczebności (dlatego też nie były możliwe wiarygodne ustalenia statystyczne). Zauważamy wśród młodych bezdomnych także osoby o znacznym uszczerbku zdrowia.

Struktura bezdomnych o orzeczonej niepełnosprawności według wieku wskazuje, że również wśród bezdomnych o różnym stażu bezdomności znajdują się osoby z takimi orzeczeniami.

Tabela 50

Orzeczenie stopnia niepełnosprawności lub grupy inwalidzkiej u osób bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Orzeczenie niepełnosprawności			Razem posiadający orzeczenie	Stopień/grupa			
	razem	posiadający orzeczenie	bez orzeczenia		I	II	III	nie wiem dokładnie
czas trwania bezdomności [n = 685 (brak odpowiedzi = 18)]^a								
Do pół roku	100,0	16,1	83,9	100,0	21,4	42,9	21,4	14,3
Od pół roku do 2 lat	100,0	18,1	81,9	100,0	26,9	50,0	11,5	11,5
Od 2 do 4 lat	100,0	21,5	78,5	100,0	7,7	69,2	11,5	11,5
Od 4 do 6 lat	100,0	23,8	76,3	100,0	10,5	73,7	10,5	5,3
Od 6 do 8 lat	100,0	37,0	63,0	100,0	15,0	55,0	5,0	25,0
Od 8 do 10 lat	100,0	37,5	62,5	100,0	11,1	77,8	11,1	0,0
10 lat i dłużej	100,0	41,4	58,6	100,0	17,2	67,2	8,6	6,9

Wyszczególnienie	Orzeczenie niepełnosprawności			Razem posiadający orzeczenie	Stopień/grupa			
	razem	posiadający orzeczenie	bez orzeczenia		I	II	III	nie wiem dokładnie
faza bezdomności [n = 685 (brak odpowiedzi = 18)]^b								
Wstępna do 2 lat	100,0	17,4	82,6	100,0	25,0	47,5	15,0	12,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	21,5	78,5	100,0	7,7	69,2	11,5	11,5
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	23,8	76,3	100,0	10,5	73,7	10,5	5,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	37,3	62,7	100,0	13,2	65,8	7,9	13,2
Trwała powyżej 10 lat	100,0	41,4	58,6	100,0	17,2	67,2	8,6	6,9

^a $\chi^2(6, N=685) = 34,26; p < 0,001$ (dla ogółem)

^b $\chi^2(4, N=685) = 34,15; p < 0,001$ (dla ogółem)

V Cramera = 0,224; p < 0,001 (dla ogółem)

V Cramera = 0,223; p < 0,001 (dla ogółem)

Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Zróznicowanie według czasu trwania bezdomności było istotne statystycznie.

W poszczególnych etapach bezdomności następowało systematyczne (choć w różnym tempie) zwiększenie odsetka posiadających orzeczenie.

Podobnie jak w przypadku zmiennej wieku, zamieszczone w tabeli 50 informacje o stopniu/grupie niepełnosprawności/inwalidztwa, ze względu na małą liczebność komórek tabeli, podano jedynie w celu zilustrowania twierdzenia o zróznicowaniu nasilenia niepełnosprawności bez wyraźnego powiązania z czasem trwania bezdomności

Bezdomni cierpieli przede wszystkim na choroby somatyczne.

Tabela 51

Choroby bezdomnych

Choroby	%
Choroby układu krążenia	23,0
Choroby układu oddechowego	14,0
Choroby układu pokarmowego	11,9
Choroby narządów ruchu	22,4
Zaburzenia psychiczne, choroby neurologiczne	7,5
Skutki pobicia	3,3
Skutki wypadków	9,0
Choroby zębów	4,9
Choroby oczu	6,5
Choroby uszu	3,8
Zatrucia alkoholowe	4,1
Odmrożenia	3,0
Inne*	12,3
Nie cierpi na żadne choroby	34,9

n = 691 (brak odpowiedzi = 12)

* Żylaki; żółtaczką; tarczycę; choroby skóry; rak płuc; osłabienie organizmu; przepuklina, prostata; otyłość obłzycia; choroba wrodzona; celiakia, alergie; trudno powiedzieć.

Dominowały choroby układu krążenia i narządów ruchu. Relatywnie mało bezdomnych podało zaburzenia psychiczne i choroby neurologiczne – co trzynasty.

Żadnych chorób nie stwierdziło u siebie ok. 35% bezdomnych. Ocena ta pozostaje w rozbieżności z deklaracją niezadowolającego stanu zdrowia – ok. 47% (tab. 46). Choroby podało ok. 65% badanych, czyli o 18% więcej niż oceniających negatywnie swoje zdrowie. Oceny stanu zdrowia kształtowane są „świadomością zdrowotną”. Stan bezdomności wymusza też zmianę (zmniejszenie) troski osobniczej o ciało.

Występowanie chorób potwierdzili badani we wszystkich grupach wieku.

Tabela 52

Bezdomni według wieku, czasu trwania i faz bezdomności cierpiący i nie cierpiący na choroby (w %)

Wyszczególnienie	Razem	Cierpi na różne choroby	Nie cierpi na żadne choroby
wiek bezdomnych [n = 691 (brak odpowiedzi = 12)]^a			
Do 25 lat	100,0	38,7	61,3
26–35 lat	100,0	44,0	56,0
36–45 lat	100,0	70,5	29,5
46–55 lat	100,0	73,2	26,8
56–65 lat	100,0	81,7	18,3
66 i więcej	100,0	79,1	20,9
czas trwania bezdomności [n = 689 (brak odpowiedzi = 14)]^b			
Do pół roku	100,0	54,1	45,9
Od pół roku do 2 lat	100,0	51,3	48,7
Od 2 do 4 lat	100,0	65,0	35,0
Od 4 do 6 lat	100,0	59,8	40,2
Od 6 do 8 lat	100,0	70,4	29,6
Od 8 do 10 lat	100,0	81,3	18,8
10 lat i dłużej	100,0	82,5	17,5
faza bezdomności [n = 689 (brak odpowiedzi = 14)]^c			
Wstępna do 2 lat	100,0	52,3	47,7
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	65,0	35,0
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	59,8	40,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	75,5	24,5
Trwała powyżej 10 lat	100,0	82,5	17,5

^a χ^2 (5, N=691) = 81,64; p < 0,001   ^b χ^2 (6, N=689) = 43,76; p < 0,001   ^c χ^2 (4, N=689) = 42,24; p < 0,001
V Cramera = 0,344; p < 0,001   V Cramera = 0,252; p < 0,001   V Cramera = 0,248; p < 0,001

W tym badaniu według wieku różnice były istotne statystycznie. Wraz z wiekiem pogarszał się stan zdrowia bezdomnych.

Trwanie w bezdomności też prowadziło do pogorszenia stanu zdrowia.

Zróznicowanie według czasu trwania bezdomności było istotne statystycznie. Sytuacja ta wynika z występowania w każdej fazie bezdomności osób zarówno młodych, jak i starszych, a więc o różnym stanie zdrowia. Jednakże przewaga osób starszych wśród bezdomnych o dłuższym stażu bezdomności wpłynęła na wyraźne różnice udziału osób o lepszym zdrowiu w fazie wstępnej – ok. 48%, wobec ok. 18% w ostatniej fazie.

Na możliwości leczenia wpływa dostępność do usług służby zdrowia, m.in. w związku z posiadaniem ubezpieczenia zdrowotnego.

Tabela 53

Posiadanie ubezpieczenia zdrowotnego przez bezdomnych

Posiadanie ubezpieczenia zdrowotnego	%	
Razem	100,0	100,0
Nie	X	31,0
Nie wiem	X	5,0
Tak	X	64,0
z tego z tytułu:	X	100,0*
Praca i ubezpieczenie ZUS	6,0	9,4
Status bezrobotnego i rejestracja w PUP	27,7	43,9
Zasiłek stały z pomocy społecznej	7,7	12,1
Renta	15,5	24,5
Emerytura	4,0	6,3
Renta socjalna	1,8	2,9
Inne**	0,6	0,9

n = 703

* Brak odpowiedzi = 4. ** Nie wie z jakiego tytułu; KRUS

Odsetek posiadających ubezpieczenia zdrowotne był zaskakująco wysoki – do potocznych opinii – 64%. Z tych, którzy twierdzili, że są ubezpieczeni, ponad połowa miała to uprawnienie w związku z pracą lub ze statusem bezrobotnego, ponad co trzeci z tytułu emerytury i renty (w tym renty socjalnej), ok. 12% w związku z posiadaniem zasiłku stałego.

Poddajemy te deklaracje weryfikacji, konfrontując z odpowiedziami na inne pytania (odnosząc je do wszystkich badanych):

posiadanie ubezpieczenia z tytułu (tab. 53):

pracy i ubezpieczenia ZUS – 6%
emerytury – 4,0%
renty – 15,5%
statusu bezrobotnego i rejestracji w PUP – 27,9%

źródło utrzymania (tab. 213):

zatrudnienie oficjalne na podstawie umowy – 6%
emerytura – 5,6%
renta – 15,1%
poszukiwanie pracy (tab. 152), zarejestrowanie w urzędzie – 31,8%

Wiarygodność uprawnień rentowych można zweryfikować, porównując dane z oświadczeniem posiadania orzeczeń o niepełnosprawności. Posiadanie orzeczeń zadeklarowało 26,8% badanych (tab. 48), natomiast świadczenia przyznane w związku z niepełnosprawnością i uprawniające do ubezpieczenia 25% (renta 15,5%, renta socjalna 1,8%, zasiłek stały z pomocy społecznej 7,7%), przy czym część osób otrzymujących emerytury również mogła mieć orzeczoną niepełnosprawność (tab. 53).

Zatem można stwierdzić znaczną zbieżność uzyskanych informacji (tym bardziej, że pytania były podawane w różnej kolejności) i potwierdzenie odsetka bezdomnych posiadających ubezpieczenie.

Procentowy rozkład bezdomnych posiadających ubezpieczenie według wieku, czasu trwania i fazy bezdomności zamieszczono w tabeli 54.

Tabela 54

**Posiadanie ubezpieczenia zdrowotnego przez bezdomnych a ich wiek,
czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Razem	Nie posiada ubezpieczenia	Posiada ubezpieczenie
wiek bezdomnych (n = 703)^a			
Do 25 lat	100,0	46,8	53,2
26–35 lat	100,0	45,3	54,7
36–45 lat	100,0	38,9	61,1
46–55 lat	100,0	29,7	70,3
56–65 lat	100,0	28,9	71,1
66 i więcej	100,0	26,6	73,4
czas trwania bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^b			
Do pół roku	100,0	43,3	56,7
Od pół roku do 2 lat	100,0	38,0	62,0
Od 2 do 4 lat	100,0	33,9	66,1
Od 4 do 6 lat	100,0	35,4	64,6
Od 6 do 8 lat	100,0	37,0	63,0
Od 8 do 10 lat	100,0	36,7	63,3
10 lat i dłużej	100,0	31,3	68,8
faza bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^c			
Wstępna do 2 lat	100,0	39,9	60,1
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	33,9	66,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	35,4	64,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	36,9	63,1
Trwała powyżej 10 lat	100,0	31,3	68,8

^a $\chi^2(5, N=703) = 18,69; p < 0,002$ ^b $\chi^2(6, N=701) = 4,07; p < 0,668$ ^c $\chi^2(4, N=701) = 3,35; p < 0,501$
V Cramera = 0,163; p < 0,002   V Cramera = 0,076; p < 0,668   V Cramera = 0,069; p < 0,501

Zróznicowanie w zależności od wieku było istotne statystycznie.

Osoby starsze częściej były ubezpieczone niż młodsze. Do 35. roku życia ponad połowa posiadała ubezpieczenie (53–55%), w wieku 36–45 lat ok. 60%, a powyżej 46. roku życia w granicach 70–73%.

Czas bezdomności nie był istotnym czynnikiem różnicującym posiadanie ubezpieczenia zdrowotnego.

Zróznicowanie dla faz bezdomności było nieistotne statystycznie.

2.4. Uzależnienia

Nadużywanie alkoholu wpływa na zaburzenie funkcjonowania osobniczego i społecznego. Czy badani spożywali alkohol i z jaką częstotliwością przed powstaniem bezdomności?

Tabela 55

Spożywanie alkoholu przez bezdomnych przed powstaniem bezdomności

Spożywanie alkoholu	%
Razem	100,0
Codziennie	12,7
Kilka razy w tygodniu	26,6
Raz na tydzień	10,5
Kilka razy w miesiącu	11,7
Raz na miesiąc	4,4
Sporadycznie	20,9
Nie pił	13,2

n = 699 (brak odpowiedzi = 4)

Za nadmiernie pijące można uznać osoby spożywające alkohol codziennie lub kilka razy w tygodniu. W przeprowadzonym badaniu takich osób było ok. 39%, a pijących sporadycznie i niepijących – ok. 34%.

Spożywanie alkoholu przed powstaniem bezdomności według wieku badanych przedstawiono w tabeli 56.

Tabela 56

Spożywanie alkoholu przed powstaniem bezdomności a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Spożywanie alkoholu			Razem spożywający	Częstotliwość spożywania alkoholu					
	razem	spożywał	nie spożywał		codziennie	kilka razy w tygodniu	raz na tydzień	kilka razy w miesiącu	raz na miesiąc	sporadycznie
Do 25 lat	100,0	77,4	22,6	100,0	9,7	27,8	8,3	11,1	4,2	38,9
26–35 lat	100,0	82,0	18,0	100,0	20,0	30,5	14,3	15,2	2,9	17,1
36–45 lat	100,0	90,8	9,2	100,0	13,4	37,8	14,3	9,2	5,0	20,2
46–55 lat	100,0	92,9	7,1	100,0	14,5	30,8	12,0	15,4	5,1	22,2
56–65 lat	100,0	87,4	12,6	100,0	12,6	27,0	10,8	18,0	8,1	23,4
66 i więcej	100,0	88,3	11,7	100,0	16,9	27,7	10,8	10,8	4,8	28,9

n = (dla ogółem) 699 (brak odpowiedzi = 4)

$\chi^2(5, N=699) = 15,85; p < 0,007$ (dla ogółem)

V Cramera = 0,151; p < 0,007 (dla ogółem)

Chociaż zróżnicowanie było istotne statystycznie to nie obserwujemy wyraźnych prawidłowości wyznaczonych zmienną wieku.

Część spożywających alkohol uznało siebie za osoby uzależnione.

Tabela 57

Uznawanie siebie przez bezdomnych za osoby uzależnione od alkoholu przed powstaniem bezdomności

Wyszczególnienie	%
Razem	100,0
Tak	37,3
Nie	62,7

n = 654 (brak odpowiedzi =49)

Odsetek zadeklarowanych alkoholików – ok. 37% był zbliżony do udziału osób pijących codziennie i kilka razy w tygodniu (ok. 39% – tab. 55).

Zbieżność częstości picia z uznawaniem siebie za alkoholika potwierdza zestawienie zamieszczone w tabeli 58.

Tabela 58

Uznawanie siebie za osobę uzależnioną przed powstaniem bezdomności a spożywanie alkoholu (w %)

Wyszczególnienie	Spożywanie alkoholu					
	codziennie	kilka razy w tygodniu	raz na tydzień	kilka razy w miesiącu	raz na miesiąc	spora-dycznie
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Uznawanie siebie za uzależnionego	94,3	62,4	32,9	17,1	6,5	2,7
Nieuznawanie siebie za uzależnionego	5,7	37,6	67,1	82,9	93,5	97,3

n = 606 (brak odpowiedzi = 50)

$\chi^2(5, N=606) = 265,23; p < 0,001$

V Cramera = 0,662; p < 0,001

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Obserwujemy wyraźny spadek potwierdzeń uzależnienia wraz ze zmniejszeniem częstotliwości spożywania alkoholu.

Spożywanie alkoholu w czasie trwania bezdomności przedstawiono w tabeli 59.

Tabela 59

Spożywanie alkoholu przez bezdomnych w czasie trwania bezdomności

Spożywanie alkoholu	%
Razem	100,0
Codziennie	3,4
Kilka razy w tygodniu	7,9
Raz na tydzień	6,1
Kilka razy w miesiącu	7,3
Raz na miesiąc	3,3
Sporadycznie	18,6
Nie pił	53,4

n = 699 (brak odpowiedzi = 4)

Deklaracje spożywania alkoholu podczas bezdomności istotnie różnią się od dotyczących okresu przed powstaniem bezdomności. Picie codzienne i kilka razy w tygodniu potwierdziło ok. 11% bezdomnych, tj. blisko trzy i półkrotnie mniej niż przed powstaniem bezdomności, natomiast picie sporadyczne i niespożywanie alkoholu dwukrotnie więcej (72% bezdomnych wobec 34% przed powstaniem bezdomności).

Powstaje pytanie, czy osoby pijące przed powstaniem bezdomności kontynuowały picie alkoholu w czasie jej trwania oraz czy osoby dotychczas niepijące zaczęły spożywać alkohol, gdy stały się bezdomnymi?

Tabela 60

Spożywanie alkoholu w czasie trwania bezdomności a spożywanie alkoholu przed powstaniem bezdomności (w %)

Spożywanie alkoholu	Spożywający alkohol w czasie trwania bezdomności	
	tak	nie
Razem	100,0	100,0
Spożywający alkohol przed powstaniem bezdomności	96,6	78,2
Nie spożywający alkoholu przed powstaniem bezdomności	3,4	21,8

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

$\chi^2(1, N=697) = 15,37; p < 0,001$

V Cramera = 0,272; p < 0,001

Zróznicowanie w tym przypadku było istotne statystycznie.

Około 97% spożywających alkohol przed powstaniem bezdomności czyniła to również w czasie bezdomności. Zatem na 100 pijących alkohol w czasie bezdomności ok. 97 stanowiły osoby pijące przed powstaniem bezdomności, a 3 dopiero w czasie bezdomności.

Spożywanie alkoholu według wieku, czasu trwania i faz bezdomności przedstawiono w tabeli 61.

Tabela 61

Spożywanie alkoholu w czasie trwania bezdomności a wiek bezdomnych, czas trwania i faza bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Spożywanie alkoholu			Razem spożywający	Częstotliwość spożywania alkoholu					
	razem	spożywał	nie spożywał		codziennie	kilka razy w tygodniu	raz na tydzień	kilka razy w miesiącu	raz na miesiąc	Sporadycznie
wiek bezdomnych [n = 699 (brak odpowiedzi = 4)]^a										
Do 25 lat	100,0	47,9	52,1	100,0	6,7	20,0	11,1	11,1	6,7	44,4
26–35 lat	100,0	45,7	54,3	100,0	8,6	20,7	17,2	19,0	6,9	27,6
36–45 lat	100,0	44,3	55,7	100,0	13,8	12,1	10,3	19,0	3,4	41,4
46–55 lat	100,0	52,4	47,6	100,0	6,1	13,6	9,1	15,2	4,5	51,5
56–65 lat	100,0	40,2	59,8	100,0	2,0	19,6	11,8	11,8	13,7	41,2
66 i więcej	100,0	51,1	48,9	100,0	6,3	16,7	20,8	16,7	8,3	31,3

Wyszczególnienie	Spożywanie alkoholu			Razem spożywający	Częstotliwość spożywania alkoholu					
	razem	spożywał	nie spożywał		codziennie	kilka razy w tygodniu	raz na tydzień	kilka razy w miesiącu	raz na miesiąc	Sporadycznie
czas trwania bezdomności [n = 697 (brak odpowiedzi = 6)]^b										
Do pół roku	100,0	38,9	61,1	100,0	5,7	14,3	20,0	22,9	5,7	31,4
Od pół roku do 2 lat	100,0	40,1	59,9	100,0	11,1	15,9	11,1	14,3	6,3	41,3
Od 2 do 4 lat	100,0	43,5	56,5	100,0	7,4	16,7	11,1	11,1	7,4	46,3
Od 4 do 6 lat	100,0	53,7	46,3	100,0	2,3	18,2	15,9	31,8	2,3	29,5
Od 6 do 8 lat	100,0	41,5	58,5	100,0	9,1	22,7	13,6	4,5	9,1	40,9
Od 8 do 10 lat	100,0	50,0	50,0	100,0	8,3	16,7	8,3	12,5	8,3	45,8
10 lat i dłużej	100,0	58,7	41,3	100,0	7,1	16,7	13,1	11,9	9,5	41,7
faza bezdomności [n = 697 (brak odpowiedzi = 6)]^c										
Wstępna do 2 lat	100,0	39,7	60,3	100,0	9,2	15,3	14,3	17,3	6,1	37,8
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	43,5	56,5	100,0	7,4	16,7	11,1	11,1	7,4	46,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	53,7	46,3	100,0	2,3	18,2	15,9	31,8	2,3	29,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	45,5	54,5	100,0	8,7	19,6	10,9	8,7	8,7	43,5
Trwała powyżej 10 lat	100,0	58,7	41,3	100,0	7,1	16,7	13,1	11,9	9,5	41,7

^a χ^2 (5, N=699) = 4,95; p < 0,422 (dla ogółem)

V Cramera = 0,084; p < 0,422 (dla ogółem)

^b χ^2 (6, N=697) = 16,13; p < 0,013 (dla ogółem)

V Cramera = 0,152; p < 0,013 (dla ogółem)

^c χ^2 (4, N=697) = 15,37; p < 0,004 (dla ogółem)

V Cramera = 0,148; p < 0,004 (dla ogółem)

Zróznicowanie według wieku było nieistotne statystycznie.

Również analiza spożywania alkoholu przez badanych według czasu trwania bezdomności nie prowadzi do wniosku o jednokierunkowym wpływie tej zmiennej na zachowania antyabstynenckie. Wystąpiło zróznicowanie istotne statystycznie odsetka spożywających alkohol i niespożywających alkoholu, ale tendencja powiązania z czasem trwania bezdomności nie wystąpiła.

Relatywnie niewielu bezdomnych uznało siebie za osoby uzależnione.

Tabela 62

Uznawanie siebie przez bezdomnych za osoby uzależnione od alkoholu w czasie trwania bezdomności

Uznawanie siebie za osoby uzależnione	%
Razem	100,0
Tak	20,0
Nie	80,0

n = 699 (brak odpowiedzi = 4)

Co piąty bezdomny uznał, że jest uzależniony od alkoholu, podczas gdy uzależnienie przed powstaniem bezdomności deklarowało ok. 37% badanych.

W jakim stopniu oceny uzależnienia pozostały zbieżne z częstotliwością spożywania alkoholu?

Tabela 63

Spożywanie alkoholu w czasie trwania bezdomności a uznawanie siebie za osobę uzależnioną (w %)

Uznawanie siebie za osobę uzależnioną	Spożywał alkohol					
	codziennie	kilka razy w tygodniu	raz na tydzień	kilka razy w miesiącu	raz na miesiąc	spora-dycznie
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Uznawanie siebie za uzależnionego	91,3	84,0	48,8	38,8	26,1	24,6
Nieuznawanie siebie za uzależnionego	8,7	16,0	51,2	61,2	73,9	75,4

n = 312 (brak odpowiedzi = 14)

$\chi^2(5, N=312) = 76,28; p < 0,001$

V Cramera = 0,494; p < 0,001

Wprawdzie obserwujemy zróżnicowanie istotne statystycznie i wyraźny spadek ocen uzależnienia wraz ze zmniejszaniem częstotliwości picia, to aż ok. 25% pijących sporadycznie uznało siebie za osoby uzależnione. Przypominamy, że takich ocen przed powstaniem bezdomności było prawie dziesięciokrotnie mniej (tab. 56 – 2,7%).

Niewątpliwie odpowiedzi badanych dotyczące spożywania alkoholu w czasie bezdomności w znacznym stopniu odbiegają od stanu faktycznego. Kierownicy placówek dla bezdomnych szacowali, że ok. 60% bezdomnych to osoby uzależnione od alkoholu, wobec 20% w opinii bezdomnych. O zaniżeniu przez badanych postaw nadmiernego picia świadczą opinie przez nich wyrażane w odpowiedziach na pytanie o przeszkody w wychodzeniu z bezdomności. Przeszkodą „trudność w zaprzestaniu picia alkoholu lub używania narkotyków” potwierdziło ok. 48% badanych (tab. 273).

Potwierdzenie zaniżenia wskaźnika uzależnienia przez bezdomnych znajdujemy w ich odpowiedziach dotyczących „ciągow alkoholowych”.

Tabela 64

Występowanie „ciągow alkoholowych” u bezdomnych w czasie trwania bezdomności

Występowanie ciągów	%
Razem	100,0
Nie miał „ciągow alkoholowych”	53,1
Miał „ciągi alkoholowe”	46,9

n = 703

Do „ciągow alkoholowych” (towarzyszących uzależnieniu) przyznało się ok. 47% badanych wobec 20% potwierdzeń uzależnienia.

Jak w przypadku spożywania alkoholu nie obserwowaliśmy powiązania ze zmienną „czas trwania bezdomności”, tak również brak było jednokierunkowych związków w występowaniu „ciągow alkoholowych”.

Wyniki w ujęciu zagregowanym według czasu trwania i faz bezdomności występowania „ciągów alkoholowych” przedstawiono w tabeli 65.

Tabela 65

Występowanie „ciągów alkoholowych” a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Razem	Występowanie „ciągów alkoholowych”	Brak „ciągów alkoholowych”
czas trwania bezdomności (n = 701)^a			
Do pół roku	100,0	38,9	61,1
Od pół roku do 2 lat	100,0	40,5	59,5
Od 2 do 4 lat	100,0	43,5	56,5
Od 4 do 6 lat	100,0	53,7	46,3
Od 6 do 8 lat	100,0	42,6	57,4
Od 8 do 10 lat	100,0	51,0	49,0
10 lat i dłużej	100,0	59,0	41,0
faza bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^b			
Wstępna do 2 lat	100,0	39,9	60,1
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	43,6	56,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	53,8	46,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	46,6	53,4
Trwała powyżej 10 lat	100,0	59,0	41,0

^a χ^2 (6, N=701) = 16,2; p < 0,013
V Cramera = 0,152; p < 0,013

^b χ^2 (4, N=701) = 15,41; p < 0,004
V Cramera = 0,148; p < 0,004

Zróznicowanie według czasu trwania bezdomności było istotne statystycznie.

Można jedynie stwierdzić, że najwyższy wskaźnik „ciągów alkoholowych” wystąpił w fazie trwałej, a najniższy we wstępnej, co koresponduje z deklaracjami spożywania alkoholu.

Jaki rodzaj alkoholu spożywali bezdomni?

Tabela 66

Rodzaj spożywanego przez bezdomnych alkoholu podczas trwania bezdomności (w %)

Rodzaj alkoholu	Ogółem	Częstotliwość spożywania		
		często	rzadko	nigdy
Wódka lub inne napoje spirytusowe	100,0	36,1	45,5	18,4
Wino	100,0	22,7	43,6	33,7
Piwo	100,0	36,4	57,3	6,3
Denaturat, spirytus salicylowy itp.	100,0	3,0	5,3	91,7

n = 326

Wśród osób, które przyznawały się do spożywania alkoholu najczęściej wskazywano na alkohol konsumpcyjny.

Niewielu bezdomnych potwierdziło spożywanie denaturatu, spirytusu salicylowego itp. – na 100 pijących 8 osób. Według kierowników placówek dla bezdomnych ok. 13% spożywało alkohole niekonsumpcyjne. Pewną ilustracją problemu jest rozkład liczby pijących alkohole niekonsumpcyjne według wieku, czasu trwania bezdomności, miejsca noclegu.

Tabela 67

**Spożywanie denaturatu, spirytusu salicylowego itp. a wiek bezdomnych,
czas i fazy trwania bezdomności oraz miejsce noclegu (w %)**

Wyszczególnienie	Razem	Spożywał	Nie spożywał
wiek bezdomnych* (n = 326)^a			
Do 25 lat	100,0	11,1	88,9
26–35 lat	100,0	6,8	93,2
36–45 lat	100,0	12,1	87,9
46–55 lat	100,0	10,3	89,7
56–65 lat	100,0	3,8	96,2
66 i więcej	100,0	4,2	95,8
czas trwania bezdomności* (n = 330)^b			
Do pół roku	100,0	5,7	94,3
Od pół roku do 2 lat	100,0	6,3	93,8
Od 2 do 4 lat	100,0	9,3	90,7
Od 4 do 6 lat	100,0	11,4	88,6
Od 6 do 8 lat	100,0	8,7	91,3
Od 8 do 10 lat	100,0	4,0	96,0
10 lat i dłużej	100,0	9,4	90,6
faza bezdomności (n = 330)^c			
Wstępna do 2 lat	100,0	6,1	93,9
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	9,3	90,7
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	11,4	88,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	6,3	93,8
Trwała powyżej 10 lat	100,0	9,4	90,6
miejsce noclegu (n = 330)^d			
Na dworcu	100,0	10,9	89,1
Na strychach lub w piwnicach	100,0	12,1	87,9
Na klatkach schodowych	100,0	12,2	87,8
W kanałach, węzłach ciepłowniczych	100,0	14,3	85,7
W altankach w ogródkach działkowych	100,0	14,1	85,9
W pustostanach	100,0	12,5	87,5
W schroniskach	100,0	5,8	94,2
W noclegowniach	100,0	4,9	95,1
U znajomych	100,0	13,0	87,0
W innych miejscach	100,0	16,3	83,7

^a χ^2 (5, N=326) = 4,57; p < 0,471

V Cramera = 0,118; p < 0,471

^c χ^2 (4, N=330) = 1,68; p < 0,795

V Cramera = 0,071; p < 0,795

^b χ^2 (6, N=330) = 2,04; p < 0,916

V Cramera = 0,079; p < 0,916

^d χ^2 (10, N=330) = 24,86; p < 0,006

V Cramera = 0,274; p < 0,006

* Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Zróznicowanie według wieku i czasu trwania bezdomności było nieistotne statystycznie.

Wynik próby nie wskazuje na zwiększenie liczby pijących alkohole niekonsumpcyjne wraz z utrwaleniem stanu bezdomności. Wynik ten wydaje się jednak prawdopodobny, gdy weźmiemy pod uwagę brak powiązań jednokierunkowych spożywania w ogóle alkoholu, a także występowania „ciągów alkoholowych” z czasem trwania bezdomności.

Pewne różnice (istotne statystycznie) obserwujemy przy analizie zmiennej „miejsce noclegu”. Najrzadziej alkohol niekonsumpcyjny spożywali „bezdomni schroniskowi”.

Znacznie mniej bezdomnych zażywało narkotyki niż piło alkohol.

Tabela 68

Zażywanie narkotyków przez bezdomnych

Zażywanie narkotyków	%
Przed powstaniem bezdomności	100,0
Nie	85,1
Tak	14,9
z tego:	100,0
codziennie	12,1
kilka razy w tygodniu	28,3
raz na tydzień	6,1
kilka razy w miesiącu	13,1
raz na miesiąc	4,0
sporadycznie	36,4
Podczas trwania bezdomności	100,0
Nie	91,2
Tak	8,8
z tego:	100,0
codziennie	11,9
kilka razy w tygodniu	16,9
raz na tydzień	8,5
kilka razy w miesiącu	15,3
raz na miesiąc	3,3
sporadycznie	44,1

n = 703

Zażywanie narkotyków przed powstaniem bezdomności potwierdziło ok. 15% badanych, a w czasie jej trwania ok. 9%.

Tak jak w przypadku spożywania alkoholu, zażywanie środków odurzających przed powstaniem bezdomności było częstsze niż w czasie trwania bezdomności: codziennie i kilka razy w tygodniu odpowiednio ok. 40% i ok. 29%, a sporadycznie ok. 36% i ok. 44%. Ograniczający wpływ mogło mieć zmniejszenie możliwości finansowych ich zdobycia.

Większość bezdomnych zażywających narkotyki przed powstaniem bezdomności zażywała je również w czasie bezdomności.

Tabela 69

Zażywanie narkotyków w czasie trwania bezdomności
a zażywanie narkotyków przed powstaniem bezdomności (w %)

Zażywanie narkotyków	Zażywanie narkotyków w czasie trwania bezdomności	
	tak	nie
Razem	100,0	100,0
Zażywający narkotyki przed powstaniem bezdomności	80,6	8,6
Nie zażywający narkotyków przed powstaniem bezdomności	19,4	91,4

n = 703

 $\chi^2(1, N=703) = 231,08; p < 0,001$
 $V \text{ Cramera} = 0,573; p < 0,001$

Przyjmując za 100 liczbę bezdomnych zażywających narkotyki, ok. 81 stanowiły osoby już z doświadczeniem narkotycznym, a ok. 19% rozpoczynało kontakt z narkotykami.

Związek między liczbą zażywających narkotyki przed powstaniem bezdomności i w czasie jej trwania był istotny statystycznie.

Osobami zażywającymi narkotyki w czasie trwania bezdomności byli przede wszystkim ludzie młodzi.

Zażywanie narkotyków według zmiennej wieku, czasu trwania i faz bezdomności przedstawiono w tabeli 70.

Tabela 70

Zażywanie narkotyków podczas bezdomności a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem			Razem zażywający narkotyki	Częstotliwość zażywania narkotyków					
	razem	nie	tak		codziennie	kilka razy w tygodniu	raz na tydzień	kilka razy w miesiącu	raz na miesiąc	spora-dycznie
wiek bezdomnych (n = 703)^a										
Do 25 lat	100,0	68,1	31,9	100,0	3,3	23,3	10,0	16,7	6,7	40,0
26–35 lat	100,0	81,3	18,8	100,0	18,2	13,6	4,5	13,6	0,0	50,0
36–45 lat	100,0	96,9	3,1	100,0	0,0	0,0	33,3	33,3	0,0	33,3
46–55 lat	100,0	99,2	0,8	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
56–65 lat	100,0	97,7	2,3	100,0	33,3	0,0	0,0	0,0	0,0	66,7
66 i więcej	100,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
czas trwania bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^b										
Do pół roku	100,0	85,6	14,4	100,0	18,2	18,2	0,0	27,3	0,0	36,4
Od pół roku do 2 lat	100,0	86,7	13,3	100,0	0,0	10,0	10,0	10,0	10,0	60,0
Od 2 do 4 lat	100,0	94,4	5,6	100,0	14,3	14,3	0,0	28,6	0,0	42,9
Od 4 do 6 lat	100,0	90,2	9,8	100,0	0,0	25,0	25,0	0,0	0,0	50,0
Od 6 do 8 lat	100,0	92,6	7,4	100,0	0,0	25,0	0,0	50,0	0,0	25,0
Od 8 do 10 lat	100,0	89,8	10,2	100,0	40,0	20,0	20,0	0,0	0,0	20,0
10 lat i dłużej	100,0	97,2	2,8	100,0	50,0	25,0	0,0	0,0	0,0	25,0
faza bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^c										
Wstępna do 2 lat	100,0	86,3	13,7	100,0	6,5	12,9	6,5	16,1	6,5	51,6
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	94,4	5,6	100,0	14,3	14,3	0,0	28,6	0,0	42,9
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	90,2	9,8	100,0	0,0	25,0	25,0	0,0	0,0	50,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	91,3	8,7	100,0	22,2	22,2	11,1	22,2	0,0	22,2
Trwała powyżej 10 lat	100,0	97,2	2,8	100,0	50,0	25,0	0,0	0,0	0,0	25,0

^a χ^2 (5, N =703) = 109,52; p < 0,001 (dla ogółem)   ^b χ^2 (6, N=701) = 15,86; p < 0,015 (dla ogółem)   ^c χ^2 (4, N=701) = 15,52; p < 0,004 (dla ogółem)
V Cramera = 0,395; p < 0,001 (dla ogółem)   V Cramera = 0,150; p < 0,015 (dla ogółem)   V Cramera = 0,149; p < 0,004 (dla ogółem)

W przypadku wieku związek statystyczny był istotny.

W fazach bezdomności wystąpiło zróżnicowanie istotne statystycznie przy braku jednokierunkowej korelacji.

Wyraźna różnica zarysowała się między pierwszą a ostatnią fazą. We wstępnej fazie bezdomności znacznie więcej było osób młodych (zob. tab. 2), dla których bezdomność mogła być wywołana narkomanią.

2.5. Karalność

Czy popełnianie przestępstw jest wpisane w bezdomność, czy krańcowo trudna sytuacja egzystencjalna zmusza do popełniania czynów zabronionych prawem? Zadanie bezdomnym pytania o karalność przynosi odpowiedź niepełną. Nie wszyscy przyznają się do pobytu w zakładzie karnym m.in. dla ochrony swojego wizerunku „porządnego obywatela”, mimo bezdomności. Część bezdomnych skutecznie unika przychwycenia na przestępstwie, część osób poszukiwanych przez policję ukrywa się, stąd niektórzy ankietowani nie przyznają się do popełnienia przestępstwa. Łatwiej im ujawnić pobyt w zakładzie karnym, kiedy jeszcze nie byli bezdomnymi.

Tabela 71

Odbywanie kary pozbawienia wolności

Odbywanie kary	%
Przed powstaniem bezdomności	100,0
Nie	62,6
Tak	37,4
z tego:	100,0
do 1 roku	31,0
2–5 lat	42,6
6–10 lat	15,9
powyżej 10 lat	10,5
W czasie trwania bezdomności	100,0
Nie	83,9
Tak	16,1
z tego:	100,0
do 1 roku	59,8
2–5 lat	32,1
6–10 lat	6,3
powyżej 10 lat	1,8

n = 703

Około 37% badanych przyznało się do odbywania kary pozbawienia wolności przed powstaniem bezdomności, a bezdomnych ujawniających karalność było ponad dwukrotnie mniej (ok. 16%). Wystąpiły też różnice w wymiarze kary. O wyrokach krótkich – do 1 roku – mówiło 31% badanych, gdy jeszcze posiadali mieszkania, a dwukrotnie więcej (ok. 60%) bezdomnych. Bezdomni znacznie rzadziej deklarowali długi pobyt w więzieniu – powyżej 6 lat ponad trzykrotnie rzadziej (odpowiednio 8,1% i 26,4%).

Większość osób (według ich oświadczeń), które przed powstaniem bezdomności przebywały w zakładach karnych, popełniały przestępstwa i były osadzone w więzieniach w czasie trwania bezdomności.

Tabela 72

**Odbywanie kary pozbawienia wolności w czasie trwania bezdomności
a odbywanie kary pozbawienia wolności przed powstaniem bezdomności (w %)**

Odbywanie kary	Odbywanie kary pozbawienia wolności w czasie trwania bezdomności	
	tak	nie
Razem	100,0	100,0
Odbywający karę pozbawienia wolności przed powstaniem bezdomności	58,4	33,4
Nie odbywający kary pozbawienia wolności przed powstaniem bezdomności	41,6	66,6

n = 703

$\chi^2 (1, N=703) = 25,35; p < 0,001$

V Cramera = 0,190; $p < 0,01$

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Na 100 bezdomnych, którzy oświadczyli, że przebywali w więzieniu, ok. 58 miało za sobą doświadczenie karalności, a ok. 42 nie miało. Zatem częściej przestępstwa popełniały osoby karane również przed powstaniem bezdomności.

Wiek nie wpływał na karalność bezdomnych. Zróznicowanie było nieistotne statystyczne.

Tabela 73

Odbywanie kary pozbawienia wolności podczas bezdomności a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem			Razem odbywający karę	Okres odbywania kary			
	razem	nie	tak		do 1 roku	2–5 lat	6–10 lat	powyżej 10 lat
Wiek bezdomnych (n = 703)^a								
Do 25 lat	100,0	84,0	16,0	100,0	66,7	33,3	0,0	0,0
26–35 lat	100,0	80,5	19,5	100,0	60,0	32,0	8,0	0,0
36–45 lat	100,0	79,4	20,6	100,0	55,6	37,0	7,4	0,0
46–55 lat	100,0	87,5	12,5	100,0	60,0	33,3	0,0	6,7
56–65 lat	100,0	83,6	16,4	100,0	52,4	28,6	14,3	4,8
66 i więcej	100,0	90,4	9,6	100,0	77,8	22,2	0,0	0,0
czas trwania bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^b								
Do pół roku	100,0	95,6	4,4	100,0	75,0	25,0	0,0	0,0
Od pół roku do 2 lat	100,0	91,1	8,9	100,0	69,2	23,1	7,7	0,0
Od 2 do 4 lat	100,0	86,3	13,7	100,0	70,6	29,4	0,0	0,0
Od 4 do 6 lat	100,0	75,6	24,4	100,0	70,0	30,0	0,0	0,0
Od 6 do 8 lat	100,0	81,5	18,5	100,0	70,0	30,0	0,0	0,0
Od 8 do 10 lat	100,0	77,6	22,4	100,0	54,5	36,4	9,1	0,0
10 lat i dłużej	100,0	74,3	25,7	100,0	43,2	37,8	13,5	5,4

Wyszczególnienie	Ogółem			Razem odbywający karę	Okres odbywania kary			
	razem	nie	tak		do 1 roku	2-5 lat	6-10 lat	powyżej 10 lat
faza bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^c								
Wstępna do 2 lat	100,0	92,7	7,3	100,0	70,6	23,5	5,9	0,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	86,3	13,7	100,0	70,6	29,4	0,0	0,0
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	75,6	24,4	100,0	70,0	30,0	0,0	0,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	79,6	20,4	100,0	61,9	33,3	4,8	0,0
Trwała powyżej 10 lat	100,0	74,3	25,7	100,0	43,2	37,8	13,5	5,4

^a χ^2 (5, N=703) = 7,30; p < 0,199 (dla ogółem)

V Cramera = 0,102; p < 0,199 (dla ogółem)

^b χ^2 (6, N=701) = 31,36; p < 0,001 (dla ogółem)

V Cramera = 0,211; p < 0,001 (dla ogółem)

^c χ^2 (4, N=701) = 30,24; p < 0,001 (dla ogółem)

V Cramera = 0,208; p < 0,001 (dla ogółem)

Powyższe zestawienie pozwala zweryfikować deklaracje karalności już bezdomnych. Skoro przed powstaniem bezdomności 37,4% było karanych (tab. 71), a 58,4% z nich także przebywało w zakładach karnych, to odsetek odbywających karę pozbawienia wolności w czasie bezdomności wynosić powinien ok. 22%.

Wydłużenie się czasu trwania bezdomności sprzyjało wchodzeniu w konflikt z prawem. Zróznicowanie było istotne statystycznie. Badani o krótkim stażu bezdomności rzadziej odbywali karę pozbawienia wolności niż osoby o długim stażu.

W fazie wstępnej trzy i półkrotnie rzadziej występowały przypadki odbywania kary pozbawienia wolności niż w fazie ostatniej, przy czym nasilenie przestępstw kończących się karą pozbawienia wolności rozpoczynało się w fazie adaptacyjnej (ponad 20%).

Zestawienie według zmiennej czasu trwania bezdomności wskazuje, że wyższy wymiar kary dotyczył osób o zaawansowanej bezdomności (liczebność komórek tabeli nie pozwala na ustalenie wiarygodnych testów statystycznych dotyczących wymiaru kary).

Należy zwrócić uwagę na różnice odsetków karalności w pierwszej fazie – w okresie od pół roku do 2 lat trwania bezdomności dwa razy częściej występowała karalność niż do pół roku bezdomności.

2.6. Sytuacja mieszkaniowa

Geograficzne usytuowanie bezdomnych według ostatniego miejsca ich zameldowania a przebywających na Mazowszu ilustrują dane zamieszczone w tabeli 74.

Tabela 74

Rejon stałego ostatniego zameldowania bezdomnych

Ostatnie miejsce zameldowania na stałe	%
Razem	100,0
Na terenie województwa mazowieckiego	74,4
W innym województwie:	25,6
z tego:	
dolnośląskie	3,8
warmińsko-mazurskie	3,6
pomorskie	2,1
śląskie	2,3
łódzkie	1,7
podkarpackie	1,7
kujawsko-pomorskie	1,6
zachodniopomorskie	1,6
małopolskie	1,3
lubelskie	1,6
podlaskie	1,2
świętokrzyskie	1,2
wielkopolskie	1,2
lubuskie	0,6
opolskie	0,1

n = 694 (brak odpowiedzi = 9)

W momencie badania trzech na czterech bezdomnych pochodziło z województwa mazowieckiego (tam byli ostatnio zameldowani).

Przybysze z innych województw pozostawali w mniejszości, wykazując znaczne rozproszenie terytorialne.

Bezdomność dotyczyła głównie ludności miejskiej.

Tabela 75

Miejsce stałego, ostatniego meldunku bezdomnych

Miejsce	%
Razem	100,0
Wieś	17,5
Miasto:	82,5
z tego:	
powyżej 500 tys. mieszkańców	33,2
500–101 tys.	17,2
100–50 tys.	18,6
poniżej 50 tys.	31,0

n = 691 (brak odpowiedzi = 12 – nie pamiętali, gdzie byli zameldowani)

Bezdomni na Mazowszu to przede wszystkim byli mieszkańcy miast. Ponad 80% badanych posiadało meldunek w miastach, z tego około połowa w miastach dużych. Zaledwie co szósty bezdomny opuścił wieś.

Miejsce ostatniego meldunku według wieku, czasu trwania i fazy bezdomności obrazuje zestawienie danych w tabeli 76.

Tabela 76

Miejsce ostatniego zameldowania bezdomnych a wiek bezdomnych, czas i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Razem	Miasto	Wieś
wiek bezdomnych [n = 691 (brak odpowiedzi =12)]^a			
Do 25 lat	100,0	82,4	17,6
26–35 lat	100,0	87,1	12,9
36–45 lat	100,0	84,4	15,6
46–55 lat	100,0	81,1	18,9
56–65 lat	100,0	78,9	21,1
66 i więcej	100,0	80,6	19,4
czas trwania bezdomności [n = 689 (brak odpowiedzi =14)]^b			
Do pół roku	100,0	80,7	19,3
Od pół roku do 2 lat	100,0	87,0	13,0
Od 2 do 4 lat	100,0	80,6	19,4
Od 4 do 6 lat	100,0	86,3	13,8
Od 6 do 8 lat	100,0	79,2	20,8
Od 8 do 10 lat	100,0	87,2	12,8
10 lat i dłużej	100,0	77,6	22,4
faza bezdomności [n = 689 (brak odpowiedzi =14)]^c			
Wstępna do 2 lat	100,0	84,7	15,3
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	80,6	19,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	86,3	13,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	83,0	17,0
Trwała powyżej 10 lat	100,0	77,6	22,4

^a $\chi^2(5, N=691) = 3,66; p < 0,599$
V Cramera = 0,073; p < 0,599

^b $\chi^2(6, N=689) = 6,90; p < 0,330$
V Cramera = 0,100; p < 0,330

^c $\chi^2(4, N=689) = 4,25; p < 0,373$
V Cramera = 0,079; p < 0,373

Różnice miejsca zameldowania osób w różnym wieku były nieistotne statystycznie. Podobnie sytuacja kształtowała się w przypadku zmiennej czasu trwania bezdomności.

Zameldowanie w mieszkaniu na stałe daje formalne podstawy do korzystania z niego.

Tabela 77

Posiadanie stałego meldunku przez bezdomnych

Posiadanie meldunku	%
Razem	100,0
Tak	33,4
Nie	64,3
Nie wiem	2,3

n = 703

Tylko co trzeci badany był przekonany, że posiada meldunek.

Sytuacja dotycząca posiadania meldunku była zróżnicowana w zależności od stanu cywilnego badanych.

Tabela 78

Posiadanie stałego meldunku przez bezdomnych a ich stan cywilny, wiek, czas trwania i faza bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Razem	Posiadanie meldunku		
		tak	nie	nie wiem
stan cywilny (n = 703)^a				
Kawaler	100,0	40,4	57,2	2,4
Żonaty	100,0	45,8	52,5	1,7
Rozwiedziony	100,0	23,8	75,0	1,2
Wdowiec	100,0	33,3	66,7	0,0
Separacja	100,0	35,0	55,0	10,0
Konkubinat	100,0	17,4	69,6	13,0
wiek bezdomnych (n = 703)^b				
Do 25 lat	100,0	40,4	56,4	3,2
26–35 lat	100,0	36,7	60,9	2,3
36–45 lat	100,0	29,8	67,9	2,3
46–55 lat	100,0	27,3	69,5	3,1
56–65 lat	100,0	35,9	63,3	0,8
66 i więcej	100,0	31,9	66,0	2,1
czas trwania bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^c				
Do pół roku	100,0	57,8	38,9	3,3
Od pół roku do 2 lat	100,0	36,1	60,8	3,2
Od 2 do 4 lat	100,0	33,9	63,7	2,4
Od 4 do 6 lat	100,0	25,6	69,5	4,9
Od 6 do 8 lat	100,0	31,5	68,5	0,0
Od 8 do 10 lat	100,0	16,3	83,7	0,0
10 lat i dłużej	100,0	25,7	73,6	0,7
faza bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^d				
Wstępna do 2 lat	100,0	44,0	52,8	3,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	33,9	63,7	2,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	25,6	69,5	4,9
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	24,3	75,7	0,0
Trwała powyżej 10 lat	100,0	25,7	73,6	0,7

$${}^a\chi^2(10, N=703) = 43,84; p < 0,001$$

$$V \text{ Cramera} = 0,177; p < 0,001$$

$${}^c\chi^2(12, N=701) = 46,75; p < 0,001$$

$$V \text{ Cramera} = 0,183; p < 0,001$$

$${}^b\chi^2(10, N=703) = 8,08; p < 0,621$$

$$V \text{ Cramera} = 0,076; p < 0,621$$

$${}^d\chi^2(8, N=701) = 31,70; p < 0,001$$

$$V \text{ Cramera} = 0,150; p < 0,001$$

Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Zróżnicowanie ze względu na stan cywilny było istotne statystycznie.

Najwięcej żonaty (ok. 46%) i kawalerów (ok. 40%) posiadało meldunek, a najmniej było przekonanych o jego posiadaniu konkubentów (ok. 17%) i rozwiedzionych (ok. 24%).

Zmienna wieku nie różnicowała istotnie sytuacji meldunkowej bezdomnych.

Wraz z wydłużaniem okresu bezdomności i braku kontaktu z dotychczasowym miejscem zamieszkania bezdomni mogą tracić meldunek.

Zróznicowanie ze względu na fazy bezdomności było istotne statystycznie.

Szczególnie duży był spadek odsetka osób posiadających meldunek po pół roku życia w bezdomności. Zwrócić należy uwagę na różnice w odsetkach tych osób w ramach pierwszej fazy i fazy chronicznej. Ujęcie zagregowane nie oddaje stanu faktycznego.

Bezdomni tracili meldunek z następujących przyczyn (tab. 79).

Tabela 79

Przyczyny braku stałego meldunku bezdomnych

Przyczyny	%
Razem	100,0
Nie miał w dorosłym życiu stałego meldunku	4,4
Sam się wymeldował	16,4
Został wymeldowany	79,2
z tego przez:	100,0
członka rodziny	62,7
inne osoby	37,3

n = 452

Blisko 80% badanych zostało wymeldowanych, z tego głównie przez członka rodziny (ok. 63%), bowiem przed powstaniem bezdomności najczęściej mieszkali z rodziną.

Tabela 80

Osoby mieszkające z bezdomnymi przed powstaniem bezdomności

Osoby mieszkające z bezdomnymi	%
Razem	100,0
Żona	33,3
Konkubina	10,2
Dorosłe dzieci	4,1
Rodzice	23,5
Rodzeństwo	7,5
Mieszkał sam	11,4
Dziadkowie	1,4
Mieszkał z niepełnoletnimi dziećmi	2,3
Przebywał w domu dziecka, zakładzie poprawczym	1,8
Mieszkał z innymi osobami*	4,5

n = 691 (brak odpowiedzi = 12)

* Ze znajomymi, z wujostwem, z macochą, z teściami, z innymi krewnymi, z byłą żoną, u pracodawcy, u syna konkubiny, z obcymi, z dziećmi żony.

Najwięcej bezdomnych mieszkało z żonami (33%) oraz z rodzicami (ok. 24%). Około co dziesiąty mieszkał sam lub z konkubiną. Niewielki odsetek badanych mieszkał z innymi osobami (ok. 5%). Wśród nich byli również członkowie dalszej rodziny lub powinowaci. Zatem potencjalnie większość miała domy rodzinne.

Przyczyny braku meldunku nie były związane z wiekiem bezdomnych.

Tabela 81

Wymeldowanie bezdomnych z własnej inicjatywy, przez członka rodziny lub inne osoby a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Razem	Wymeldowanie z własnej inicjatywy	Wymeldowanie przez członka rodziny lub inne osoby
wiek bezdomnych [n = 436 (brak odpowiedzi = 16)]^a			
Do 25 lat	100,0	13,3	86,7
26–35 lat	100,0	18,1	81,9
36–45 lat	100,0	18,4	81,6
46–55 lat	100,0	21,3	78,7
56–65 lat	100,0	13,6	86,4
66 i więcej	100,0	19,4	80,6
czas trwania bezdomności [n = 435 (brak odpowiedzi = 17)]^b			
Do pół roku	100,0	33,3	66,7
Od pół roku do 2 lat	100,0	22,2	77,8
Od 2 do 4 lat	100,0	15,4	84,6
Od 4 do 6 lat	100,0	29,8	70,2
Od 6 do 8 lat	100,0	11,1	88,9
Od 8 do 10 lat	100,0	9,8	90,2
10 lat i dłużej	100,0	9,7	90,3
faza bezdomności [n = 435 (brak odpowiedzi = 17)]^c			
Wstępna do 2 lat	100,0	25,0	75,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	15,4	84,6
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	29,8	70,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	10,4	89,6
Trwała powyżej 10 lat	100,0	9,7	90,3

^a χ^2 (5, N=436) = 2,50; p < 0,776   ^b χ^2 (6, N=435) = 19,70; p < 0,003   ^c χ^2 (4, N=435) = 17,77; p < 0,001
V Cramera = 0,076; p < 0,776   V Cramera = 0,213; p < 0,003   V Cramera = 0,202; p < 0,001

Zróznicowanie ze względu na wiek było nieistotne statystycznie, inaczej niż zróznicowanie ze względu na fazy bezdomności (było istotne statystycznie).

Różniły się odsetki motywów wymeldowania w ramach pierwszej fazy. Ujęcie bardziej szczegółowego podziału okresów bezdomności pozwala uchwycić specyfikę cezury odnoszącej się do faktu utraty meldunku do pół roku.

Czy bezdomni chcieliby wrócić do uprzedniego miejsca zamieszkania?

Tabela 82

Chęć bezdomnych do powrotu do miejsca zamieszkania przed powstaniem bezdomności

Chęć powrotu	%
Razem	100,0
Chce	22,0
Nie chce	70,3
Nie wiem	7,7

n = 703

Około 70% zdecydowanie nie chciało powrócić do utraconego domu, a ok. 8% wahało się w swojej decyzji. Deklaracje te były niezależne od tego, z kim mieszkali.

Tabela 83

**Chęć powrotu bezdomnych do miejsca zamieszkania przed powstaniem bezdomności
według osób, z którymi uprzednio zamieszkiwali (w %)**

Osoby, z którymi uprzednio mieszkali	Razem	Chce wrócić	Nie chce wrócić lub nie wie, czy chce
Żona	100,0	21,4	78,6
Konkubina	100,0	21,1	78,9
Dorośle dzieci	100,0	21,9	78,1
Rodzice	100,0	23,9	76,1
Rodzeństwo	100,0	17,9	82,1
Mieszkał z innymi osobami	100,0	16,5	83,5

n = 601

$\chi^2(6, N=601) = 3,01; p < 0,808$

V Cramera = 0,071; $p < 0,808$

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Ci, którzy chcieli wrócić do uprzedniego miejsca zamieszkania, określali warunki powrotu (tab. 84).

Tabela 84

**Warunki powrotu do uprzedniego miejsca zamieszkania osób bezdomnych,
wyrażających chęć powrotu i wahających się**

Warunki powrotu	%
Poprawa stosunku do niego osób z nim tam zamieszkujących	32,0
Wyleczenie z nałogu	19,7
Uzyskanie pomocy materialnej od służb społecznych	15,3
Znalezienie źródła dochodu	38,9
Inne*	25,0

n = 203 (brak odpowiedzi = 6)

* Proteza nogi; nie wie; poprawa stanu zdrowia; przystosowanie się do życia na wolności; remont mieszkania; potrzebuje kogoś do opieki; powrót do rodzinnego domu po wygraniu sprawy sądowej, która jest w toku; ogrzewanie mieszkania; spłacić zadłużenie lokalu; dobra porada prawna i wygranie procesu o mieszkanie; wyleczenie ręki; brak konkretnego sprecyzowania.

Najwięcej osób powrót do byłego miejsca zamieszkania warunkowało znalezieniem źródła dochodu (ok. 39%), blisko co trzeci poprawą interakcji z osobami uprzednio mieszkającymi, co piąty wyleczeniem z nałogu, ok. 15% uzależniało powrót od uzyskania wsparcia od służb społecznych. W znacznym odsetku (25%) były to inne zróznicowane warunki lub brak ich sprecyzowania.

Warunków powrotu nie różnicowała zmienna wieku, czasu trwania i faz bezdomności.

Tabela 85

**Warunki powrotu bezdomnych do uprzedniego miejsca zameldowania
a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Warunki powrotu				
	poprawa stosunku do niego osób z nim tam zamieszku- jących	wyleczenie z alkoholi- zmu	uzyskanie pomocy ma- terialnej od służb spo- lecznych	znalezienie źródła do- chodu	inne
wiek bezdomnych (n = 203)^a					
Do 25 lat	33,3	8,3	8,3	50,0	25,0
26–35 lat	32,5	35,0	17,5	45,0	25,0
36–45 lat	35,7	19,0	21,4	45,2	31,0
46–55 lat	25,8	6,5	19,4	45,2	16,1
56–65 lat	25,0	11,4	9,1	27,3	38,6
66 i więcej	31,8	13,6	13,6	18,2	40,9
czas trwania bezdomności* (n = 202)^b					
Do pół roku	24,1	7,4	14,8	31,5	22,2
Od pół roku do 2 lat	24,4	14,1	9,0	34,6	17,9
Od 2 do 4 lat	26,3	7,9	15,8	23,7	26,3
Od 4 do 6 lat	18,2	21,2	9,1	36,4	15,2
Od 6 do 8 lat	25,0	8,3	16,7	16,7	33,3
Od 8 do 10 lat	41,7	0,0	0,0	25,0	33,3
10 lat i dłużej	15,8	21,1	13,2	21,1	28,9
faza bezdomności* (n = 202)^c					
Wstępna do 2 lat	34,4	16,1	16,1	47,3	28,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	33,3	10,0	20,0	30,0	33,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	26,1	30,4	13,0	52,2	21,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	38,1	4,8	9,5	23,8	38,1
Trwała powyżej 10 lat	17,1	22,9	14,3	22,9	31,4

^a $\chi^2(25, N=203) = 36,08; p < 0,070$ ^b $\chi^2(30, N=202) = 32,18; p < 0,359$ ^c $\chi^2(20, N=202) = 25,96; p < 0,167$
V Cramera = 0,211; p < 0,070   V Cramera = ; p < 0,359   V Cramera = 0,179; p < 0,167

* Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Zróznicowanie ze względu na wiek, czas trwania i fazy bezdomności było nieistotne statystycznie.

2.7. Praca zarobkowa

Okres życia badanych można podzielić na czas przed powstaniem bezdomności i czas jej trwania (cyklicznie lub trwale). Praca zawodowa wyznacza w znacznym stopniu życie dorosłego człowieka. W jakim stopniu badani byli aktywni zawodowo przed powstaniem bezdomności?

Tabela 86

Nieprzerwana, systematyczna praca przed powstaniem bezdomności

Systematyczna praca	%
Razem	100,0
Nie	21,5
Tak	78,5
rodzaj pracy*	100,0
na etacie	52,7
„na czarno”	37,3
własna działalność gospodarcza	5,6
na umowie o dzieło, zlecenie	4,4

n = 702 (brak odpowiedzi = 1)

* liczba wyborów = 783

Na pytanie, czy pracowali nieprzerwanie, systematycznie, blisko 79% udzieliło twierdzącej odpowiedzi. W ok. 53% przypadków była to praca na podstawie umowy o pracę, w 37% praca „na czarno”. Niewielu (ok. 6%) wskazało pracę wymagającą przedsiębiorczości, tj. własną działalność gospodarczą.

Jeżeli prawie 80% badanych stwierdziło aktywność zawodową i to nieprzerwaną, to wskaźnik ten powinien w konsekwencji wyznaczyć odpowiedź na pytanie o pozostawanie bezrobotnym przed powstaniem bezdomności.

Tabela 87

Sytuacja zawodowa bezdomnych przed powstaniem bezdomności

Stany aktywności i bierności zawodowej	%
Razem	100,0
Częściej bezrobotny	38,6
Częściej pracował	61,4

n = 689 (brak odpowiedzi = 14)

Odpowiedzi na pytanie o stany aktywności i bierności zawodowej zawierała pewną dozę dowolności oceny poprzez sformułowanie „częściej”, wobec kategorycznego „tak”, „nie” w pytaniu o nieprzerwaną pracę (tab. 86).

Porównując wskaźnik nieprzerwanej systematycznej pracy (78,5%) i odpowiedzi „częściej pracował” (61,4%), stwierdzamy rozbieżność tym znaczniejszą, im odpowiedź na to drugie pytanie pozwalała na wyższą liczbę potwierdzeń, czyli odsetek „częściej pracujących” (w tym można było zawrzeć w domyśle pracę dorywczą) powinien być wyższy niż nieprzerwanie, systematycznie pracujących. Niekonsekwentnych było ok. 17% badanych.

Uzasadnień różnicy należy szukać w sferze mentalnej bezdomnych.

Potwierdzenie wykonywania pracy sumiennie przed powstaniem bezdomności pozwalało bezdomnym przedstawić siebie w lepszym świetle, czyli „bycia dobrym, porządnym człowiekiem”. Bezrobocie jest stanem, który dotyka wielu, również wykształconych, o konkretnych kwalifikacjach zawodowych. Wobec tego przyznać się do niego jest już o wiele łatwiej. Jako wskaźnik bliższy stanowi faktycznemu aktywności zawodowej należy uznać ten podawany w kontekście bezrobocia, tj. ok. 61%.

Bezrobocie bezdomnych według poziomu wykształcenia przedstawiono w tabeli 88.

Tabela 88

**Sytuacja zawodowa bezdomnych przed powstaniem bezdomności
a poziom wykształcenia bezdomnych (w %)**

Wykształcenie	Razem	Częściej bezrobotny	Częściej pracował
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	44,9	55,1
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	35,9	64,1
Policealne i wyższe	100	11,1	88,9

n = 682 (brak odpowiedzi = 21)
 $\chi^2(2, N=682) = 11,47; p < 0,003$
 V Cramera = 0,130; p < 0,003

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Blisko co druga osoba z wykształceniem podstawowym ukończonym lub nieukończonym częściej była bezrobotna niż pracowała.

Osób bezrobotnych z najwyższym poziomem wykształcenia było czterokrotnie mniej niż osób o najniższych kwalifikacjach.

O podejmowanie pracy w czasie trwania bezdomności zapytano bezdomnych w kontekście całości źródeł utrzymania (tab. 56). Ustalenie jednoznacznie odsetka pracujących jest trudne, ze względu na dużą mobilność źródeł utrzymania bezdomnych.

Jeżeli dokonamy rozkładu wszystkich wyborów odpowiedzi na pytanie: „jakie jest Pana źródło utrzymania podczas trwania bezdomności?”, traktując ich sumę jako 100%, to udział wśród źródeł utrzymania pracy zarobkowej wynosił 41%, z tego formalne 4,3%, „na czarno” 37%. W odpowiedzi na to pytanie dopuszczana była możliwość wielokrotnego wyboru, czyli wskazywania różnych źródeł utrzymania. Podane wyniki należy traktować jako fakty podejmowania pracy kiedykolwiek podczas trwania bezdomności.

Wskaźnik ten trzeba uznać za relatywnie wysoki, w porównaniu z ok. 61% badanych „częściej pracujących” przed powstaniem bezdomności, mając, rzecz jasna, na uwadze incydentalny charakter pracy bezdomnych.

W czasie trwania bezdomności badani poszukiwali pracy.

Tabela 89

Poszukiwanie pracy przez bezdomnych w okresie bezdomności

Poszukiwanie pracy	%
Zarejestrowanie w urzędzie pracy	
Razem	100,0*
Tak	31,8
Nie	68,2
Poszukiwanie pracy na własną rękę	
Razem	100,0**
Tak	62,0
Nie	38,0

* n = 699 (brak odpowiedzi = 4)

** n = 702 (brak odpowiedzi = 1)

Wskaźnik zarejestrowania w urzędzie pracy (ok. 32%) był stosunkowo wysoki. Rejestracja ta mogła mieć podłoże w chęci uzyskania ubezpieczenia zdrowotnego. Jednak znacznie więcej deklarowało poszukiwanie pracy na własną rękę (62%).

Poszukiwanie pracy w czasie bezdomności według poziomu wykształcenia bezdomnych przedstawiono w tabeli 90.

Tabela 90

Poszukiwanie pracy przez bezdomnych w okresie bezdomności a poziom ich wykształcenia (w %)

Wykształcenie	Zarejestrowanie w urzędzie pracy ^a			Poszukiwanie pracy na własną rękę ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	33,5	66,5	100	61,2	38,8
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	31,3	68,7	100	63,1	36,9
Policealne i wyższe	100	22,2	77,8	100	44,4	55,6

^a n = 692 (brak odpowiedzi = 11) $\chi^2(2, N=692) = 1,15; p < 0,564$

V Cramera = 0,041; p < 0,564

^b n = 695 (brak odpowiedzi = 8) $\chi^2(2, N=695) = 2,64; p < 0,268$

V Cramera = 0,062; p < 0,268

Nie odnotowano istotnego statystycznie związku faktu rejestracji w urzędzie pracy i poszukiwania pracy na własną rękę z poziomem wykształcenia.

Odnotowano natomiast związek z wiekiem bezrobotnych.

Tabela 91

Poszukiwanie pracy przez bezdomnych w okresie bezdomności a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Zarejestrowanie w urzędzie pracy ^a			Poszukiwanie pracy na własną rękę ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	51,1	48,9	100	71,3	28,7
26–35 lat	100	39,4	60,6	100	74,8	25,2
36–45 lat	100	35,1	64,9	100	75,6	24,4
46–55 lat	100	33,9	66,1	100	66,4	33,6
56–65 lat	100	22,2	77,8	100	50,8	49,2
66 i więcej	100	7,4	92,6	100	25,5	74,5

^a n = 699 $\chi^2(5, N=699) = 51,42; p < 0,001$

V Cramera = 0,271; p < 0,001

^b n = 702 $\chi^2(5, N=702) = 83,44; p < 0,001$

V Cramera = 0,345; p < 0,001

Zróźnicowanie było istotne statystycznie.

Osoby do 25. roku życia blisko siedmiokrotnie częściej rejestrowały się w urzędzie pracy i około trzykrotnie częściej poszukiwały pracy na własną rękę niż bezdomni w wieku 66 lat i więcej.

Tabela 92

**Poszukiwanie pracy przez bezdomnych w okresie bezdomności
a czas jej trwania (w %)**

Czas trwania bezdomności	Zarejestrowanie w urzędzie pracy ^a			Poszukiwanie pracy na własną rękę ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do pół roku	100	35,6	64,4	100	72,2	27,8
Od pół roku do 2 lat	100	40,1	59,9	100	66,9	33,1
Od 2 do 4 lat	100	37,4	62,6	100	62,9	37,1
Od 4 do 6 lat	100	34,6	65,4	100	62,2	37,8
Od 6 do 8 lat	100	26,4	73,6	100	55,6	44,4
Od 8 do 10 lat	100	26,5	73,5	100	61,2	38,8
10 lat i dłużej	100	17,4	82,6	100	52,1	47,9

^a n = 697 (brak odpowiedzi = 6)
 $\chi^2(6, N=697) = 22,88; p < 0,001$
 V Cramera = 0,181; p < 0,001

^b n = 700 (brak odpowiedzi = 3)
 $\chi^2(6, N=700) = 12,60; p < 0,05$
 V Cramera = 0,134; p < 0,05

Tabela 93

**Poszukiwanie pracy przez bezdomnych w okresie bezdomności
a fazy bezdomności (w %)**

Fazy trwania bezdomności	Zarejestrowanie w urzędzie pracy ^a			Poszukiwanie pracy na własną rękę ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Wstępna do 2 lat	100	38,5	61,5	100	68,8	31,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	37,4	62,6	100	62,9	37,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	34,6	65,4	100	62,2	37,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	26,2	73,8	100	58,2	41,8
Trwała powyżej 10 lat	100	17,4	82,6	100	52,1	47,9

^a n = 697 (brak odpowiedzi = 6)
 $\chi^2(4, N = 697) = 22,33; p < 0,001$
 V Cramera = 0,179; p < 0,001

^b n = 700 (brak odpowiedzi = 3)
 $\chi^2(4, N = 700) = 11,55; p < 0,021$
 V Cramera = 0,128; p < 0,021

Zebrane dane o poszukiwaniu pracy przez bezdomnych w poszczególnych okresach trwania bezdomności i jej fazach świadczą, że osoby długo pozostające w bezdomności rzadziej poszukiwały pracy niż w pierwszym okresie jej trwania (zróźnicowanie istotne statystycznie).

Czy istniał związek między aktywnością zawodową przed powstaniem bezdomności a poszukiwaniem pracy przez bezdomnych?

Tabela 94

Poszukiwanie pracy przez bezdomnych w okresie bezdomności a stany bierności i aktywności zawodowej bezdomnych przed powstaniem bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Zarejestrowanie w urzędzie pracy ^a			Poszukiwanie pracy na własną rękę ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Częściej bezrobotny	100,0	36,4	63,6	100,0	67,7	32,3
Częściej pracował	100,0	29,0	71,0	100,0	59,2	40,8

^a n = 685 (brak odpowiedzi = 18)
 $\chi^2 (1, N = 685) = 4,08; p < 0,043$
 V Cramera = 0,077; p < 0,043

^b n = 688 (brak odpowiedzi = 15)
 $\chi^2 (1, N = 688) = 4,94; p < 0,026$
 V Cramera = 0,085; p < 0,026

Większą skłonność do poszukiwania pracy wykazali badani, którzy przed powstaniem bezdomności byli częściej bezrobotni niż pracujący. Ci pierwsi nabyli swoiste doświadczenie, które wykorzystywali w czasie trwania bezdomności.

Zróznicowanie było istotne statystycznie tak w przypadku zarejestrowania w urzędzie pracy, jak i poszukiwania pracy na własną rękę.

Większość bezdomnych otrzymywała oferty pracy.

Tabela 95

Bezdomni poszukujący pracy, otrzymujący oferty w czasie trwania bezdomności

Otrzymywanie ofert	%
Razem	100,0
Brak ofert	32,9
Otrzymujący oferty:	67,1
z tego:	
wiele	8,4
mało	58,7

n = 572 (brak odpowiedzi = 85)

Łącznie ok. 67% badanych otrzymało oferty pracy, należy tu dodać, mimo stanu bezdomności. Zatem dla takiej liczby bezdomnych praca mogła stać się jednym ze źródeł utrzymania.

Tabela 96

Liczba ofert pracy otrzymywanych przez bezdomnych w czasie trwania bezdomności według poziomu wykształcenia, wieku bezdomnych, czasu trwania i faz bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Liczba ofert pracy			
	razem	wiele	mało	brak
wykształcenie (n = 565)^a				
Podstawowe i poniżej podstawowego	100,0	4,4	61,0	34,6
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100,0	10,6	57,0	32,4
Policealne i wyższe	100,0	25,0	43,8	31,3

Wyszczególnienie	Liczba ofert pracy			
	razem	wiele	mało	brak
wiek bezdomnych (n = 570)^b				
Do 25 lat	100	6,3	62,5	31,3
26–35 lat	100	6,1	63,5	30,4
36–45 lat	100	11,6	62,5	25,9
46–55 lat	100	9,3	51,9	38,9
56–65 lat	100	8,1	55,6	36,4
66 i więcej	100	8,6	55,2	36,2
czas trwania bezdomności [n = 570 (brak odpowiedzi = 2)]^c				
Do pół roku	100,0	7,7	51,3	41,0
Od pół roku do 2 lat	100,0	6,2	60,0	33,8
Od 1 roku do 2 lat	100,0	4,8	57,1	38,1
Od 2 do 4 lat	100,0	6,8	66,0	27,2
Od 4 do 6 lat	100,0	6,5	61,3	32,3
Od 6 do 8 lat	100,0	5,4	48,6	45,9
Od 8 do 10 lat	100,0	20,9	51,2	27,9
10 lat i dłużej	100,0	9,4	61,5	29,1
faza trwania bezdomności (n = 570)^d				
Wstępna do 2 lat	100,0	6,7	56,7	36,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	6,8	66,0	27,2
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	6,5	61,3	32,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	13,8	50,0	36,3
Trwała powyżej 10 lat	100,0	9,4	61,5	29,1

^a $\chi^2 = (4, N = 565) = 12,52; p < 0,014$

V Cramera = 0,105; $p < 0,014$

^c $\chi^2 (12, N = 570) = 18,55; p < 0,100$

V Cramera = 0,128; $p < 0,100$

^b $\chi^2 (10, N = 570) = 8,41; p < 0,589$

V Cramera = 0,086; $p < 0,589$

^d $\chi^2 (8, N = 570) = 9,21; p < 0,325$

V Cramera = 0,090; $p < 0,325$

Różnice według poziomu wykształcenia były istotne statystycznie.

Wśród bezdomnych otrzymujących wiele ofert pracy, dominowały osoby o najwyższym poziomie wykształcenia. Udział ich był blisko czterokrotnie większy niż bezdomnych o najniższych kwalifikacjach. Osoby o niskim poziomie wykształcenia dominowały w grupie osób otrzymujących mało ofert. Odsetki osób o różnym poziomie wykształcenia nie otrzymujących żadnych ofert były zbliżone.

Wiek bezdomnych nie wpływał na otrzymywanie przez nich ofert pracy.

Zróznicowanie według wieku było nieistotne statystycznie.

Nie zaobserwowano tendencji spadkowej w otrzymaniu ofert pracy w powiązaniu z czasem trwania bezdomności (statystyka nieistotna), tak jak zaobserwowano w przypadku poszukiwania pracy (tab. 92, 93).

Jaki był stosunek bezdomnych do pracy zawodowej?

Tabela 97

Chęć podjęcia pracy przez bezdomnych w czasie trwania bezdomności

Chęć podjęcia pracy	%
Razem	100,0
Chce pracować	68,3
w tym: praca „formalna”	46,8
Nie chce pracować	4,8
Nie może pracować	26,9

n = 570 (brak odpowiedzi = 9)

Niewielu stwierdziło wprost, że nie chce pracować (ok. 5%). Około 68% bezdomnych było chętnych do podjęcia pracy. Formalnie chciało pracować ok. 47% badanych.

Tabela 98

**Chęć podjęcia pracy przez bezdomnych podczas trwania bezdomności
a wiek bezdomnych, wykształcenie, czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Razem	Chce pracować	Nie chce pracować	Nie może pracować
wiek bezdomnych [n = 692 (brak odpowiedzi = 11)]^a				
Do 25 lat	100,0	84,9	6,5	8,6
26–35 lat	100,0	90,4	3,2	6,4
36–45 lat	100,0	83,1	1,5	15,4
46–55 lat	100,0	71,0	1,6	27,4
56–65 lat	100,0	53,9	3,1	43,0
66 lat	100,0	18,1	16,0	66,0
wykształcenie [n = 687 (brak odpowiedzi = 16)]^b				
Podstawowe i poniżej podstawowego	100,0	62,6	6,5	30,9
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100,0	72,9	3,6	23,5
Policealne i wyższe	100,0	55,6	5,6	38,9
czas trwania bezdomności [n = 692 (brak odpowiedzi = 11)]^c				
Do pół roku	100,0	83,3	2,2	14,4
Od pół roku do 2 lat	100,0	75,0	5,8	19,2
Od 2 do 4 lat	100,0	74,0	3,3	22,8
Od 4 do 6 lat	100,0	62,5	6,3	31,3
Od 6 do 8 lat	100,0	64,8	3,7	31,5
Od 8 do 10 lat	100,0	64,6	4,2	31,3
10 lat i dłużej	100,0	51,8	6,4	41,8
faza trwania bezdomności [n = 692 (brak odpowiedzi = 11)]^d				
Wstępna do 2 lat	100,0	78,0	4,5	17,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100,0	74,0	3,3	22,8
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100,0	62,5	6,3	31,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100,0	64,7	3,9	31,4
Trwała powyżej 10 lat	100,0	51,8	6,4	41,8

^a χ^2 (10, N = 692) = 190,65; p < 0,001

V Cramera = 0,371; p < 0,001

^c χ^2 (12, N = 692) = 36,58; p < 0,001

V Cramera = 0,163; p < 0,001

^b χ^2 (4, N = 687) = 10,11; p < 0,039

V Cramera = 0,086; p < 0,039

^d χ^2 (8, N = 692) = 34,00; p < 0,001

V Cramera = 0,157; p < 0,001

U osób coraz starszych malała chęć podjęcia pracy (chciało pracować blisko pięćkrotnie mniej osób w wieku powyżej 66 lat niż w wieku do 35 lat), natomiast rosło przekonanie, że nie mogą pracować (66% wobec ok. 6–9% u osób do 35. roku życia). Zróżnicowanie było istotne statystycznie.

W jakim stopniu posiadane kwalifikacje kształtowały poglądy bezdomnych na aktywność zawodową?

Chociaż stosunek do podjęcia pracy według wykształcenia był zróżnicowany (istotne statystycznie), to nie obserwuje się większej skłonności do podejmowania pracy zarobkowej przez osoby o najwyższym poziomie wykształcenia.

Chciało pracować najwięcej bezdomnych o średnich kwalifikacjach – ok. 24%. Oni też widzieli najmniej przeszkód w podjęciu pracy. Chęć pracy wyraziło 31% najniższej i ok.

39% najwyżej wykwalifikowanych. Jeżeli przyjmiemy za 100 odsetek deklarujących chęć pracy o najniższych kwalifikacjach, to o średnich wynosi on 116, a o najwyższych 89.

Zróznicowanie według czasu trwania bezdomności było istotne statystycznie.

Obserwujemy wyraźny spadek odsetka bezdomnych chcących podjąć pracę, począwszy od 4 lat trwania bezdomności (faza adaptacyjna). O ponad 30% mniej bezdomnych 10 lat i dłużej było gotowych podjąć pracę niż na początku bezdomności.

Wraz z przechodzeniem do kolejnych etapów bezdomności coraz więcej badanych uznaje siebie za niezdolnych do pracy.

Praca zawodowa pełni wiele funkcji: dostarczenia dochodu, uczestniczenia w grupie pracowniczej, umożliwienia członkostwa w jakimś zespole, autototeliczną.

Większość bezdomnych deklarowała chęć pracy – 68% (tab. 97), w zbliżonym odsetku poszukiwali pracy na własną rękę – 62% (tab. 89).

Czy dla złagodzenia piętna bezdomności byli zdecydowani włączyć się w proces pracy społecznie użytecznej?

Tabela 99

Stosunek bezdomnych do pracy zawodowej

Stwierdzenia odpowiadające w największym stopniu według bezdomnych ich stosunkowi do pracy zawodowej	%
Razem	100,0
Chce pracować, wykonując każdą pracę, za obojętnie jakie wynagrodzenie	14,8
Chce pracować, ale pod warunkiem, że rodzaj pracy i wynagrodzenie mu odpowiada	36,0
Chce pracować, wykonując każdą pracę, ale za wysokie wynagrodzenie	8,6
Chce wykonywać interesującą go pracę za obojętnie jakie wynagrodzenie	4,1
Nie chce pracować, bo to się nie opłaca	1,9
Nie może pracować ze względu na stan zdrowia	25,3
Nie będzie pracować, bo i tak nie ma dla niego żadnej pracy	0,6
Nie może pracować z innych względów*	5,7
Nie ma poglądu co do chęci wykonywania pracy zarobkowej	3,0

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

* Wiek, otrzymywanie emerytury lub renty, brak kwalifikacji.

Zestawienie opinii dotyczących stosunku bezdomnych do pracy zawodowej wyraźnie wskazuje, że pozostawanie w krańcowo trudnej sytuacji, nie oznacza, że osoby jej doświadczające chcą wykonywać jakąkolwiek pracę, pomimo deklarowanej chęci do pracy. Chciał pracować, wykonując każdą pracę za obojętnie jakie wynagrodzenie, jedynie co siódmy bezdomny.

Najwięcej wskazań zanotowano w przypadku spełnienia dwóch warunków: odpowiedniego rodzaju pracy i odpowiedniego wynagrodzenia (36%), czyli warunków bardzo trudnych do spełnienia, biorąc pod uwagę położenie osób je formułujących. Warunek jedynie wysokiego wynagrodzenia postawił ok. co dziesiąty badany.

Niewiele było wskazań wyraźnego braku poglądu na temat wykonania pracy (3%), niechęci do pracy, „bo to się nie opłaca” (ok. 2%) oraz wypowiedzi osób, które uważały, że nie będą pracować, „bo i tak nie ma dla nich żadnej pracy” (0,6%).

Co czwarty uznał, że stan jego zdrowia uniemożliwia mu wykonywanie pracy zawodowej.

Chęć wykonywania pracy przez bezdomnych inaczej wygląda w opinii kierowników placówek dla bezdomnych. Zdaniem kierowników ok. 10% bezdomnych chciałoby wyko-

nywać każdą pracę bez względu na wysokość wynagrodzenia (czyli mniej niż w opinii bezdomnych), z warunkiem wysokiego wynagrodzenia i rodzaju wykonywanej pracy ok. 19% (blisko dwukrotnie mniej niż zadeklarowanych badanych), każdą pracę za wysokie wynagrodzenie ok. 11% (wobec ok. 9% w opinii bezdomnych). Największe jednak rozbieżności występowały w obserwacji kierowników i deklaracji bezdomnych co do braku chęci do pracy, „bo to się nie opłaca” – kierownicy ok. 12% (sześciokrotnie więcej niż bezdomni) i „nie będzie pracować, bo i tak nie ma dla niego żadnej pracy” – kierownicy ok. 10% (szesnastokrotnie więcej niż bezdomni). Również, zdaniem kierowników, blisko co dziesiąty nie wie, czy chce pracować (trzykrotnie więcej).

Zatem kierownicy placówek w znacznie mniejszym stopniu obserwowali postawy aktywne, niż wynikało to z deklaracji bezdomnych, a w znacznie większym – bierne.

Stosunek bezdomnych do pracy zawodowej zróżnicowany był również w zależności od tego, czy badany przed powstaniem bezdomności częściej pracował, czy częściej był bezrobotny.

Tabela 100

Stosunek bezdomnych do pracy zawodowej a stany aktywności i bierności zawodowej bezdomnych przed powstaniem bezdomności (w %)

Stosunek do pracy zawodowej	Razem	Przed powstaniem bezdomności	
		częściej był bezrobotny	częściej pracował
Chce pracować, wykonując każdą pracę za obojętnie jakie wynagrodzenie	100	47,6	52,4
Chce pracować, ale pod warunkiem, że rodzaj pracy i wynagrodzenie mu odpowiada	100	35,7	64,3
Chce pracować, wykonując każdą pracę, ale za wysokie wynagrodzenie	100	45,0	55,0
Chce wykonywać interesującą go pracę za obojętnie jakie wynagrodzenie	100	41,4	58,6
Nie chce pracować, bo to się nie opłaca	100	81,8	18,2
Nie może pracować ze względu na stan zdrowia	100	31,4	68,6
Nie będzie pracować, bo i tak nie ma dla niego żadnej pracy	100	75,0	25,0
Nie może pracować z innych względów	100	19,1	80,9
Nie ma poglądu na temat chęci wykonywania pracy zarobkowej	100	72,7	27,3

n = 687 (brak odpowiedzi = 16)

χ^2 (9, N = 687) = 42,36; $p < 0,001$

V Cramera = 0,245; $p < 0,001$

Zróżnicowanie poglądów co do chęci pracy w czasie bezdomności między osobami częściej pracującymi a biernymi przed powstaniem bezdomności było statystycznie istotne.

Osoby częściej pracujące przed powstaniem bezdomności również w czasie bezdomności wykazywały większą gotowość do pracy, jeżeli tylko zdrowie im na to pozwalało.

Największe różnice obserwuje się w kalkulacji opłacalności pracy. Brak chęci do pracy, ponieważ to się nie opłaca, wykazało aż 82% badanych, którzy częściej byli bezrobotni przed powstaniem bezdomności, podczas gdy aktywnych zawodowo tylko ok. 18%.

Również istotne różnice wynikały z doświadczeń możliwości uzyskania pracy. Badani przed powstaniem bezdomności, którzy byli częściej bezrobotni, przenosili swoje doświadczenia na czas bezdomności: 75% twierdziło, że nie będzie pracować, bo i tak nie ma dla nich żadnej pracy, podczas gdy aktywni zawodowo trzykrotnie rzadziej (25%).

2.8. Sfera psychospoleczna

Izolacja społeczna pogłębia uczucie osamotnienia.

Tabela 101

Odczuwanie osamotnienia przez bezdomnych

Odczuwanie osamotnienia	%
Razem	100,0
Tak	59,8
Nie	40,2

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

Chociaż wielu (ok. 60%) badanych miało poczucie osamotnienia, to znaczny odsetek, pomimo trudnego położenia, tego nie potwierdzał.

Nasilenie osamotnienia nie było związane ani z wiekiem bezdomnych, ani z czasem trwania bezdomności.

Tabela 102

Odczuwanie osamotnienia przez bezdomnych a ich wiek, czas trwania, fazy trwania bezdomności oraz pozostawanie w stałych związkach (w %)

Wyszczególnienie	Razem	Odczuwanie osamotnienia	
		tak	nie
wiek bezdomnych [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^a			
Do 25 lat	100	52,1	47,9
26–35 lat	100	53,5	46,5
36–45 lat	100	61,1	38,9
46–55 lat	100	64,1	35,9
56–65 lat	100	63,3	36,7
66 i więcej	100	63,4	36,6
czas trwania bezdomności [n = 699 (brak odpowiedzi = 4)]^b			
Do pół roku	100	53,3	46,7
Od pół roku do 2 lat	100	57,3	42,7
Od 2 do 4 lat	100	59,7	40,3
Od 4 do 6 lat	100	65,4	34,6
Od 6 do 8 lat	100	59,3	40,7
Od 8 do 10 lat	100	59,2	40,8
10 lat i dłużej	100	63,2	36,8
faza bezdomności [n = 699 (brak odpowiedzi = 4)]^c			
Wstępna do 2 lat	100	55,9	44,1
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	59,7	40,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	65,4	34,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	59,2	40,8
Trwała powyżej 10 lat	100	63,2	36,8
pozostawanie w trwałych związkach [n = 693 (brak odpowiedzi = 7)]^d			
Pozostaje w stałym związku	100	53,3	46,7
Nie pozostaje w stałym związku	100	60,5	39,5

^a χ^2 (5, N=701) = 6,58; p < 0,245

V Cramera = 0,097; p < 0,245

^c χ^2 (4, N=699) = 3,35; p < 0,501

V Cramera = 0,069; p < 0,501

^b χ^2 (6, N=699) = 3,73; p < 0,713

V Cramera = 0,073; p < 0,713

^d χ^2 (1, N=693) = 1,69; p < 0,194

V Cramera = 0,049; p < 0,194

Zróznicowanie według wieku nie było istotne statystycznie, wraz z wiekiem odczucie osamotnienia nie pogłębiło się.

Podobnej obserwacji dokonano w powiązaniu ze stażem bezdomności. Nie rosły systematycznie odsetki osamotnionych badanych w kolejnych etapach bezdomności (statystyka nieistotna).

Stały kontakt z bliską osobą łagodzi stan osamotnienia. Tak jednak nie było w przypadku bezdomnych. Wprawdzie wystąpiły pewne różnice (ok. 7% więcej potwierdzeń przez osoby nie pozostające w trwałych związkach), ale nie były one istotne statystycznie. Można przypuszczać, że związki osób bezdomnych nie są oparte na głębokiej więzi emocjonalnej.

Jakie poczucie własnej wartości mają osoby pozbawione dóbr materialnych, pozycji społecznej?

Tabela 103

Poczucie małej wartości przez bezdomnych

Poczucie małej wartości	%
Przed powstaniem bezdomności	
razem	100,0*
tak	28,2
nie	71,8
W czasie trwania bezdomności	
razem	100,0**
tak	38,3
nie	61,7
Ma poczucie małej wartości wobec***:	
rodziny	40,1
znajomych	32,7
społeczeństwa	40,5
inne****	15,2

* **n = 698** (brak odpowiedzi = 5)

** **n = 702** (brak odpowiedzi = 1)

***Możliwość wielokrotnego wyboru

**** Siebie samego; wszystkich; przyjaciół; brak jednoznacznych wyjaśnień.

Aż ok. 62% badanych nie potwierdzało poczucia małej wartości w czasie bezdomności. Obserwujemy niewielkie zmniejszenie odsetka ocen pozytywnych własnej osoby w stosunku do stanu przed powstaniem bezdomności (o 10%).

Poczucie małej wartości najczęściej występowało wobec społeczeństwa i rodziny.

Z obserwacji kierowników placówek dla bezdomnych wynika, że ok. 60% ma poczucie małej wartości, podczas gdy taką deklarację złożyło ok. 38% samych bezdomnych.

Obraz ogólny skorygowany o ujęcie korelacyjne przedstawiono w tabeli 104.

Tabela 104

**Poczucie małej wartości przez bezdomnych przed powstaniem bezdomności
i w czasie jej trwania (w %)**

Poczucie małej wartości	Razem przed powstaniem bezdomności	Poczucie małej wartości w czasie trwania bezdomności	
		tak	nie
Poczucie małej wartości przed powstaniem bezdomności	100	77,6	22,4
Brak poczucia małej wartości przed powstaniem bezdomności	100	22,6	77,4

n = 697 (brak odpowiedzi = 7)

χ^2 (1, N = 697) = 180,83; p < 0,001

V Cramera = 0,509; p < 0,001

Niska samoocena jest wpisana w życiorys człowieka zazwyczaj od najmłodszych lat.

Odsetek badanych mających poczucie małej wartości w czasie trwania bezdomności, a także przed jej wystąpieniem był blisko trzy i półkrotnie wyższy (ok. 78%) niż osób, które deklarowały wysoką samoocenę, gdy jeszcze posiadały dom (ok. 23%).

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Samoocena uwarunkowana jest typem osobowości i sposobem oddziaływań wychowawczych w okresie rozwoju jednostki. Dlatego nie należało spodziewać się wyraźnego jej powiązania z wiekiem bezdomnych lub stażem bezdomności.

Tabela 105

**Poczucie małej wartości w czasie trwania bezdomności
i przed powstaniem bezdomności a wiek bezdomnych (w %)**

Wiek bezdomnych	Razem	Poczucie małej wartości przed powstaniem bezdomności	Poczucie małej wartości w czasie trwania bezdomności
Do 25 lat	100	45,5	54,5
26–35 lat	100	44,6	55,4
36–45 lat	100	45,5	54,5
46–55 lat	100	37,7	62,3
56–65 lat	100	39,2	60,8
66 i więcej	100	40,4	59,6

n = 465

χ^2 (5, N = 465) = 2,18; p < 0,824

V Cramera = 0,068; p < 0,824

Zróznicowanie według wieku było nieistotne statystycznie.

Samoocena bezdomnych nie ulegała obniżeniu wraz z czasem trwania bezdomności.

Tabela 106

Poczucie małej wartości podczas bezdomności a czas jej trwania, fazy i cykliczność trwania bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Razem	Poczucie małej wartości	
		tak	nie
czas trwania bezdomności [n = 699 (brak odpowiedzi = 4)]^a			
Do pół roku	100	32,6	67,4
Od pół roku do 2 lat	100	42,7	57,3
Od 2 do 4 lat	100	34,7	65,3
Od 4 do 6 lat	100	41,5	58,5
Od 6 do 8 lat	100	42,6	57,4
Od 8 do 10 lat	100	36,7	63,3
10 lat i dłużej	100	36,8	63,2
faza trwania bezdomności [n = 699 (brak odpowiedzi = 4)]^b			
Wstępna do 2 lat	100	39,0	61,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	34,7	65,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	41,5	58,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	39,8	60,2
Trwała powyżej 10 lat	100	36,8	63,2
trwanie bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^c			
Bezdomność trwała nieprzerwanie	100	36,6	63,4
Bezdomność cykliczna	100	42,6	57,4

^a χ^2 (6, N = 699) = 4,15; p < 0,657   ^b χ^2 (4, N = 699) = 1,70; p < 0,857   ^c χ^2 (1, N = 701) = 2,03; p < 0,154
V Cramera = 0,077; p < 0,657   V Cramera = 0,044; p < 0,857   V Cramera = 0,054; p < 0,154

Zróznicowanie według faz trwania bezdomności było nieistotne statystycznie.

Przerywanie bezdomności nie zmieniało oceny wartości własnej osoby przez bezdomnych.

Różnice w poglądach osób, których bezdomność trwała nieprzerwanie i cyklicznie były niewielkie (nieistotne statystycznie).

Zdefiniowano dwie główne przyczyny poczucia małej wartości w okresie bezdomności.

Tabela 107

Główne przyczyny poczucia małej wartości w czasie trwania bezdomności

Przyczyny	%
Razem	100,0
Niska pozycja w społeczeństwie	53,4
Brak dóbr materialnych	46,6

n = 264 (brak odpowiedzi = 5)

Rozkład tych przyczyn był zbliżony.

Poglądy te nie były zróżnicowane według wieku bezdomnych.

Tabela 108

Poczucie małej wartości w czasie trwania bezdomności a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Z powodu niskiej pozycji w społeczeństwie			Z powodu braku dóbr materialnych		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	51,4	48,6	100	48,6	51,4
26–35 lat	100	53,1	46,9	100	46,9	53,1
36–45 lat	100	63,0	37,0	100	37,0	63,0
46–55 lat	100	57,4	42,6	100	42,6	57,4
56–65 lat	100	45,7	54,3	100	54,3	45,7
66 i więcej	100	45,2	54,8	100	54,8	45,2

n = 264 (brak odpowiedzi = 5)

$\chi^2 (5, N = 264) = 4,31; p < 0,505$

V Cramera = 0,128; p < 0,505

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Czas trwania bezdomności nie modyfikował poglądów na przyczyny poczucia małej wartości.

Tabela 109

Poczucie małej wartości podczas bezdomności z powodu niskiej pozycji w społeczeństwie a czas i fazy jej trwania (w %)

Wyszczególnienie	Razem mający poczucie małej wartości	Z powodu niskiej pozycji w społeczeństwie	
		tak	nie
czas trwania bezdomności [n = 264 (brak odpowiedzi = 5)]^a			
Do pół roku	100	55,2	44,8
Od pół roku do 2 lat	100	43,9	56,1
Od 2 do 4 lat	100	72,1	27,9
Od 4 do 6 lat	100	44,1	55,9
Od 6 do 8 lat	100	63,6	36,4
Od 8 do 10 lat	100	47,1	52,9
10 lat i dłużej	100	53,8	46,2
faza bezdomności (n = 264)^b			
Wstępna do 2 lat	100	47,4	52,6
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	72,1	27,9
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	44,1	55,9
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	56,4	43,6
Trwała powyżej 10 lat	100	53,8	46,2

^a $\chi^2 (6, N = 264) = 10,83; p < 0,094$

V Cramera = 0,203; p < 0,094

^b $\chi^2 (4, N = 264) = 8,75; p < 0,068$

V Cramera = 0,182; p < 0,068

Zróznicowanie poglądu o niskiej pozycji w społeczeństwie było nieistotne statystycznie.

Tabela 110

**Poczucie małej wartości w czasie trwania bezdomności
z powodu braku dóbr a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Razem mający poczucie małej wartości	Z powodu braku dóbr	
		tak	nie
czas trwania bezdomności [n = 264 (brak odpowiedzi = 5)]^a			
Do pół roku	100	44,8	55,2
Od pół roku do 2 lat	100	56,1	43,9
Od 2 do 4 lat	100	27,9	72,1
Od 4 do 6 lat	100	55,9	44,1
Od 6 do 8 lat	100	36,4	63,6
Od 8 do 10 lat	100	52,9	47,1
10 lat i dłużej	100	46,2	53,8
faza bezdomności (n = 264)^b			
Wstępna do 2 lat	100	52,6	47,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	27,9	72,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	55,9	44,1
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	43,6	56,4
Trwała powyżej 10 lat	100	46,2	53,8

^a χ^2 (6, N = 264) = 10,83; p < 0,094
V Cramera = 0,203; p < 0,094

^b χ^2 (4, N = 264) = 8,75; p < 0,068
V Cramera = 0,182; p < 0,068

Zróznicowanie poglądu o braku dóbr nie było istotne statystycznie.

Położenie fizyczne i społeczne nie dla wszystkich bezdomnych było przyczyną wstydu.

Tabela 111

Poczucie wstydu z powodu obecnego położenia bezdomnych

Poczucie wstydu	%
Razem	100,0
Nie	53,1
Tak	46,9
z tego głównie z powodu:	100,0
wyglądu zewnętrznego	6,5
kojarzenia z grupą bezdomnych	53,8
zamieszkania w schronisku, noclegowni	39,7

n = 702 (brak odpowiedzi = 1)

Wstyd odczuwała mniej niż połowa badanych (ok. 47%). Podstawową przyczyną wstydu było kojarzenie z grupą bezdomnych (ok. 54%), a drugą zamieszkiwanie w schronisku, noclegowni (ok. 40%). W najmniejszym stopniu wstyd warunkował wygląd zewnętrzny (ok. 7%).

Poczucia wstydu nie różnicował wiek bezdomnych.

Tabela 112

Odczuwanie wstydu przez bezdomnych a ich wiek (w %)

Wiek bezdomnych	Odczuwanie wstydu przez bezdomnych z powodu								
	wyglądu zewnętrznego ^a			kojarzenia z grupą bezdomnych ^b			zamieszkiwania w schronisku, noclegowni ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	2,4	97,6	100	52,4	47,6	100	45,2	54,8
26–35 lat	100	6,1	93,9	100	59,1	40,9	100	34,8	65,2
36–45 lat	100	6,8	93,2	100	58,1	41,9	100	35,1	64,9
46–55 lat	100	9,3	90,7	100	48,1	51,9	100	42,6	57,4
56–65 lat	100	4,0	96,0	100	52,0	48,0	100	44,0	56,0
66 i więcej	100	10,3	89,7	100	48,7	51,3	100	41,0	59,0

n = 325 (brak odpowiedzi = 4)

^a χ^2 (5, N=325) = 3,32; p < 0,652   ^b χ^2 (5, N=325) = 2,49; p < 0,777   ^c χ^2 (5, N=325) = 2,44; p < 0,786
V Cramera = 0,101; p < 0,652   V Cramera = 0,088; p < 0,777   V Cramera = 0,087; p < 0,786

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Przyczyny wstydu nie zmieniały się jednokierunkowo wraz ze stażem bezdomności.

Tabela 113

Odczuwanie wstydu przez bezdomnych z powodu wyglądu zewnętrznego a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Odczuwanie wstydu z powodu wyglądu zewnętrznego		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	5,0	95,0
Od pół roku do 2 lat	100	4,7	95,3
Od 2 do 4 lat	100	8,2	91,8
Od 4 do 6 lat	100	10,5	89,5
Od 6 do 8 lat	100	0,0	100,0
Od 8 do 10 lat	100	12,5	87,5
10 lat i dłużej	100	5,6	94,4
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	4,8	95,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	8,2	91,8
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	10,5	89,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	6,5	93,5
Trwała powyżej 10 lat	100	5,6	94,4

n = 325 (brak odpowiedzi = 4)

^a χ^2 (6, N=325) = 4,99; p < 0,545   ^b χ^2 (4, N=325) = 2,02; p < 0,732
V Cramera = 0,124; p < 0,545   V Cramera = 0,079; p < 0,732

Zróznicowanie przyczyn związanych z wyglądem zewnętrznym było nieistotne statystycznie.

Tabela 114

**Odczuwanie wstydu przez bezdomnych z powodu kojarzenia z grupą bezdomnych
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Odczuwanie wstydu z powodu kojarzenia z grupą bezdomnych		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	52,5	47,5
Od pół roku do 2 lat	100	48,8	51,2
Od 2 do 4 lat	100	60,7	39,3
Od 4 do 6 lat	100	42,1	57,9
Od 6 do 8 lat	100	63,6	36,4
Od 8 do 10 lat	100	50,0	50,0
10 lat i dłużej	100	61,1	38,9
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	50,0	50,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	60,7	39,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	42,1	57,9
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	56,5	43,5
Trwała powyżej 10 lat	100	61,1	38,9

n = 325 (brak odpowiedzi = 4)

^a χ^2 (6, N = 325) = 6,28; p < 0,392

V Cramera = 0,139; p < 0,392

^b χ^2 (4, N = 325) = 5,28; p < 0,260

V Cramera = 0,127; p < 0,260

Zróznicowanie kojarzenia z grupą bezdomnych według czasu trwania bezdomności było nieistotne statystycznie.

Tabela 115

**Odczuwanie wstydu przez bezdomnych z powodu zamieszkiwania w schronisku, noclegowni
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Odczuwanie wstydu z powodu zamieszkiwania w schronisku, noclegowni		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	42,5	57,5
Od pół roku do 2 lat	100	46,5	53,5
Od 2 do 4 lat	100	31,1	68,9
Od 4 do 6 lat	100	47,4	52,6
Od 6 do 8 lat	100	36,4	63,6
Od 8 do 10 lat	100	37,5	62,5
10 lat i dłużej	100	33,3	66,7
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	45,2	54,8
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	31,1	68,9
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	47,4	52,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	37,0	63,0
Trwała powyżej 10 lat	100	33,3	66,7

n = 325 (brak odpowiedzi = 4)

^a χ^2 (6, N = 325) = 5,66; p < 0,462

V Cramera = 0,132; p < 0,462

^b χ^2 (4, N = 325) = 5,47; p < 0,242

V Cramera = 0,130; p < 0,242

Zróznicowanie odczuwania wstydu z powodu zamieszkiwania w schronisku lub noclegowni było nieistotne statystycznie według czasu trwania bezdomności.

Stan bezdomności wywołuje określone odczucia (tab. 116).

Tabela 116

Dominujące odczucia bezdomnych

Odczucia	%
Razem	100,0
Załamania	13,5
Wewnętrznej pustki	21,0
Wycofania	7,8
Złości, agresji	12,1
Obojętności	25,7
„Jest mi dobrze”	19,9

n = 692 (brak odpowiedzi = 11)

Dominowały odczucia biernego trwania: obojętności (ok. 26%) i wewnętrznej pustki (21%). Co piątemu badanemu było dobrze w bezdomności.

Czy wiek różnicował odczucia bezdomnych?

Tabela 117

Odczucie załamania, wewnętrznej pustki i wycofania a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Odczucie załamania ^a			Odczucie wewnętrznej pustki ^b			Odczucie wycofania ^c		
	razem	tak	nie	Razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	12,1	87,9	100	17,6	82,4	100	3,3	96,7
26–35 lat	100	17,1	82,9	100	17,9	82,1	100	8,1	91,9
36–45 lat	100	11,5	88,5	100	27,5	72,5	100	9,9	90,1
46–55 lat	100	15,1	84,9	100	23,8	76,2	100	8,7	91,3
56–65 lat	100	11,7	88,3	100	19,5	80,5	100	6,3	93,8
66 i więcej	100	12,9	87,1	100	17,2	82,8	100	9,7	90,3

n = 692 (brak odpowiedzi = 11)

^a χ^2 (5, N =692) = 2,63; p < 0,758

^b χ^2 (5, N =692) = 6,26; p < 0,282

^c χ^2 (5, N =692) = 4,44; p < 0,488

V Cramera = 0,062; p < 0,758

V Cramera = 0,095; p < 0,282

V Cramera = 0,080; p < 0,488

Odczucie załamania towarzyszyło w zbliżonym stopniu bezdomnym w różnym wieku (zróznicowanie nieistotne statystycznie).

Odczucie wewnętrznej pustki nie pogłębiło się wraz z wiekiem (zróznicowanie nieistotne statystycznie).

Brak odczuwania wycofania towarzyszył większości bezdomnych w różnym wieku w zbliżonym stopniu (zróznicowanie nieistotne statystycznie).

Tabela 118

Odczucie agresji, obojętności i „jest mi dobrze” a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Odczucie złości, agresji ^a			Odczucie obojętności ^b			Odczucie „jest mi dobrze” ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	20,9	79,1	100	22,0	78,0	100	24,2	75,8
26–35 lat	100	17,9	82,1	100	22,0	78,0	100	17,1	82,9
36–45 lat	100	11,5	88,5	100	22,9	77,1	100	16,8	83,2
46–55 lat	100	9,5	90,5	100	29,4	70,6	100	13,5	86,5
56–65 lat	100	7,0	93,0	100	32,0	68,0	100	23,4	76,6
66 i więcej	100	7,5	92,5	100	24,7	75,3	100	28,0	72,0

n = 692 (brak odpowiedzi = 11)

^a χ^2 (5, N = 692) = 16,18; p < 0,006   ^b χ^2 (5, N = 692) = 5,72; p < 0,335   ^c χ^2 (5, N = 692) = 10,47; p < 0,063
V Cramera = 0,153; p < 0,006   V Cramera = 0,091; p < 0,335   V Cramera = 0,123; p < 0,063

Odczuciem różnicującym bezdomnych w różnym wieku były emocje związane z buntem: złość, agresja. Młodzi bezdomni znacznie częściej ulegali tym emocjom niż starsi (statystyka istotna).

Obojętność była jedną z mocniej odczuwalnych emocji, ale bez powiązania ze zmienną wieku (zróznicowanie nieistotne statystycznie).

Wiek nie różnicował istotnie statystycznie postawy pogodzenia: „jest mi dobrze”.

Następnie zbadano dominujące odczucia według czasu trwania bezdomności.

Tabela 119

Odczucie załamania a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Odczucie załamania		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	12,6	87,4
Od pół roku do 2 lat	100	19,7	80,3
Od 2 do 4 lat	100	13,1	86,9
Od 4 do 6 lat	100	12,5	87,5
Od 6 do 8 lat	100	5,6	94,4
Od 8 do 10 lat	100	12,8	87,2
10 lat i dłużej	100	10,5	89,5
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	17,2	82,8
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	13,1	86,9
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	12,5	87,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	8,9	91,1
Trwała powyżej 10 lat	100	10,5	89,5

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a χ^2 (6, N = 690) = 9,52; p < 0,147   ^b χ^2 (4, N = 690) = 5,94; p < 0,204
V Cramera = 0,117; p < 0,147   V Cramera = 0,093; p < 0,204

Zróznicowanie odczuwania załamania według czasu trwania bezdomności było nieistotne statystycznie.

Tabela 120

Odczucie wewnętrznej pustki a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Odczucie wewnętrznej pustki		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	19,5	80,5
Od pół roku do 2 lat	100	24,2	75,8
Od 2 do 4 lat	100	17,2	82,8
Od 4 do 6 lat	100	20,0	80,0
Od 6 do 8 lat	100	29,6	70,4
Od 8 do 10 lat	100	17,0	83,0
10 lat i dłużej	100	20,3	79,7
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	22,5	77,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	17,2	82,8
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	20,0	80,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	23,8	76,2
Trwała powyżej 10 lat	100	20,3	79,7

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a χ^2 (6, N =690) = 5,10; p < 0,531

V Cramera = 0,086; p < 0,531

^b χ^2 (4, N =690) = 1,96; p < 0,743

V Cramera = 0,053; p < 0,743

Odczucie wewnętrznej pustki nie pogłębiało się wraz z czasem trwania bezdomności (było nieistotne statystycznie).

Podobnie było w przypadku wycofania (zróznicowanie było nieistotne statystycznie).

Tabela 121

Odczucie wycofania a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Odczucie wycofania		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	10,3	89,7
Od pół roku do 2 lat	100	4,5	95,5
Od 2 do 4 lat	100	9,0	91,0
Od 4 do 6 lat	100	8,8	91,3
Od 6 do 8 lat	100	7,4	92,6
Od 8 do 10 lat	100	10,6	89,4
10 lat i dłużej	100	7,7	92,3
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	6,6	93,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	9,0	91,0
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	8,8	91,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	8,9	91,1
Trwała powyżej 10 lat	100	7,7	92,3

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a χ^2 (6, N =690) = 4,09; p < 0,663

V Cramera = 0,077; p < 0,663

^b χ^2 (4, N =690) = 1,05; p < 0,903

V Cramera = 0,039; p < 0,903

O ile wiek różnicował odczuwanie złości i agresji, o tyle przy zmiennej czasu trwania bezdomności nie stwierdzono takiej zależności.

Tabela 122

Odczucia złości i agresji a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Odczucia złości i agresji		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	23,0	77,0
Od pół roku do 2 lat	100	10,2	89,8
Od 2 do 4 lat	100	12,3	87,7
Od 4 do 6 lat	100	10,0	90,0
Od 6 do 8 lat	100	11,1	88,9
Od 8 do 10 lat	100	8,5	91,5
10 lat i dłużej	100	10,5	89,5
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	14,8	85,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	12,3	87,7
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	10,0	90,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	9,9	90,1
Trwała powyżej 10 lat	100	10,5	89,5

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a χ^2 (6, N = 690) = 11,48; p < 0,075

V Cramera = 0,129; p < 0,075

^b χ^2 (4, N = 690) = 2,74; p < 0,602

V Cramera = 0,039; p < 0,602

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Nie narastało przystosowanie do bezdomności poprzez obojętność wraz z czasem trwania bezdomności.

Tabela 123

Odczucie obojętności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Odczucie obojętności		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	14,9	85,1
Od pół roku do 2 lat	100	23,6	76,4
Od 2 do 4 lat	100	27,9	72,1
Od 4 do 6 lat	100	28,8	71,3
Od 6 do 8 lat	100	29,6	70,4
Od 8 do 10 lat	100	36,2	63,8
10 lat i dłużej	100	25,9	74,1
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	20,5	79,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	27,9	72,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	28,8	71,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	32,7	67,3
Trwała powyżej 10 lat	100	25,9	74,1

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a χ^2 (6, N = 690) = 9,49; p < 0,148

V Cramera = 0,117; p < 0,148

^b χ^2 (4, N = 690) = 6,74; p < 0,150

V Cramera = 0,099; p < 0,150

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Podobnie było w przypadku postawy „jest mi dobrze”.

Tabela 124

Odczucie „jest mi dobrze” a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Odczucie „jest mi dobrze”		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	19,5	80,5
Od pół roku do 2 lat	100	17,8	82,2
Od 2 do 4 lat	100	20,5	79,5
Od 4 do 6 lat	100	20,0	80,0
Od 6 do 8 lat	100	16,7	83,3
Od 8 do 10 lat	100	14,9	85,1
10 lat i dłużej	100	25,2	74,8
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	18,4	81,6
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	20,5	79,5
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	20,0	80,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	15,8	84,2
Trwała powyżej 10 lat	100	25,2	74,8

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a χ^2 (6, N = 690) = 4,02; p < 0,673

V Cramera = 0,076; p < 0,673

^b χ^2 (4, N = 690) = 3,87; p < 0,423

V Cramera = 0,075; p < 0,423

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Większość bezdomnych nie odczuwało lęku.

Tabela 125

Odczuwanie lęku przez bezdomnych i jego przyczyny

Odczuwanie lęku	%
Razem	100,0
Nie	72,5
Tak	27,5
z tego z powodu:	100,0
– utraty życia	13,5
– pobicia	13,5
– braku pracy i środków do życia	7,8
– samotności, utraty rodziny	8,8
– braku perspektyw na przyszłość, na normalne życie	18,1
– utraty lub pogorszenia się zdrowia	8,8
– kalectwa	5,7
– inne	23,8

n = 702 (brak odpowiedzi = 1)

Inne: więzienia; własnej agresji; życia; dalszej bezdomności; starości; presji psychicznej; Boga; kradzieży; ludzi; wejścia w dawne środowisko; spotkań z pijanymi alkoholikami; że stoczy się przez alkoholizm; agresji ze strony narkomanów; że straci mieszkanie; wszystkiego; że nie zobaczy syna/dzieci; złych ludzi; rozboju; kradzieży; nieokreślony lęk; utraty wolności; braku tolerancji – jest gejem; zimna; niszczenia resztek mieszkania; bardzo niezyczliwych kolegów; że nie będzie miał, gdzie spać; aby nie było gorzej; krzyku; sytuacji życiowej; przed pójściem na swoje; nie wiem, co dalej; przed nieznanym; że nie będzie miał prawa mieszkać z rodziną; jak sobie poradzi; boi się, czy da radę wyprostować wszystko; lęk przed sobą; ogólne wewnętrzne lęki.

Jedynie ok. 28% badanych potwierdziło, że odczuwa lęk. Przyczyny były bardzo różne, przy czym zwraca uwagę relatywnie niski odsetek osób obawiających się utraty życia (co siódmy badany).

Czy u osób młodszych występował niższy poziom lęku niż u starszych?

Tabela 126

Odczuwanie lęku przez bezdomnych a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem odczuwanie lęku		
	razem	tak	nie
wiek bezdomnych [n = 702 (brak odpowiedzi = 1)]^a			
Do 25 lat	100	38,3	61,7
26–35 lat	100	32,3	67,7
36–45 lat	100	31,3	68,7
46–55 lat	100	19,5	80,5
56–65 lat	100	20,3	79,7
66 i więcej	100	25,5	74,5
czas trwania bezdomności [n = 700 (brak odpowiedzi = 3)]^b			
Do pół roku	100	33,3	66,7
Od pół roku do 2 lat	100	33,8	66,2
Od 2 do 4 lat	100	27,4	72,6
Od 4 do 6 lat	100	24,4	75,6
Od 6 do 8 lat	100	25,9	74,1
Od 8 do 10 lat	100	20,4	79,6
10 lat i dłużej	100	21,5	78,5
faza bezdomności [n = 700 (brak odpowiedzi = 3)]^c			
Wstępna do 2 lat	100	33,6	66,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	27,4	72,6
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	24,4	75,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	23,3	76,7
Trwała powyżej 10 lat	100	21,5	78,5

^a χ^2 (5, N=702) = 18,48; p < 0,008   ^b χ^2 (6, N=700) = 8,91; p < 0,179   ^c χ^2 (4, N=700) = 8,51; p < 0,075
V Cramera = 0,149; p < 0,008   V Cramera = 0,113; p < 0,179   V Cramera = 0,110; p < 0,075

Młodszy bezdomni w większym stopniu odczuwali lęk niż starsi (statystyka nieistotna).

Takiego związku natomiast nie zanotowano w przypadku zmiennej czasu trwania bezdomności.

Zróznicowanie według czasu trwania bezdomności było nieistotne statystycznie.

Możliwość bezdomnych bycia sobą i swobodnego stylu życia w ich opinii przedstawiała się następująco:

Tabela 127

Ocena możliwości bycia sobą i prowadzenia dowolnego stylu życia w czasie bezdomności

Możliwość bycia sobą	%
Razem	100,0
Może być sobą i żyć, jak chce	51,3
Nie może być sobą i żyć, jak chce	48,7

n = 686 (brak odpowiedzi = 17)

Dla ponad połowy bezdomnych skrajne warunki egzystencjonalne nie stanowiły ograniczeń do życia dającego swobodę istnienia i wyrażania swojej osobowości. Jak zatem opinie te wyglądały w kontekście deklarowanych wcześniej emocji?

Tabela 128

Poczucie małej wartości i wstydu według ocen możliwości bycia sobą i prowadzenia dowolnego stylu życia w czasie trwania bezdomności (w %)

Możliwość bycia sobą	Ma poczucie małej wartości*	Odczuwanie wstydu**
Razem	100,0	100,0
Może być sobą i żyć, jak chce	40,8	44,2
Nie może być sobą i żyć, jak chce	59,2	55,8

* n = 262

** n = 321

Około 41% osób z kompleksem niższości było pogodzonych ze sobą i mogło żyć według własnych upodobań, a dla ok. 44% odczuwanie wstydu nie stanowiło przeszkody w życiu bez ograniczeń.

Struktura ocen swobody życia według odczuć psychicznych przedstawiała się następująco:

Tabela 129

Struktura dominujących odczuć według możliwości bycia sobą i prowadzenia dowolnego stylu życia

Odczucia	%
Razem	100,0
Zażalania	10,6
Wewnętrznej pustki	17,2
Wycofania	5,4
„Jest mi dobrze”	26,4
Złości, agresji	11,5
Obojętności	28,9

n = 349

Pomimo zażalania (ok. 11%), wewnętrznej pustki (ok. 17%), wycofania (ok. 5%), złości, agresji (ok. 12%), obojętności (ok. 29%) badani deklarowali, że mogą być sobą i żyć, jak chcą. Potwierdzenie życia swobodnego, zgodnego z istotą osobniczą bez negatywnych odczuć wywołanych stanem bezdomności, w zasadzie powinno być formułowane przez osoby „którym jest dobrze”, ale takich odpowiedzi odnotowano tylko ok. 26%.

Jak bezdomni sami siebie określają?

Tabela 130

Samookreślenie siebie przez bezdomnych w okresie bezdomności

Samookreślenie	%*	%**
Razem	X	100
Jestem włóczęgą	3,7	3,4
Alkoholikiem	17,7	16,2
Pokrzywdzonym przez los człowiekiem	38,6	35,3
Normalnym jak każdy człowiekiem	49,3	45,1

* n = 696 (brak odpowiedzi = 7)

** n = 761 (liczba wskazań)

Około 45% respondentów nie potwierdzało poczucia odrębności wobec innych ludzi. Ponad co trzeci bezdomny uważał, że jest człowiekiem pokrzywdzonym przez los. Pomiędzy ok. 45% (tab. 21) uznawało siebie za osoby uzależnione, to w samoocenie było tylko 16% takich wskazań. Około 57% (tab. 186) stwierdziło u siebie chęć do wędrowania, a włączkami określiło się 16%. A zatem alkoholizm i chęć wędrowania nie były dla większości osób uzależnionych czy włóczęgów główną cechą samookreślającą.

Twierdzenie „mogę być sobą i żyć, jak chcę” też jest pewną formą samookreślenia. Jak wobec tego wystąpiły tu korelacje?

Tabela 131

Samookreślenie się bezdomnych w okresie bezdomności a ocena możliwości bycia sobą i prowadzenia dowolnego stylu życia w czasie bezdomności (w %)

Możliwość bycia sobą	Określający się jako			
	włóczędzy	alkoholicy	ludzie pokrzywdzeni przez los	normalni, jak każdy człowiek
Może być sobą i żyć, jak chce	46,2	48,4	40,0	62,9
Nie może być sobą i żyć, jak chce	53,8	51,6	60,0	37,1
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0

n = 747 (liczba wyborów)

$\chi^2(3, N=747) = 32,09; p < 0,001$

V Cramera = 0,207; p < 0,001

Okazało się, że „mogą być sobą i żyć, jak chcą” nie tylko bezdomni uznający się za „normalnych, jak każdy człowiek” (ok. 63%), ale także ci, którzy uważali się za włóczęgów (ok. 46%), alkoholików (ok. 48%) i ludzi pokrzywdzonych przez los (ok. 40%) (zróżnicowanie było tu istotne statystycznie).

Jak samookreślali się badani w różnym wieku?

Tabela 132

Samookreślenie się bezdomnych w okresie bezdomności jako włóczędzy, alkoholicy, ludzie pokrzywdzeni przez los, normalni, jak każdy człowiek a ich wiek (w %)

Wiek bezdomnych	Określający się jako											
	włóczędzy ^a			alkoholicy ^b			ludzie pokrzywdzeni przez los ^c			normalni, jak każdy człowiek ^d		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	1,1	98,9	100	8,5	91,5	100	38,3	61,7	100	55,3	44,7
26–35 lat	100	6,3	93,7	100	18,3	81,7	100	33,3	66,7	100	52,4	47,6
36–45 lat	100	3,1	96,9	100	22,9	77,1	100	43,5	56,5	100	40,5	59,5
46–55 lat	100	2,4	97,6	100	21,6	78,4	100	36,0	64,0	100	54,4	45,6
56–65 lat	100	2,3	97,7	100	18,8	81,3	100	35,9	64,1	100	50,0	50,0
66 i więcej	100	7,6	92,4	100	12,0	88,0	100	46,7	53,3	100	43,5	56,5

n = 696 (brak odpowiedzi = 7)

^a $\chi^2(5, N=696) = 9,58; p < 0,088$

V Cramera = 0,117; p < 0,088

^c $\chi^2(5, N=696) = 6,12; p < 0,295$

V Cramera = 0,094; p < 0,295

^b $\chi^2(5, N=696) = 11,41; p < 0,044$

V Cramera = 0,128; p < 0,044

^d $\chi^2(5, N=696) = 8,51; p < 0,130$

V Cramera = 0,111; p < 0,130

Zróznicowanie respondentów uważających się za włóczęgów było nieistotne statystycznie, podobnie jak w przypadku określenia siebie jako człowieka, jak każdy inny.

Także w poczuciu pokrzywdzenia przez los nie odnotowano różnic (istotnych statystycznie) w zmiennej wieku.

Zróznicowanie osób, które same siebie nazywają alkoholikami było istotne statystycznie, ale bez tendencji jednokierunkowej.

Podobnie sytuacja przedstawiała się odnośnie zmiennej stażu bezdomności.

Tabela 133

Samookreślenie się bezdomnych w okresie bezdomności jako włóczędzy a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Określający się jako włóczędzy		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	1,1	98,9
Od pół roku do 2 lat	100	1,9	98,1
Od 2 do 4 lat	100	5,7	94,3
Od 4 do 6 lat	100	2,5	97,5
Od 6 do 8 lat	100	1,9	98,1
Od 8 do 10 lat	100	6,3	93,8
10 lat i dłużej	100	6,3	93,7
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	1,6	98,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	5,7	94,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	2,5	97,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	3,9	96,1
Trwała powyżej 10 lat	100	6,3	93,7

n = 694 (brak odpowiedzi = 9)]

^a χ^2 (6, N=694) = 8,82; p < 0,184

V Cramera = 0,113; p < 0,184

^b χ^2 (4, N=694) = 7,36; p < 0,118

V Cramera = 0,103; p < 0,118

Fazy bezdomności również nie wyznaczały samookreślenia.

Zróznicowanie traktowania siebie jako włóczęgę było nieistotne statystycznie.

Tabela 134

Samookreślenie się bezdomnych w okresie bezdomności jako alkoholicy a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Określający się jako alkoholicy		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	8,9	91,1
Od pół roku do 2 lat	100	12,2	87,8
Od 2 do 4 lat	100	23,8	76,2
Od 4 do 6 lat	100	23,5	76,5
Od 6 do 8 lat	100	18,5	81,5
Od 8 do 10 lat	100	25,0	75,0
10 lat i dłużej	100	18,2	81,8

Wyszczególnienie	Określający się jako alkoholicy		
	razem	tak	nie
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	11,0	89,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	23,8	76,2
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	23,5	76,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	21,6	78,4
Trwała powyżej 10 lat	100	18,2	81,8

n = 694 (brak odpowiedzi = 9)

$\chi^2(5, N=696) = 15,78; p < 0,022$

V Cramera = 0,146; p < 0,022

$\chi^2(4, N=694) = 13,62; p < 0,009$

V Cramera = 0,140; p < 0,009

Zróznicowanie określających się jako alkoholicy było istotne statystycznie, ale bez tendencji jednokierunkowej.

Tabela 135

**Samookreślenie się bezdomnych w okresie bezdomności
jako ludzie pokrzywdzeni przez los a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Określający się jako ludzie pokrzywdzeni przez los		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	28,9	71,1
Od pół roku do 2 lat	100	45,5	54,5
Od 2 do 4 lat	100	33,6	66,4
Od 4 do 6 lat	100	35,8	64,2
Od 6 do 8 lat	100	42,6	57,4
Od 8 do 10 lat	100	33,3	66,7
10 lat i dłużej	100	43,4	56,6
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	39,4	60,6
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	33,6	66,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	35,8	64,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	38,2	61,8
Trwała powyżej 10 lat	100	43,4	56,6

n = 694 (brak odpowiedzi = 9)

$\chi^2(6, N=694) = 10,57; p < 0,103$

V Cramera = 0,123; p < 0,103

$\chi^2(4, N=694) = 2,99; p < 0,559$

V Cramera = 0,066; p < 0,559

Zróznicowanie wśród badanych czujących, że zostali pokrzywdzeni przez los było nieistotne statystycznie.

Tabela 136

**Samookreślenie się bezdomnych w okresie bezdomności
jako normalni, jak każdy człowiek a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Określających się jako normalni, jak każdy człowiek		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	63,3	36,7
Od pół roku do 2 lat	100	47,4	52,6
Od 2 do 4 lat	100	45,1	54,9
Od 4 do 6 lat	100	50,6	49,4
Od 6 do 8 lat	100	46,3	53,7
Od 8 do 10 lat	100	50,0	50,0
10 lat i dłużej	100	46,2	53,8

Wyszczególnienie	Określających się jako normalni, jak każdy człowiek		
	razem	tak	nie
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	53,3	46,7
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	45,1	54,9
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	50,6	49,4
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	48,0	52,0
Trwała powyżej 10 lat	100	46,2	53,8

n = 694 (brak odpowiedzi = 9)

^a χ^2 (6, N=694) = 9,00; p < 0,173

V Cramera = 0,114; p < 0,173

^b χ^2 (4, N=694) = 3,09; p < 0,542

V Cramera = 0,067; p < 0,542

Również w przypadku uznawania się przez bezdomnych za normalnych ludzi zróżnicowanie było nieistotne statystycznie

Pozostawanie faktycznie bez domu nie oznacza identyfikacji z osobami znajdującymi się w takiej samej sytuacji.

Tabela 137

Identyfikacja bezdomnych z grupą bezdomnych

Identyfikacja z grupą bezdomnych	%
Razem	100,0
Tak	57,2
Nie	42,8

n = 696 (brak odpowiedzi = 7)

Utożsamienie z grupą bezdomnych potwierdziła większość badanych – ok. 57%, jednak ok. 43% repondentów nie czuło związku z innymi bezdomnymi.

Identyfikacja w większym stopniu wystąpiła wśród osób, których bezdomność trwała cyklicznie, a nie odnotowano jej wśród trwale bezdomnych.

Tabela 138

Identyfikacja bezdomnych z grupą bezdomnych a cykliczność, wiek, wykształcenie, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Razem	Identyfikacja	
		tak	nie
trwanie bezdomności [n = 696 (brak odpowiedzi = 7)]^a			
Nieprzerwanie	100	54,9	45,1
Cyklicznie	100	63,3	36,7
wiek bezdomnych [n = 696 (brak odpowiedzi = 7)]^b			
Do 25 lat	100	37,2	62,8
26–35 lat	100	54,8	45,2
36–45 lat	100	54,2	45,8
46–55 lat	100	63,2	36,8
56–65 lat	100	64,3	35,7
66 i więcej	100	67,0	33,0

Wyszczególnienie	Razem	Identyfikacja	
		tak	nie
wykształcenie [n = 690 (brak odpowiedzi = 13)]^c			
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	61,4	38,6
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	54,1	45,9
Policealne i wyższe	100	61,1	38,9
czas trwania bezdomności [n = 694 (brak odpowiedzi = 9)]^d			
Do pół roku	100	35,2	64,8
Od pół roku do 2 lat	100	44,6	55,4
Od 2 do 4 lat	100	63,7	36,3
Od 4 do 6 lat	100	62,2	37,8
Od 6 do 8 lat	100	66,7	33,3
Od 8 do 10 lat	100	63,3	36,7
10 lat i dłużej	100	70,7	29,3
faza bezdomności [n = 694 (brak odpowiedzi = 9)]^e			
Wstępna do 2 lat	100	41,2	58,8
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	63,7	36,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	62,2	37,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	65,0	35,0
Trwała powyżej 10 lat	100	70,7	29,3

$\chi^2(1, N=696) = 3,93; p < 0,047$ $b\chi^2(5, N=696) = 24,22; p < 0,001$ $c\chi^2(2, N=690) = 3,72; p < 0,156$
V Cramera = 0,075; p < 0,047   V Cramera = 0,187; p < 0,001   V Cramera = 0,073; p < 0,156
 $\chi^2(6, N=694) = 43,70; p < 0,001$ $e\chi^2(4, N=694) = 41,56; p < 0,001$
V Cramera = 0,251; p < 0,001   V Cramera = 0,245; p < 0,001

Zaprzeczenie krańcowej marginalizacji wzmacnia negację przynależności do grupy bezdomnych. Odpowiedzi udzielane przez bezdomnych dotyczące cykliczności pozostawały pod wpływem konfrontacji, dwóch stanów. Powrót do życia bezdomnego prowadził do potwierdzenia przystania do grupy bezdomnych przez ok. 63%. Wśród trwale bezdomnych ze środowiskiem utożsamiało się 55%. Zróżnicowanie było istotne statystycznie.

Młodsze osoby rzadziej wyrażały identyfikację z grupą bezdomnych niż starsze i było to zróżnicowanie istotne statystycznie. Wśród najmłodszych było blisko dwukrotnie mniej potwierdzeń niż u osób w wieku 66 lat i więcej.

Poziom wykształcenia nie był czynnikiem wyraźnie kształtującym grupową tożsamość społeczną bezdomnych. Zróżnicowanie było nieistotne statystycznie.

Wraz z wrastaniem w bezdomność notujemy coraz mniej zaprzeczeń identyfikacji z grupą bezdomnych. Różnice nie miały znaczenia statystycznego. Bezdomni do pół roku dwukrotnie rzadziej potwierdzali przynależność do grupy bezdomnych niż 10 lat i dłużej.

W ramach fazy wstępnej wystąpiły istotne różnice w potwierdzeniach bezdomnych do pół roku i od pół roku do 2 lat. Dlatego w przypadku tej zmiennej ujęcie zagregowane zaciemnia obraz zjawiska.

Zdaniem bezdomnych o powodzeniu życiowym decydują:

Tabela 139

Czynniki decydujące według bezdomnych o powodzeniu życiowym

Czynniki	%	
Razem	X*	100**
Zaradność życiowa	43,3	18,8
Dobre układy	31,5	13,7
Pracowitość	31,1	13,5
Wykształcenie	24,9	10,8
Spryt	27,8	12,0
Siła przebicia	27,2	11,8
Szczęście	35,0	15,2
Inne	9,7	4,2

* n = 702 (brak odpowiedzi = 1)

** n = 1618 – liczba wyborów

Inne: zdrowie; rodzina i jej wsparcie; własne mieszkanie; praca i dochody; brak nałogów; chamstwo, popis, umiejętność dostosowania oceny do sytuacji; miłość; akceptacja innych ludzi; odporność na stres; znajomości; majątek; mądrość/inteligencja/wiedza; różnie; dobry start; pomoc od innych, silna wola; ludzie, których spotykamy; determinacja; lepsze zdrowie; wiara; postawiony cel; żadne.

Czynniki powiązane z własną aktywnością w kształtowaniu swojego życia, wymagające pewnej dyscypliny życiowej, tj. pracowitość i zdobywanie wykształcenia wymieniło niewielu – ok. 24%. Znacznie liczniejsze były wskazania odnoszące się do cech charakteru pozwalających zwyciężać, tj.: zaradność życiowa, spryt, siła przebicia – 43%.

Zebrano też informacje o czynnikach decydujących o powodzeniu życiowym według wieku.

Tabela 140

Zaradność życiowa, dobre układy i pracowitość jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Zaradność życiowa ^a			Dobre układy ^b			Pracowitość ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	41,5	58,5	100	33,0	67,0	100	29,8	70,2
26–35 lat	100	44,9	55,1	100	38,6	61,4	100	30,7	69,3
36–45 lat	100	40,5	59,5	100	37,4	62,6	100	34,4	65,6
46–55 lat	100	47,7	52,3	100	28,9	71,1	100	28,9	71,1
56–65 lat	100	46,1	53,9	100	22,7	77,3	100	27,3	72,7
66 i więcej	100	37,2	62,8	100	27,7	72,3	100	36,2	63,8

n = 702 (brak odpowiedzi = 1)

^a $\chi^2(5, N=702) = 3,49; p < 0,625$ ^b $\chi^2(5, N=702) = 10,85; p < 0,054$ ^c $\chi^2(5, N=702) = 2,99; p < 0,701$

V Cramera = 0,071; p < 0,625

V Cramera = 0,124; p < 0,054

V Cramera = 0,064; p < 0,701

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie dla wszystkich czynników.

Tabela 141

Wykształcenie, spryt, siła przebicia i szczęście jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Wykształcenie ^a			Spryt ^b			Siła przebicia ^c			Szczęście ^d		
	ra- zem	tak	nie	ra- zem	tak	nie	ra- zem	tak	nie	ra- zem	tak	nie
Do 25 lat	100	38,3	61,7	100	27,7	72,3	100	17,0	83,0	100	27,7	72,3
26–35 lat	100	26,0	74,0	100	36,2	63,8	100	33,1	66,9	100	34,6	65,4
36–45 lat	100	19,8	80,2	100	29,0	71,0	100	27,5	72,5	100	30,5	69,5
46–55 lat	100	19,5	80,5	100	25,0	75,0	100	32,0	68,0	100	36,7	63,3
56–65 lat	100	23,4	76,6	100	23,4	76,6	100	26,6	73,4	100	35,9	64,1
66 i więcej	100	26,6	73,4	100	24,5	75,5	100	23,4	76,6	100	45,7	54,3

n = 702 (brak odpowiedzi = 1)

$${}^a\chi^2(5, N=702) = 13,15; p < 0,022$$

$$V \text{ Cramera} = 0,137; p < 0,022$$

$${}^c\chi^2(5, N=702) = 9,35; p < 0,096$$

$$V \text{ Cramera} = 0,115; p < 0,096$$

$${}^b\chi^2(5, N=702) = 6,82; p < 0,234$$

$$V \text{ Cramera} = 0,099; p < 0,234$$

$${}^d\chi^2(5, N=702) = 8,36; p < 0,137$$

$$V \text{ Cramera} = 0,109; p < 0,137$$

Zróznicowanie było istotne statystycznie tylko w przypadku wykształcenia, przy czym nie było tu uwarunkowań jednokierunkowych (najmniejszy wpływ tej zmiennej wskazywali badani w wieku 36–55 lat). Dla pozostałych czynników różnice według grup wieku w poglądach bezdomnych na powodzenie życiowe były niewielkie.

Poglądy dotyczące uwarunkowań przebiegu życia człowieka modyfikuje poziom wykształcenia. Jak ta kwestia przedstawia się w przypadku bezdomnych?

Tabela 142

Zaradność życiowa, układy i pracowitość jako czynnik decydujący o powodzeniu życiowym a poziom wykształcenia bezdomnych (w %)

Wykształcenie	Zaradność życiowa ^a			Dobre układy ^b			Pracowitość ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	42,7	57,3	100	32,7	67,3	100	28,1	71,9
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	44,2	55,8	100	31,1	68,9	100	33,3	66,7
Policealne i wyższe	100	44,4	55,6	100	22,2	77,8	100	27,8	72,2

n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

$${}^a\chi^2(2, N=695) = 0,15; p < 0,926$$

$$V \text{ Cramera} = 0,015; p < 0,926$$

$${}^b\chi^2(2, N=695) = 0,95; p < 0,621$$

$$V \text{ Cramera} = 0,037; p < 0,621$$

$${}^c\chi^2(2, N=695) = 2,18; p < 0,335$$

$$V \text{ Cramera} = 0,056; p < 0,335$$

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie dla wszystkich parametrów.

Tabela 143

Wykształcenie, spryt, siła przebiccia, szczęście jako czynnik decydujący o powodzeniu życiowym a poziom wykształcenia bezdomnych (w %)

Poziom wykształcenia	Wykształcenie ^a			Spryt ^b			Siła przebiccia ^c			Szczęście ^d		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	27,8	72,2	100	24,6	75,4	100	21,4	78,6	100	35,9	64,1
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	22,2	77,8	100	30,1	69,9	100	31,8	68,2	100	35,4	64,6
Policealne i wyższe	100	22,2	77,8	100	33,3	66,7	100	16,7	83,3	100	16,7	83,3

n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

^a $\chi^2(2, N=695) = 2,78; p < 0,250$

V Cramera = 0,063; p < 0,250

^c $\chi^2(2, N=695) = 10,13; p < 0,006$

V Cramera = 0,121; p < 0,006

^b $\chi^2(2, N=695) = 2,74; p < 0,255$

V Cramera = 0,063; p < 0,255

^d $\chi^2(2, N=695) = 2,78; p < 0,249$

V Cramera = 0,063; p < 0,249

Zróznicowanie według wykształcenia, sprytu i szczęścia było nieistotne statystycznie.

Tylko w zmiennej określonej jako „siła przebiccia” ujawniły się istotne różnice.

Za czynnik sprawczy powodzenia życiowego uznało ją najwięcej osób o średnim poziomie wykształcenia, a najmniej o wyższym.

Skoro zmienne w największym stopniu wyznaczające preferowany sposób na osiągnięcia życiowe, tj. wiek i wykształcenie nie wpływały różnicująco na populację bezdomnych, być może czas trwania bezdomności również nie modyfikował ich poglądów.

Tabela 144

Zaradność życiowa jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Zaradność życiowa		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	52,2	47,8
Od pół roku do 2 lat	100	33,8	66,2
Od 2 do 4 lat	100	41,9	58,1
Od 4 do 6 lat	100	43,9	56,1
Od 6 do 8 lat	100	46,3	53,7
Od 8 do 10 lat	100	51,0	49,0
10 lat i dłużej	100	45,1	54,9
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	40,5	59,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	41,9	58,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	43,9	56,1
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	48,5	51,5
Trwała powyżej 10 lat	100	45,1	54,9

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

^a $\chi^2(6, N=700) = 10,44; p < 0,108$

V Cramera = 0,122; p < 0,108

^b $\chi^2(4, N=700) = 2,26; p < 0,689$

V Cramera = 0,05; p < 0,689

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 145

**Dobre układy jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Dobre układy		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	38,9	61,1
Od pół roku do 2 lat	100	35,7	64,3
Od 2 do 4 lat	100	32,3	67,7
Od 4 do 6 lat	100	23,2	76,8
Od 6 do 8 lat	100	29,6	70,4
Od 8 do 10 lat	100	24,5	75,5
10 lat i dłużej	100	29,2	70,8
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	36,8	63,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	32,3	67,7
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	23,2	76,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	27,2	72,8
Trwała powyżej 10 lat	100	29,2	70,8

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

^a χ^2 (6, N=700) = 7,79; p < 0,254

V Cramera = 0,105; p < 0,254

^b χ^2 (4, N=700) = 7,20; p < 0,126

V Cramera = 0,101; p < 0,126

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 146

**Pracowitość jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Pracowitość		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	36,7	63,3
Od pół roku do 2 lat	100	27,4	72,6
Od 2 do 4 lat	100	30,6	69,4
Od 4 do 6 lat	100	29,3	70,7
Od 6 do 8 lat	100	31,5	68,5
Od 8 do 10 lat	100	28,6	71,4
10 lat i dłużej	100	32,6	67,4
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	30,8	69,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	30,6	69,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	29,3	70,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	30,1	69,9
Trwała powyżej 10 lat	100	32,6	67,4

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

^a χ^2 (6, N=700) = 2,75; p < 0,839

V Cramera = 0,063; p < 0,839

^b χ^2 (4, N=700) = 0,34; p < 0,987

V Cramera = 0,022; p < 0,987

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 147

**Wykształcenie jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Wykształcenie		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	31,1	68,9
Od pół roku do 2 lat	100	28,0	72,0
Od 2 do 4 lat	100	20,2	79,8
Od 4 do 6 lat	100	20,7	79,3
Od 6 do 8 lat	100	24,1	75,9
Od 8 do 10 lat	100	20,4	79,6
10 lat i dłużej	100	25,0	75,0
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	29,1	70,9
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	20,2	79,8
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	20,7	79,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	22,3	77,7
Trwała powyżej 10 lat	100	25,0	75,0

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

^a χ^2 (6, N=700) = 5,49; p < 0,482

V Cramera = 0,089; p < 0,482

^b χ^2 (4, N=700) = 5,01; p < 0,286

V Cramera = 0,085; p < 0,286

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 148

**Spryt jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Spryt		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	38,9	61,1
Od pół roku do 2 lat	100	29,3	70,7
Od 2 do 4 lat	100	22,6	77,4
Od 4 do 6 lat	100	26,8	73,2
Od 6 do 8 lat	100	25,9	74,1
Od 8 do 10 lat	100	26,5	73,5
10 lat i dłużej	100	24,3	75,7
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	32,8	67,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	22,6	77,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	26,8	73,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	26,2	73,8
Trwała powyżej 10 lat	100	24,3	75,7

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

^a χ^2 (6, N=700) = 8,45; p < 0,207

V Cramera = 0,110; p < 0,207

^b χ^2 (4, N=700) = 5,81; p < 0,214

V Cramera = 0,091; p < 0,214

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 149

**Siła przebicia jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Siła przebicia		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	31,1	68,9
Od pół roku do 2 lat	100	22,9	77,1
Od 2 do 4 lat	100	25,8	74,2
Od 4 do 6 lat	100	25,6	74,4
Od 6 do 8 lat	100	27,8	72,2
Od 8 do 10 lat	100	32,7	67,3
10 lat i dłużej	100	29,9	70,1
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	25,9	74,1
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	25,8	74,2
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	25,6	74,4
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	30,1	69,9
Trwała powyżej 10 lat	100	29,9	70,1

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

^a χ^2 (6, N=700) = 3,62; p < 0,728

V Cramera = 0,072; p < 0,728

^b χ^2 (4, N=700) = 1,38; p < 0,848

V Cramera = 0,044; p < 0,848

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 150

**Szczęście jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Szczęście		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	41,1	58,9
Od pół roku do 2 lat	100	30,6	69,4
Od 2 do 4 lat	100	37,1	62,9
Od 4 do 6 lat	100	46,3	53,7
Od 6 do 8 lat	100	29,6	70,4
Od 8 do 10 lat	100	38,8	61,2
10 lat i dłużej	100	29,2	70,8
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	34,4	65,6
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	37,1	62,9
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	46,3	53,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	34,0	66,0
Trwała powyżej 10 lat	100	29,2	70,8

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

^a χ^2 (6, N=700) = 10,83; p < 0,094

V Cramera = 0,124; p < 0,094

^b χ^2 (4, N=700) = 7,10; p < 0,131

V Cramera = 0,101; p < 0,131

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Na podstawie zebranych danych można ocenić, że nie wystąpiło powiązanie poglądów o czynnikach decydujących o powodzeniu życiowym z czasem trwania bezdomności.

Nabywanie doświadczenia w kolejnych fazach trwania życia w bezdomności nie kształtowało w sposób różnicujący poglądów na temat uwarunkowań powodzenia życiowego.

Odczucia bezdomnych (tab. 116) nie należą do sfery bodźcujących emocji. One też w pewnym stopniu wpływają na poglądy bezdomnych o sposobach na życie.

Tabela 151

Poglądy bezdomnych na sposób na życie

Pogląd odpowiadający w największym stopniu	%
Razem	100,0
Jakoś to będzie	16,7
Będzie tak, jak los postanowi	30,5
Kiedyś odbić się od dna	27,0
Szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania	25,8

n = 699 (brak odpowiedzi = 4)

Tylko co czwarty badany był gotowy do zmiany swego położenia poprzez intensywne poszukiwanie pracy i mieszkania, a w bliżej niesprecyzowanym czasie o takim działaniu myślało 27% bezdomnych.

Dominowały postawy biernie – zdawanie się na bliżej nieokreślone okoliczności.

Czy zmienna wieku różnicowała poglądy badanych o sposobach na życie?

Tabela 152

Pogląd bezdomnych na sposób na życie „jakoś to będzie”, „będzie tak, jak los postanowi”, „kiedyś odbić się od dna”, „szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania” a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Jakoś to będzie ^a			Będzie tak, jak los postanowi ^b			Kiedyś odbić się od dna ^c			Szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania ^d		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	12,8	87,2	100	14,9	85,1	100	35,1	64,9	100	37,2	62,8
26–35 lat	100	15,1	84,9	100	31,0	69,0	100	27,8	72,2	100	26,2	73,8
36–45 lat	100	14,7	85,3	100	18,6	81,4	100	34,1	65,9	100	32,6	67,4
46–55 lat	100	20,3	79,7	100	28,9	71,1	100	25,8	74,2	100	25,0	75,0
56–65 lat	100	14,8	85,2	100	38,3	61,7	100	24,2	75,8	100	22,7	77,3
66 i więcej	100	23,4	76,6	100	53,2	46,8	100	13,8	86,2	100	9,6	90,4

n = 699 (brak odpowiedzi = 4)

^a $\chi^2(5, N=699) = 6,19; p < 0,288$

V Cramera = 0,094; p < 0,288

^c $\chi^2(5, N=699) = 15,34; p < 0,009$

V Cramera = 0,148; p < 0,009

^b $\chi^2(5, N=699) = 46,09; p < 0,001$

V Cramera = 0,257; p < 0,001

^d $\chi^2(5, N=699) = 23,17; p < 0,001$

V Cramera = 0,182; p < 0,001

Pogląd „jakoś to będzie” wykazywał niewielkie (nieistotne statystycznie) zróżnicowanie.

Także w odpowiedziach „będzie tak, jak los postanowi” nie odnotowano znaczących statystycznie różnic (nieistotne statystycznie).

Biernie losowi częściej nie chcieli poddawać się młodzi bezdomni niż starsi. Badani do 25. roku życia wskazywali jako sposób na życie twierdzenie „będzie, jak los postanowi” ponad trzy i półkrotnie częściej niż osoby w wieku 66 lat i więcej.

Zróznicowanie poglądu „kiedyś odbić się od dna” było istotne statystycznie, ale bez tendencji jednokierunkowej.

Zróznicowanie według najniższej zmiennej „szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania” było istotne statystycznie. Młodzi bezdomni do 25. roku życia blisko czterokrotnie częściej deklarowali chęć „już teraz” podejmowania działań prowadzących do wyjścia z bezdomności.

Czy poglądy na temat czynników kształtujących życie zależały od poziomu wykształcenia bezdomnych?

Tabela 153

Pogląd bezdomnych na sposób na życie „jakoś to będzie”, „będzie tak, jak los postanowi”, „kiedyś odbić się od dna”, „szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania” a wykształcenie bezdomnych (w %)

Wykształcenie	Jakoś to będzie ^a			Będzie tak, jak los postanowi ^b			Kiedyś odbić się od dna ^c			Szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania ^d		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	21,9	78,1	100	34,8	65,2	100	25,1	74,9	100	18,3	81,7
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	12,9	87,1	100	28,4	71,6	100	28,4	71,6	100	30,4	69,6
Policealne i wyższe	100	11,1	88,9	100	22,2	77,8	100	33,3	66,7	100	33,3	66,7

n = 692 (brak odpowiedzi = 11)

^a $\chi^2(2, N=692) = 9,91; p < 0,007$

V Cramera = 0,120; $p < 0,007$

^c $\chi^2(2, N=692) = 1,24; p < 0,539$

V Cramera = 0,042; $p < 0,539$

^b $\chi^2(2, N=692) = 3,79; p < 0,150$

V Cramera = 0,074; $p < 0,150$

^d $\chi^2(2, N=692) = 13,16; p < 0,001$

V Cramera = 0,138; $p < 0,001$

Postawy skrajnej bierności prawie dwukrotnie częściej występowały wśród osób o najniższych kwalifikacjach niż wśród osób o najwyższym poziomie wykształcenia (zróznicowanie było istotne statystycznie).

W przypadku zdawania się na los różnice w edukacji nie miały znaczenia (nieistotne statystycznie).

Zmienna wykształcenia nie wpływała też na zamiar „odbicia się kiedyś od dna”.

Wyższe wykształcenie natomiast motywowało do podejmowania działań prowadzących do wychodzenia z bezdomności. W tym przypadku zróznicowanie było istotne statystycznie.

Osoby o najwyższych kwalifikacjach blisko dwukrotnie częściej niż o najniższym poziomie wykształcenia prezentowały pogląd, iż trzeba „szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania”.

Analizowano też poglądy bezdomnych na sposoby na życie według czasu trwania bezdomności.

Tabela 154

**Pogląd bezdomnych na sposób na życie „jakoś to będzie”
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Jakoś to będzie		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	13,6	86,4
Od pół roku do 2 lat	100	13,4	86,6
Od 2 do 4 lat	100	16,1	83,9
Od 4 do 6 lat	100	11,0	89,0
Od 6 do 8 lat	100	20,4	79,6
Od 8 do 10 lat	100	24,5	75,5
10 lat i dłużej	100	22,4	77,6
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	13,5	86,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	16,1	83,9
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	11,0	89,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	22,3	77,7
Trwała powyżej 10 lat	100	22,4	77,6

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

^a χ^2 (6, N=697) = 9,73; p < 0,136

V Cramera = 0,118; p < 0,136

^b χ^2 (4, N=697) = 9,42; p < 0,050

V Cramera = 0,116; p < 0,050

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 155

**Pogląd bezdomnych na sposób na życie „będzie tak, jak los postanowi”
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Będzie tak, jak los postanowi		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	25,0	75,0
Od pół roku do 2 lat	100	24,8	75,2
Od 2 do 4 lat	100	29,0	71,0
Od 4 do 6 lat	100	34,1	65,9
Od 6 do 8 lat	100	37,0	63,0
Od 8 do 10 lat	100	22,4	77,6
10 lat i dłużej	100	39,2	60,8
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	24,9	75,1
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	29,0	71,0
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	34,1	65,9
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	30,1	69,9
Trwała powyżej 10 lat	100	39,2	60,8

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

^a χ^2 (6, N=697) = 11,93; p < 0,064

V Cramera = 0,131; p < 0,064

^b χ^2 (4, N=697) = 9,35; p < 0,053

V Cramera = 0,116; p < 0,053

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 156

**Pogląd bezdomnych na sposób na życie „kiedyś odbić się od dna”
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Kiedyś odbić się od dna		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	23,9	76,1
Od pół roku do 2 lat	100	29,3	70,7
Od 2 do 4 lat	100	31,5	68,5
Od 4 do 6 lat	100	35,4	64,6
Od 6 do 8 lat	100	27,8	72,2
Od 8 do 10 lat	100	22,4	77,6
10 lat i dłużej	100	18,9	81,1
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	27,3	72,7
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	31,5	68,5
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	35,4	64,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	25,2	74,8
Trwała powyżej 10 lat	100	18,9	81,1

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

^a χ^2 (6, N=697) = 10,34; p < 0,111

V Cramera = 0,122; p < 0,111

^b χ^2 (4, N=697) = 9,12; p < 0,058

V Cramera = 0,114; p < 0,058

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 157

**Pogląd bezdomnych na sposób na życie „szukać już teraz za wszelką cenę pracy
i mieszkania a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	37,5	62,5
Od pół roku do 2 lat	100	32,5	67,5
Od 2 do 4 lat	100	23,4	76,6
Od 4 do 6 lat	100	19,5	80,5
Od 6 do 8 lat	100	14,8	85,2
Od 8 do 10 lat	100	30,6	69,4
10 lat i dłużej	100	19,6	80,4
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	34,3	65,7
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	23,4	76,6
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	19,5	80,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	22,3	77,7
Trwała powyżej 10 lat	100	19,6	80,4

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

^a χ^2 (6, N=697) = 18,90; p < 0,004

V Cramera = 0,122; p < 0,004

^b χ^2 (4, N=697) = 14,81; p < 0,005

V Cramera = 0,146; p < 0,005

Zróznicowanie było istotne statystycznie powyżej zmiennej (przy czym nie wystąpił tu związek jednokierunkowy).

Należy zwrócić uwagę na różnice odsetków w ramach fazy chronicznej od 6 do 8 lat i od 8 do 10 lat. Ujęcie zagregowane jest tu niewskazane.

Czy opinie bezdomnych na temat czynników decydujących o powodzeniu życiowym warunkowały wypowiedzi dotyczące sposobu na życie?

Nie wystąpiło duże zróżnicowanie w przypadku zmiennych: „zaradność życiowa”, „dobre układy”, „spryt”, „siła przebiccia”, „szczęście”.

Tabela 158

Pogląd bezdomnych na sposób na życie a „zaradność życiowa”, „dobre układy”, „spryt”, „siła przebiccia” jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym (w %)

Pogląd na życie	Zaradność życiowa ^a			Dobre układy ^b			Spryt ^c			Siła przebiccia ^d		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Jakoś to będzie	100	41,0	59,0	100	37,6	62,4	100	30,8	69,2	100	18,8	81,2
Będzie tak, jak los postanowi	100	39,0	61,0	100	29,6	70,4	100	28,6	71,4	100	32,4	67,6
Kiedyś odbić się od dna	100	41,3	58,7	100	29,6	70,4	100	25,4	74,6	100	25,4	74,6
Szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania	100	51,7	48,3	100	31,7	68,3	100	26,7	73,3	100	27,8	72,2

n = 699 (brak odpowiedzi = 4)

$\chi^2(3, N=699) = 7,33; p < 0,062$

V Cramera = 0,102; p < 0,062

$\chi^2(3, N=699) = 1,24; p < 0,743$

V Cramera = 0,042; p < 0,743

$\chi^2(3, N=699) = 2,70; p < 0,441$

V Cramera = 0,062; p < 0,441

$\chi^2(3, N=699) = 7,43; p < 0,059$

V Cramera = 0,103; p < 0,059

Zróżnicowanie dla wszystkich czynników było nieistotne statystycznie.

Tabela 159

Poglądy bezdomnych na sposoby na życie a „szczęście”, „pracowitość”, „wykształcenie”, jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym (w %)

Pogląd na życie	Szczęście ^a			Pracowitość ^b			Wykształcenie ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Jakoś to będzie	100	33,3	66,7	100	18,8	81,2	100	19,7	80,3
Będzie tak, jak los postanowi	100	37,6	62,4	100	28,6	71,4	100	23,9	76,1
Kiedyś odbić się od dna	100	37,6	62,4	100	28,0	72,0	100	21,2	78,8
Szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania	100	30,0	70,0	100	45,0	55,0	100	33,3	66,7

n = 699 (brak odpowiedzi = 4)

$\chi^2(3, N=699) = 3,28; p < 0,350$

V Cramera = 0,069; p < 0,350

$\chi^2(3, N=699) = 25,94; p < 0,001$

V Cramera = 0,193; p < 0,001

$\chi^2(3, N=699) = 10,08; p < 0,018$

V Cramera = 0,120; p < 0,018

Zróżnicowanie dla parametru „szczęście” było nieistotne statystycznie.

Statystycznie istotne różnice dotyczyły zmiennych „pracowitość” i „wykształcenie”.

Jakie uwarunkowania, zdaniem bezdomnych, spowodowały, że inni mają domy?

Tabela 160

Przyczyny uniknięcia bezdomności przez inne osoby w opinii bezdomnych

Przyczyny	%
Brak uzależnienia od alkoholu lub narkotyków	31,9
Konsekwencja w realizacji zamierzeń	27,6
Lepsze przygotowanie zawodowe	21,9
Lepsza rodzina	42,7
Inne	15,1

n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

Inne: szczęście, przypadek, zdrowie, zaradność; mają pieniądze/majątek; są mądrzejsi/mają lepsze wykształcenie; mają lepszy start; są uczciwi; mają dobrą pracę; nie stracili pracy; może nie tracą domów; są silni psychicznie; podejmują trafione/rozsądne decyzje i wybory; nie zeszli na złą drogę; pomagają im znajomi; mają układy; mają swoje mieszkanie/mają meldunek; są cwańsi, umieją lepiej kraść; brak konfliktów z prawem; siła przebicia; mniej lat; nie wiem/trudno powiedzieć.

Najwięcej badanych – przy możliwości wielokrotnego wyboru – (ok. 43%) uznało dobrą rodzinę za warunek ochrony przed bezdomnością. Wśród przyczyn własnej bezdomności mało jest odniesień do rodziny.

Prawie co trzeci badany jako przyczynę unikania bezdomności przez inne osoby podał brak u nich uzależnienia od alkoholu lub narkotyków. Jako przyczynę swojej bezdomności alkoholizm podało ok. 9% badanych, a narkomanię 1% (tab. 192), podczas gdy do występowania alkoholizmu przed powstaniem bezdomności przyznało się ok. 35% badanych (tab. 57), a do narkomanii ok. 15% (tab. 68). Udział odpowiedzi na pytanie dotyczące uniknięcia bezdomności przez innych jest już bardziej powiązany (w swej skali) ze świadomością faktu osobistego uzależnienia, ale nie werbalizowania w odpowiedziach dotyczących przyczyn własnej bezdomności.

Około 28% badanych zwróciło uwagę na konsekwencję w dążeniu do celu, a 22% na uwarunkowania dające lepszą pozycję na rynku pracy – lepsze przygotowanie zawodowe.

Poglądy na temat przyczyn uniknięcia bezdomności przez inne osoby według wieku badanych przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 161

Brak uzależnienia od alkoholu lub narkotyków, konsekwencja w realizacji zamierzeń, lepsze przygotowanie zawodowe, lepsza rodzina jako przyczyna uniknięcia bezdomności przez inne osoby w opinii bezdomnych a ich wiek (w %)

Wiek bezdomnych	Brak uzależnienia od alkoholu lub narkotyków ^a			Konsekwencja w realizacji zamierzeń ^b			Lepsze przygotowanie zawodowe ^c			Lepsza rodzina ^d		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	30,9	69,1	100	22,3	77,7	100	34,0	66,0	100	55,3	44,7
26–35 lat	100	33,3	66,7	100	28,6	71,4	100	27,0	73,0	100	46,8	53,2
36–45 lat	100	31,8	68,2	100	27,1	72,9	100	18,6	81,4	100	38,8	61,2
46–55 lat	100	39,2	60,8	100	35,2	64,8	100	14,4	85,6	100	36,8	63,2
56–65 lat	100	29,7	70,3	100	25,8	74,2	100	18,8	81,3	100	38,3	61,7
66 i więcej	100	24,7	75,3	100	24,7	75,3	100	21,5	78,5	100	44,1	55,9

n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

^a $\chi^2(5, N=695) = 5,72; p < 0,335$

V Cramera = 0,091; p < 0,335

^c $\chi^2(5, N=695) = 15,70; p < 0,008$

V Cramera = 0,150; p < 0,008

^b $\chi^2(5, N=695) = 5,58; p < 0,349$

V Cramera = 0,090; p < 0,349

^d $\chi^2(5, N=695) = 10,68; p < 0,058$

V Cramera = 0,124; p < 0,058

Zróznicowanie w przypadku „uzależnienia od alkoholu i narkotyków”, „konsekwencji w realizacji zamierzeń” oraz „lepszego rodziny” było nieistotne statystycznie.

Zmienna „lepsze przygotowanie zawodowe” była zróznicowana istotnie statystycznie, ale bez jednokierunkowej tendencji.

Wyższy poziom wykształcenia sprzyja szerszemu spojrzeniu na uwarunkowania przy czynowo-skutkowe sytuacji kształtujących życie. Czy tak było w przypadku osób, które straciły dom?

Tabela 162

Brak uzależnienia od alkoholu lub narkotyków, konsekwencja w realizacji zamierzeń, lepsze przygotowanie zawodowe, lepsza rodzina jako przyczyna uniknięcia bezdomności przez inne osoby w opinii bezdomnych a ich wykształcenie (w %)

Wykształcenie	Brak uzależnienia od alkoholu lub narkotyków ^a			Konsekwencja w realizacji zamierzeń ^b			Lepsze przygotowanie zawodowe ^c			Lepsza rodzina ^d		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	26,5	73,5	100	24,4	75,6	100	32,3	67,7	100	43,0	57,0
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	36,6	63,4	100	31,2	68,8	100	15,3	84,7	100	42,7	57,3
Policealne i wyższe	100	16,7	83,3	100	11,1	88,9	100	0,0	100,0	100	44,4	55,6

n = 688 (brak odpowiedzi = 15)

^a $\chi^2(2, N=688) = 9,55; p < 0,008$

V Cramera = 0,118; $p < 0,008$

^c $\chi^2(2, N=688) = 32,47; p < 0,001$

V Cramera = 0,217; $p < 0,001$

^b $\chi^2(2, N=688) = 6,37; p < 0,041$

V Cramera = 0,096; $p < 0,041$

^d $\chi^2(2, N=688) = 0,02; p < 0,988$

V Cramera = 0,006; $p < 0,988$

Zróznicowanie przy zmiennej „brak uzależnienia od alkoholu lub narkotyków” było istotne statystycznie.

Chociaż osoby, które ukończyły studia wyższe lub szkoły policealne powinny mieć większą świadomość wpływu braku uzależnień na uniknięcie bezdomności, to jednak właśnie one najrzadziej wskazywały tę przyczynę.

Podobnie było w postrzeganiu konsekwentnego działania w realizacji zamierzeń. Tu także zróznicowanie było istotne statystycznie.

Własne doświadczenie życiowe osób o najwyższych kwalifikacjach miało negatywny wpływ na poglądy o możliwości uniknięcia bezdomności przez osoby o lepszym przygotowaniu zawodowym.

Zróznicowanie ze względu na lepsze przygotowanie zawodowe było istotne statystycznie.

Nikt spośród badanych o lepszych kwalifikacjach nie stwierdził, że przygotowanie zawodowe pozwala uniknąć bezdomności, skoro sami takie posiadają, a stali się bezdomnymi.

Poziom wykształcenia nie miał znaczenia w postrzeganiu rodziny jako przyczyny uniknięcia bezdomności.

Zróznicowanie w przypadku zmiennej „posiadanie lepszej rodziny” było nieistotne statystycznie.

Poglądy na przyczyny uniknięcia bezdomności z uwzględnieniem stażu bezdomności respondentów różniły się w niewielkim stopniu (tab. 163).

Tabela 163

Brak uzależnienia od alkoholu lub narkotyków jako przyczyna uniknięcia bezdomności przez inne osoby w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Brak uzależnienia od alkoholu lub narkotyków		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	31,5	68,5
Od pół roku do 2 lat	100	28,8	71,2
Od 2 do 4 lat	100	27,0	73,0
Od 4 do 6 lat	100	37,0	63,0
Od 6 do 8 lat	100	25,9	74,1
Od 8 do 10 lat	100	34,7	65,3
10 lat i dłużej	100	38,7	61,3
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	29,8	70,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	27,0	73,0
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	37,0	63,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	30,1	69,9
Trwała powyżej 10 lat	100	38,7	61,3

n = 693 (brak odpowiedzi = 10)

^a χ^2 (6, N=693) = 7,08; p < 0,314

V Cramera = 0,101; p < 0,314

^b χ^2 (4, N=693) = 5,99; p < 0,200

V Cramera = 0,093; p < 0,200

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 164

Konsekwencja w realizacji zamierzeń jako przyczyna uniknięcia bezdomności przez inne osoby w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Konsekwencja w realizacji zamierzeń		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	33,7	66,3
Od pół roku do 2 lat	100	23,1	76,9
Od 2 do 4 lat	100	24,6	75,4
Od 4 do 6 lat	100	28,4	71,6
Od 6 do 8 lat	100	33,3	66,7
Od 8 do 10 lat	100	36,7	63,3
10 lat i dłużej	100	25,4	74,6
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	26,9	73,1
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	24,6	75,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	28,4	71,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	35,0	65,0
Trwała powyżej 10 lat	100	25,4	74,6

n = 693 (brak odpowiedzi = 10)

^a χ^2 (6, N=693) = 7,14; p < 0,308

V Cramera = 0,101; p < 0,308

^b χ^2 (4, N=693) = 3,78; p < 0,437

V Cramera = 0,074; p < 0,437

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 165

Lepsze przygotowanie zawodowe jako przyczyna uniknięcia bezdomności przez inne osoby w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Lepsze przygotowanie zawodowe		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	28,1	71,9
Od pół roku do 2 lat	100	24,4	75,6
Od 2 do 4 lat	100	24,6	75,4
Od 4 do 6 lat	100	19,8	80,2
Od 6 do 8 lat	100	11,1	88,9
Od 8 do 10 lat	100	12,2	87,8
10 lat i dłużej	100	21,1	78,9
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	25,7	74,3
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	24,6	75,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	19,8	80,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	11,7	88,3
Trwała powyżej 10 lat	100	21,1	78,9

n = 693 (brak odpowiedzi = 10)

^a χ^2 (6, N=693) = 9,71; p < 0,138

V Cramera = 0,118; p < 0,138

^b χ^2 (4, N=693) = 9,22; p < 0,056

V Cramera = 0,115; p < 0,056

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 166

Lepsza rodzina jako przyczyna uniknięcia bezdomności przez inne osoby w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Lepsza rodzina		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	46,1	53,9
Od pół roku do 2 lat	100	50,0	50,0
Od 2 do 4 lat	100	41,0	59,0
Od 4 do 6 lat	100	42,0	58,0
Od 6 do 8 lat	100	44,4	55,6
Od 8 do 10 lat	100	42,9	57,1
10 lat i dłużej	100	33,8	66,2
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	48,6	51,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	41,0	59,0
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	42,0	58,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	43,7	56,3
Trwała powyżej 10 lat	100	33,8	66,2

n = 693 (brak odpowiedzi = 10)

^a χ^2 (6, N=693) = 8,64; p < 0,195

V Cramera = 0,112; p < 0,195

^b χ^2 (4, N=693) = 8,25; p < 0,083

V Cramera = 0,109; p < 0,083

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Badaczy interesowało też, jaki pogląd na świat i ludzi mają osoby bezdomne.

Tabela 167

Poglądy bezdomnych na świat i ludzi

Poglądy	%
Świat jest niesprawiedliwy	38,0
Ludzie są źli, egoistyczni	27,3
Zły jest ustrój	22,7
Źli są współmałżonkowie	8,1
Złe są dzieci	1,6
Świat jest dobrze zorganizowany	5,6
Inne	5,5

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

Inne: życie jest cudowne, tylko ludzie je komplikują; złe są przepisy mieszkaniowe; zależy ode mnie; wiele zależy od nas samych; brak pomocy potrzebującym; trzeba być nieufnym; świata nie zmienię i ludzi też; świat to piekło; nikt się nie zatroszczy; trzeba się martwić samemu; jest, jak jest; jest dobrze tak, jak jest; jak sobie pościelisz, tak się wyśpisz; jak nie będzie alkoholu, to będzie lepiej; popełnienie błędów; brak moralności.

Przy możliwości wielokrotnego wyboru odpowiedzi, najczęściej dotyczyło niesprawiedliwości świata (38%), złej oceny ludzi (ok. 27%), a także wadliwego ustroju (ok. 23 %). Jedynie co dziesiąty źle oceniał współmałżonków i dzieci. Zdaniem ok. 6% świat jest dobrze zorganizowany. Wśród innych wypowiedzi znajdują się stwierdzenia nie wprost odnoszące się do poglądu na świat i ludzi, ale do oceny własnej osoby.

Czy wiek zmienia poglądy bezdomnych na świat i ludzi?

Tabela 168

Poglądy bezdomnych na świat i ludzi: „świat jest niesprawiedliwy”, „ludzie są źli i egoistyczni”, „zły jest ustrój” a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Świat jest niesprawiedliwy ^a			Ludzie są źli i egoistyczni ^b			Zły jest ustrój ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	57,4	42,6	100	27,7	72,3	100	18,1	81,9
26–35 lat	100	40,5	59,5	100	29,4	70,6	100	18,3	81,7
36–45 lat	100	35,4	64,6	100	24,6	75,4	100	24,6	75,4
46–55 lat	100	34,9	65,1	100	29,4	70,6	100	24,6	75,4
56–65 lat	100	29,9	70,1	100	22,8	77,2	100	26,0	74,0
66 i więcej	100	33,0	67,0	100	30,9	69,1	100	23,4	76,6

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

^a $\chi^2(5, N=697) = 20,85; p < 0,001$ ^b $\chi^2(5, N=697) = 2,90; p < 0,716$ ^c $\chi^2(5, N=697) = 3,90; p < 0,563$
V Cramera = 0,173; p < 0,001   V Cramera = 0,064; p < 0,716   V Cramera = 0,075; p < 0,563

Niesprawiedliwość świata częściej postrzegali młodzi bezdomni niż starsi (zróżnicowanie istotne statystycznie).

Postrzeganie złych cech ludzi nie było związane z wiekiem badanych (zróżnicowanie nieistotne statystycznie).

Wiek badanych nie różnicował także negatywnych poglądów na ustrój (zróżnicowanie nieistotne statystycznie).

Tabela 169

Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „źli są współmałżonkowie”, „złe są dzieci”, „świat jest dobrze zorganizowany” a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Źli są współmałżonkowie ^a			Złe są dzieci ^b			Świat jest dobrze zorganizowany ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	0,0	100,0	100	0,0	100,0	100	6,4	93,6
26–35 lat	100	4,0	96,0	100	0,0	100,0	100	8,7	91,3
36–45 lat	100	12,3	87,7	100	2,3	97,7	100	3,1	96,9
46–55 lat	100	11,1	88,9	100	0,8	99,2	100	7,1	92,9
56–65 lat	100	9,4	90,6	100	0,8	99,2	100	4,7	95,3
66 i więcej	100	9,6	90,4	100	6,4	93,6	100	3,2	96,8

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

^a $\chi^2(5, N=697) = 26,50; p < 0,006$ ^b $\chi^2(5, N=697) = 18,96; p < 0,002$ ^c $\chi^2(5, N=697) = 5,80; p < 0,326$
V Cramera = 0,154; p < 0,006   V Cramera = 0,165; p < 0,002   V Cramera = 0,091; p < 0,326

Współmałżonków z natury rzeczy oceniali badani, którzy mieli doświadczenie w formalnych związkach. W poglądach tych różnili się w zależności od wieku (istotnie statystycznie), ale bez jednokierunkowych tendencji.

Na pytanie przy zmiennej „złe dzieci” odpowiadali tylko rodzice, jednak w tym przypadku zróżnicowanie było istotne statystycznie.

Postrzeżenie dobrej organizacji świata nie łączyło się z wiekiem (zróżnicowanie nieistotne statystycznie).

Zbliżone były poglądy bezdomnych o różnym wykształceniu na niesprawiedliwość świata, złych ludzi i ustrój.

Tabela 170

Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „świat jest niesprawiedliwy”, „ludzie są źli i egoistyczni”, „zły jest ustrój” a wykształcenie bezdomnych (w %)

Wykształcenie	Świat jest niesprawiedliwy ^a			Ludzie są źli i egoistyczni ^b			Zły jest ustrój ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	36,3	63,7	100	26,0	74,0	100	22,8	77,2
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	38,8	61,2	100	28,6	71,4	100	21,9	78,1
Policealne i wyższe	100	41,2	58,8	100	17,6	82,4	100	29,4	70,6

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a $\chi^2(2, N=690) = 0,51; p < 0,775$ ^b $\chi^2(2, N=690) = 1,37; p < 0,505$ ^c $\chi^2(2, N=690) = 0,55; p < 0,760$
V Cramera = 0,027; p < 0,775   V Cramera = 0,044; p < 0,505   V Cramera = 0,028; p < 0,760

Dla wszystkich zmiennych w tej tabeli zróżnicowanie było nieistotne statystycznie.

Istotnego zróżnicowania statystycznego nie przyniosły również badania według kolejnych pytań związanych z poglądem bezdomnych na świat i ludzi.

Tabela 171

Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „żli są współmałżonkowie”, „złe są dzieci”, „świat jest dobrze zorganizowany” a wykształcenie bezdomnych (w %)

Wykształcenie	Żli są współmałżonkowie ^a			Złe są dzieci ^b			Świat jest dobrze zorganizowany ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	7,1	92,9	100	2,5	97,5	100	6,0	94,0
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	9,2	90,8	100	1,0	99,0	100	4,8	95,2
Policealne i wyższe	100	0,0	100,0	100	0,0	100,0	100	11,8	88,2

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a χ^2 (2, N=690) = 2,48; p < 0,290

V Cramera = 0,060; p < 0,290

^b χ^2 (2, N=690) = 2,54; p < 0,281

V Cramera = 0,061; p < 0,281

^c χ^2 (2, N=690) = 1,77; p < 0,413

V Cramera = 0,051; p < 0,413

W przypadku odpowiedzi „żli są współmałżonkowie” i „złe są dzieci” zróżnicowanie było nieistotne statystycznie.

Badani pozostawali zgodni co do oceny organizacji świata. Zróżnicowanie też było nieistotne statystycznie.

Następnie zbadano poglądy bezdomnych na świat według czasu trwania bezdomności.

Tabela 172

Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „świat jest niesprawiedliwy” a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Świat jest niesprawiedliwy		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	45,5	54,5
Od pół roku do 2 lat	100	39,7	60,3
Od 2 do 4 lat	100	47,2	52,8
Od 4 do 6 lat	100	29,3	70,7
Od 6 do 8 lat	100	33,3	66,7
Od 8 do 10 lat	100	36,7	63,3
10 lat i dłużej	100	30,1	69,9
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	41,8	58,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	47,2	52,8
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	29,3	70,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	35,0	65,0
Trwała powyżej 10 lat	100	30,1	69,9

n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

^a χ^2 (6, N=695) = 13,67; p < 0,034

V Cramera = 0,140; p < 0,034

^b χ^2 (4, N=695) = 12,76; p < 0,012

V Cramera = 0,136; p < 0,012

Zróżnicowanie było istotne statystycznie, ale bez jednokierunkowej korelacji.

Tabela 173

**Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „ludzie są źli i egoiści”
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Ludzie są źli i egoiści		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	31,8	68,2
Od pół roku do 2 lat	100	31,4	68,6
Od 2 do 4 lat	100	22,0	78,0
Od 4 do 6 lat	100	31,7	68,3
Od 6 do 8 lat	100	27,8	72,2
Od 8 do 10 lat	100	20,4	79,6
10 lat i dłużej	100	24,5	75,5
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	31,6	68,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	22,0	78,0
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	31,7	68,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	24,3	75,7
Trwała powyżej 10 lat	100	24,5	75,5

n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

^a χ^2 (6, N=695) = 6,56; p < 0,364

V Cramera = 0,097; p < 0,364

^b χ^2 (4, N=695) = 5,85; p < 0,211

V Cramera = 0,092; p < 0,211

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 174

**Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „zły jest ustrój”
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Zły jest ustrój		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	22,7	77,3
Od pół roku do 2 lat	100	18,6	81,4
Od 2 do 4 lat	100	20,3	79,7
Od 4 do 6 lat	100	25,6	74,4
Od 6 do 8 lat	100	31,5	68,5
Od 8 do 10 lat	100	24,5	75,5
10 lat i dłużej	100	23,1	76,9
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	20,1	79,9
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	20,3	79,7
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	25,6	74,4
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	28,2	71,8
Trwała powyżej 10 lat	100	23,1	76,9

n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

^a χ^2 (6, N=695) = 4,78; p < 0,572

V Cramera = 0,083; p < 0,572

^b χ^2 (4, N=695) = 3,51; p < 0,476

V Cramera = 0,071; p < 0,476

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 175

**Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „żli są współmałżonkowie”
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Żli są współmałżonkowie		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	4,5	95,5
Od pół roku do 2 lat	100	7,1	92,9
Od 2 do 4 lat	100	13,0	87,0
Od 4 do 6 lat	100	12,2	87,8
Od 6 do 8 lat	100	7,4	92,6
Od 8 do 10 lat	100	8,2	91,8
10 lat i dłużej	100	4,9	95,1
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	6,1	93,9
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	13,0	87,0
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	12,2	87,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	7,8	92,2
Trwała powyżej 10 lat	100	4,9	95,1

n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

^a χ^2 (6, N=695) = 9,60; p < 0,142

V Cramera = 0,118; p < 0,142

^b χ^2 (4, N=695) = 9,11; p < 0,058

V Cramera = 0,114; p < 0,058

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 176

**Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „złe są dzieci”
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Złe są dzieci		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	2,3	97,7
Od pół roku do 2 lat	100	1,3	98,7
Od 2 do 4 lat	100	0,8	99,2
Od 4 do 6 lat	100	2,4	97,6
Od 6 do 8 lat	100	3,7	96,3
Od 8 do 10 lat	100	0,0	100,0
10 lat i dłużej	100	1,4	98,6
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	1,6	98,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	0,8	99,2
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	2,4	97,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	1,9	98,1
Trwała powyżej 10 lat	100	1,4	98,6

n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

^a χ^2 (6, N=695) = 3,59; p < 0,732

V Cramera = 0,072; p < 0,732

^b χ^2 (4, N=695) = 0,98; p < 0,914

V Cramera = 0,037; p < 0,914

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 177

**Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „świat jest dobrze zorganizowany”
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Świat jest dobrze zorganizowany		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	10,2	89,8
Od pół roku do 2 lat	100	5,1	94,9
Od 2 do 4 lat	100	4,9	95,1
Od 4 do 6 lat	100	2,4	97,6
Od 6 do 8 lat	100	7,4	92,6
Od 8 do 10 lat	100	4,1	95,9
10 lat i dłużej	100	5,6	94,4
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	7,0	93,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	4,9	95,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	2,4	97,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	5,8	94,2
Trwała powyżej 10 lat	100	5,6	94,4

n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

^a χ^2 (6, N=695) = 5,84; p < 0,442

V Cramera = 0,092; p < 0,442

^b χ^2 (4, N=695) = 2,54; p < 0,638

V Cramera = 0,060; p < 0,638

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Czas trwania bezdomności nie wpływał różnicująco (w sposób istotny statystycznie) na poglądy bezdomnych na ludzi, ustrój i współmałżonków, dzieci. Zróznicowanie istotnie dotyczyło zmiennej „świat jest niesprawiedliwy”, ale bez jednokierunkowej korelacji.

Podobnie było w poszczególnych fazach bezdomności.

Większość bezdomnych posiadała marzenia.

Tabela 178

Marzenia bezdomnych

Marzenia	%
Razem	100,0
O własnym mieszkaniu	34,5
O posiadaniu rodziny	16,9
O godnym życiu	30,9
O wygraniu dużej sumy pieniędzy	6,1
O niczym nie marzą	5,6
Inne	6,0

n = 988 (liczba wyborów = 988)

Inne: o pracy; o zdrowiu, o wyjściu z nałogów; życiu na własną rękę; żeby skończyła się zima i żeby mógł opuścić schronisko i wrócić do swojego życia, o znajomych; o wygodnym życiu, o podróżach po świecie; o miłości; żeby trochę mieć spokoju; o młodości; o dużych zarobkach; odrobić to, co mi ukradli; o spokojnej starości; o własnej pracowni malarskiej; o spokoju; zapomnieć o tym, co się działo w moim małżeństwie, o fajnej kobiecie; aby jeszcze pożyć i odbić się od dna.

Tylko niespełna 6% ankietowanych nie marzyło o niczym.

Celem tego pytania było m.in. ustalenie, w jakim stopniu nasiloną jest potrzeba posiadania mieszkania i rodziny u osób bezdomnych. Okazuje się, że mieszkanie do własnej dyspozycji nie jest przedmiotem marzeń zdecydowanej większości osób, które go nie mają – przy rozłożeniu wszystkich wskazań tylko ok. 35%.

W zbliżonym stopniu jak o mieszkaniu bezdomni marzyli o godnym życiu.

Posiadanie rodziny nie było przedmiotem marzeń – przy rozkładzie wszystkich wskazań ok. 17%.

Marzenia według wieku bezdomnych przedstawiono w tabeli 179.

Tabela 179

Marzenie bezdomnych o własnym mieszkaniu a ich wiek (w %)

Wiek bezdomnych	Marzenia o własnym mieszkaniu ^a			Marzenia o posiadaniu rodziny ^b			Marzenia o godnym życiu ^c			Marzenia o wygraniu dużej sumy ^d			Brak marzeń ^e		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	52,1	47,9	100	34,0	66,0	100	48,9	51,1	100	13,8	86,2	100	5,3	94,7
26–35 lat	100	51,2	48,8	100	37,8	62,2	100	42,5	57,5	100	8,7	91,3	100	4,7	95,3
36–45 lat	100	49,6	50,4	100	22,1	77,9	100	48,1	51,9	100	9,2	90,8	100	6,9	93,1
46–55 lat	100	47,7	52,3	100	21,1	78,9	100	39,8	60,2	100	7,0	93,0	100	7,8	92,2
56–65 lat	100	48,4	51,6	100	17,2	82,8	100	44,5	55,5	100	8,6	91,4	100	7,8	92,2
66 i więcej	100	41,5	58,5	100	9,6	90,4	100	36,2	63,8	100	4,3	95,7	100	16,0	84,0

n = 702 (brak odpowiedzi = 1)

$a\chi^2(5, N=702) = 2,81; p < 0,729$

V Cramera = 0,063; p < 0,729

$a\chi^2(5, N=702) = 6,01; p < 0,305$

V Cramera = 0,093; p < 0,305

$b\chi^2(5, N=702) = 33,46; p < 0,001$

V Cramera = 0,218; p < 0,001

$b\chi^2(5, N=702) = 11,28; p < 0,046$

V Cramera = 0,127; p < 0,046

$c\chi^2(5, N=702) = 5,11; p < 0,403$

V Cramera = 0,085; p < 0,403

W podobnym stopniu marzyli o własnym domu bezdomni w różnym wieku (zróznicowanie nieistotnie statystycznie).

Wiek miał znaczenie w przypadku marzeń o posiadaniu rodziny. Wraz z wiekiem bezdomni coraz rzadziej marzyli o założeniu rodziny – w najstarszej grupie wiekowej (66 lat i więcej) marzenia takie miał co dziesiąty, podczas gdy wśród ludzi młodszych (do 35. roku życia) ponad co trzeci badany (zróznicowanie istotne statystycznie).

Marzenia o godnym życiu zdradzali bezdomni w różnym wieku w zbliżonym stopniu (zróznicowanie nieistotnie statystycznie).

Wiek nie różnicował (istotnie statystycznie) bezdomnych w ich marzeniach o wygraniu dużej sumy.

Brak marzeń znacznie częściej potwierdzali starsi bezdomni niż młodszy (zróznicowanie istotne statystycznie).

Czy czas trwania bezdomności modyfikował strukturę marzeń badanych?

Tabela 180

**Marzenie bezdomnych o własnym mieszkaniu
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Marzenia o własnym mieszkaniu		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	51,1	48,9
Od pół roku do 2 lat	100	51,6	48,4
Od 2 do 4 lat	100	50,8	49,2
Od 4 do 6 lat	100	48,8	51,2
Od 6 do 8 lat	100	50,0	50,0
Od 8 do 10 lat	100	49,0	51,0
10 lat i dłużej	100	40,3	59,7
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	51,4	48,6
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	50,8	49,2
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	48,8	51,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	49,5	50,5
Trwała powyżej 10 lat	100	40,3	59,7

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

^a χ^2 (6, N=700) = 5,06; p < 0,536

V Cramera = 0,085; p < 0,536

^b χ^2 (4, N=700) = 5,08; p < 0,282

V Cramera = 0,085; p < 0,282

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 181

**Marzenie bezdomnych o posiadaniu rodziny
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Marzenia o posiadaniu rodziny		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	30,0	70,0
Od pół roku do 2 lat	100	24,2	75,8
Od 2 do 4 lat	100	25,0	75,0
Od 4 do 6 lat	100	24,4	75,6
Od 6 do 8 lat	100	27,8	72,2
Od 8 do 10 lat	100	22,4	77,6
10 lat i dłużej	100	17,4	82,6
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	26,3	73,7
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	25,0	75,0
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	24,4	75,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	25,2	74,8
Trwała powyżej 10 lat	100	17,4	82,6

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

^a χ^2 (6, N=700) = 5,84; p < 0,442

V Cramera = 0,091; p < 0,442

^b χ^2 (4, N=700) = 4,38; p < 0,357

V Cramera = 0,079; p < 0,357

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 182

Marzenie bezdomnych o godnym życiu a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Marzenia o godnym życiu		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	51,1	48,9
Od pół roku do 2 lat	100	43,3	56,7
Od 2 do 4 lat	100	40,3	59,7
Od 4 do 6 lat	100	37,8	62,2
Od 6 do 8 lat	100	42,6	57,4
Od 8 do 10 lat	100	51,0	49,0
10 lat i dłużej	100	42,4	57,6
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	46,2	53,8
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	40,3	59,7
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	37,8	62,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	46,6	53,4
Trwała powyżej 10 lat	100	42,4	57,6

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

^a χ^2 (6, N=700) = 4,94; p < 0,552

V Cramera = 0,084; p < 0,552

^b χ^2 (4, N=700) = 2,78; p < 0,596

V Cramera = 0,063; p < 0,596

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 183

Marzenie bezdomnych o wygraniu dużej sumy
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Marzenia o wygraniu dużej sumy		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	10,0	90,0
Od pół roku do 2 lat	100	7,6	92,4
Od 2 do 4 lat	100	7,3	92,7
Od 4 do 6 lat	100	9,8	90,2
Od 6 do 8 lat	100	5,6	94,4
Od 8 do 10 lat	100	12,2	87,8
10 lat i dłużej	100	9,0	91,0
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	8,5	91,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	7,3	92,7
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	9,8	90,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	8,7	91,3
Trwała powyżej 10 lat	100	9,0	91,0

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

^a χ^2 (6, N=700) = 2,34; p < 0,886

V Cramera = 0,058; p < 0,886

^b χ^2 (4, N=700) = 0,46; p < 0,977

V Cramera = 0,026; p < 0,977

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 184

Brak marzeń bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Brak marzeń		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	3,3	96,7
Od pół roku do 2 lat	100	4,5	95,5
Od 2 do 4 lat	100	12,9	87,1
Od 4 do 6 lat	100	4,9	95,1
Od 6 do 8 lat	100	9,3	90,7
Od 8 do 10 lat	100	14,3	85,7
10 lat i dłużej	100	9,0	91,0
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	4,0	96,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	12,9	87,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	4,9	95,1
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	11,7	88,3
Trwała powyżej 10 lat	100	9,0	91,0

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

^a χ^2 (6, N=700) = 13,63; p < 0,034

V Cramera = 0,140; p < 0,034

^b χ^2 (4, N=700) = 12,64; p < 0,013

V Cramera = 0,134; p < 0,013

Zróznicowanie było istotne statystycznie, ale nie jednokierunkowe wraz z przechodzeniem do coraz bardziej zaawansowanej bezdomności.

Aktywność życiowa wyznaczona jest cechami charakterologicznymi. Mała aktywność, nikle zdolności pokonywania trudności i adaptacyjne są przypisane typom amorficznym. Charakteryzuje je zespół cech wskazanych w tabeli 185.

Tabela 185

Cechy charakteru bezdomnych* (w %)

Cechy charakteru	Tak	Nie
Uczynność	91,1	8,9
Zgodność	86,4	13,6
Tolerancja	82,4	17,6
Brak walki o pozycję życiową	61,7	38,3
Zniechęcanie się przeciwnościami	55,8	44,2
Cenienie przede wszystkim chwili obecnej, terażniejszości	63,1	36,9
Cenienie dobrego jedzenia, zaspokajanie potrzeb zmysłowych	67,4	32,6
Niechęć do głębszej refleksji	70,6	29,4
Powierzchnowe zainteresowania	74,6	25,4
Chęć pracy, ale w strukturach dobrze zorganizowanych przez inne osoby	82,1	17,9

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

* Na podstawie koncepcji R. Le Senne'a.

Potwierdzenie tych cech znajdujemy u większości badanych. Wskaźnik „zniechęcanie się przeciwnościami” – ok. 56% należy uznać za zaniżony, ponieważ bezdomni mają skłonność do kreowania się na osoby aktywne.

Bezdomność może być warunkowana skłonnością do przemieszczania.

Tabela 186

Chęć bezdomnych do wędrowania, przemieszczania się

Chęć do wędrowania	%
Razem	100,0
Nie występuje	42,9
Występuje	57,1

n = 702 (brak odpowiedzi = 1)

Blisko 60% badanych wyraziło chęć wędrowania i przemieszczania się.

Zróźnicowanie chęci wędrowania według wieku badanych, czasu trwania i faz bezdomności przedstawiono w tabeli 187.

Tabela 187

Natężenie chęci bezdomnych do wędrowania a ich wiek, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Chęć wędrowania		
	razem	nie występuje	występuje
wiek bezdomnych [n = 702 (brak odpowiedzi = 1)]^a			
Do 25 lat	100	35,1	64,9
26–35 lat	100	37,0	63,0
36–45 lat	100	38,2	61,8
46–55 lat	100	47,7	52,3
56–65 lat	100	53,1	46,9
66 i więcej	100	44,7	55,3
czas trwania bezdomności [n = 700 (brak odpowiedzi = 3)]^b			
Do pół roku	100	45,6	54,4
Od pół roku do 2 lat	100	40,8	59,2
Od 2 do 4 lat	100	37,1	62,9
Od 4 do 6 lat	100	34,1	65,9
Od 6 do 8 lat	100	51,9	48,1
Od 8 do 10 lat	100	46,9	53,1
10 lat i dłużej	100	47,9	52,1
faza bezdomności [n = 700 (brak odpowiedzi = 3)]^c			
Wstępna do 2 lat	100	42,5	57,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	37,1	62,9
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	34,1	65,9
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	49,5	50,5
Trwała powyżej 10 lat	100	47,9	52,1

^a $\chi^2(5, N=702) = 12,10; p < 0,033$ ^b $\chi^2(6, N=700) = 8,39; p < 0,211$ $\chi^2(4, N=700) = 7,60; p < 0,107$
V Cramera = 0,131; p < 0,033   V Cramera = 0,109; p < 0,211   V Cramera = 0,104; p < 0,107

Zróźnicowanie w zależności od wieku bezdomnych było istotne statystycznie, ale skłonność ta nie występowała w sposób jednokierunkowy.

Nie stwierdzono związku chęci wędrowania, przemieszczania się z czasem trwania bezdomności.

Zróźnicowanie dla faz trwania bezdomności było nieistotne statystycznie.

Prowadzenie uregulowanego życia znajduje aprobatę w odbiorze społecznym. Potwierdzenie stosunku do takiego sposobu życia stanowi dla bezdomnych okazję do przedstawienia siebie jako ludzi pragnących żyć zgodnie z akceptowanym ładem społecznym.

Tabela 188

Chęć bezdomnych do prowadzenia uregulowanego trybu życia

Chęć prowadzenia uregulowanego trybu życia	%
Razem	100,0
Nie występuje	3,1
Występuje	96,9

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

Chęć do prowadzenia uregulowanego trybu życia wyraziło aż ok. 97% badanych. Przypomnijmy, że ok. 43% badanych opowiedziało się za osiadłym trybem życia tab. 186). Zdaniem kierowników placówek dla bezdomnych, ok. 63% bezdomnych w ogóle nie chce prowadzić takiego życia.

Okazję do przedstawienia siebie jako osoby gotowej akceptować normy społeczne wykorzystywali wszyscy bez względu na wiek, czas trwania bezdomności i jej fazy.

Tabela 189

Chęć bezdomnych do prowadzenia uregulowanego trybu życia a wiek, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Chęć do uregulowanego życia		
	razem	nie występuje	występuje
wiek bezdomnych [n = 700 (brak odpowiedzi = 3)]^a			
Do 25 lat	100	4,3	95,7
26–35 lat	100	3,9	96,1
36–45 lat	100	1,5	98,5
46–55 lat	100	5,5	94,5
56–65 lat	100	0,8	99,2
66 i więcej	100	3,2	96,8
czas trwania bezdomności [n = 698 (brak odpowiedzi = 5)]^b			
Do pół roku	100	3,3	96,7
Od pół roku do 2 lat	100	1,3	98,7
Od 2 do 4 lat	100	2,4	97,6
Od 4 do 6 lat	100	4,9	95,1
Od 6 do 8 lat	100	3,8	96,2
Od 8 do 10 lat	100	4,1	95,9
10 lat i dłużej	100	4,2	95,8
faza bezdomności [n = 698 (brak odpowiedzi = 5)]^c			
Wstępna do 2 lat	100	2,0	98,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	2,4	97,6
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	4,9	95,1
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	3,9	96,1
Trwała powyżej 10 lat	100	4,2	95,8

^a $\chi^2(5, N=700) = 6,43; p < 0,266$
V Cramera = 0,096; p < 0,266

^b $\chi^2(6, N=698) = 3,56; p < 0,736$
V Cramera = 0,071; p < 0,736

^c $\chi^2(4, N=698) = 2,76; p < 0,600$
V Cramera = 0,063; p < 0,600

Zróznicowanie ze względu na wiek było nieistotne statystycznie.

Badani deklarowali chęć uregulowanego trybu życia w zbliżonym stopniu bez względu na staż bezdomności.

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie także ze względu na fazy bezdomności.

W konsekwencji deklarowanych postaw akceptowanego członka społeczeństwa badani przedstawiali siebie jako osoby odpowiedzialne.

Tabela 190

Poczucie przez bezdomnych odpowiedzialności za kierowanie swoim życiem

Poczucie odpowiedzialności za swoje życie	%
Razem	100,0
W pełni	65,8
Nie w pełni	27,1
Nie czuje się odpowiedzialny	7,1

n = 702 (brak odpowiedzi = 1)

Jedynie ok. 7% badanych nie czuło odpowiedzialności za swoje życie. Według kierowników placówek dla bezdomnych tylko ok. 30% bezdomnych w pewnym stopniu poczuwa się do odpowiedzialności za kierowanie swoim życiem. Wskaźnik podany przez kierowników koresponduje z cechami typów amorficznych: skłonnością do małej kontroli i kształtowania życia.

Odpowiedzialność łączy się ze świadomym kierowaniem własnym życiem, dlatego zestawiono ją z poglądami badanych na życie.

Tabela 191

Poglądy bezdomnych na sposoby na życie, a poczucie odpowiedzialności za kierowanie swoim życiem, wiek, wykształcenie, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Poczucie odpowiedzialności za kierowanie swoim życiem			
	razem	w pełni odpowiedzialny	nie w pełni odpowiedzialny	nie czuje się odpowiedzialny
poglądy na sposoby na życie [n = 699 (brak odpowiedzi = 4)]^a				
Jako to będzie	100	58,1	35,0	6,9
Będzie tak, jak los postanowi	100	57,7	32,4	9,9
Kiedyś odbić się od dna	100	60,8	30,2	9,0
Szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania	100	85,6	12,2	2,2
wiek bezdomnych [n = 702 (brak odpowiedzi = 1)]^b				
Do 25 lat	100	63,8	27,7	8,5
26–35 lat	100	60,6	29,1	10,3
36–45 lat	100	70,2	20,6	9,2
46–55 lat	100	72,7	24,2	3,1
56–65 lat	100	65,6	30,5	3,9
66 i więcej	100	59,6	31,9	8,5
wykształcenie (n = 695)^c				
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	58,0	32,0	10,0
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	71,0	24,2	4,8
Policealne i wyższe	100	72,2	16,7	11,1

Wyszczególnienie	Poczucie odpowiedzialności za kierowanie swoim życiem			
	razem	w pełni odpowiedzialny	nie w pełni odpowiedzialny	nie czuje się odpowiedzialny
czas trwania bezdomności [n = 700 (brak odpowiedzi = 3)]^d				
Do pół roku	100	65,6	30,0	4,4
Od pół roku do 2 lat	100	66,9	24,2	8,9
Od 2 do 4 lat	100	61,3	29,0	9,7
Od 4 do 6 lat	100	70,7	25,6	3,7
Od 6 do 8 lat	100	59,3	27,8	13,0
Od 8 do 10 lat	100	69,4	24,5	6,1
10 lat i dłużej	100	66,7	28,5	4,9
faza bezdomności [n = 700 (brak odpowiedzi = 3)]^e				
Wstępna do 2 lat	100	66,4	26,3	7,3
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	61,3	29,0	9,7
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	70,7	25,6	3,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	64,1	26,2	9,7
Trwała powyżej 10 lat	100	66,7	28,5	4,9

$\chi^2(6, N=699) = 44,07; p < 0,001$ $\chi^2(10, N=702) = 14,14; p < 0,167$ $\chi^2(4, N=695) = 15,38; p < 0,004$
V Cramera = 0,178; p < 0,001   V Cramera = 0,100; p < 0,167   V Cramera = 0,105; p < 0,004
 $\chi^2(12, N=700) = 10,21; p < 0,597$ $\chi^2(8, N=700) = 5,70; p < 0,681$
V Cramera = 0,085; p < 0,597   V Cramera = 0,064; p < 0,681

Zróznicowanie według poglądów na sposoby na życie było istotne statystycznie.

Największe odsetki pełnej odpowiedzialności za życie zanotowano wśród szukających za wszelką cenę pracy i mieszkania. Jednak pełną odpowiedzialność za swoje życie deklarowało ok. 60% badanych, którzy uważali, że „jakość to będzie” i „będzie tak, jak los postanowi” czy też wskazywali odpowiedzi „kiedyś odbić się od dna” (przypomnijmy, że takie poglądy przeważały – 75% – zob. tab. 151), a łącznie z odpowiedzialnością częściową odsetek ten stanowił ok. 90%. Wypowiedzi te wskazują też na potrzebę poszukiwania podmiotowości bodaj deklarowanej.

Zróznicowanie ze względu na wiek bezdomnych było nieistotne statystycznie.

Pewne różnice obserwujemy przy zmiennej „wyształcenie”. Są one istotne statystycznie, ale bez jednokierunkowej prawidłowości.

Najwięcej osób o najwyższych kwalifikacjach czuło w pełni odpowiedzialność za kierowanie swoim życiem. Jednocześnie nie poczuwał się do odpowiedzialności prawie taki sam odsetek osób z wykształceniem policealnym i wyższym co z podstawowym i poniżej podstawowego.

Nie dostrzeżono związku poczucia odpowiedzialności za życie ze stażem bezdomnych.

Zróznicowanie ze względu na fazy trwania bezdomności było nieistotne statystycznie.

2.9. Przyczyny bezdomności

Według bezdomnych główną przyczyną utraty przez nich dachu nad głową było:

Tabela 192

Główna przyczyna utraty domu

Przyczyna	%
Razem	100,0
Wymeldowanie do nikąd	19,5
Wyrzucenie z mieszkania	13,4
Eksmisja	11,8
Wyprowadzenie się z własnej inicjatywy	17,4
Utrata mieszkania z przyczyn losowych (np. pożar)	3,0
Nigdy nieposiadanie mieszkania	1,5
Brak pracy	2,3
Utrata noclegu organizowanego przez zakład pracy	0,8
Opuszczenie domu dziecka, rodziny zastępczej	2,0
Brak miejsca w zakładzie opiekuńczym	0,4
Alkoholizm	9,0
Narkomania	1,0
Pobyty w zakładzie karnym	5,7
Rozwód, rozstanie z partnerką	2,6
Wybór wolnego stylu życia	0,7
Konflikt z partnerką, rodziną	3,7
Wypadek/choroba	0,8
Sprzedaż mieszkania/domu	1,0
Śmierć żony/partnerki/-ra/innej osoby, która pomagała utrzymać mieszkanie	0,6
Długi	0,7
Wyjazd z kraju i trudności po powrocie	0,5
Inne*	1,6

n = 703

* Został okradziony, oszukany; nie ma osoby, która by nim mogła się opiekować; brak konkretnych wyjaśnień.

Przyczyny bezdomności poddawane są zazwyczaj analizie statystycznej co do skali zjawiska według zbioru faktów. Jednak dla celów pomocowych istotne znaczenie ma samoocena przyczyny dominującej w całym zespole uwarunkowań.

W tym przypadku mamy do czynienia z osądem sytuacji, z wyłonieniem czynnika głównego, czyli zdaniem bezdomnych (w ich przypadku) powodu najważniejszego.

Umożliwia to poznanie sposobu myślenia bezdomnych o zaistniałym położeniu. Największy odsetek, ok. 20% respondentów wskazało „wymeldowanie do nikąd”. Jednak wymeldowanie jest możliwe w przypadku, gdy dana osoba nie przebywa przez dłuższy czas w miejscu zameldowania. Czyli faktyczną przyczyną było opuszczenie mieszkania, co miało też zapewne swoje podłoże np. w układzie stosunków z osobami wspólnie zamieszkującymi. A zatem rzeczywista przyczyna nie została przez tych badanych właściwie zidentyfikowana.

Następna grupa pod względem liczby wskazań – ok. 17% – to bezdomni, którzy chcieli podkreślić własną decyzję o swoim losie ujmowaną jako „wyprowadzenie z własnej inicjatywy”. Ale również ta inicjatywa mogła być wynikiem konkretnej sytuacji, np. konfliktowej.

Rozwód, rozstanie z partnerem, konflikt z partnerką, rodziną wskazało tylko ok. 6% respondentów.

Wyrzucenie z mieszkania (ok. 13%) to podkreślenie decyzji innych osób, w podtekście winnych bezdomności badanych.

W co ósmym przypadku przyczyną bezdomności była eksmisja, czyli działanie na podstawie decyzji sądowej. Głównym powodem eksmisji jest zaleganie z opłatą za lokal m.in. w związku z brakiem pracy, niewłaściwe z niego korzystanie, nierespektowanie zasad współżycia społecznego.

Wymienione przyczyny w większości przypadków znajdują źródło w uzależnieniach: alkoholizmie, narkomanii. Te przyczyny podawał jedynie co dziesiąty badany.

Obserwujemy pewne zróżnicowanie według wieku i wykształcenia badanych. Dane te należy traktować orientacyjnie, ponieważ duży rozrzut przyczyn nie pozwala na pełną wiarygodność wnioskowania statystycznego.

Tabela 193

Główna przyczyna utraty domu a wiek bezdomnych (w %)

Przyczyna	Wiek					
	do 25 lat	26–35 lat	36–45 lat	46–55 lat	56–65 lat	66 i więcej
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Wymeldowanie do nikąd	17,0	14,1	16,0	22,7	23,4	24,5
Wyrzucenie z mieszkania	13,8	14,8	13,7	9,4	13,3	16,0
Eksmisja	6,4	8,6	16,0	13,3	16,4	8,5
Wyprowadzenie z własnej inicjatywy	24,5	20,3	16,0	14,1	14,8	16,0
Utrata mieszkania z przyczyn losowych (np. pożar)	2,1	0,0	2,3	3,9	4,7	6,4
Nigdy nieposiadanie mieszkania	3,2	3,1	2,3	0,0	0,0	1,1
Bezrobocie	4,3	0,8	3,1	3,9	0,8	2,1
Utrata noclegu organizowanego przez zakład pracy	3,2	1,6	0,8	0,0	0,0	0,0
Opuszczenie domu dziecka, rodziny zastępczej	7,4	4,7	0,0	1,6	0,0	0,0
Brak miejsca w zakładzie opiekuńczym	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	2,1
Alkoholizm	4,3	10,2	10,7	11,7	10,2	6,4
Narkomania	4,3	1,6	0,0	0,8	0,0	0,0
Pobyt w zakładzie karnym	4,3	7,8	7,6	3,1	4,7	6,4
Rozwód, rozstanie z partnerem	0,0	2,3	3,8	5,5	3,1	0,0
Wybór wolnego stylu życia	1,1	0,8	0,0	1,6	0,0	1,1
Konflikt z partnerką, rodziną	2,1	2,3	3,8	3,9	4,7	2,1
Inna	2,1	7,0	3,8	4,7	3,1	7,4

n = 703

Młodszy bezdomni najczęściej wyprowadzali się z własnej inicjatywy. W kolejnych grupach wieku najwięcej było wskazań na „wymeldowanie do nikąd”. Badani w wieku powyżej 45 lat utracili dom z powodu wymeldowania ich.

Tabela 194

Główna przyczyna utraty domu a poziom wykształcenia bezdomnych (w %)

Przyczyna	Wykształcenie		
	podstawowe i poniżej podstawowego	zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	policealne i wyższe
Razem	100,0	100,0	100,0
Wymeldowanie do nikąd	18,9	20,2	16,7
Wyrzucenie z mieszkania	14,9	12,8	0,0
Eksmisja	13,5	11,3	5,6
Wyprowadzenie się z własnej inicjatywy	16,7	17,4	27,8
Utrata mieszkania z przyczyn losowych (np. pożar)	4,6	2,3	0,0
Nigdy nieposiadanie mieszkania	2,8	0,8	0,0
Bezrobocie	2,8	2,0	5,6
Utrata noclegu organizowanego przez zakład pracy	1,1	0,8	0,0
Opuszczenie domu dziecka, rodziny zastępczej	2,1	2,0	5,6
Brak miejsca w zakładzie opiekuńczym	0,4	0,3	5,6
Alkoholizm	5,3	11,3	11,1
Narkomania	0,7	1,3	0,0
Pobyty w zakładzie karnym	5,3	5,5	11,1
Rozwód, rozstanie z partnerem	1,8	3,0	11,1
Wybór wolnego stylu życia	0,7	0,8	0,0
Konflikt z partnerką, rodziną	2,8	3,8	0,0
Inna	5,3	4,5	0,0

n = 696 (brak odpowiedzi = 7)

Biorąc pod uwagę zmienną „wykształcenie”, stwierdzamy większą skłonność do „wyprowadzania się z własnej inicjatywy” wśród osób o najwyższym poziomie wykształcenia.

Kolejnym elementem diagnozy pozwalającym przybliżyć sposób pojmowania przez bezdomnych przyczyn sytuacji, w której się znaleźli, są uwarunkowania wpływające na powstanie bezdomności ujęte w podziale na trzy grupy czynników: zewnętrzne, leżące po stronie członków rodziny, własne zachowanie bezdomnego.

Tabela 195

Uwarunkowania wpływające według bezdomnych w największym stopniu na powstanie ich bezdomności

Uwarunkowania	%
Razem	100,0
Czynniki zewnętrzne – sytuacja społeczna, gospodarcza, na rynku pracy	20,0
Zła sytuacja w rodzinie	40,9
Własne zachowanie	39,1

n = 694 (brak odpowiedzi = 9)

Ponad 60% bezdomnych nie uczyniło siebie odpowiedzialnymi za powstałą sytuację. Dane w tabeli 52 wskazują jednak, że znaczenie większy (niż ok. 39%) był udział przyczyn, na które mógł mieć wpływ sposób zachowania bezdomnego.

Zwraca uwagę duży odsetek wskazań – ok. 41% (w trójpodziale uwarunkowań) określonych jako „zła sytuacja w rodzinie”, wobec ok. 6% takich przyczyn przy spekulacjach szczegółowych (tab. 192).

Czy brak umiejętności znalezienia się w świecie zewnętrznym był pojmowany jako przyczyna w jednakowym stopniu przez osoby w różnym wieku?

Tabela 196

Czynniki zewnętrzne, zła sytuacja w rodzinie, własne zachowanie jako przyczyna wpływająca według bezdomnych w największym stopniu na powstanie bezdomności a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Czynniki zewnętrzne – sytuacja społeczna, gospodarcza, na rynku pracy ^a			Zła sytuacja w rodzinie ^b			Własne zachowanie ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	28,0	72,0	100	39,8	60,2	100	32,3	67,7
26–35 lat	100	19,2	80,8	100	32,8	67,2	100	48,0	52,0
36–45 lat	100	20,0	80,0	100	36,9	63,1	100	43,1	56,9
46–55 lat	100	14,2	85,8	100	41,7	58,3	100	44,1	55,9
56–65 lat	100	18,8	81,3	100	51,6	48,4	100	29,7	70,3
66 i więcej	100	23,1	76,9	100	42,9	57,1	100	34,1	65,9

n = 694 (brak odpowiedzi = 9)

^a $\chi^2(5, N=694) = 7,08; p < 0,215$

^b $\chi^2(5, N=694) = 10,49; p < 0,062$

^c $\chi^2(5, N=694) = 13,92; p < 0,016$

V Cramera = 0,101; p < 0,215

V Cramera = 0,123; p < 0,062

V Cramera = 0,142; p < 0,016

Zróznicowanie w przypadku „czynników zewnętrznych” było niewielkie (nieistotne statystycznie), podobnie jak przy zmiennej „zła sytuacja w rodzinie”.

Wiek różnicował natomiast uznawanie własnej winy w powstaniu bezdomności, ale bez tendencji jednokierunkowej. Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Czy czas trwania bezdomności modyfikował poglądy badanych na uwarunkowania ich bezdomności?

Tabela 197

Czynniki zewnętrzne jako przyczyna wpływająca według bezdomnych w największym stopniu na powstanie bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Czynniki zewnętrzne – sytuacja społeczna, gospodarcza, na rynku pracy		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	26,4	73,6
Od pół roku do 2 lat	100	28,8	71,2
Od 2 do 4 lat	100	17,4	82,6
Od 4 do 6 lat	100	12,2	87,8
Od 6 do 8 lat	100	9,3	90,7
Od 8 do 10 lat	100	12,2	87,8
10 lat i dłużej	100	18,9	81,1
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	28,0	72,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	17,4	82,6
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	12,2	87,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	10,7	89,3
Trwała powyżej 10 lat	100	18,9	81,1

n = 692 (brak odpowiedzi = 11)

^a $\chi^2(6, N=692) = 19,51; p < 0,003$

^b $\chi^2(4, N=692) = 19,16; p < 0,001$

V Cramera = 0,168; p < 0,003

V Cramera = 0,166; p < 0,001

Bezdomni o różnym stażu bezdomności mieli odmienne zdanie w tej kwestii (różnice istotne statystycznie) bez prawidłowości polegającej na pogłębieniu tego poglądu wraz z brnięciem w bezdomność. Czyli przechodzenie do kolejnych faz bezdomności nie wpływało jednokierunkowo na zmianę poglądów badanych na czynniki zewnętrzne jako przyczyny ich położenia.

Brak wyraźniejszych różnic nie wystąpił przy zmiennych „zła sytuacja w rodzinie” oraz „własne zachowanie”.

Tabela 198

Zła sytuacja w rodzinie jako przyczyna wpływająca według bezdomnych w największym stopniu na powstanie bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Zła sytuacja w rodzinie		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	33,3	66,7
Od pół roku do 2 lat	100	39,1	60,9
Od 2 do 4 lat	100	44,6	55,4
Od 4 do 6 lat	100	41,5	58,5
Od 6 do 8 lat	100	53,7	46,3
Od 8 do 10 lat	100	49,0	51,0
10 lat i dłużej	100	37,1	62,9
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	37,0	63,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	44,6	55,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	41,5	58,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	51,5	48,5
Trwała powyżej 10 lat	100	37,1	62,9

n = 692 (brak odpowiedzi = 11)

$\chi^2(6, N=692) = 8,82; p < 0,184$

V Cramera = 0,113; p < 0,184

$\chi^2(4, N=692) = 7,81; p < 0,099$

V Cramera = 0,106; p < 0,099

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 199

Własne zachowanie jako przyczyna wpływająca według bezdomnych w największym stopniu na powstanie bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Własne zachowanie		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	40,2	59,8
Od pół roku do 2 lat	100	32,1	67,9
Od 2 do 4 lat	100	38,0	62,0
Od 4 do 6 lat	100	46,3	53,7
Od 6 do 8 lat	100	37,0	63,0
Od 8 do 10 lat	100	38,8	61,2
10 lat i dłużej	100	44,1	55,9

Wyszczególnienie	Własne zachowanie		
	razem	tak	nie
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	35,0	65,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	38,0	62,0
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	46,3	53,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	37,9	62,1
Trwała powyżej 10 lat	100	44,1	55,9

n = 692 (brak odpowiedzi = 11)

^a $\chi^2(6, N=692) = 6,74; p < 0,346$

V Cramera = 0,099; p < 0,346

^b $\chi^2(4, N=692) = 5,14; p < 0,274$

V Cramera = 0,086; p < 0,274

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Czy w przypadku tych, którzy twierdzili, że opuszczają dom w wyniku własnej decyzji (ok. 17%) dominowała chęć bycia wolnymi, czy zabrakło im wyobraźni, aby przewidzieć, że ostatecznie stracą dom?

Tabela 200

Odczucia bezdomnych opuszczających dom w wyniku własnej decyzji

Odczucia	%
Poczucie stania się wolnym po opuszczeniu mieszkania	
Razem	100,0
Tak	60,2
Nie	39,8
Przekonanie, że po pewnym czasie powróci do domu	
Razem	100,0
Tak	40,6
Nie	59,4
Gdyby wiedział, że nie będzie powrotu do domu, nie podejmowałby decyzji o opuszczeniu mieszkania i zrobiłby wszystko, aby w nim zostać	
Razem	100,0
Tak	30,1
Nie	69,9

n = 122

Okolo 60% opuściło dom w poczuciu wolności (co wiąże się też z wyzwoleniem od odpowiedzialności), nie mając chęci powrotu do niego po pewnym czasie. Rodzi się pytanie, w jakim stopniu były to decyzje świadome? Czy, gdyby mieli świadomość, że nie będą mogli już wrócić do domu, to nie podejmowałby decyzji o jego opuszczeniu i zrobiliby wszystko, aby domu nie stracić? Aż 70% udzieliło negatywnej odpowiedzi, czyli jedynie co trzeci nie był w pełni świadomy swojej decyzji.

Kolejną kwestią jest ukierunkowanie aktywności wobec faktu utraty dachu nad głową.

Bezdomność jest często skutkiem mechanizmów psychologicznych.

Przyczyny bezdomności można wyjaśnić na gruncie teorii psychologicznej koncepcji poczucia kontroli, odnoszącej się do sposobu postrzegania przez jednostkę wydarzeń w jej życiu. Człowiek może postrzegać fakty składające się na jego biografię jako konsekwencję własnej aktywności, rodzącej przekonanie o zdolności do kontrolowania swoich działań, bądź może traktować je jako wytwory niezależne od jego aktywności (wyzwalające przekonanie o braku osobistej kontroli nad wydarzeniami własnego życia).

Analiza tych postaw pozwala naświetlić psychologiczne sylwetki osób bezdomnych.

Tabela 201

Postawy bezdomnych wobec zagrożenia bezdomnością i możliwości jej przeciwdziałania

Postawy	%	
Postrzeganie sytuacji: (ogółem)	100	
Razem	tak	nie
Postrzeganie sytuacji jako trudnej, ale prowadzącej bezdomnego do mobilizacji sił i podjęcia działania w celu uniknięcia bezdomności	63,9	36,1
Koncentracja jedynie na zagrożeniach, oczekiwanie porażki, braku pomocy ze strony innych osób	44,7	55,3
Postrzeganie siebie jako: (ogółem)	100	
	tak	nie
Jako osoby zdolnej do przeciwdziałania bezdomności	60,9	39,1
Zmiany samooceny: (ogółem)	100	
	tak	nie
Obniżenie samooceny wraz ze wzrostem liczby trudnych sytuacji	52,1	47,9

n = 703

Skoro badani stali się bezdomnymi, należałoby się spodziewać, że w większości nie dotyczyła ich pierwsza ze wskazanych postaw tzn. postrzeganie sytuacji jako zagrażającej, ale mobilizującej do działania. Z odpowiedzi badanych wynika jednak, że aż w 64% przypadków badani postrzegali sytuację jako trudną, ale zarazem mobilizującą do przeciwdziałania bezdomności. Tak więc ok. 64% badanych nie powinno koncentrować się jedynie na zagrożeniach, oczekiwać porażki, braku pomocy. Takich było już znacznie mniej – ok. 55%. Również w ok. 64% nie powinna obniżyć się samoocena wraz ze wzrostem liczby trudnych sytuacji. Brak obniżenia samooceny stwierdziło jednak tylko ok. 48%. Bardziej konsekwentni pozostali przy ocenie siebie jako osoby zdolnej do przeciwdziałania bezdomności (ok. 61%).

Z obserwacji kierowników placówek dla bezdomnych wynika jednak, że tylko w odniesieniu do ok. 30% bezdomnych można przypuszczać, iż w trudnej sytuacji zmobilizują się do działania.

Bezdomni w odmiennym wieku nie różnili się w swych postawach, sytuacjach zadaniowych i wobec zagrożeń.

Tabela 202

Postawy bezdomnych wobec zagrożeń bezdomnością a wiek i poziom wykształcenia bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Postrzeganie sytuacji trudnej, ale prowadzącej do mobilizacji sił i podjęcia działania w celu uniknięcia bezdomności ^a			Koncentracja jedynie na zagrożeniach, oczekiwanie porażki, braku pomocy ze strony innych osób ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	55,3	44,7	100	42,6	57,4
26–35 lat	100	64,1	35,9	100	47,7	52,3
36–45 lat	100	63,4	36,6	100	48,1	51,9
46–55 lat	100	68,0	32,0	100	40,6	59,4
56–65 lat	100	68,8	31,3	100	45,3	54,7
66 i więcej	100	60,6	39,4	100	42,6	57,4

n = 703

^a $\chi^2(5, N=703) = 5,67; p < 0,339$

V Cramera = 0,090; p < 0,339

^b $\chi^2(5, N=703) = 2,29; p < 0,807$

V Cramera = 0,057; p < 0,807

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.
Podobnie wykształcenie nie modyfikowało tych postaw.

Tabela 203

Postawy bezdomnych wobec zagrożeń bezdomnością a poziom wykształcenia bezdomnych (w %)

Wykształcenie	Postrzeganie sytuacji trudnej, ale prowadzącej do mobilizacji sił i podjęcia działania w celu uniknięcia bezdomności ^a			Koncentracja jedynie na zagrożeniach, oczekiwanie porażki, braku pomocy ze strony innych osób ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	60,9	39,1	100	43,8	56,2
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	66,0	34,0	100	45,8	54,2
Policealne i wyższe	100	61,1	38,9	100	44,4	55,6

n = 696 (brak odpowiedzi = 7)

^a χ^2 (2, N=696) = 1,94; p < 0,379

V Cramera = 0,053; p < 0,379

^b χ^2 (2, N=696) = 0,29; p < 0,866

V Cramera = 0,020; p < 0,866

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Natomiast zmienna wieku różnicowała postrzeganie zdolności do przeciwdziałania bezdomności.

Tabela 204

Postrzeganie siebie jako osoby zdolnej do przeciwdziałania bezdomności a wiek i wykształcenie bezdomnych (w %)

Wyszczególnienie	Postrzeganie siebie jako osoby zdolnej do przeciwdziałania bezdomności		
	razem	tak	nie
wiek bezdomnych (n = 703)^a			
Do 25 lat	100	47,9	52,1
26–35 lat	100	62,5	37,5
36–45 lat	100	64,9	35,1
46–55 lat	100	60,2	39,8
56–65 lat	100	70,3	29,7
66 i więcej	100	54,3	45,7
wykształcenie [n = 696 (brak odpowiedzi = 7)]^b			
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	58,7	41,3
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	61,0	39,0
Policealne i wyższe	100	83,3	16,7

^a χ^2 (5, N=703) = 14,24; p < 0,014

V Cramera = 0,142; p < 0,014

^b χ^2 (2, N=696) = 4,34; p < 0,114

V Cramera = 0,079; p < 0,114

Zróźnicowanie ze względu na wiek było istotne statystycznie. Nie wystąpiła tu jednak zależność jednokierunkowa.

Zróźnicowania nie zanotowano w przypadku czynnika „wykształcenie” (zróźnicowanie nieistotne statystycznie).

Na obniżanie samooceny nie wpływał ani wiek badanych, ani ich wykształcenie.

Tabela 205

**Kształtowanie samooceny bezdomnych wobec trudnych sytuacji
a wiek i wykształcenie bezdomnych (w %)**

Wyszczególnienie	Obniżenie samooceny wraz ze wzrostem liczby trudnych sytuacji		
	razem	tak	nie
wiek bezdomnych (n = 703)^a			
Do 25 lat	100	45,7	54,3
26–35 lat	100	54,7	45,3
36–45 lat	100	58,0	42,0
46–55 lat	100	48,4	51,6
56–65 lat	100	57,0	43,0
66 i więcej	100	44,7	55,3
wykształcenie [n = 696 (brak odpowiedzi = 7)]^b			
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	53,0	47,0
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	51,4	48,6
Policealne i wyższe	100	50,0	50,0

^a $\chi^2(5, N=703) = 7,71; p < 0,173$

V Cramera = 0,105; p < 0,173

^b $\chi^2(2, N=696) = 0,21; p < 0,902$

V Cramera = 0,017; p < 0,902

Zróźnicowanie w obu przypadkach było nieistotne statystycznie.

Deklaratywnym postawom aktywnym bezdomnych zaprzecza wskaźnik potwierdzenia przez nich bezradności wyuczonej (który należy ocenić jako zaniżony). Rzeczywiste – mniejsze – angażowanie się w pokonywanie trudności może być efektem bezradności wyuczonej już przed powstaniem bezdomności.

Tabela 206

Występowanie bezradności wyuczonej przed powstaniem bezdomności

Występowanie bezradności wyuczonej	%
Razem	100,0
Tak	50,1
Nie	49,9

n = 703

Syndrom ten odnosi się do około połowy badanych, tzn. stwierdzili oni występowanie u siebie po kolei (sekwencją): sytuacji, nad którą trudno było im zapanować, następnie przychodziły im na myśl sytuacje z przeszłości, których nie umieli kontrolować, nie umieli

sobie wytłumaczyć braku tej kontroli, zaczęli oczekiwać również w przyszłości niepowodzeń, stali się bezradni.

Można przypuszczać, że odsetek osób z bezradnością wyuczoną był zaniżony tak z powodu niechęci przyznawania się do porażki i braku umiejętności myślenia sekwencyjnego, jak i obciążenia pamięcią potwierdzającej odpowiedzi dotyczącej zdolności do pokonywania trudności.

Sytuacja ta w podobnym stopniu dotyczyła osób młodych, w średnim wieku i starszych.

Tabela 207

Syndrom bezradności wyuczonej a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Razem	Osoby z syndromem bezradności wyuczonej	Osoby, u których nie wystąpił syndrom bezradności wyuczonej
Do 25 lat	100	47,9	52,1
26–35 lat	100	48,4	51,6
36–45 lat	100	50,4	49,6
46–55 lat	100	53,1	46,9
56–65 lat	100	47,7	52,3
66 i więcej	100	52,1	47,9

(n = 703)

$\chi^2(5, N=703) = 1,25; p < 0,940$

V Cramera = 0,042; p < 0,940

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

O pozostawaniu jedynie w warstwie deklaratywnej postaw aktywnych świadczy też zakres działań podejmowanych przez bezdomnych w celu przeciwdziałania bezdomności.

Tabela 208

Zakres działań podejmowanych przez bezdomnych przeciwdziałających bezdomności

Zakres działań	%
Razem	100,0
Nic nie robił lub robił niewiele	77,9
Robił wszystko, co było w jego mocy	22,1

n = 655 (brak odpowiedzi = 48)

Pełną mobilizację i zaangażowanie w celu uniknięcia bezdomności wykazało jedynie ok. 22% bezdomnych wobec – przypomnijmy – ok. 64% twierdzących, że swoją sytuację postrzegali jako mobilizującą do przeciwdziałania bezdomności.

Chociaż bezdomni różnili się według wieku w zakresie podejmowanych działań, to nie występował tu związek jednokierunkowy.

Tabela 209

**Zakres działań podejmowanych przez bezdomnych
przeciwdziałających bezdomności a wiek i wykształcenie bezdomnych (w %)**

Wyszczególnienie	Zakres działań		
	razem	nie nie robił lub robił niewiele	robił wszystko, co było w jego mocy
wiek bezdomnych [n = 655 (brak odpowiedzi = 48)]^a			
Do 25 lat	100	67,4	32,6
26–35 lat	100	83,8	16,2
36–45 lat	100	82,0	18,0
46–55 lat	100	83,3	16,7
56–65 lat	100	76,9	23,1
66 i więcej	100	68,5	31,5
wykształcenie [n = 648 (brak odpowiedzi = 55)]^b			
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	79,5	20,5
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	77,2	22,8
Policealne i wyższe	100	56,3	43,8

^a $\chi^2(5, N=655) = 15,61; p < 0,008$

V Cramera = 0,154; p < 0,008

^b $\chi^2(2, N=648) = 4,79; p < 0,091$

V Cramera = 0,086; p < 0,091

Zróznicowanie według wieku bezdomnych było istotne statystycznie.

Nie występował natomiast związek między zakresem podejmowanych działań w celu przeciwdziałania bezdomności a poziomem wykształcenia.

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Uwarunkowania bezdomności mają również podłoże w sieci wsparcia społecznego potencjalnych bezdomnych.

Tabela 210

**Zwracanie się o pomoc w związku z zagrożeniem bezdomnością
i jej uzyskanie (w %)**

Instytucje, osoby	Szukał pomocy	Uzyskał pomoc
Ośrodek pomocy społecznej	60,6	53,5
Organizacje pozarządowe	42,5	40,5
Kościół	20,5	16,2
Urząd miasta, gminy	18,6	6,0
Jednostki pośrednictwa pracy	24,6	9,5
Rodzina	19,1	8,1
Znajomi	20,9	12,4
Prywatni przedsiębiorcy	9,1	4,4
Inne	1,0	0,6

n = 702 (brak odpowiedzi = 1)

Inne: uczelnia; TBS; szpital; Rzecznik Praw Obywatelskich; rolnicy, MONAR, firmy państwowe.

Byli tacy, którzy podejmowali jakiegokolwiek działania, aby uniknąć bezdomności. Działania te w znacznej mierze polegały na poszukiwaniu wsparcia nie w kręgu rodzinnym i znajomych, ale w instytucjach.

W największym stopniu osoby zagrożone bezdomnością szukały pomocy w ośrodkach pomocy społecznej (ok. 61%) oraz organizacjach pozarządowych (ok. 43%) i od nich też uzyskały największą pomoc.

Charakterystyczne jest szukanie pomocy „gotowej”, tj. w ośrodkach pomocy społecznej i organizacjach pozarządowych, a nie poprzez aktywizację zawodową – tylko ok. 25% badanych zwróciło się do jednostek pośrednictwa pracy (ale pomoc uzyskało ok. 10%).

Tabela 211

Formy uzyskanej pomocy w związku z zagrożeniem bezdomnością (w %)

Forma uzyskanej pomocy	Razem	Ośrodki pomocy społecznej	Organizacje pozarządowe
Jednorazowa finansowa	56,4	48,4	8,0
Okresowa finansowa	53,2	47,3	5,9
Długoterminowa finansowa	27,9	25,8	2,1
Rzeczowa	89,9	41,0	48,9
Sporządzono kontrakt – plan pomocy	28,7	8,5	20,2
Podjęto pracę z rodziną (jeśli ją miał)	2,4	0,3	2,1

n = 376

Pomoc ta w zbyt małym stopniu miała charakter aktywizujący potencjalnych bezdomnych. Także w niewielkim odsetku przypadków podejmowano pracę z rodziną, chociaż (jak wynika z wcześniej wskazanych przyczyn) praca socjalna w środowisku rodzinnym w znacznym stopniu mogła zapobiec bezdomności.

Pomimo zagrożenia bezdomnością ok. 47% badanych nie szukało żadnego wsparcia.

Tabela 212

Przyczyny nieposzukiwania pomocy w związku z zagrożeniem bezdomnością

Przyczyny nieposzukiwania pomocy	%
Nie wierzył, że pomoc otrzyma	54,7
Nie wiedział, gdzie może szukać pomocy	26,3
Wstyd	1,7
Duma i honor, nie chciał „łaski”	10,5
Przekonanie, że samodzielnie da sobie radę	5,7
Inne	7,8

n = 376

Inne: jest bezradny; bez wyboru; nie ma nim kto się opiekować; nie rozumie, co się z nim dzieje; „szpital” go przywiózł do placówki.

Większości badanych towarzyszyło poczucie braku wiary w możliwość uzyskania pomocy, a nie wiara, że dadzą sobie radę. Często też nie wiedzieli, gdzie szukać pomocy.

Co dziesiąty przybierał postawę „duma i honor przede wszystkim”, pomimo świadomości ograniczeń w samodzielnym rozwiązywaniu problemu zagrożenia bezdomnością.

Wśród innych przyczyn nieszukania pomocy padały odpowiedzi świadczące o całkowitym poczuciu bezradności i nierozumieniu swojej sytuacji.

2.10. Zaspokajanie potrzeb w czasie bezdomności

Źródła zaspokajania potrzeb bezdomnych były następujące:

Tabela 213

Źródła utrzymania podczas bezdomności

Źródła utrzymania	%
Razem	100,0
Zatrudnienie formalne	4,3
Praca „na czarno”	36,7
Renta	11,0
Emerytura	4,1
Świadczenia z pomocy społecznej – z ośrodka pomocy społecznej	22,4
Świadczenia od organizacji pozarządowych	2,4
Zbiórka makulatury, puszek, butelek itp.	7,8
Żebranie	3,0
Kradzież	2,5
Inne	5,8
w tym:	
wolontariat, praca na rzecz ośrodka, w którym przebywał	1,6
pomoc bliskich, znajomych i ludzi dobrej woli	0,5
brak źródeł utrzymania	2,1

n = 958 – liczba wyborów

Inne: darowizny; własne oszczędności; zapasy z domu; kombinowanie; handlowanie narkotykami; handel starociami.

Bezdomni nie utrzymywali się tylko z jednego źródła (696 badanych wskazało 958 źródeł utrzymania). Rozkład wszystkich wyborów (958 = 100%) wskazuje, że najczęściej podawanym przez badanych źródłem była praca „na czarno” – ok. 37% (wielu bowiem otrzymywało oferty pracy – zob. tab. 95).

W następnej kolejności podawane były świadczenia z pomocy społecznej – ok. 22%. Stałe źródło utrzymania w postaci świadczeń z ubezpieczenia społecznego (emerytury i renty) wskazano w ok. 15% przypadków. Co trzynasty bezdomny czerpał pieniądze ze zbierania materiałów wtórnych. Niewielu przyznało się do żebrania (3%) lub kradzieży (2,5%). Zaskakująco niska była liczba wskazań świadczeń od organizacji pozarządowych. Zwraca uwagę nikły odsetek (ok. 2%) braku źródła utrzymania.

Porównanie rozkładu wszystkich źródeł utrzymania (wyżej scharakteryzowanych) z rozkładem liczby osób je wskazujących obrazuje „nakładanie się” źródeł utrzymania. Na każdych 100 badanych przypadało ok. 138 wskazań źródeł utrzymania, w tym: praca ok. 57, renta ok. 15, emerytura ok. 6, świadczenia z pomocy społecznej ok. 31, świadczenia od organizacji pozarządowych ok. 3, zbiórka materiałów wtórnych ok. 11, żebranie ok. 4, kradzież ok. 3, wolontariat – praca na rzecz ośrodka, w którym przebywał ok. 2, pomoc bliskich, znajomych i ludzi dobrej woli mniej niż 1, brak źródeł utrzymania ok. 3, inne ok. 2.

Dane dotyczące źródła utrzymania bezdomnych według wieku badanych, poziomu wykształcenia, czasu trwania i faz bezdomności zamieszczono w tabeli 214.

Tabela 214

Źródła utrzymania podczas bezdomności a wiek, poziom wykształcenia bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Zatrudnienie formalne	Praca „na czarno”	Renta	Emerytura	Świadczenia z pomocy społecznej – z ośrodka pomocy społecznej	Świadczenia od organizacji pozarządowych	Zbiórka makulatury, puszek, butelek itp.	Żebranie	Kradzież	Inne
wiek bezdomnych [n = 958 (liczba wyborów)]^a										
Do 25 lat	1,6	42,2	5,5	1,6	17,2	7,0	3,9	3,1	6,3	11,7
26–35 lat	4,5	48,3	6,7	0,0	12,4	2,2	6,2	5,1	4,5	10,1
36–45 lat	5,6	44,4	6,7	0,6	22,5	0,6	9,6	1,1	1,1	7,0
46–55 lat	4,1	29,8	12,9	1,2	29,2	2,3	7,6	2,9	2,3	8,6
56–65 lat	3,6	31,4	19,5	1,8	30,2	1,8	5,9	1,8	0,0	4,1
66 i więcej	3,0	21,6	14,2	23,1	14,2	1,5	11,2	4,5	1,5	5,2
wykształcenie [n = 945 (liczba wyborów)]^b										
Podstawowe i poniżej podstawowego	2,5	38,8	8,4	3,8	20,6	2,5	8,4	3,3	3,8	7,9
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	4,6	35,6	12,7	4,0	23,0	2,5	6,6	2,3	1,5	7,2
Policealne i wyższe	7,7	30,8	11,5	7,7	3,9	0,0	11,5	11,5	3,9	11,5
czas trwania bezdomności [n = 956 (liczba wyborów)]^c										
Do pół roku	2,6	39,5	8,8	2,6	21,1	2,6	2,6	2,6	3,5	14,1
Od pół roku do 2 lat	1,5	40,9	10,6	4,0	19,2	3,6	6,6	1,5	2,0	10,1
Od 2 do 4 lat	4,0	41,7	9,7	5,2	13,7	0,6	9,1	4,6	4,0	7,4
Od 4 do 6 lat	5,0	38,3	12,5	1,7	20,8	2,5	9,2	1,7	0,8	7,5
Od 6 do 8 lat	2,7	31,1	12,2	1,3	24,3	5,4	9,5	2,7	4,0	6,8
Od 8 do 10 lat	8,8	32,4	5,9	10,3	27,9	1,5	7,3	2,9	1,5	1,5
10 lat i dłużej	4,8	29,5	13,5	4,4	27,1	1,9	7,7	4,4	1,9	4,8
faza bezdomności [n = 956 (liczba wyborów)]^d										
Wstępna do 2 lat	1,9	40,4	10,0	3,5	19,9	3,2	5,1	1,9	2,6	11,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	4,0	41,7	9,7	5,2	13,7	0,6	9,1	4,6	4,0	7,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	5,0	38,3	12,5	1,7	20,8	2,5	9,2	1,7	0,8	7,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	5,6	31,7	9,2	5,6	26,1	3,5	8,5	2,8	2,8	4,2
Trwała powyżej 10 lat	4,8	29,5	13,5	4,4	27,1	1,9	7,7	4,4	1,9	4,8

^a χ^2 (45, N=958) = 262,38; p < 0,001

V Cramera = 0,234; p < 0,001

^c χ^2 (54, N=956) = 74,72; p < 0,032

V Cramera = 0,114; p < 0,032

^b χ^2 (18, N=945) = 29,53; p < 0,042

V Cramera = 0,125; p < 0,042

^d χ^2 (36, N=956) = 53,00; p < 0,034

V Cramera = 0,118; p < 0,034

Uwaga: więcej niż 20% komórek tabeli ma oczekiwane liczebności mniejsze niż 5.

Występowało znaczne (istotne statystycznie) zróżnicowanie tych wskaźników według wieku. Wyższe wskaźniki pracujących odnotowano wśród osób młodszych niż starszych. Zauważa się duży spadek odsetka pracujących „na czarno” po 45. roku życia. Osoby do 45 lat pracowały w 42–48% przypadków, w wieku 46–65 lat w ok. 30%, a w wieku 66 lat i więcej w ok. 22%.

Osoby starsze częściej utrzymywały się z renty lub emerytury. W przypadku pozostałych źródeł nie występowały prawidłowości jednokierunkowe.

Powiązanie źródła utrzymania z wykształceniem obrazują dane zamieszczone w tabeli 214.

Zróżnicowanie było istotne statystycznie.

Osoby o najwyższym poziomie wykształcenia częściej niż o innych kwalifikacjach były formalnie zatrudniane, a rzadziej pracowały „na czarno”. W przypadkach pozostałych źródeł utrzymania brak było jednokierunkowych rozwiązań z tą zmienną.

Podobnie jak w przypadku zależności źródeł utrzymania od wieku i wykształcenia, tak też zróżnicowanie (istotne statystycznie) występowało w badaniu według stażu bezdomności.

O ile nie zauważa się tendencji spadającej odsetka zatrudnionych formalnie wraz z czasem trwania bezdomności, o tyle tendencję taką obserwuje się przy podejmowaniu zatrudnienia „na czarno”.

Pozostałe źródła utrzymania nie wiązały się jednokierunkowo z tą zmienną.

Powstaje pytanie, jaki wpływ na niepodjęcie pracy mógł mieć stan zdrowia bezdomnych.

Tabela 215

Podejmowanie pracy podczas bezdomności a samoocena stanu zdrowia w czasie jej trwania (w %)

Stan zdrowia	Zatrudnienie formalne i „na czarno”
Zdecydowanie zadowolający*	68,6
Zadowolający*	71,2
Niezadowolający*	39,7

n = 696 (brak odpowiedzi = 7)

* Liczba osób w każdej grupie stanu zdrowia = 100%

Okazało się, że podejmowanie pracy przez bezdomnych w znacznym stopniu zależy od ich stanu zdrowia. Osoby cieszące się bardzo dobrym lub zadowolającym stanem zdrowia pracowały w ok. 70% przypadków, gdy stan zdrowia był gorszy – w ok. 40%.

Osoby, które w momencie badania przebywały w schroniskach i noclegowniach, zanim tu trafiły, nocowały w różnych miejscach.

Tabela 216

Miejsce najczęstszego noclegu podczas trwania bezdomności

Miejsce najczęstszego noclegu	%
Na dworcu	9,4
Na strychach lub w piwnicach	7,7
Na klatkach schodowych	11,6
W kanałach, węzłach ciepłowniczych	3,3
W altankach w ogródkach działkowych	14,7
W pustostanach	16,2
W schroniskach	68,5
W noclegowniach	32,9
U znajomych, krewnych, osób przypadkowych	22,0
W innych miejscach	15,0

n = 699 (brak odpowiedzi = 4)

Badani mogli wybrać nie więcej niż 3 miejsca.

Inne: „pod gołym niebem”; w namiocie; własny camping; tam, gdzie go noc zastanie; gdzie popadnie; różnie; autobus nocny.

Większość badanych stwierdziła, że miejscem najczęstszego noclegu były schroniska (ok. 69%) i noclegownie (ok. 33%).

Mieszkając w schronisku/noclegowni, bezdomni ponoszą koszty pobytu.

Tabela 217

Sposób pokrywania kosztów pobytu przez bezdomnych w schronisku/noclegowni (w %)

Sposób	Razem	Bardzo często	Często	Rzadko	Nigdy
Mieszka w schronisku/noclegowni, podejmuje pracę, aby zapłacić za pobyt	100	9,2	12,1	16,0	62,7
Mieszka w schronisku/noclegowni, podejmuje pracę na rzecz schroniska, aby w ten sposób pokryć koszty pobytu	100	17,1	27,4	17,2	38,3

n = 694 (brak odpowiedzi = 9)

Dominującym sposobem pokrycia kosztów pobytu w schronisku było „odpracowanie” z różną częstotliwością – ok. 62% mieszkających w schronisku podejmuje pracę na jego rzecz. Rzadziej natomiast bezdomni podejmują pracę, aby zapłacić za pobyt – ok. 37%.

W jakim stopniu taki sposób zaspokajania potrzeb modyfikuje czas trwania bezdomności i jej fazy?

Tabela 218

**Praca poza schroniskiem jako sposób zaspokajania potrzeb przez bezdomnych
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Mieszka w schronisku, podejmuje pracę, aby zapłacić za pobyt	
	tak	nie
czas trwania bezdomności^a		
Do pół roku	27,8	72,2
Od pół roku do 2 lat	40,0	60,0
Od 2 do 4 lat	45,5	54,5
Od 4 do 6 lat	32,9	67,1
Od 6 do 8 lat	39,6	60,4
Od 8 do 10 lat	40,8	59,2
10 lat i dłużej	33,6	66,4
faza bezdomności^b		
Wstępna do 2 lat	35,5	64,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	45,5	54,5
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	32,9	67,1
Chroniczna od 6 do 10 lat	40,2	59,8
Trwała powyżej 10 lat	33,6	66,4

n = od 692 (brak odpowiedzi = 11)

^a χ^2 (6, N=692) = 9,42; p < 0,151

V Cramera = 0,117; p < 0,151

^b χ^2 (4, N=692) = 5,77; p < 0,217

V Cramera = 0,091; p < 0,217

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 219

**Praca w schronisku jako sposób zaspokajania potrzeb przez bezdomnych a czas trwania
i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Mieszka w schronisku, podejmuje pracę na rzecz schroniska, aby w ten sposób pokryć koszty pobytu	
	tak	nie
czas trwania bezdomności^a		
Do pół roku	48,9	51,1
Od pół roku do 2 lat	69,7	30,3
Od 2 do 4 lat	72,4	27,6
Od 4 do 6 lat	58,8	41,3
Od 6 do 8 lat	64,2	35,8
Od 8 do 10 lat	55,1	44,9
10 lat i dłużej	55,2	44,8
faza bezdomności^b		
Wstępna do 2 lat	62,0	38,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	72,4	27,6
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	58,8	41,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	59,8	40,2
Trwała powyżej 10 lat	55,2	44,8

n = od 693 (brak odpowiedzi = 10)

^a χ^2 (6, N=693) = 20,20; p < 0,003

V Cramera = 0,171; p < 0,003

^b χ^2 (4, N=693) = 8,90; p < 0,064

V Cramera = 0,113; p < 0,064

Zróznicowanie było istotne statystycznie, ale bez tendencji jednokierunkowej.

Zwrócić należy uwagę na wyraźne różnice w ramach pierwszej fazy. O wiele rzadsze były takie zachowania do pół roku niż od pół roku do 2 lat.

Ponad co czwarty badany w czasie trwania bezdomności korzystał z noclegu u obcych osób lub krewnych, ok. 15% w altanach w ogródkach działkowych, ok. 16% w pustostanach, około co dziesiąty na dworcu lub na klatkach schodowych. Najbardziej marginalizowanych, mieszkających w kanałach i węzłach ciepłowniczych było ok. 3%. W innych miejscach nocowało ok. 15% badanych, czasem bez osłony przed wpływem warunków atmosferycznych.

Wiek bezdomnych nie różnicował miejsca noclegu.

Odsetki te jednak znacznie odbiegają od wskazań schronisk (ok. 82%) i noclegowni (ok. 50%) jako form pomocy (tab. 116). Różnice te mogą wiązać się z korzystaniem przez bezdomnych z innych usług tych placówek poza noclegiem (np. wyżywienie). Jednak można też przyjąć, że liczba wskazań schroniska lub noclegowni jako miejsca najczęstszego pobytu była zaniżona w związku z odczuwaniem wstydu przez bezdomnych z racji w nich przebywania (ok. 40% – tab. 111).

Tabela 220

Miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Dworzec ^a			Strych lub piwnica ^b			Klatka schodowa ^c			Kanały, węzły ciepłownicze ^d			Altanki w ogródkach działkowych ^e		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	11,8	88,2	100	6,5	93,5	100	9,7	90,3	100	2,2	97,8	100	8,6	91,4
26–35 lat	100	9,5	90,5	100	7,1	92,9	100	17,5	82,5	100	4,0	96,0	100	15,9	84,1
36–45 lat	100	6,9	93,1	100	11,5	88,5	100	9,2	90,8	100	1,5	98,5	100	13,8	86,2
46–55 lat	100	7,0	93,0	100	6,3	93,8	100	10,2	89,8	100	4,7	95,3	100	14,1	85,9
56–65 lat	100	7,8	92,2	100	3,9	96,1	100	10,9	89,1	100	4,7	95,3	100	16,4	83,6
66 i więcej	100	16,0	84,0	100	11,7	88,3	100	11,7	88,3	100	2,1	97,9	100	19,1	80,9

n = 699 (brak odpowiedzi = 4)

^a $\chi^2(5, N=699) = 7,52; p < 0,185$

V Cramera = 0,104; p < 0,185

^d $\chi^2(5, N=699) = 3,79; p < 0,581$

V Cramera = 0,074; p < 0,581

^b $\chi^2(5, N=699) = 8,02; p < 0,155$

V Cramera = 0,107; p < 0,155

^c $\chi^2(5, N=699) = 4,78; p < 0,443$

V Cramera = 0,083; p < 0,443

^e $\chi^2(5, N=699) = 5,59; p < 0,348$

V Cramera = 0,089; p < 0,348

Zróznicowanie we wszystkich przypadkach było nieistotne statystycznie.

Tabela 221

Miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Pustostany ^a			Schroniska ^b			Noclegownie ^c			Mieszkanie u znajomych, krewnych, osób przypadkowych ^d			Inne miejsca ^e		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	17,2	82,8	100	73,1	26,9	100	28,0	72,0	100	29,0	71,0	100	16,1	83,9
26–35 lat	100	15,9	84,1	100	66,7	33,3	100	32,5	67,5	100	23,0	77,0	100	17,5	82,5
36–45 lat	100	13,8	86,2	100	71,5	28,5	100	34,6	65,4	100	26,2	73,8	100	14,6	85,4
46–55 lat	100	14,8	85,2	100	65,6	34,4	100	42,2	57,8	100	19,5	80,5	100	12,5	87,5
56–65 lat	100	16,4	83,6	100	68,0	32,0	100	28,9	71,1	100	18,8	81,3	100	16,4	83,6
66 i więcej	100	20,2	79,8	100	67,0	33,0	100	28,7	71,3	100	16,0	84,0	100	12,8	87,2

n = 699 (brak odpowiedzi = 4)

^a $\chi^2(5, N=699) = 1,91; p < 0,862$

V Cramera = 0,052; p < 0,862

^b $\chi^2(5, N=699) = 2,76; p < 0,810$

V Cramera = 0,057; p < 0,810

^c $\chi^2(5, N=699) = 7,88; p < 0,163$

V Cramera = 0,106; p < 0,163

^d $\chi^2(5, N=699) = 7,30; p < 0,199$

V Cramera = 0,102; p < 0,199

^e $\chi^2(5, N=699) = 1,90; p < 0,863$

V Cramera = 0,052; p < 0,863

Zróznicowanie we wszystkich przypadkach było nieistotne statystycznie.

Wybór miejsca najczęstszego noclegu według czasu trwania i poszczególnych faz bezdomności przedstawiono w kolejnych tabelach.

Tabela 222

Dworzec jako miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %)

Wyszczególnienie	Nocleg na dworcu		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	10,2	89,8
Od pół roku do 2 lat	100	5,1	94,9
Od 2 do 4 lat	100	9,8	90,2
Od 4 do 6 lat	100	9,8	90,2
Od 6 do 8 lat	100	3,7	96,3
Od 8 do 10 lat	100	12,2	87,8
10 lat i dłużej	100	14,6	85,4
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	6,9	93,1
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	9,8	90,2
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	9,8	90,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	7,8	92,2
Trwała powyżej 10 lat	100	14,6	85,4

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

^a $\chi^2(6, N=697) = 10,51; p < 0,105$

V Cramera = 0,123; p < 0,105

^b $\chi^2(4, N=697) = 6,59; p < 0,159$

V Cramera = 0,097; p < 0,159

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 223

**Strychy i piwnice jako miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności
a czas i fazy jej trwania (w %)**

Wyszczególnienie	Nocleg na strychach lub w piwnicach		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	4,5	95,5
Od pół roku do 2 lat	100	7,0	93,0
Od 2 do 4 lat	100	10,6	89,4
Od 4 do 6 lat	100	11,0	89,0
Od 6 do 8 lat	100	5,6	94,4
Od 8 do 10 lat	100	4,1	95,9
10 lat i dłużej	100	8,3	91,7
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	6,1	93,9
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	10,6	89,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	11,0	89,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	4,9	95,1
Trwała powyżej 10 lat	100	8,3	91,7

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

^a χ^2 (6, N=697) = 5,30; p < 0,506

V Cramera = 0,087; p < 0,506

^b χ^2 (4, N=697) = 4,75; p < 0,314

V Cramera = 0,083; p < 0,314

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 224

**Klatki schodowe jako miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności
a czas i fazy jej trwania (w %)**

Wyszczególnienie	Nocleg na klatkach schodowych		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	6,8	93,2
Od pół roku do 2 lat	100	12,1	87,9
Od 2 do 4 lat	100	10,6	89,4
Od 4 do 6 lat	100	18,3	81,7
Od 6 do 8 lat	100	9,3	90,7
Od 8 do 10 lat	100	10,2	89,8
10 lat i dłużej	100	12,5	87,5
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	10,2	89,8
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	10,6	89,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	18,3	81,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	9,7	90,3
Trwała powyżej 10 lat	100	12,5	87,5

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

^a χ^2 (6, N=697) = 6,20; p < 0,402

V Cramera = 0,094; p < 0,402

^b χ^2 (4, N=697) = 4,64; p < 0,326

V Cramera = 0,082; p < 0,326

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 225

**Kanały, węzły ciepłownicze jako miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności
a czas i fazy jej trwania (w %)**

Wyszczególnienie	Nocleg w kanałach, węzłach ciepłowniczych		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	1,1	98,9
Od pół roku do 2 lat	100	3,8	96,2
Od 2 do 4 lat	100	4,9	95,1
Od 4 do 6 lat	100	1,2	98,8
Od 6 do 8 lat	100	5,6	94,4
Od 8 do 10 lat	100	2,0	98,0
10 lat i dłużej	100	3,5	96,5
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	2,9	97,1
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	4,9	95,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	1,2	98,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	3,9	96,1
Trwała powyżej 10 lat	100	3,5	96,5

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

^a χ^2 (6, N=697) = 4,62; p < 0,594

V Cramera = 0,081; p < 0,594

^b χ^2 (4, N=697) = 2,35; p < 0,672

V Cramera = 0,058; p < 0,672

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 226

**Altanki w ogródkach działkowych jako miejsce najczęstszego noclegu
podczas bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %)**

Wyszczególnienie	Nocleg w altankach w ogródkach działkowych		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	12,5	87,5
Od pół roku do 2 lat	100	9,6	90,4
Od 2 do 4 lat	100	19,5	80,5
Od 4 do 6 lat	100	13,4	86,6
Od 6 do 8 lat	100	14,8	85,2
Od 8 do 10 lat	100	12,2	87,8
10 lat i dłużej	100	19,4	80,6
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	10,6	89,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	19,5	80,5
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	13,4	86,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	13,6	86,4
Trwała powyżej 10 lat	100	19,4	80,6

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

^a χ^2 (6, N=697) = 8,81; p < 0,184

V Cramera = 0,112; p < 0,184

^b χ^2 (4, N=697) = 8,29; p < 0,081

V Cramera = 0,109; p < 0,081

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 227

**Pustostany jako miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności
a czas i fazy jej trwania (w %)**

Wyszczególnienie	Nocleg w pustostanach		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	10,2	89,8
Od pół roku do 2 lat	100	12,7	87,3
Od 2 do 4 lat	100	18,7	81,3
Od 4 do 6 lat	100	18,3	81,7
Od 6 do 8 lat	100	20,4	79,6
Od 8 do 10 lat	100	8,2	91,8
10 lat i dłużej	100	21,5	78,5
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	11,8	88,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	18,7	81,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	18,3	81,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	14,6	85,4
Trwała powyżej 10 lat	100	21,5	78,5

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

$^a\chi^2(6, N=697) = 10,56; p < 0,103$

V Cramera = 0,123; p < 0,103

$^b\chi^2(4, N=697) = 7,48; p < 0,113$

V Cramera = 0,104; p < 0,113

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 228

**Schronisko jako miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności
a czas i fazy jej trwania (w %)**

Wyszczególnienie	Nocleg w schroniskach		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	61,4	38,6
Od pół roku do 2 lat	100	74,5	25,5
Od 2 do 4 lat	100	69,9	30,1
Od 4 do 6 lat	100	64,6	35,4
Od 6 do 8 lat	100	70,4	29,6
Od 8 do 10 lat	100	71,4	28,6
10 lat i dłużej	100	65,3	34,7
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	69,8	30,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	69,9	30,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	64,6	35,4
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	70,9	29,1
Trwała powyżej 10 lat	100	65,3	34,7

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

$^a\chi^2(6, N=697) = 6,37; p < 0,384$

V Cramera = 0,096; p < 0,384

$^b\chi^2(4, N=697) = 1,83; p < 0,767$

V Cramera = 0,051; p < 0,767

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 229

**Noclegownie jako miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności
a czas i fazy jej trwania (w %)**

Wyszczególnienie	Nocleg w noclegowniach		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	23,9	76,1
Od pół roku do 2 lat	100	26,8	73,2
Od 2 do 4 lat	100	35,8	64,2
Od 4 do 6 lat	100	26,8	73,2
Od 6 do 8 lat	100	37,0	63,0
Od 8 do 10 lat	100	51,0	49,0
10 lat i dłużej	100	37,5	62,5
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	25,7	74,3
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	35,8	64,2
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	26,8	73,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	43,7	56,3
Trwała powyżej 10 lat	100	37,5	62,5

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

^a $\chi^2(6, N=697) = 16,90; p < 0,010$

V Cramera = 0,156; p < 0,010

^b $\chi^2(4, N=697) = 14,40; p < 0,006$

V Cramera = 0,144; p < 0,006

Zróznicowanie było istotne statystycznie, ale bez tendencji jednokierunkowej.

Tabela 230

**Mieszkanie u znajomych, krewnych, osób przypadkowych jako miejsce najczęstszego noclegu
podczas bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %)**

Wyszczególnienie	Nocleg u znajomych, krewnych, osób przypadkowych		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	20,5	79,5
Od pół roku do 2 lat	100	29,3	70,7
Od 2 do 4 lat	100	22,8	77,2
Od 4 do 6 lat	100	19,5	80,5
Od 6 do 8 lat	100	24,1	75,9
Od 8 do 10 lat	100	20,4	79,6
10 lat i dłużej	100	16,0	84,0
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	26,1	73,9
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	22,8	77,2
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	19,5	80,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	22,3	77,7
Trwała powyżej 10 lat	100	16,0	84,0

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

^a $\chi^2(6, N=697) = 8,56; p < 0,200$

V Cramera = 0,111; p < 0,200

^b $\chi^2(4, N=697) = 5,80; p < 0,215$

V Cramera = 0,091; p < 0,215

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 231

**Inne miejsca najczęstszego noclegu podczas bezdomności
a czas i fazy jej trwania (w %)**

Wyszczególnienie	Nocleg w innych miejscach		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	18,2	81,8
Od pół roku do 2 lat	100	12,1	87,9
Od 2 do 4 lat	100	12,2	87,8
Od 4 do 6 lat	100	12,2	87,8
Od 6 do 8 lat	100	20,4	79,6
Od 8 do 10 lat	100	8,2	91,8
10 lat i dłużej	100	20,1	79,9
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	14,3	85,7
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	12,2	87,8
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	12,2	87,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	14,6	85,4
Trwała powyżej 10 lat	100	20,1	79,9

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

^a χ^2 (6, N=697) = 9,03; p < 0,172

V Cramera = 0,114; p < 0,172

^b χ^2 (4, N=697) = 4,38; p < 0,357

V Cramera = 0,079; p < 0,357

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Okolo 51% badanych uznało, że będąc bezdomnym, może być sobą i żyć, jak chce (tab. 127).

Tabela 232

**Miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności a ocena możliwości bycia sobą
i prowadzenia dowolnego stylu życia w czasie bezdomności (w %)**

Miejsce noclegu	Może być sobą i żyć, jak chce	Nie może być sobą i żyć, jak chce
Na dworcu	30,8	69,2
Na strychach lub w piwnicach	36,5	63,5
Na klatkach schodowych	55,0	45,0
W kanałach, węzłach ciepłowniczych	38,1	61,9
W altankach w ogródkach działkowych	46,4	53,6
W pustostanach	49,5	50,5
W schroniskach	56,5	43,5
W noclegowniach	50,7	49,3
U znajomych	50,7	49,3
W innych miejscach	52,4	47,6

n = 686 (brak odpowiedzi = 17)

χ^2 (9, N=686) = 23,61; p < 0,005

V Cramera = 0,137; p < 0,005

Zróznicowanie było istotne statystycznie, uwarunkowane też możliwością noclegu.

Najwięcej badanych, którzy twierdzili, że mogą być sobą i żyć, jak chcą, mieszkali w schroniskach (ok. 57%). Zapewne cenili oni wygodę – możliwość zaspokojenia potrzeby

snu, żywienia, higieny. Najtrudniej było żyć swoim życiem mieszkańcom dworców (ok. 69%), co może być zaskakujące, ponieważ dworzec jest miejscem dającym swobodę (w tym pozostawania pod wpływem alkoholu), ale sygnuje odmiernością.

Czynnikiem organizującym przebieg życia bezdomnych jest spożywanie alkoholu, które może też mieć wpływ na wybór miejsca noclegu (m.in. z powodu konieczności zachowania trzeźwości w noclegowniach lub schroniskach).

Dane dotyczące miejsca najczęstszego noclegu a spożywanie alkoholu podczas bezdomności przedstawiono w tabeli 233.

Tabela 233

Miejsca najczęstszego noclegu a spożywanie alkoholu podczas bezdomności (w %)

Częstotliwość spożywania alkoholu	Dworce ^a			Strychy lub piwnice ^b			Klatki schodowe ^c			Kanały, węzły ciepłownicze ^d			Altanki w ogródkach działkowych ^e		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Codziennie	100	12,5	87,5	100	8,3	91,7	100	20,8	79,2	100	0,0	100,0	100	25,0	75,0
Kilka razy w tygodniu	100	18,2	81,8	100	7,3	92,7	100	18,2	81,8	100	9,1	90,9	100	21,8	78,2
Raz na tydzień	100	23,3	76,7	100	14,0	86,0	100	11,6	88,4	100	0,0	100,0	100	23,3	76,7
Kilka razy w miesiącu	100	21,6	78,4	100	15,7	84,3	100	11,8	88,2	100	5,9	94,1	100	33,3	66,7
Raz na miesiąc	100	8,7	91,3	100	4,3	95,7	100	13,0	87,0	100	4,3	95,7	100	17,4	82,6
Sporadycznie	100	7,7	92,3	100	7,7	92,3	100	9,2	90,8	100	3,1	96,9	100	10,8	89,2
Nie pił	100	5,4	94,6	100	5,7	94,3	100	10,8	89,2	100	2,4	97,6	100	10,6	89,4

n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

$\chi^2(6, N=695) = 30,84; p < 0,001$ $b\chi^2(6, N=695) = 9,63; p < 0,141$ $c\chi^2(6, N=695) = 5,26; p < 0,511$

V Cramera = 0,211; p < 0,001   V Cramera = 0,118; p < 0,141   V Cramera = 0,087; p < 0,511

$\chi^2(6, N=695) = 10,46; p < 0,107$ $e\chi^2(6, N=695) = 27,68; p < 0,001$

V Cramera = 0,123; p < 0,107   V Cramera = 0,200; p < 0,001

^d Ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Dworzec najczęściej wybierały osoby często spożywające alkohol (zróżnicowanie istotne statystycznie).

Fakt spożywania alkoholu nie różnicował wyboru na nocleg strychów, piwnic, klatek schodowych, kanałów, węzłów ciepłowniczych.

W tych przypadkach zróżnicowanie było nieistotne statystycznie.

Obserwujemy zróżnicowanie wśród przebywających w altankach, w ogródkach działkowych, pustostanach.

Zróżnicowanie w przypadku noclegu w altankach w ogródkach działkowych było istotne statystycznie.

Znacznie częściej przebywały tam osoby nadużywające alkoholu niż niepijące.

Podobnie było wśród mieszkańców pustostanów, ale wystąpiły jeszcze większe różnice.

**Miejsce najczęstszego noclegu a spożywanie alkoholu
podczas bezdomności (w %)**

Częstotliwość spożywania alkoholu	Pustostany ^a			Schroniska ^b			Noclegownie ^c			Nocleg u znajomych ^d			Inne miejsca ^e		
	ra- zem	tak	nie	ra- zem	tak	nie	ra- zem	tak	nie	ra- zem	tak	nie	ra- zem	tak	nie
Codziennie	100	45,8	54,2	100	66,7	33,3	100	25,0	75,0	100	16,7	83,3	100	29,2	70,8
Kilka razy w tygodniu	100	30,9	69,1	100	63,6	36,4	100	38,2	61,8	100	29,1	70,9	100	12,7	87,3
Raz na tydzień	100	37,2	62,8	100	55,8	44,2	100	44,2	55,8	100	25,6	74,4	100	11,6	88,4
Kilka razy w miesiącu	100	37,3	62,7	100	56,9	43,1	100	33,3	66,7	100	21,6	78,4	100	13,7	86,3
Raz na miesiąc	100	21,7	78,3	100	73,9	26,1	100	34,8	65,2	100	26,1	73,9	100	17,4	82,6
Sporadycznie	100	9,2	90,8	100	79,2	20,8	100	39,2	60,8	100	20,8	79,2	100	10,0	90,0
Nie pił	100	8,9	91,1	100	68,8	31,2	100	29,3	70,7	100	20,9	79,1	100	16,8	83,2

n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

$\chi^2(6, N=695) = 74,19; p < 0,001$ $\chi^2(6, N=695) = 14,36; p < 0,026$ $\chi^2(6, N=695) = 8,42; p < 0,209$
V Cramera = 0,327; p < 0,001   V Cramera = 0,144; p < 0,026   V Cramera = 0,110; p < 0,209
 $\chi^2(6, N=695) = 2,96; p < 0,814$ $\chi^2(6, N=695) = 7,99; p < 0,239$
V Cramera = 0,065; p < 0,814   V Cramera = 0,107; p < 0,239

Zróznicowanie w przypadku noclegu w pustostanach było istotne statystycznie.

Osoby niepijące ponad pięciokrotnie rzadziej nocowały w pustostanach niż codziennie spożywające alkohol.

Zmienna „spożywanie alkoholu” zróznicowała istotnie statystycznie mieszkańców schronisk, ale bez tendencji jednokierunkowej.

Nie różnicowała natomiast korzystających z noclegowni.

W przypadku noclegowni nie zanotowano różnic istotnych statystycznie.

Z reguły do schronisk i noclegowni nie są wpuszczane osoby znajdujące się pod wpływem alkoholu. Z tych miejsc korzystali bezdomni, gdy byli trzeźwi, bez względu na występujące u nich uzależnienie lub brak uzależnienia.

Brak różnic istotnych statystycznie wystąpił w przypadku zmiennej „u znajomych” i „inne miejsca”.

Zróznicowanie w tych przypadkach było nieistotne statystycznie.

Jak spędzały noc osoby zdrowe i chore?

Stan zdrowia nie był zmienną różnicującą w sposób istotny statystycznie takie miejsca noclegu, jak dworce, strychy, piwnice, kanały, węzły ciepłownicze, altanki w ogródkach działkowych, pustostany, inne miejsca.

Tabela 235

Miejsce najczęstszego noclegu a samoocena stanu zdrowia
w czasie trwania bezdomności (w %)

Stan zdrowia	Dworce ^a			Strychy lub piwnice ^b			Kanały, węzły ciepłownicze ^c			Altanki w ogródkach działkowych ^d			Pustostany ^e			Inne miejsca ^f		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Zdecydowanie zadawalający	100	5,9	94,1	100	5,9	94,1	100	2,9	97,1	100	12,7	87,3	100	12,7	87,3	100	17,6	82,4
Zadawalający	100	9,8	90,2	100	7,9	92,1	100	3,4	96,6	100	14,3	85,7	100	16,2	83,8	100	11,7	88,3
Niezadawalający	100	10,3	89,7	100	8,2	91,8	100	3,3	96,7	100	15,7	84,3	100	17,2	82,8	100	16,9	83,1

n = 699 (brak odpowiedzi = 4)

$$^a\chi^2(2, N=699) = 1,81; p < 0,404$$

$$V \text{ Cramera} = 0,051; p < 0,404$$

$$^d\chi^2(2, N=699) = 0,62; p < 0,735$$

$$V \text{ Cramera} = 0,030; p < 0,735$$

$$^b\chi^2(2, N=699) = 0,58; p < 0,747$$

$$V \text{ Cramera} = 0,029; p < 0,747$$

$$^e\chi^2(2, N=699) = 1,15; p < 0,562$$

$$V \text{ Cramera} = 0,041; p < 0,562$$

$$^c\chi^2(2, N=699) = 0,05; p < 0,977$$

$$V \text{ Cramera} = 0,019; p < 0,977$$

$$^f\chi^2(2, N=699) = 3,85; p < 0,146$$

$$V \text{ Cramera} = 0,074; p < 0,146$$

Zróznicowanie we wszystkich przypadkach było nieistotne statystycznie.

Stan zdrowia wpływał natomiast na wybór klatek schodowych, schronisk, noclegowni i mieszkania u znajomych jako miejsc noclegu.

Tabela 236

Miejsce najczęstszego noclegu a samoocena stanu zdrowia
w czasie trwania bezdomności (w %)

Stan zdrowia	Klatki schodowe ^a			Schroniska ^b			Noclegownie ^c			Mieszkanie u znajomych ^d		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Zdecydowanie zadawalający	100	20,6	79,4	100	69,6	30,4	100	26,5	73,5	100	29,4	70,6
Zadawalający	100	11,3	88,7	100	74,8	25,2	100	38,3	61,7	100	26,7	73,3
Niezadawalający	100	9,1	90,9	100	63,1	36,9	100	30,5	69,5	100	16,0	84,0

n = 699 (brak odpowiedzi = 4)

$$^a\chi^2(2, N=699) = 10,15; p < 0,006$$

$$V \text{ Cramera} = 0,120; p < 0,006$$

$$^c\chi^2(2, N=699) = 6,34; p < 0,042$$

$$V \text{ Cramera} = 0,095; p < 0,042$$

$$^b\chi^2(2, N=699) = 9,38; p < 0,009$$

$$V \text{ Cramera} = 0,116; p < 0,009$$

$$^d\chi^2(2, N=699) = 13,58; p < 0,001$$

$$V \text{ Cramera} = 0,139; p < 0,001$$

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Na klatkach schodowych znacznie częściej nocowały osoby zdrowe niż chore.

Również wystąpiło zróznicowanie istotne statystycznie w przypadku schronisk, noclegowni, ale bez wyraźnej jednokierunkowej tendencji.

U znajomych częściej nocowały osoby o dobrym stanie zdrowia niż chore.

Zróznicowanie także było istotne statystycznie.

Jak wcześniej ustalono bezdomni najczęściej korzystali ze schronisk.

Jak długo w nich przebywali?

Tabela 237

Łączny czas pobytu bezdomnych w schroniskach

Łączny czas pobytu	%
Razem	100,0
W ciągu jednego roku:	
krócej niż miesiąc	7,8
1 miesiąc	6,0
2 miesiące	6,9
3 miesiące	12,3
4–5 miesięcy	11,6
6 miesięcy do roku	17,7
Przez 1 rok	8,5
Przez 2 lata	9,1
Przez 3 lata i dłużej	20,1

n = 603 (brak odpowiedzi = 5)

Około 62% badanych przebywało w schronisku najdłużej do roku, z tego około połowa do 3 miesięcy.

Schronisko zapewnia przede wszystkim potrzeby bytowe. Z tego też powodu najczęściej badani z niego korzystali.

Tabela 238

Przyczyny korzystania ze schroniska przez bezdomnych

Przyczyny	%
Dla zaspokojenia potrzeb bytowych	77,1
Dla zaspokojenia potrzeby bezpieczeństwa	34,9
Inne powody	14,6

n = 602 (brak odpowiedzi = 6)

Inne pozostałe przykładowe wypowiedzi: przywieziony ze szpitala, leczenie chorób i nałogów, terapia; zastanawiam się nad dalszym losem; z potrzeby ludzkiego towarzystwa, jako przeciwdziałanie samotności; warunek pomocy; tutaj czuję się potrzebny; tu znalazłem dobrych ludzi; traktują ośrodek jak hotel; powrót do społeczeństwa; pomóc sobie przetrwać czas do wyjazdu za granicę; brak towarzystwa, z którym mogę się upijać.

W tym badaniu istniała możliwość wielokrotnego wyboru przyczyn. Na 100 badanych (korzystających ze schroniska) 77 jako przyczyny podało właśnie zaspokojenie potrzeb bytowych, 35 zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa, a 15 inne powody.

Bez względu na wiek dominowały dwie przyczyny korzystania: potrzeby związane z bytem oraz bezpieczeństwem.

Tabela 239

Przyczyny korzystania ze schroniska a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Dla zaspokojenia potrzeb bytowych ^a			Dla zaspokojenia potrzeby bezpieczeństwa ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	77,9	22,1	100	37,7	62,3
26–35 lat	100	74,1	25,9	100	31,5	68,5
36–45 lat	100	80,0	20,0	100	27,0	73,0
46–55 lat	100	78,9	21,1	100	34,9	65,1
56–65 lat	100	79,8	20,2	100	37,6	62,4
66 i więcej	100	70,2	29,8	100	44,0	56,0

n = 602 (brak odpowiedzi = 6)

^a $\chi^2(5, N=602) = 4,03; p < 0,545$

V Cramera = 0,082; p < 0,545

^b $\chi^2(5, N=602) = 7,46; p < 0,189$

V Cramera = 0,111; p < 0,189

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Podobnie czas trwania i fazy bezdomności nie miały związku z przyczynami korzystania ze schroniska.

Tabela 240

Przyczyny korzystania ze schroniska a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Dla zaspokojenia potrzeb bytowych			Dla zaspokojenia potrzeby bezpieczeństwa		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			czas trwania bezdomności^c			
Do pół roku	100	74,6	25,4	100	31,7	68,3
Od pół roku do 2 lat	100	76,9	23,1	100	33,6	66,4
Od 2 do 4 lat	100	86,3	13,7	100	29,4	70,6
Od 4 do 6 lat	100	76,4	23,6	100	33,3	66,7
Od 6 do 8 lat	100	80,4	19,6	100	47,8	52,2
Od 8 do 10 lat	100	72,1	27,9	100	46,5	53,5
10 lat i dłużej	100	71,8	28,2	100	34,4	65,6
faza bezdomności^b			faza bezdomności^d			
Wstępna do 2 lat	100	76,2	23,8	100	33,0	67,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	86,3	13,7	100	29,4	70,6
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	76,4	23,6	100	33,3	66,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	76,4	23,6	100	47,2	52,8
Trwała powyżej 10 lat	100	71,8	28,2	100	34,4	65,6

n = 600 (brak odpowiedzi = 8)

^a $\chi^2(6, N=600) = 8,10; p < 0,231$

V Cramera = 0,116; p < 0,231

^b $\chi^2(4, N=600) = 7,09; p < 0,131$

V Cramera = 0,109; p < 0,131

^c $\chi^2(6, N=600) = 7,78; p < 0,255$

V Cramera = 0,114; p < 0,255

^d $\chi^2(4, N=600) = 7,70; p < 0,103$

V Cramera = 0,113; p < 0,103

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Jak bezdomni zdobywają żywność (poza otrzymaną w schroniskach lub noclegowniach, gdy tam przebywają)?

Tabela 241

Sposób zdobywania żywności przez bezdomnych

Sposób	%
W jadalni	57,6
Resztki	4,3
Kupuje	57,2
Kradnie	5,8
Inne sposoby	17,3

n = 670 (brak odpowiedzi = 33)

Inne: dostaje od obcych ludzi; żebranie; od znajomych i krewnych; darowizny rzeczowe od ośrodków charytatywnych; zbiera; u gospodarzy, u których pracował; dostają jedzenie jako wolontariusz; sam gotują.

Bezdomni zdobywają żywność przede wszystkim w jadalniach (ok. 58%) i kupują (ok. 57%). Fakt kupowania oznacza dysponowanie pieniędzmi. Dochody z tytułu pracy, renty, emerytury deklarowało ok. 56% badanych (tab. 213). Ponadto dostawali świadczenia pieniężne, mieli dochody ze sprzedaży materiałów wtórnych i z żebrania.

Niewielu kradło (ok. 6%) lub było zmuszonych do konsumpcji resztek ze śmietników restauracyjnych (ok. 4%). W inny sposób radziło sobie ok. 17% badanych.

Sposób zdobywania żywności łączył się ze źródłem utrzymania podczas bezdomności.

Tabela 242

Sposób zdobywania żywności a źródła utrzymania podczas bezdomności (w %)

Źródło utrzymania	W jadalni ^a			Spożywanie resztek ^b			Kupowanie żywności ^c			Kradzież żywności ^d		
	ra- zem	tak	nie	ra- zem	tak	nie	ra- zem	tak	nie	ra- zem	tak	nie
Zatrudnienie formalne	100	45,7	54,3	100	0,0	100,0	100	71,4	28,6	100	2,9	97,1
Praca „na czarno”	100	58,0	42,0	100	6,0	94,0	100	73,0	27,0	100	8,0	92,0
Renta	100	59,0	41,0	100	3,0	97,0	100	53,0	47,0	100	5,0	95,0
Emerytura	100	61,8	38,2	100	0,0	100,0	100	73,5	26,5	100	0,0	100,0
Świadczenia z pomocy społecznej – z ośrodka pomocy społecznej	100	67,7	32,3	100	3,5	96,5	100	46,5	53,5	100	2,5	97,5
Świadczenia od organizacji pozarządowych	100	56,5	43,5	100	0,0	100,0	100	30,4	69,6	100	21,7	78,3
Zbiórka makulatury, puszek, butelek itp.	100	87,1	12,9	100	20,0	80,0	100	45,7	54,3	100	4,3	95,7
Żebranie	100	69,2	30,8	100	19,2	80,8	100	50,0	50,0	100	26,9	73,1
Kradzież	100	59,1	40,9	100	18,2	81,8	100	54,5	45,5	100	59,1	40,9
Inne	100	36,1	63,9	100	4,2	95,8	100	54,2	45,8	100	6,9	93,1

n = 670 (brak odpowiedzi = 33)

^a $\chi^2(9, N=670) = 48,30; p < 0,001$

V Cramera = 0,230; p < 0,001

^c $\chi^2(9, N=670) = 61,95; p < 0,001$

V Cramera = 0,260; p < 0,001

^b $\chi^2(9, N=670) = 48,20; p < 0,001$

V Cramera = 0,230; p < 0,001

^d $\chi^2(9, N=670) = 116,02; p < 0,001$

V Cramera = 0,356; p < 0,001

Zróznicowanie według wszystkich sposobów zdobywania żywności było istotne statystycznie.

Z jadłodajni najczęściej korzystało bezdomnych, których źródłem utrzymania była zbiórka materiałów wtórnych (ok. 87%) oraz żebranie (ok. 69%), a najmniej pracujących formalnie (ok. 46%).

Resztkami najczęściej żywiły się osoby zbierające materiały wtórne (20%), żebrzące (ok. 19%) i żyjące z kradzieży (ok. 18%). Z takiej formy zdobywania żywności nie korzystały osoby dysponujące pieniędzmi z tytułu wykonywania pracy formalnej lub otrzymujące emerytury albo świadczenia od organizacji pozarządowych.

Żywność kupowali wszyscy bezdomni bez względu na źródło utrzymania, ale z różną częstotliwością. Osoby pracujące formalnie lub otrzymujące emerytury w ponad 70% przypadków żywność kupowały.

Najrzadziej zakupy artykułów spożywczych robili beneficjenci organizacji pozarządowych.

Bezdomni, którzy żyli z kradzieży, najczęściej kradli też żywność (ok. 59%). Również często kradzieży jedzenia dopuszczali się osoby utrzymujące się z żebractwa i ze świadczeń organizacji pozarządowych. Do kradzieży żywności nie przyznali się bezdomni emeryci, poza tym wszystkie osoby bez względu na źródło utrzymania uciekały się do takiej formy zaspokojenia głodu.

Czy miejsce noclegu wpływało na sposób zdobywania żywności?

Tabela 243

Sposób zdobywania żywności a miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności (w %)

Miejsce noclegu	W jadłodajni ^a			Spożywanie resztek ^b			Kupowanie żywności ^c			Kradzież żywności ^d		
	ra- zem	tak	nie	ra- zem	tak	nie	ra- zem	tak	nie	ra- zem	tak	nie
Na dworcu	100	74,2	25,8	100	22,6	77,4	100	53,2	46,8	100	12,9	87,1
Na strychach lub w piwnicach	100	65,4	34,6	100	7,7	92,3	100	53,8	46,2	100	13,5	86,5
Na klatkach schodowych	100	65,8	34,2	100	11,0	89,0	100	60,3	39,7	100	11,0	89,0
W kanałach, węzłach ciepłowniczych	100	85,0	15,0	100	30,0	70,0	100	60,0	40,0	100	20,0	80,0
W altankach w ogród- kach działkowych	100	70,2	29,8	100	12,8	87,2	100	57,4	42,6	100	10,6	89,4
W pustostanach	100	62,6	37,4	100	11,2	88,8	100	64,5	35,5	100	10,3	89,7
W schroniskach	100	54,1	45,9	100	2,8	97,2	100	57,4	42,6	100	5,7	94,3
W noclegowniach	100	69,8	30,2	100	4,5	95,5	100	45,9	54,1	100	10,4	89,6
U znajomych	100	55,0	45,0	100	2,6	97,4	100	68,9	31,1	100	4,0	96,0
W innych miejscach	100	49,0	51,0	100	2,9	97,1	100	70,6	29,4	100	2,0	98,0

n = 670 (brak odpowiedzi = 33)

^a $\chi^2(9, N=670) = 38,64; p < 0,001$

V Cramera = 0,170; p < 0,001

^c $\chi^2(9, N=670) = 30,29; p < 0,001$

V Cramera = 0,150; p < 0,001

^b $\chi^2(9, N=670) = 75,55; p < 0,001$

V Cramera = 0,237; p < 0,001

^d $\chi^2(9, N=670) = 25,30; p < 0,003$

V Cramera = 0,137; p < 0,003

Zróznicowanie dla wszystkich form zdobywania żywności było istotne statystycznie.

Jadłodajnia była miejscem uzyskania posiłku przede wszystkim dla osób przebywających w kanałach, węzłach ciepłowniczych (85%) oraz w altankach w ogródkach działkowych lub noclegowniach (ok. 70%).

W najmniejszym stopniu (na tle innych) korzystali z niej bezdomni przebywający „w innych miejscach” (zob. tab. 216) (49%) oraz tam, gdzie mogli otrzymać posiłki, tj. w schroniskach oraz u znajomych (55%).

Resztki najczęściej spożywali mieszkańcy kanałów, węzłów ciepłowniczych (30%) oraz dworców (ok. 23%). Wyjątkowo zdarzało się to osobom przebywającym u znajomych (ok. 3%).

Nocujący „w innych miejscach” lub u znajomych w blisko 70% przypadków kupowali żywność. Najrzadziej zdarzało się to osobom przebywającym w noclegowniach (ok. 46%).

Przypadki kradzieży żywności trafiały się wszystkim bezdomnym, ale najczęściej notowano je wśród mieszkańców kanałów, węzłów ciepłowniczych (20%).

Czy zmienną różnicującą poszukiwanie sposobu zdobywania żywności był czas bezdomności?

Tabela 244

**Korzystanie z jadłodajni jako sposób zdobywania żywności
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Korzystanie z jadłodajni		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	51,2	48,8
Od pół roku do 2 lat	100	47,0	53,0
Od 2 do 4 lat	100	60,5	39,5
Od 4 do 6 lat	100	66,3	33,8
Od 6 do 8 lat	100	57,7	42,3
Od 8 do 10 lat	100	67,4	32,6
10 lat i dłużej	100	62,8	37,2
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	48,5	51,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	60,5	39,5
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	66,3	33,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	62,1	37,9
Trwała powyżej 10 lat	100	62,8	37,2

n = 668 (brak odpowiedzi = 35)

^a χ^2 (6, N=668) = 14,45; p < 0,025

V Cramera = 0,147; p < 0,025

^b χ^2 (4, N=668) = 13,15; p < 0,011

V Cramera = 0,140; p < 0,011

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie, jednak nie zanotowano związku jednokierunkowego.

Staż bezdomności nie wpływał natomiast różnicująco na inne formy zdobywania żywności.

Tabela 245

**Spożywanie resztek jako sposób zdobywania żywności
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Spożywanie resztek		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	2,3	97,7
Od pół roku do 2 lat	100	2,6	97,4
Od 2 do 4 lat	100	7,6	92,4
Od 4 do 6 lat	100	1,3	98,8
Od 6 do 8 lat	100	7,7	92,3
Od 8 do 10 lat	100	2,3	97,7
10 lat i dłużej	100	5,8	94,2
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	2,5	97,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	7,6	92,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	1,3	98,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	5,3	94,7
Trwała powyżej 10 lat	100	5,8	94,2

n = 668 (brak odpowiedzi = 35)

^a χ^2 (6, N=668) = 9,27; p < 0,159

V Cramera = 0,118; p < 0,159

^b χ^2 (4, N=668) = 7,62; p < 0,107

V Cramera = 0,107; p < 0,107

Zróźnicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 246

**Kupowanie żywności jako sposób jej zdobywania
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Kupowanie żywności		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	46,5	53,5
Od pół roku do 2 lat	100	63,6	36,4
Od 2 do 4 lat	100	62,2	37,8
Od 4 do 6 lat	100	53,8	46,3
Od 6 do 8 lat	100	61,5	38,5
Od 8 do 10 lat	100	58,1	41,9
10 lat i dłużej	100	51,8	48,2
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	57,4	42,6
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	62,2	37,8
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	53,8	46,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	60,0	40,0
Trwała powyżej 10 lat	100	51,8	48,2

n = 668 (brak odpowiedzi = 35)

^a χ^2 (6, N=668) = 10,13; p < 0,119

V Cramera = 0,123; p < 0,119

^b χ^2 (4, N=668) = 3,51; p < 0,476

V Cramera = 0,072; p < 0,476

Zróźnicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 247

**Kradzież żywności jako sposób jej zdobywania
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Kradzież żywności		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	9,3	90,7
Od pół roku do 2 lat	100	6,0	94,0
Od 2 do 4 lat	100	7,6	92,4
Od 4 do 6 lat	100	2,5	97,5
Od 6 do 8 lat	100	5,8	94,2
Od 8 do 10 lat	100	4,7	95,3
10 lat i dłużej	100	4,4	95,6
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	7,2	92,8
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	7,6	92,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	2,5	97,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	5,3	94,7
Trwała powyżej 10 lat	100	4,4	95,6

n = 668 (brak odpowiedzi = 35)

^a χ^2 (6, N=668) = 4,79; p < 0,571

V Cramera = 0,085; p < 0,571

^b χ^2 (4, N=668) = 3,62; p < 0,460

V Cramera = 0,074; p < 0,460

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Większe miasta stwarzają szersze możliwości zaspokajania potrzeb bezdomnych.

Tabela 248

**Miasta województwa mazowieckiego, w których najczęściej
przybywają bezdomni**

Miasta	%
Razem	100,0
Warszawa	61,8
Radom	8,2
Inne	30,0

n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

Inne: Żyrardów, Zwoleń, Wołomin, Siedlce, Przasnysz, Płock, Ożarów Mazowiecki, Legionowo, Grójec, Ciechanów, Ostrołęka, Mława, Głinojeck, Czarne, w żadnym mieście – na wsi, Warka, Dreglin, Szczytno, Sochaczew, Skierniewice, Pułtusk, Pruszków, pod Wyszkowem, Płońsk, Płochocin, Piaseczno, Pajaków, Mączyn Duży, okolice Grójca, Nowy Dwór Mazowiecki, Mińsk Mazowiecki, Milanówek, Maków Mazowiecki, Łódź, Londyn, Kraków, Konarzewo, Kazimierz Dolny, Grodzisk Mazowiecki, Garwolin, Chorzele, Bońkowo, Błonie, w różnych; nie potrafi określić konkretnego miasta.

Około 62% bezdomnych na miejsce pobytu w województwie mazowieckim wybierało Warszawę, 30% inne małe miasta; ponad co dwunasty – Radom.

Wprawdzie odsetek badanych przebywających w Warszawie był najwyższy, ale ok. 40% bezdomnych przebywało w innych miejscowościach.

Problem bezdomności dotyczy zatem, choć w różnej skali, wielu miejscowości województwa mazowieckiego.

Z jakich powodów bezdomni wybierali określone miejsca?

Tabela 249

Powody przebywania bezdomnych w wybranych miastach

Powody	%
Najlepsze możliwości zaspokojenia potrzeb w placówkach dla bezdomnych	49,3
Możliwości znalezienia pracy	34,4
Cheć przebywania w dużym mieście	12,8
Inne	27,7

n = 671 (brak odpowiedzi = 32)

Inne: dobra znajomość miasta, związanie emocjonalne z miastem, miasto pochodzenia/rodzinne, tu posiada rodzinę i znajomych, zakupy, miasto najbliżej miejscowości zamieszkania, Warszawa najważniejsza; tak wyszło; stolica; pobyt w szpitalu, najlepsze możliwości przetrwania, w sprawie mieszkania, do siostry i brata; można zginąć w tłumie; chęć wtopienia się w tłum; możliwości dalszego kształcenia się, chciał coś zrobić – nie wyszło, nie wiem.

W co drugim przypadku głównym motywem wyboru miejsca pobytu były najlepsze możliwości zaspokojenia potrzeb w placówkach dla bezdomnych. Ponad co trzeci badany kierował się możliwościami znalezienia pracy, a 27% miało inne powody, u ok. 13% badanych wystąpiła chęć przebywania w dużym mieście.

W największym skupisku bezdomnych – Warszawie – zbadano zróżnicowanie powodów przebywania w stolicy według wieku.

Tabela 250

Powody przebywania bezdomnych w Warszawie a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Najlepsze możliwości zaspokojenia potrzeb w placówkach dla bezdomnych ^a			Możliwości znalezienia pracy ^b			Cheć przebywania w dużym mieście ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	41,3	58,7	100	55,6	44,4	100	19,0	81,0
26–35 lat	100	48,8	51,3	100	46,3	53,8	100	13,8	86,3
36–45 lat	100	53,2	46,8	100	41,6	58,4	100	16,9	83,1
46–55 lat	100	51,8	48,2	100	43,4	56,6	100	12,0	88,0
56–65 lat	100	53,6	46,4	100	26,1	73,9	100	27,5	72,5
66 i więcej	100	56,4	43,6	100	21,8	78,2	100	20,0	80,0

n = 427

^a $\chi^2(5, N=427) = 3,54; p < 0,615$ ^b $\chi^2(5, N=427) = 21,29; p < 0,001$ ^c $\chi^2(5, N=427) = 7,54; p < 0,184$
V Cramera = 0,091; p < 0,615   V Cramera = 0,223; p < 0,001   V Cramera = 0,133; p < 0,184

Zróżnicowanie według wszystkich wymienionych powodów było nieistotne statystycznie.

Zaspokojenie podstawowych potrzeb jest głównym motywem poszukiwania przez bezdomnych miejsca pobytu, dotyczącym w zbliżonym stopniu osób w różnym wieku.

Możliwością znalezienia pracy w Warszawie kierowali się głównie młodzi bezdomni – osoby w wieku do 25 lat ponad dwukrotnie częściej niż w wieku 66 lat i więcej.

Cheć przebywania w dużym mieście – Warszawie nie różnicowała (istotnie statystycznie) badanych.

Kolejne badanie dotyczyło motywów przebywania w Warszawie według czasu trwania i faz bezdomności.

Tabela 251

Przebywanie w Warszawie z powodu najlepszych możliwości zaspokojenia potrzeb w placówkach dla bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Najlepsze możliwości zaspokojenia potrzeb w placówkach dla bezdomnych		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	34,6	65,4
Od pół roku do 2 lat	100	38,0	62,0
Od 2 do 4 lat	100	46,1	53,9
Od 4 do 6 lat	100	74,4	25,6
Od 6 do 8 lat	100	55,9	44,1
Od 8 do 10 lat	100	57,1	42,9
10 lat i dłużej	100	61,3	38,7
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	36,8	63,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	46,1	53,9
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	74,4	25,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	56,5	43,5
Trwała powyżej 10 lat	100	61,3	38,7

n = 425 (brak odpowiedzi = 2)

^a χ^2 (6, N=425) = 26,73; p < 0,001

V Cramera = 0,251; p < 0,001

^b χ^2 (4, N=425) = 26,57; p < 0,001

V Cramera = 0,250; p < 0,001

Zróznicowanie było istotne statystycznie, ale bez tendencji jednokierunkowej.

Tabela 252

Możliwość znalezienia pracy jako powody przebywania bezdomnych w Warszawie a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Możliwości znalezienia pracy		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	57,7	42,3
Od pół roku do 2 lat	100	53,3	46,7
Od 2 do 4 lat	100	38,2	61,8
Od 4 do 6 lat	100	37,2	62,8
Od 6 do 8 lat	100	32,4	67,6
Od 8 do 10 lat	100	22,9	77,1
10 lat i dłużej	100	28,0	72,0
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	54,9	45,1
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	38,2	61,8
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	37,2	62,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	27,5	72,5
Trwała powyżej 10 lat	100	28,0	72,0

n = 425 (brak odpowiedzi = 2)

^a χ^2 (6, N=425) = 24,54; p < 0,001

V Cramera = 0,240; p < 0,001

^b χ^2 (4, N=425) = 23,62; p < 0,001

V Cramera = 0,236; p < 0,001

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Wraz z czasem trwania bezdomności coraz mniej osób dążyło do pobytu w stolicy, aby znaleźć pracę – dwukrotnie mniej u progu bezdomności niż w ostatniej jej fazie.

Tabela 253

Chęć przebywania w dużym mieście jako powody przebywania bezdomnych w Warszawie a czas i fazy trwania bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Chęć przebywania w dużym mieście		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	21,2	78,8
Od pół roku do 2 lat	100	18,5	81,5
Od 2 lat do 4 lat	100	17,1	82,9
Od 4 lat do 6 lat	100	7,0	93,0
Od 6 lat do 8 lat	100	29,4	70,6
Od 8 lat do 10 lat	100	25,7	74,3
10 lat i dłużej	100	12,9	87,1
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	19,4	80,6
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	17,1	82,9
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	7,0	93,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	27,5	72,5
Trwała powyżej 10 lat	100	12,9	87,1

n = 425 (brak odpowiedzi = 2)

^a χ^2 (6, N=425) = 10,11; p < 0,120

V Cramera = 0,154; p < 0,120

^b χ^2 (4, N=425) = 9,39; p < 0,044

V Cramera = 0,152; p < 0,044

Zróznicowanie było nieistotnie statystycznie.

2.11. Korzystanie z pomocy w czasie bezdomności

Udział bezdomnych korzystających z poszczególnych form pomocy przedstawiono w tabeli 254.

Tabela 254

Bezdomni korzystający z określonych form pomocy

Rodzaj pomocy	%
Ogrzewalnia	14,4
Noclegownia	49,5
Schronisko	82,4
Łaźnia	61,5
Pralnia	55,8
Wyżywienie w naturze	76,5
Bony żywnościowe	19,2
Ubranie wierzchnie	57,0
Bielizna	50,2
Buty	51,1
Środki higieny osobistej	61,0
Doraźna pomoc medyczna	51,6
Okresowa pomoc medyczna	39,6
Długotrwała pomoc medyczna	29,5
Doraźna pomoc finansowa	33,9
Okresowa pomoc finansowa	27,3
Długotrwała pomoc finansowa	18,6
Porady prawne	12,9
Porady psychologiczne	29,2
Pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe	8,1
Pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego	8,3
Pomoc w uzyskaniu meldunku	10,1
Pomoc w umieszczeniu w domu pomocy społecznej	5,3
Pomoc w uzyskaniu pracy	14,4
Pomoc w uzyskaniu szkolenia	8,8
Pomoc w poprawie kontaktu z rodziną	3,0
Pomoc w wyjściu z alkoholizmu	26,9
Pomoc w wyjściu z narkomani	9,3
Pomoc w uzyskaniu renty	12,8
Pomoc w uzyskaniu emerytury	4,1
Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego	18,8
Inna*	5,7

n = 703

* Karta miejska, jakieś bony, pomoc w wyrobieniu dowodu osobistego, różna (brak skonkretyzowania).

Obserwujemy wyraźne zróżnicowanie odsetka korzystających z poszczególnych form pomocy. Dominowało korzystanie ze schroniska (ok. 82%) oraz z form wsparcia umożliwiającego zaspokojenie podstawowych potrzeb, czyli wyżywienia – ok. 77%, łaźni, środków higieny osobistej – ok. 61%, pralni – ok. 56%, ubrania wierzchniego – ok. 57%, bielizny, butów a także noclegowni – ok. co drugi.

Prawie co trzeci bezdomny korzystał z doraźnej lub okresowej pomocy finansowej, a co piąty z długoterminowej.

Z doraźnej pomocy medycznej korzystał ponad co drugi bezdomny, z okresowej blisko 40%, a z długotrwałej ok. 30%, przy ok. 47% badanych oceniających jako niezadowolający stan swojego zdrowia (tab. 46).

Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego otrzymało ok. 19% badanych przy 36% nie mających ubezpieczenia lub nie orientujących się, czy je mają.

Osoby, które odpowiadały twierdząco na pytanie o korzystanie z doraźnej, okresowej, długotrwałej pomocy medycznej wskazały także formy tej pomocy (tab. 255).

Tabela 255

Formy pomocy medycznej, z której korzystali bezdomni

Formy pomocy	%
Przychodnia zdrowia lub punkt pomocy medycznej	79,1
Szpital	41,4
Usługi rehabilitacyjne	7,2
Karetka pogotowia	14,4

n = 430 (brak odpowiedzi = 8)

Liczba osób, które odpowiedziały co najmniej raz twierdząco na pytanie o korzystanie z następujących form pomocy medycznej (lub/i): „doraźna pomoc medyczna”; „okresowa pomoc medyczne”, „długookresowa pomoc medyczna”.

Jak można było się spodziewać, najwięcej osób – ok. 79%, skorzystało z pomocy ambulatoryjnej, a najmniej z usług rehabilitacyjnych – ok. 7%. Relatywnie wysoki był odsetek bezdomnych, którzy skorzystali z usług szpitali – ok. 41%.

Starsze osoby częściej korzystały z pomocy medycznej niż młodsze.

Tabela 256

Formy pomocy medycznej, z której korzystają bezdomni a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Korzystali z pomocy		
	razem	nie	tak
wiek bezdomnych (n = 884)^a			
Do 25 lat	100	55,4	44,6
26–35 lat	100	44,5	55,5
36–45 lat	100	36,5	63,5
46–55 lat	100	17,8	82,2
56–65 lat	100	17,6	82,4
66 i więcej	100	23,5	76,5
czas trwania bezdomności (n = 882)^b			
Do pół roku	100	56,8	43,2
Od pół roku do 2 lat	100	45,9	54,1
Od 2 do 4 lat	100	36,5	63,5
Od 4 do 6 lat	100	31,4	68,6
Od 6 do 8 lat	100	23,3	76,7
Od 8 do 10 lat	100	9,4	90,6
10 lat i dłużej	100	12,0	88,0

Wyszczególnienie	Korzystali z pomocy		
	razem	nie	tak
faza bezdomności (n = 882)^c			
Wstępna do 2 lat	100	49,6	50,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	36,5	63,5
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	31,4	68,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	16,8	83,2
Trwała powyżej 10 lat	100	12,0	88,0

$\chi^2(5, N=884) = 75,83; p < 0,001$ $\chi^2(6, N=882) = 104,55; p < 0,001$ $\chi^2(4, N=882) = 96,96; p < 0,001$
V Cramera = 0,293; p < 0,001   V Cramera = 0,343; p < 0,001   V Cramera = 0,332; p < 0,001

Zróznicowanie według wieku bezdomnych było istotne statystycznie.

Również występowało powiązanie korzystania z pomocy medycznej z czasem trwania bezdomności. Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Osoby o zaawansowanym stażu bezdomności częściej korzystały z pomocy medycznej niż w początkowym stadium bezdomności.

Istotnym czynnikiem warunkującym wyjście z bezdomności jest leczenie uzależnień.

W przypadku narkomanii, odsetek zażywających narkotyki w czasie trwania bezdomności i osób korzystających z pomocy, aby wyjść z narkomanii, był taki sam – ok. 9 %.

Cechą bezdomności nie potwierdzoną w pełni przez bezdomnych jest nadmierne spożywanie alkoholu.

Przypomnijmy, że ok. 45% badanych uznało siebie za osoby uzależnione od alkoholu (tab. 62), a ok. 47% potwierdziło występowanie „ciągów alkoholowych” (tab. 64) w czasie trwania bezdomności. Kierownicy placówek pomocowych stwierdzili występowanie alkoholizmu wśród ok. 60% bezdomnych. Z różnych form pomocy wyjścia z alkoholizmu skorzystało tylko ok. 28% badanych, w tym część podjęła leczenie w placówkach odwykowych.

Tabela 257

Przebywanie bezdomnych w placówkach odwykowych

Przebywanie	%
Razem	100,0
Tak	18,7
Nie	81,3

n = 697 (brak odpowiedzi = 6)

Z placówek tych skorzystało ok. 19% badanych, czyli mniej niż połowa osób uznających siebie za uzależnionych i co trzecia, biorąc pod uwagę szacunki liczby alkoholików dokonane przez kierowników placówek dla bezdomnych.

Czy uznanie siebie za osobę uzależnioną wpływało na przebywanie w placówkach odwykowych?

Tabela 258

Przebywanie bezdomnych w placówkach odwykowych a uznawanie siebie za osobę uzależnioną od alkoholu w czasie trwania bezdomności (w %)

Samoocena uzależnienia	Przebywanie w placówkach odwykowych		
	razem	przebywali	nie przebywali
Uznawanie siebie za osobę uzależnioną	100	41,0	59,0
Nieuznawanie siebie za osobę uzależnioną	100	10,9	89,1

n = 313 (brak odpowiedzi = 1)

$\chi^2(1, N=313) = 38,05; p < 0,001$

V Cramera = 0,349; p < 0,001

Zróźnicowanie było istotne statystycznie.

Około 60% uznających siebie za osobę uzależnioną nie przebywało w placówkach odwykowych.

Do przebywania w tych placówkach przyznał się co dziesiąty z tych, którzy twierdzili, że nie są alkoholikami.

W placówkach odwykowych najczęściej przebywali bezdomni pijący alkohol codziennie (ok. 54%) lub kilka razy w tygodniu (37%), ale również ok. 14% niepijących. Być może część z nie uznających się za uzależnionych niepijących uznała siebie za „trzeźwych alkoholików”.

Tabela 259

Przebywanie bezdomnych w placówkach odwykowych a spożywanie alkoholu w czasie trwania bezdomności, wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Przebywanie w placówkach odwykowych		
	razem	przebywali	nie przebywali
spożywanie alkoholu [n = 693 (brak odpowiedzi = 10)]^a			
Spożywanie alkoholu codziennie	100	54,2	45,8
Kilka razy w tygodniu	100	37,0	63,0
Raz na tydzień	100	18,6	81,4
Kilka razy w miesiącu	100	27,5	72,5
Raz na miesiąc	100	13,0	87,0
Sporadycznie	100	14,6	85,4
Nie pił	100	14,4	85,6
wiek bezdomnych [n = 697 (brak odpowiedzi = 6)]^b			
Do 25 lat	100	21,3	78,7
26–35 lat	100	23,0	77,0
36–45 lat	100	17,7	82,3
46–55 lat	100	18,9	81,1
56–65 lat	100	16,5	83,5
66 i więcej	100	14,0	86,0
czas trwania bezdomności [n = 695 (brak odpowiedzi = 8)]^c			
Do pół roku	100	13,3	86,7
Od pół roku do 2 lat	100	17,8	82,2
Od 2 do 4 lat	100	19,4	80,6
Od 4 do 6 lat	100	25,3	74,7
Od 6 do 8 lat	100	11,3	88,7
Od 8 do 10 lat	100	26,5	73,5
10 lat i dłużej	100	18,9	81,1

Wyszczególnienie	Przebywanie w placówkach odwykowych		
	razem	przebywali	nie przebywali
faza bezdomności [n = 695 (brak odpowiedzi = 8)]^d			
Wstępna do 2 lat	100	16,2	83,8
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	19,4	80,6
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	25,3	74,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	18,6	81,4
Trwała powyżej 10 lat	100	18,9	81,1

$\chi^2(6, N=693) = 40,65; p < 0,001$

V Cramera = 0,242; $p < 0,001$

$\chi^2(6, N=695) = 7,97; p < 0,240$

V Cramera = 0,107; $p < 0,240$

$\chi^2(5, N=697) = 3,81; p < 0,578$

V Cramera = 0,074; $p < 0,578$

$\chi^2(4, N=695) = 3,33; p < 0,504$

V Cramera = 0,069; $p < 0,504$

Zróznicowanie w przypadku spożywania alkoholu było istotne statystycznie.

Wprawdzie nieco większą motywację do leczenia choroby alkoholowej wykazywały osoby młodsze niż starsze, ale nie były to różnice istotne statystycznie.

Zmienna czasu trwania bezdomności nie wpływała jednokierunkowo na motywację do pobytu w placówkach odwykowych.

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Szansę wyjścia z bezdomności stanowić może uzyskanie meldunku, z którym łączą się większe możliwości uzyskania pracy. Około 67% bezdomnych nie posiadało stałego meldunku lub nie wiedziało, czy go jeszcze posiada (tab. 77). Natomiast pomoc w jego uzyskaniu dotyczyła tylko ok. 10% badanych.

Jedynie ok. 8% bezdomnych korzystało z pomocy w uzyskaniu lokalu tymczasowego lub na stałe.

Pomoc w uzyskaniu źródła utrzymania w postaci pracy dotyczyła tylko ok. 14% badanych.

Najmniejszy odsetek zanotowano w przypadku pomocy (ważnej w procesie wychodzenia z bezdomności) w poprawie kontaktów z rodziną – ok. 4%.

Otrzymana pomoc nie tylko była wyznaczona ofertą wsparcia, ale również potrzebami i preferencjami bezdomnych.

Powstaje pytanie, czy występował związek otrzymywanej pomocy z czasem trwania bezdomności (zob. tab. 260 i 261)?

Tabela 260

Rodzaj pomocy, z której korzystają bezdomni a czas trwania bezdomności (w %)

Rodzaj pomocy	Czas trwania bezdomności							
	razem	do pół roku	od pół roku do 2 lat	od 2 lat do 4 lat	od 4 lat do 6 lat	od 6 lat do 8 lat	od 8 lat do 10 lat	10 lat i dłużej
Ogrzewalnia	100	3,0	19,8	19,8	15,9	6,9	6,9	27,7
Noclegownia	100	9,8	21,0	18,4	11,2	8,9	8,9	21,8
Schronisko	100	10,9	22,6	18,5	11,4	7,8	7,6	21,2
Łaźnia	100	11,8	22,0	16,2	11,6	8,3	8,3	21,8
Pralnia	100	12,0	21,6	16,6	12,0	8,2	8,2	21,4
Wyżywienie w naturze	100	12,1	22,6	17,3	11,9	7,6	7,1	21,4
Bony żywnościowe	100	4,4	20,8	14,8	12,6	7,4	10,4	29,6
Ubranie wierzchnie	100	8,0	19,0	16,2	14,2	8,5	7,7	26,4
Bielizna	100	7,7	18,1	15,9	15,3	8,5	8,2	26,3
Buty	100	7,2	19,2	16,2	15,0	9,5	8,1	24,8

Rodzaj pomocy	Czas trwania bezdomności							
	razem	do pół roku	od pół roku do 2 lat	od 2 lat do 4 lat	od 4 lat do 6 lat	od 6 lat do 8 lat	od 8 lat do 10 lat	10 lat i dłużej
Środki higieny osobistej	100	9,3	20,5	17,3	13,8	8,6	7,2	23,3
Doraźna pomoc medyczna	100	7,5	17,6	16,8	13,2	9,1	9,9	25,9
Okresowa pomoc medyczna	100	9,8	14,5	14,9	11,2	9,8	11,2	28,6
Długotrwała pomoc medyczna	100	4,8	14,5	16,4	13,0	11,1	10,6	29,6
Doraźna pomoc finansowa	100	10,1	19,7	14,7	12,2	9,2	10,5	23,6
Okresowa pomoc finansowa	100	7,8	21,9	13,5	13,0	8,9	9,9	25,0
Długotrwała pomoc finansowa	100	4,6	13,7	15,3	13,7	8,4	9,9	34,4
Porady prawne	100	6,6	23,1	13,1	11,0	6,6	8,8	30,8
Porady psychologiczne	100	11,7	22,9	14,6	14,1	8,3	8,3	20,1
Pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe	100	5,3	29,8	10,5	8,8	7,0	12,3	26,3
Pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego	100	12,1	25,9	15,4	8,6	8,6	10,4	19,0
Pomoc w uzyskaniu meldunku	100	5,6	26,8	9,9	12,7	11,3	15,5	18,2
Pomoc w umieszczeniu w domu pomocy społecznej	100	8,1	10,6	10,8	10,8	5,4	9,1	45,2
Pomoc w uzyskaniu pracy	100	9,9	25,7	18,9	9,9	6,9	10,9	17,8
Pomoc w uzyskaniu szkolenia	100	8,1	35,5	9,7	11,3	8,1	12,9	14,5
Pomoc w poprawie kontaktu z rodziną	100	4,8	33,3	19,0	4,8	14,3	4,8	19,0
Pomoc w wyjściu z alkoholizmu	100	5,8	22,8	16,4	15,3	7,4	10,1	22,2
Pomoc w wyjściu z narkomanii	100	13,6	25,8	16,7	15,2	4,5	4,5	19,7
Pomoc w uzyskaniu renty	100	3,3	17,8	14,4	10,0	7,8	10,0	36,7
Pomoc w uzyskaniu emerytury	100	0,0	1,2	1,3	9,3	5,3	30,6	52,3
Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego	100	6,9	18,9	12,9	13,6	9,1	9,1	29,5
Inna	100	22,5	7,5	17,5	12,5	7,5	2,5	30,0

n = 6723 (liczba wskazań)

Tabela 261

Rodzaj pomocy, z której korzystają bezdomni a fazy trwania bezdomności (w %)

Rodzaj pomocy	Fazy bezdomności					
	razem	wstępna do 2 lat	ostrzegawcza od 2 do 4 lat	adaptacyjna od 4 do 6 lat	chroniczna od 6 do 10 lat	trwała powyżej 10 lat
Ogrzewalnia	100	22,8	19,8	15,9	13,8	27,7
Noclegownia	100	30,8	18,4	11,2	17,8	21,8
Schronisko	100	33,5	18,5	11,4	15,4	21,2
Łaźnia	100	33,8	16,2	11,5	16,7	21,8
Pralnia	100	33,6	16,6	12,0	16,4	21,4
Wyżywienie w naturze	100	34,7	17,3	11,9	14,7	21,4
Bony żywnościowe	100	25,2	14,8	12,6	17,8	29,6
Ubranie wierzchnie	100	27,0	16,2	14,2	16,2	26,4
Bielizna	100	25,8	15,9	15,3	16,7	26,3
Buty	100	26,4	16,2	15,0	17,6	24,8
Środki higieny osobistej	100	29,8	17,3	13,8	15,8	23,3
Doraźna pomoc medyczna	100	25,1	16,8	13,2	19,0	25,9
Okresowa pomoc medyczna	100	24,3	14,9	11,2	21,0	28,6
Długotrwała pomoc medyczna	100	19,3	16,4	13,0	21,7	29,6
Doraźna pomoc finansowa	100	29,8	14,7	12,2	19,7	23,6

Rodzaj pomocy	Fazy bezdomności					
	razem	wstępna do 2 lat	ostrzegawcza od 2 do 4 lat	adaptacyjna od 4 do 6 lat	chroniczna od 6 do 10 lat	trwała powyżej 10 lat
Okresowa pomoc finansowa	100	29,7	13,5	13,0	18,8	25,0
Długotrwała pomoc finansowa	100	18,3	15,3	13,7	18,3	34,4
Porady prawne	100	29,7	13,1	11,0	15,4	30,8
Porady psychologiczne	100	34,6	14,6	14,1	16,6	20,1
Pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe	100	35,1	10,5	8,8	19,3	26,3
Pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego	100	38,0	15,4	8,6	19,0	19,0
Pomoc w uzyskaniu meldunku	100	32,4	9,9	12,7	26,8	18,2
Pomoc w umieszczeniu w domu pomocy społecznej	100	18,7	10,8	10,8	14,5	45,2
Pomoc w uzyskaniu pracy	100	35,6	18,9	9,9	17,8	17,8
Pomoc w uzyskaniu szkolenia	100	43,5	9,7	11,3	21,0	14,5
Pomoc w poprawie kontaktu z rodziną	100	38,1	19,0	4,9	19,0	19,0
Pomoc w wyjściu z alkoholizmu	100	28,6	16,4	15,3	17,5	22,2
Pomoc w wyjściu z narkomanii	100	39,4	16,7	15,2	9,1	19,7
Pomoc w uzyskaniu renty	100	21,1	14,4	10,0	17,8	36,7
Pomoc w uzyskaniu emerytury	100	1,2	1,3	9,3	35,9	52,3
Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego	100	25,8	12,9	13,6	18,2	29,5
Inna	100	30,0	17,5	12,5	10,0	30,0

n = 6723 (liczba wskazań)

Przedstawione rozkłady należy traktować jedynie orientacyjnie ze względu na małą liczebność niektórych komórek tabeli (z tego też względu ustalenie testów statystycznych byłoby niemiarodajne). Tym niemniej zestawienie to nie wskazuje na występowanie jednokierunkowych zmian według omawianej zmiennej z wyjątkiem świadczeń emerytalnych, które wiążą się z wiekiem.

Korzystanie z pomocy według wieku bezdomnych przedstawiono w tabeli 262. W tym przypadku liczebność komórek także nie pozwala na ustalenie miarodajnych testów statystycznych. Zauważa się jedynie, że starsi bezdomni znacznie częściej niż młodszy, z natury rzeczy, korzystali z pomocy w umieszczaniu w domu pomocy społecznej i uzyskaniu emerytury.

Tabela 262

Rodzaj pomocy, z której korzystają bezdomni a wiek bezdomnych

Rodzaj pomocy	Wiek bezdomnych						
	razem	do 25 lat	26–35 lat	36–45 lat	46–55 lat	56–65 lat	66 i więcej
Ogrzewalnia	100	8,9	11,9	18,8	26,7	10,9	22,8
Noclegownia	100	13,2	20,4	18,3	21,2	14,0	12,9
Schronisko	100	13,4	17,6	17,6	19,3	18,1	14,0
Łaźnia	100	12,7	17,3	18,7	20,0	17,5	13,8
Pralnia	100	13,2	17,2	18,8	20,6	18,0	12,2
Wyżywienie w naturze	100	13,7	17,2	19,4	18,2	18,5	13,0
Bony żywnościowe	100	14,1	17,0	13,4	22,2	16,3	17,0
Ubranie wierzchnie	100	11,7	17,5	16,0	21,4	19,4	14,0
Bielizna	100	11,3	17,0	16,7	22,4	19,0	13,6

Rodzaj pomocy	Wiek bezdomnych						
	razem	do 25 lat	26–35 lat	36–45 lat	46–55 lat	56–65 lat	66 i więcej
Buty	100	11,4	17,5	16,4	21,7	19,7	13,3
Środki higieny osobistej	100	12,6	16,6	17,2	21,4	19,1	13,1
Doraźna pomoc medyczna	100	9,6	14,6	17,9	20,9	21,1	15,9
Okresowa pomoc medyczna	100	7,2	13,8	17,4	22,5	22,1	17,0
Długotrwała pomoc medyczna	100	6,3	17,3	15,4	22,1	21,6	17,3
Doraźna pomoc finansowa	100	13,9	14,3	20,2	21,4	18,9	11,3
Okresowa pomoc finansowa	100	12,0	15,6	22,9	20,3	18,2	11,0
Długotrwała pomoc finansowa	100	8,3	10,6	20,5	20,5	25,0	15,1
Porady prawne	100	13,2	15,4	23,0	22,0	18,7	7,7
Porady psychologiczne	100	15,6	21,5	19,0	21,0	14,6	8,3
Pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe	100	15,9	17,5	17,5	17,5	24,6	7,0
Pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego	100	19,0	15,5	22,4	17,2	19,0	6,9
Pomoc w uzyskaniu meldunku	100	18,3	15,5	21,1	24,0	15,5	5,6
Pomoc w umieszczeniu w domu pomocy społecznej	100	0,7	9,0	6,2	10,8	29,0	44,3
Pomoc w uzyskaniu pracy	100	16,8	24,7	23,8	18,8	13,9	2,0
Pomoc w uzyskaniu szkolenia	100	24,2	21,0	25,8	14,5	12,9	1,6
Pomoc w poprawie kontaktu z rodziną	100	23,8	28,6	14,3	9,5	19,0	4,8
Pomoc w wyjściu z alkoholizmu	100	10,6	20,1	23,8	22,2	14,3	9,0
Pomoc w wyjściu z narkomanii	100	36,4	30,3	12,1	6,1	10,6	4,5
Pomoc w uzyskaniu renty	100	0,7	7,8	14,4	24,5	22,2	30,4
Pomoc w uzyskaniu emerytury	100	0,0	0,0	0,0	1,4	27,7	70,9
Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego	100	10,6	14,4	22,0	21,2	22,7	9,1
Inna	100	5,0	12,5	20,0	25,0	22,5	15,0

n = 6723 (liczba wskazań)

Jak bezdomni oceniali uzyskaną pomoc?

Tabela 263

Ocena przez bezdomnych uzyskanej pomocy* (w %)

Rodzaj pomocy	Ocena uzyskanej pomocy				
	razem	bardzo dobra	dobra	dostateczna	niedostateczna
Ogrzewalnia	100	27,2	34,0	32,0	6,8
Noclegownia	100	18,2	45,1	28,0	8,7
Schronisko	100	29,3	60,0	14,1	2,6
Łaźnia	100	26,8	55,0	16,1	2,1
Pralnia	100	28,0	56,8	14,2	1,0
Wyżywienie w naturze	100	29,0	51,5	16,2	3,3
Bony żywnościowe	100	27,0	30,3	37,5	5,2
Ubranie wierzchnie	100	28,7	41,9	27,5	1,9
Bielizna	100	23,7	41,2	31,1	4,0
Buty	100	23,1	39,2	32,5	5,2
Środki higieny osobistej	100	24,3	47,6	23,5	4,6
Doraźna pomoc medyczna	100	28,9	58,4	9,5	3,2
Okresowa pomoc medyczna	100	23,3	62,3	11,4	3,0

Rodzaj pomocy	Ocena uzyskanej pomocy				
	razem	bardzo dobra	dobra	dostateczna	niedostateczna
Długotrwała pomoc medyczna	100	22,2	60,8	12,9	4,1
Doraźna pomoc finansowa	100	19,2	46,1	26,1	8,6
Okresowa pomoc finansowa	100	18,6	49,0	25,2	7,2
Długotrwała pomoc finansowa	100	32,3	37,7	17,7	12,3
Porady prawne	100	22,7	40,9	19,1	17,3
Porady psychologiczne	100	33,7	39,5	13,6	13,2
Pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe	100	5,6	13,0	31,4	50,0
Pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego	100	7,9	11,1	22,2	58,7
Pomoc w uzyskaniu meldunku	100	12,5	53,1	15,1	18,8
Pomoc w umieszczeniu w domu Pomocy społecznej	100	55,2	31,0	3,4	10,3
Pomoc w uzyskaniu pracy	100	11,2	33,3	25,9	29,6
Pomoc w uzyskaniu szkolenia	100	16,1	19,4	30,6	33,9
Pomoc w poprawie kontaktu z rodziną	100	4,8	4,8	9,5	81,0
Pomoc w wyjściu z alkoholizmu	100	36,7	43,9	12,2	7,2
Pomoc w wyjściu z narkomanii	100	29,6	44,4	13,0	13,0
Pomoc w uzyskaniu renty	100	32,9	42,9	17,1	7,1
Pomoc w uzyskaniu emerytury	100	33,3	27,8	16,7	22,2
Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego	100	37,9	46,0	12,9	3,2

* Rozkład z uwzględnieniem wskaźników z tabeli 254.

Łącznie ocen „bardzo dobrych” i „dobrych” za udzieloną pomoc było od 89 do 100%, a dotyczyły one:

- od 86 do 89% – schronisk, doraźnej pomocy medycznej, okresowej pomocy medycznej, pomocy w umieszczeniu w domu pomocy społecznej;

- od 81 do 84% – łaźni, pralni, wyżywienia w naturze, długoterminowej pomocy medycznej, pomocy w wyjściu z alkoholizmu, w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego;

- od 73 do 76% – porad psychologicznych, pomocy w wyjściu z narkomanii, uzyskania renty;

- od 70 do 72% – ubrania wierzchniego, środków higieny osobistej, długotrwałej pomocy finansowej;

- od 65 do 68% – bielizny, doraźnej i okresowej pomocy finansowej, pomocy w uzyskaniu meldunku;

- od 57 do 64% – ogrzewalni, noclegowni, pomocy w postaci bonów żywnościowych, butów, porad prawnych, pomocy w uzyskaniu emerytury;

- 45% – pomocy w uzyskaniu pracy;

- 36% – pomocy w uzyskaniu szkolenia;

- 19% – pomocy w uzyskaniu mieszkania na stałe oraz w uzyskaniu lokalu tymczasowego;

- 10% – pomocy w poprawie kontaktu z rodziną.

Najgorzej (pomoc „niedostateczna” – od 81 do 100%) oceniono:

- 81% – pomoc w poprawie kontaktu z rodziną;

- 50%, 59% – pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe, pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego;

- 30%, 34% – pomoc w uzyskaniu pracy, pomoc w uzyskaniu szkolenia;
- od 17 do 22% – porady prawne, pomoc w uzyskaniu meldunku, pomoc w uzyskaniu emerytury;
- od 10 do 13% – pomoc w umieszczeniu w domu pomocy społecznej i długotrwała pomoc finansowa, porady psychologiczne, pomoc w wyjściu z narkomanii;
- od 7 do 9% – ogrzewalnie, okresowa pomoc finansowa, pomoc w wyjściu z alkoholizmu, w uzyskaniu renty, noclegownie, doraźna pomoc finansowa;
- od 1 do 5% – pralnia, łaźnia, ubranie wierzchnie, schronisko, wyżywienie w naturze, doraźna i okresowa pomoc medyczna, pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego, bielizna, długotrwała pomoc medyczna, bony żywnościowe, buty, środki higieny osobistej.

Do osób marginalizowanych społecznie adresowane jest zatrudnienie socjalne. Ustawa o zatrudnieniu socjalnym (DzU z 2003 r. nr 122, poz. 1143 z późn. zm.) wśród kategorii, które mogą być nim objęte wymienia „bezdomnych realizujących indywidualny program pomocy społecznej” (art. 1.2)

Zatem ta forma aktywizacji społeczno-zawodowej jest uwarunkowana podjęciem przez bezdomnego planowych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności. Warunek ten wyznacza wskaźnik korzystania z centrów integracji społecznej.

Tabela 264

Korzystanie przez bezdomnych z centrów i klubów integracji społecznej (w %)

Centra i kluby	Korzystanie z placówek integracji społecznej		
	razem	korzystający	nie korzystający
Centra integracji społecznej	100,0*	4,0	96,0
Kluby integracji społecznej	100,0**	3,4	96,4

* n = 699 (brak odpowiedzi – 4)

** n = 698 (brak odpowiedzi – 5)

Jedynie nieliczni bezdomni uczestniczyli w aktywizacji prowadzonej przez centra i kluby integracji społecznej.

Wiek i wykształcenie bezdomnych oraz czas trwania i fazy bezdomności nie wpływały różnicująco na korzystanie z centrów integracji społecznej.

Tabela 265

Korzystanie przez bezdomnych z centrów integracji społecznej a wiek bezdomnych, wykształcenie, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Korzystanie z centrów integracji społecznej		
	razem	korzystali	nie korzystali
wiek bezdomnych [n = 699 (brak odpowiedzi = 4)]^a			
Do 25 lat	100	6,4	93,6
26–35 lat	100	3,9	96,1
36–45 lat	100	4,6	95,4
46–55 lat	100	0,8	99,2
56–65 lat	100	7,1	92,9
66 i więcej	100	1,1	98,9
wykształcenie [n = 699 (brak odpowiedzi = 4)]^b			
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	2,5	97,5
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	5,3	94,7
Policealne i wyższe	100	0,0	100,0

Wyszczególnienie	Korzystanie z centrów integracji społecznej		
	razem	korzystali	nie korzystali
czas trwania bezdomności* [n = 697 (brak odpowiedzi = 6)]^c			
Do pół roku	100	2,2	97,8
Od pół roku do 2 lat	100	3,8	96,2
Od 2 do 4 lat	100	3,2	96,8
Od 4 do 6 lat	100	3,8	96,3
Od 6 do 8 lat	100	3,8	96,2
Od 8 do 10 lat	100	10,2	89,8
10 lat i dłużej	100	4,2	95,8
faza bezdomności* [n = 697 (brak odpowiedzi = 6)]^d			
Wstępna do 2 lat	100	3,2	96,8
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	3,2	96,8
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	3,8	96,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	6,9	93,1
Trwała powyżej 10 lat	100	4,2	95,8

^a χ^2 (5, N=699) = 10,18; p < 0,70

V Cramera = 0,121; p < 0,070

^c χ^2 (6, N=697) = 5,87; p < 0,438

V Cramera = 0,092; p < 0,438 .

^b χ^2 (2, N=692) = 4,16; p < 0,125

V Cramera = 0,077; p < 0,125

^d χ^2 (4, N=697) = 2,77; p < 0,597

V Cramera = 0,063; p < 0,597

* Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Zróznicowanie w przypadku wymienionych w tabeli zmiennych było nieistotne statystycznie.

Osoby z wyższym wykształceniem nie wykazywały większego zainteresowania tą formą aktywności społeczno-zawodowej niż bezdomni o niższych kwalifikacjach.

Nie modyfikował jej też staż ani fazy bezdomności.

Podobną prawidłowość odnotowano również w przypadku klubów integracji społecznej.

Tabela 266

**Korzystanie przez bezdomnych z klubów integracji społecznej
a wiek bezdomnych, wykształcenie oraz czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Korzystanie z klubów integracji społecznej		
	razem	korzystali	nie korzystali
wiek bezdomnych* [n = 698 (brak odpowiedzi = 5)]^a			
Do 25 lat	100	7,4	92,6
26–35 lat	100	3,9	96,1
36–45 lat	100	2,3	97,7
46–55 lat	100	0,8	99,2
56–65 lat	100	5,5	94,5
66 i więcej	100	1,1	98,9
wykształcenie [n = 691 (brak odpowiedzi = 12)]^b			
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	1,4	98,6
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	4,8	95,2
Policealne i wyższe	100	5,6	94,4
czas trwania bezdomności* [n = 696 (brak odpowiedzi = 7)]^c			
Do pół roku	100	0,0	100,0
Od pół roku do 2 lat	100	3,8	96,2
Od 2 do 4 lat	100	3,2	96,8
Od 4 do 6 lat	100	2,5	97,5
Od 6 do 8 lat	100	3,8	96,2
Od 8 do 10 lat	100	8,2	91,8
10 lat i dłużej	100	4,2	95,8

Wyszczególnienie	Korzystanie z klubów integracji społecznej		
	razem	korzystali	nie korzystali
faza bezdomności* n = 696 (brak odpowiedzi = 7) ^d			
Wstępna do 2 lat	100	2,4	97,6
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	3,2	96,8
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	2,5	97,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	5,9	94,1
Trwała powyżej 10 lat	100	4,2	95,8

^a χ^2 (5, N=698) = 11,04; p < 0,051

V Cramera = 0,126; p < 0,051

^c χ^2 (6, N=696) = 7,02; p < 0,319

V Cramera = 0,100; p < 0,319

^b χ^2 (2, N=691) = 5,90; p < 0,052

V Cramera = 0,092; p < 0,052

^d χ^2 (4, N=696) = 3,06; p < 0,548

V Cramera = 0,066; p < 0,548

* Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Przy wszystkich badanych zmiennych zróżnicowanie było nieistotne statystycznie.

Korzystanie z pomocy różnych instytucji wyznacza konieczność orientowania się w jej systemie.

Tabela 267

Kontakty bezdomnych z placówkami świadczącymi pomoc bezdomnym

Wyszczególnienie	%
Z łatwością porusza się w systemie pomocy	100,0
tak	57,5
nie	42,5
Zna wymagania kierowników placówek pomocowych	100,0
tak	82,3
nie	17,7

n = 703

Większość badanych miała orientację w systemie pomocy, zwłaszcza znali wymagania kierowników placówek pomocowych, czyli osób, które mogą wpływać na zakres i wymiar wsparcia bezdomnych.

Chociaż wydawać by się mogło, że łatwiej poznać system i poruszać się w nim osobom młodym, lepiej wykształconym i ze „stażem” bezdomności, to takiej wyraźnej korelacji nie zanotowano.

Tabela 268

Kontakty bezdomnych z placówkami świadczącymi pomoc bezdomnym a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Z łatwością porusza się w systemie pomocy ^a			Zna wymagania kierowników poszczególnych placówek pomocowych ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	53,0	47,0	100	78,8	21,2
26–35 lat	100	58,6	41,4	100	79,8	20,2
36–45 lat	100	56,5	43,5	100	84,3	15,7
46–55 lat	100	59,5	40,5	100	80,2	19,8
56–65 lat	100	62,3	37,7	100	90,4	9,6
66 i więcej	100	51,8	48,2	100	77,1	22,9

n = 581

^a χ^2 (5, N=581) = 2,97; p < 0,704

V Cramera = 0,071; p < 0,704

^b χ^2 (5, N=581) = 8,21; p < 0,145

V Cramera = 0,119; p < 0,145

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie. Nie zanotowano jednokierunkowych zmian w sprawności kontaktów wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku bezdomnych.

Jednokierunkowego związku nie dostrzeżono też w przypadku zmiennej „poziom wykształcenia”.

W ujęciu według poziomu wykształcenia również nie stwierdzono wyraźnych powiązań (istotnych statystycznie).

Tabela 269

Kontakty bezdomnych z placówkami świadczącymi pomoc bezdomnym a poziom wykształcenia bezdomnych (w %)

Wykształcenie	Z łatwością porusza się w systemie pomocy ^a			Zna wymagania kierowników poszczególnych placówek pomocowych ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	60,1	39,9	100	80,3	19,7
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	55,4	44,6	100	83,7	16,3
Policealne i wyższe	100	60,0	40,0	100	73,3	26,7

n = 575

^a χ^2 (2, N=575) = 1,25; p < 0,536

V Cramera = 0,047; p < 0,536

^b χ^2 (2, N=575) = 1,91; p < 0,385

V Cramera = 0,058; p < 0,385

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Staż bezdomności nie był również czynnikiem kształtującym umiejętności kontaktów z placówkami pomocniczymi.

Tabela 270

Łatwość poruszania się w systemie pomocy a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Z łatwością porusza się w systemie pomocy		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	51,1	48,9
Od pół roku do 2 lat	100	52,0	48,0
Od 2 do 4 lat	100	57,5	42,5
Od 4 do 6 lat	100	67,1	32,9
Od 6 do 8 lat	100	56,0	44,0
Od 8 do 10 lat	100	63,6	36,4
10 lat i dłużej	100	58,0	42,0
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	51,8	48,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	57,5	42,5
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	67,1	32,9
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	59,6	40,4
Trwała powyżej 10 lat	100	58,0	42,0

n = 580

^a χ^2 (6, N=580) = 6,01; p < 0,422

V Cramera = 0,102; p < 0,422

^b χ^2 (4, N=580) = 5,44; p < 0,245

V Cramera = 0,097; p < 0,245

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 271

**Znajomość wymagań kierowników placówek pomocowych
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Zna wymagania kierowników poszczególnych placówek pomocowych		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	76,6	23,4
Od pół roku do 2 lat	100	81,3	18,7
Od 2 do 4 lat	100	77,4	22,6
Od 4 do 6 lat	100	87,3	12,7
Od 6 do 8 lat	100	88,0	12,0
Od 8 do 10 lat	100	84,1	15,9
10 lat i dłużej	100	84,0	16,0
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	80,0	20,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	77,4	22,6
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	87,3	12,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	86,2	13,8
Trwała powyżej 10 lat	100	84,0	16,0

n = 580

^a $\chi^2(6, N=580) = 5,78; p < 0,449$

V Cramera = 0,100; p < 0,449

^b $\chi^2(4, N=580) = 5,01; p < 0,286$

V Cramera = 0,093; p < 0,286

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Nie obserwujemy jednokierunkowego wzrostu umiejętności w poruszaniu się w systemie pomocy oraz znajomości wymagań kierowników placówek wraz z przechodzeniem do kolejnych faz bezdomności i w powiązaniu ze zmienną wieku.

Łatwiej było poruszać się w systemie pomocy osobom cyklicznie bezdomnym niż tym, których bezdomność trwała nieprzerwanie.

Tabela 272

**Znajomość wymagań kierowników placówek pomocowych
a cykliczność trwania bezdomności (w %)**

Trwanie bezdomności	Z łatwością porusza się w systemie pomocy ^a			Zna wymagania kierowników poszczególnych placówek pomocowych ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Nieprzerwane trwanie w bezdomności	100	54,8	45,2	100	81,3	18,8
Bezdomność cykliczna	100	64,2	35,8	100	84,8	15,2

n = 581

^a $\chi^2(1, N=581) = 4,30; p < 0,038$

V Cramera = 0,086; p < 0,038

^b $\chi^2(1, N=581) = 1,05; p < 0,306$

V Cramera = 0,043; p < 0,306

Zróznicowanie w przypadku łatwości poruszania się w systemie pomocy było istotne statystycznie.

Nie zanotowano natomiast różnic w przypadku znajomości wymagań kierowników. Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

2.12. Uwarunkowania wychodzenia z bezdomności

Przeszkody w wychodzeniu z bezdomności podane przez bezdomnych stanowią punkt wyjścia do pracy socjalnej, dając pogląd na temat sposobu ich myślenia o głównych barierach, których pokonanie może doprowadzić do wyjścia z bezdomności.

Przeszkody utrudniające badanym wychodzenie z bezdomności były następujące:

Tabela 273

Główne przeszkody w wychodzeniu z bezdomności (w %)

Przeszkody	Przeszkody ogółem liczbą wskazań = 100*	Ogółem**	Nie dotyczą	Dotyczą	Główne przeszkody dotyczą w stopniu				
					razem	bardzo dużym	dużym	średnim	małym
Trudność w zdobyciu pracy**	10,5	100	35,3	64,7	100	52,1	31,2	9,9	6,8
Trudność w utrzymaniu pracy	8,4	100	47,9	52,1	100	42,1	26,8	15,3	15,8
Trudność w zaprzestaniu picia alkoholu lub używania narkotyków	7,7	100	52,5	47,5	100	38,9	20,1	22,8	18,3
Brak osób, które podtrzymałyby w przekonaniu o skuteczności podejmowanych przez bezdomnego działań, wierzyły w niego	10,1	100	37,4	62,5	100	36,1	33,2	19,5	11,1
Brak rodziny	10,4	100	35,6	64,4	100	46,1	31,8	10,8	11,3
Brak mieszkania, do którego mogliby wrócić	13,9	100	13,9	86,1	100	74,9	19,0	4,0	2,1
Brak meldunku	10,0	100	38,0	62,0	100	69,7	18,8	6,4	5,0
Zły stan zdrowia	9,7	100	40,0	60,0	100	53,1	24,4	12,8	9,7
Wiek	8,1	100	39,9	60,1	100	38,6	23,3	22,2	15,9
Brak wsparcia finansowego	11,2	100	30,6	69,4	100	45,1	32,8	16,0	6,1

* n = 4351 (liczba wskazań)

** n = 703 = 100% w każdym rodzaju trudności

Badanych 703 bezdomnych podało 4351 przeszkód, tzn. średnio na jednego bezdomnego przypadło ponad 6 przeszkód.

Analizując poszczególne przyczyny w podziale na „dotyczące” i „nie dotyczące” badanych, pierwsze można ująć w trzy grupy – ok. 86%, 69–60%, 52–47%.

Chociaż dominującą przyczyną (ok. 86%) i o największym stopniu nasilenia był brak mieszkania, do którego mogliby wrócić, nie był jednak podawany przez wszystkich. Dla 14% nie była to przeszkoda natury zasadniczej, twierdzili, że ich nie dotyczy.

Do przeszkód podawanych przez 69–60% badanych należały: brak wsparcia finansowania, trudność w zdobyciu pracy, brak rodziny, brak osób wspierających emocjonalnie w działaniach służących wychodzeniu z bezdomności, brak meldunku, zły stan zdrowia.

Z kolei 52–47% badanych dotyczyły takie przyczyny, jak: trudności w utrzymaniu pracy, wiek, trudność w pokonaniu uzależnienia.

Różny był jednak stopień nasilenia przeszkód. Wśród osób, których przeszkody dotyczyły w bardzo dużym stopniu, odnosiło się to w 75–70% do braku mieszkania i meldunku, w 53–52% do złego stanu zdrowia i trudności w zdobyciu pracy, w 46–42% do braku rodziny, wsparcia finansowego, trudności w utrzymaniu pracy, w 39–36% do trudności w zaprzestaniu picia lub używania narkotyków, wieku, braku osób wspierających.

Największe nasilenie dotyczyło zatem kwestii mieszkaniowych.

Odnieśmy podane przeszkody do informacji uzyskanych w innych pytaniach wywiadu.

Główną przeszkodą był brak mieszkania, do którego mogliby wrócić – ok. 86%, ale jednocześnie ok. 78% badanych nie wyraziło chęci powrotu do miejsca zamieszkania sprzed powstania bezdomności (tab. 82).

Około 65% podało, że w ich przypadku barierę stanowi trudność zdobycia pracy. Można by zatem przypuszczać, że podobny był odsetek bezdomnych nie otrzymujących żadnych ofert pracy. Jednak nie otrzymywało ofert pracy (wśród poszukujących) ok. 33% badanych (tab. 95). Czyli w wielu przypadkach trudność ta była związana z odrzuceniem propozycji pracy. Przypomnijmy, chcieli pracować, wykonując każdą pracę bez względu na wysokość wynagrodzenia tylko ok. 15% badanych (tab. 99).

Wiarygodność odsetka podających, że przeszkodą jest trudność pokonania uzależnienia (47,5%) nie jest łatwa do oceny, podobnie jak odsetek bezdomnych uzależnionych. Odsetek podających tę trudność zbliżony jest do odsetka podających, że występowały u nich „ciągi alkoholowe” – 46,9% (tab. 64). Z uzależnieniem też łączyć się mogła trudność w utrzymaniu pracy (ok. 52%).

Brak osób wspierających lub rodziny za przeszkodę w wychodzeniu z bezdomności uznało ponad 60% badanych, podczas gdy dzieci posiadało ok. 53% bezdomnych (tab. 24) i były żony lub partnerki ok. 62%. Oznacza to, że nie odnosili możliwości wsparcia do tych osób.

Meldunku nie miało lub nie wiedziało, czy go ma ok. 67% badanych (tab. 77). Jako trudność w wychodzeniu z bezdomności brak meldunku podało 62%, więc liczby te nie pozostawały w dużej rozbieżności.

Zły stan zdrowia jako przeszkodę utrudniającą pokonanie bezdomności podało 60 na 100 badanych, podczas gdy stan swojego zdrowia jako niezadowolający oceniło ok. 47% (tab. 46). Zatem, kiedy przyszło bilansować potencjał zasobów ku wychodzeniu z bezdomności, inaczej oceniali swoją kondycję niż w przypadku uogólnianej (bez kontekstu) samooceny.

Udział podających wiek jako przeszkodę w wychodzeniu z bezdomności (ok. 60%) był znacznie wyższy, niż wynikałoby to ze struktur wieku badanych. Około 60% badanych było w wieku 46 lat i więcej, czyli tak określali cezurę wieku, będącą punktem krytycznym w wychodzeniu z bezdomności.

Czy badani różnili się w pojmowaniu przeszkód w wychodzeniu z bezdomności według zmiennej wieku?

Tabela 274

Trudność w zdobyciu i utrzymaniu pracy oraz nałóg i zły stan zdrowia jako przeszkody w wychodzeniu z bezdomności a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Trudność w zdobyciu pracy ^a			Trudność w utrzymaniu pracy ^b			Trudność w zaprzestaniu picia alkoholu lub używania narkotyków ^c			Zły stan zdrowia ^d		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	77,7	22,3	100	66,0	34,0	100	48,9	51,1	100	30,9	69,1
26–35 lat	100	76,6	23,4	100	60,2	39,8	100	50,0	50,0	100	43,8	56,3
36–45 lat	100	69,5	30,5	100	58,8	41,2	100	54,2	45,8	100	56,5	43,5
46–55 lat	100	71,9	28,1	100	60,9	39,1	100	54,7	45,3	100	71,1	28,9
56–65 lat	100	54,7	45,3	100	36,7	63,3	100	36,7	63,3	100	75,0	25,0
66 i więcej	100	33,0	67,0	100	26,6	73,4	100	38,3	61,7	100	80,9	19,1

n = 703

^a $\chi^2(5, N=703) = 66,04; p < 0,001$

V Cramera = 0,306; $p < 0,001$

^c $\chi^2(5, N=703) = 14,57; p < 0,012$

V Cramera = 0,144; $p < 0,012$

^b $\chi^2(5, N=703) = 53,54; p < 0,001$

V Cramera = 0,276; $p < 0,001$

^d $\chi^2(5, N=703) = 83,65; p < 0,001$

V Cramera = 0,345; $p < 0,001$

W starszych grupach wieku znacznie mniejszy był udział wskazań trudności w zdobyciu pracy jako przeszkody w wychodzeniu z bezdomności niż w młodszych (w wieku 66 lat i więcej ponad dwukrotnie niższy niż do 30 lat). Zróżnicowanie było istotne statystycznie.

Podobnie przedstawiała się sytuacja w podejściu do trudności utrzymania pracy. W skrajnych grupach wieku różnice były blisko dwuipółkrotne (przy zróżnicowaniu istotnym statystycznie).

Dla ponad 60% badanych w wieku ponad 56 lat trudność w walce z nałogiem nie była postrzegana jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności, podczas gdy w młodszych rocznikach w ok. 50% (zróżnicowanie było istotne statystycznie).

Możliwość wychodzenia z bezdomności ogranicza też stan zdrowia. Obserwuje się tu jednokierunkową tendencję: wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku rośnie systematycznie udział badanych upatrujących te uwarunkowania (różnice były istotne statystycznie). W skrajnych grupach wieku różnica ta stanowiła 2,6 razy.

Tabela 275

Wiek jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Wiek jako przeszkoda		
	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	11,7	88,3
26–35 lat	100	21,1	78,9
36–45 lat	100	41,2	58,8
46–55 lat	100	63,3	36,7
56–65 lat	100	78,1	21,9
66 i więcej	100	84,0	16,0

n = 703

$\chi^2(5, N=703) = 195,07; p < 0,001$

V Cramera = 0,527; $p < 0,001$

Czynnikiem w największym stopniu określającym możliwości wychodzenia z bezdomności był wiek (zróznicowanie o wysokiej istotności statystycznej). Porównując najmłodszych i najstarszych bezdomnych, stwierdzamy ponad siedmiokrotne różnice.

Nie różnili się badani w swoich poglądach co do przeszkód w wychodzeniu z bezdomności takich, jak: brak osób wspierających, w tym członka rodziny, brak mieszkania, meldunku czy wsparcia finansowego.

Tabela 276

Brak osób wspierających, rodziny i mieszkania jako przeszkody w wychodzeniu z bezdomności a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Brak osób, które podtrzymałyby w przekonaniu o skuteczności podejmowanych przez bezdomnego działań, wierzyły w niego ^a			Brak rodziny ^b			Brak mieszkania ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	66,0	34,0	100	58,5	41,5	100	86,2	13,8
26–35 lat	100	65,6	34,4	100	67,2	32,8	100	88,3	11,7
36–45 lat	100	61,1	38,9	100	66,4	33,6	100	86,3	13,7
46–55 lat	100	61,7	38,3	100	61,7	38,3	100	85,2	14,8
56–65 lat	100	59,4	40,6	100	66,4	33,6	100	86,7	13,3
66 i więcej	100	62,8	37,2	100	64,9	35,1	100	83,0	17,0

n = 703

^a $\chi^2(5, N=703) = 1,70; p < 0,889$

^b $\chi^2(5, N=703) = 2,72; p < 0,742$

^c $\chi^2(5, N=703) = 1,41; p < 0,923$

V Cramera = 0,049; p < 0,889

V Cramera = 0,062; p < 0,742

V Cramera = 0,045; p < 0,923

Zróznicowanie dla wszystkich zmiennych było nieistotne statystycznie.

Tabela 277

Brak meldunku i wsparcia finansowego jako przeszkody w wychodzeniu z bezdomności a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Brak meldunku ^a			Brak wsparcia finansowego ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	57,4	42,6	100	63,8	36,2
26–35 lat	100	63,3	36,7	100	63,3	36,7
36–45 lat	100	62,6	37,4	100	70,2	29,8
46–55 lat	100	65,6	34,4	100	70,3	29,7
56–65 lat	100	59,4	40,6	100	76,6	23,4
66 i więcej	100	62,8	37,2	100	71,3	28,7

n = 703

^a $\chi^2(5, N=703) = 2,05; p < 0,842$

^b $\chi^2(5, N=703) = 6,97; p < 0,223$

V Cramera = 0,054; p < 0,842

V Cramera = 0,100; p < 0,223

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Przeszkody w wychodzeniu z bezdomności według czasu i faz jej trwania przedstawiono w tabeli 278.

Tabela 278

Trudność w zaprzestaniu picia alkoholu lub używania narkotyków jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a czas trwania i jej fazy (w %)

Wyszczególnienie	Trudność w zaprzestaniu picia alkoholu lub używania narkotyków		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	31,1	68,9
Od pół roku do 2 lat	100	44,9	55,1
Od 2 do 4 lat	100	51,6	48,4
Od 4 do 6 lat	100	52,4	47,6
Od 6 do 8 lat	100	50,0	50,0
Od 8 do 10 lat	100	49,0	51,0
10 lat i dłużej	100	53,5	46,5
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	39,9	60,1
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	51,6	48,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	52,4	47,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	49,5	50,5
Trwała powyżej 10 lat	100	53,5	46,5

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a χ^2 (6, N=701) = 13,98; p < 0,030

V Cramera = 0,141; p < 0,030

^b χ^2 (4, N=701) = 9,58; p < 0,048

V Cramera = 0,117; p < 0,048

Trudność w walce z uzależnieniem była zmienną istotnie statystycznie różnicującą badanych według czasu trwania bezdomności, jednak bez jednokierunkowej zależności.

Brak osób pozytywnie motywujących do wyjścia z bezdomności w zdecydowanie najmniejszym stopniu odczuwali badani u progu bezdomności – do pół roku.

Tabela 279

Brak osób wspierających jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a czas trwania i jej fazy (w %)

Wyszczególnienie	Brak osób, które podtrzymywałyby w przekonaniu o skuteczności podejmowanych przez bezdomnego działań, wierzyły w niego		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	35,6	64,4
Od pół roku do 2 lat	100	63,3	36,7
Od 2 do 4 lat	100	69,4	30,6
Od 4 do 6 lat	100	70,7	29,3
Od 6 do 8 lat	100	70,4	29,6
Od 8 do 10 lat	100	69,4	30,6
10 lat i dłużej	100	63,2	36,8
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	53,2	46,8
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	69,4	30,6
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	70,7	29,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	69,9	30,1
Trwała powyżej 10 lat	100	63,2	36,8

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a χ^2 (6, N=701) = 35,27; p < 0,001

V Cramera = 0,224; p < 0,001

^b χ^2 (4, N=701) = 16,41; p < 0,003

V Cramera = 0,153; p < 0,003

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Ujęcie analizowanej przeszkody w jedną fazę wstępną okresu do pół roku i od pół roku do 2 lat zniekształca wnioski co do przebiegu nasilenia wskazań. Okres do pół roku wyraźnie różni się od dalszych etapów bezdomności.

Podobną obserwację odnotowano, rozpatrzając okres do pół roku bezdomności przy zmiennej „brak rodziny” jako przeszkodzie w wychodzeniu z bezdomności.

Tabela 280

Brak rodziny jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a czas trwania i jej fazy (w %)

Wyszczególnienie	Brak rodziny		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	40,0	60,0
Od pół roku do 2 lat	100	62,0	38,0
Od 2 do 4 lat	100	66,9	33,1
Od 4 do 6 lat	100	65,9	34,1
Od 6 do 8 lat	100	66,7	33,3
Od 8 do 10 lat	100	75,5	24,5
10 lat i dłużej	100	74,3	25,7
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	54,0	46,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	66,9	33,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	65,9	34,1
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	70,9	29,1
Trwała powyżej 10 lat	100	74,3	25,7

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a $\chi^2(6, N=701) = 33,08; p < 0,001$

V Cramera = 0,217; $p < 0,001$

^b $\chi^2(4, N=701) = 20,08; p < 0,001$

V Cramera = 0,169; $p < 0,001$

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Brak mieszkania, do którego mogliby wrócić, w najmniejszym stopniu przeszkadzał w wychodzeniu z bezdomności osobom rozpoczynającym życie bez domu.

Tabela 281

Brak mieszkania, do którego mogliby wrócić, jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a czas trwania i jej fazy (w %)

Wyszczególnienie	Brak mieszkania, do którego mogliby wrócić		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	67,8	32,2
Od pół roku do 2 lat	100	86,7	13,3
Od 2 do 4 lat	100	91,9	8,1
Od 4 do 6 lat	100	80,5	19,5
Od 6 do 8 lat	100	94,4	5,6
Od 8 do 10 lat	100	95,9	4,1
10 lat i dłużej	100	88,2	11,8

Wyszczególnienie	Brak mieszkania, do którego mogliby wrócić		
	razem	tak	nie
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	79,8	20,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	91,9	8,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	80,5	19,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	95,1	4,9
Trwała powyżej 10 lat	100	88,2	11,8

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a $\chi^2(6, N=701) = 38,41; p < 0,001$

V Cramera = 0,234; $p < 0,001$

^b $\chi^2(4, N=701) = 21,27; p < 0,001$

V Cramera = 0,174; $p < 0,001$

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Stosunek do braku meldunku jako przeszkody w wychodzeniu z bezdomności był podobny jak przy zmiennej „brak mieszkania”.

Tabela 282

**Brak meldunku jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności
a czas trwania i jej fazy (w %)**

Wyszczególnie	Brak meldunku		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	40,0	60,0
Od pół roku do 2 lat	100	64,6	35,4
Od 2 do 4 lat	100	62,1	37,9
Od 4 do 6 lat	100	61,0	39,0
Od 6 do 8 lat	100	59,3	40,7
Od 8 do 10 lat	100	77,6	22,4
10 lat i dłużej	100	69,4	30,6
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	55,6	44,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	62,1	37,9
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	61,0	39,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	68,0	32,0
Trwała powyżej 10 lat	100	69,4	30,6

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a $\chi^2(6, N=701) = 27,57; p < 0,001$

V Cramera = 0,198; $p < 0,001$

^b $\chi^2(4, N=701) = 19,23; p < 0,056$

V Cramera = 0,115; $p < 0,056$

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Osoby rozpoczynające bezdomność posiadały lepsze zdrowie, stąd zły stan zdrowia nie stanowił dla nich przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, ale wraz z wrastaniem w bezdomność sytuacja ulegała zmianie.

Tabela 283

**Zły stan zdrowia jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności
a czas trwania i jej fazy (w %)**

Wyszczególnienie	Zły stan zdrowia		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	38,9	61,1
Od pół roku do 2 lat	100	44,9	55,1
Od 2 do 4 lat	100	58,9	41,1
Od 4 do 6 lat	100	62,2	37,8
Od 6 do 8 lat	100	68,5	31,5
Od 8 do 10 lat	100	73,5	26,5
10 lat i dłużej	100	81,9	18,1
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	42,7	57,3
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	58,9	41,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	62,2	37,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	70,9	29,1
Trwała powyżej 10 lat	100	81,9	18,1

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a $\chi^2(6, N=701) = 66,14; p < 0,001$

V Cramera = 0,307; $p < 0,001$

^b $\chi^2(4, N=701) = 65,01; p < 0,001$

V Cramera = 0,305; $p < 0,001$

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Zależność ta miała charakter jednokierunkowy. Blisko dwa razy częściej stan zdrowia jako przeszkodę wskazywali bezdomni w ostatniej fazie bezdomności niż w pierwszej.

Podobną prawidłowość odnotowano przy zmiennej „wiek”. Różnice między pierwszą a ostatnią fazą były blisko trzykrotne.

Tabela 284

Wiek jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a czas trwania i jej fazy (w %)

Wyszczególnienie	Wiek		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	21,1	78,9
Od pół roku do 2 lat	100	29,1	70,9
Od 2 do 4 lat	100	50,8	49,2
Od 4 do 6 lat	100	57,3	42,7
Od 6 do 8 lat	100	66,7	33,3
Od 8 do 10 lat	100	63,3	36,7
10 lat i dłużej	100	76,4	23,6
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	26,2	73,8
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	50,8	49,2
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	57,3	42,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	65,0	35,0
Trwała powyżej 10 lat	100	76,4	23,6

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a $\chi^2(6, N=701) = 108,95; p < 0,001$

V Cramera = 0,394; $p < 0,001$

^b $\chi^2(4, N=701) = 107,36; p < 0,001$

V Cramera = 0,391; $p < 0,001$

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Osoby rozpoczynające bezdomność najmniej odczuwały brak wsparcia finansowego.

Tabela 285

**Brak wsparcia finansowego jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności
a czas trwania i jej fazy (w %)**

Wyszczególnienie	Brak wsparcia finansowego		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	51,1	48,9
Od pół roku do 2 lat	100	67,1	32,9
Od 2 do 4 lat	100	72,6	27,4
Od 4 do 6 lat	100	72,0	28,0
Od 6 do 8 lat	100	70,4	29,6
Od 8 do 10 lat	100	79,6	20,4
10 lat i dłużej	100	76,4	23,6
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	61,3	38,7
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	72,6	27,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	72,0	28,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	74,8	25,2
Trwała powyżej 10 lat	100	76,4	23,6

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a $\chi^2(6, N=701) = 21,22; p < 0,002$

V Cramera = 0,174; p < 0,002

^b $\chi^2(4, N=701) = 13,26; p < 0,010$

V Cramera = 0,138; p < 0,010

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Przeszkody związane z pracą zarobkową nie podlegały modyfikacji wraz z czasem trwania bezdomności.

Tabela 286

**Trudność w zdobyciu pracy jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności
a czas trwania i jej fazy (w %)**

Wyszczególnienie	Trudność w zdobyciu pracy		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	65,6	34,4
Od pół roku do 2 lat	100	70,9	29,1
Od 2 do 4 lat	100	67,7	32,3
Od 4 do 6 lat	100	61,0	39,0
Od 6 do 8 lat	100	66,7	33,3
Od 8 do 10 lat	100	65,3	34,7
10 lat i dłużej	100	56,3	43,8
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	69,0	31,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	67,7	32,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	61,0	39,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	66,0	34,0
Trwała powyżej 10 lat	100	56,3	43,8

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a $\chi^2(6, N=701) = 8,28; p < 0,218$

V Cramera = 0,109; p < 0,218

^b $\chi^2(4, N=701) = 7,55; p < 0,110$

V Cramera = 0,104; p < 0,110

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Tabela 287

**Trudność w utrzymaniu pracy jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności
a czas trwania i jej fazy (w %)**

Wyszczególnienie	Trudność w utrzymaniu pracy		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	46,7	53,3
Od pół roku do 2 lat	100	56,3	43,7
Od 2 do 4 lat	100	57,3	42,7
Od 4 do 6 lat	100	52,4	47,6
Od 6 do 8 lat	100	50,0	50,0
Od 8 do 10 lat	100	51,0	49,0
10 lat i dłużej	100	47,9	52,1
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	52,8	47,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	57,3	42,7
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	52,4	47,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	50,5	49,5
Trwała powyżej 10 lat	100	47,9	52,1

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a $\chi^2(6, N=701) = 4,65; p < 0,590$

V Cramera = 0,081; p < 0,590

^b $\chi^2(4, N=701) = 2,49; p < 0,646$

V Cramera = 0,060; p < 0,646

Zróznicowanie w pojmowaniu trudności w utrzymaniu pracy nie było istotne statystycznie.

Czy przerywanie bezdomności wpływało na zmianę poglądów w wychodzeniu z bezdomności?

Odpowiedź twierdząca dotyczyła przeszkód, takich jak: brak osób wspierających, które podtrzymywałyby w przekonaniu o skuteczności podejmowania przez bezdomnego działań, wierzyły w niego, brak meldunku, zły stan zdrowia, brak wsparcia finansowego.

Brak osób życzliwie wspierających na duchu w większym stopniu odczuwali badani o bezdomności ciągłej.

Tabela 288

**Brak osób wspierających, brak meldunku, zły stan zdrowia, brak wsparcia finansowego
jako przeszkody w wychodzeniu z bezdomności a cykliczność jej trwania (w %)**

Trwanie bezdomności	Brak osób wspierających ^a			Brak meldunku ^b			Zły stan zdrowia ^c			Brak wsparcia finansowego ^d		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Bezdomność trwa nieprzerwanie	100	65,0	35,0	100	64,8	35,2	100	63,0	37,0	100	71,8	28,2
Cykliczność bezdomności	100	56,1	43,9	100	54,5	45,5	100	51,9	48,1	100	63,0	37,0

n = 703

^a $\chi^2(1, N=703) = 4,67; p < 0,031$

V Cramera = 0,082; p < 0,031

^c $\chi^2(1, N=703) = 7,20; p < 0,007$

V Cramera = 0,101; p < 0,007

^b $\chi^2(1, N=703) = 6,21; p < 0,013$

V Cramera = 0,094; p < 0,013

^d $\chi^2(1, N=703) = 5,07; p < 0,024$

V Cramera = 0,085; p < 0,024

Zróznicowanie dla wszystkich zmiennych było istotne statystycznie.

Brak meldunku stanowił mniejszą przeszkodę dla osób, których bezdomność była cykliczna.

Tak też było w przypadku zmiennej „zły stan zdrowia”.

Również cyklicznie bezdomni w mniejszym stopniu postrzegali brak wsparcia finansowego niż trwale bezdomni.

Nie zanotowano natomiast związku trwania nieprzerwanego lub cyklicznego bezdomności ze zmiennymi dotyczącymi pracy zarobkowej, uzależnień, rodziny, mieszkania, wieku.

Tabela 289

Trudność w zdobyciu i utrzymaniu pracy, wyjściu z nałogu oraz brak rodziny, mieszkania i wiek jako przeszkody w wychodzeniu z bezdomności a cykliczność jej trwania (w %)

Trwanie bezdomności	Trudność w zdobyciu pracy ^a			Trudność w utrzymaniu pracy ^b			Trudność w zaprzestaniu picia alkoholu lub używania narkotyków ^c			Brak rodziny ^d			Brak mieszkania, do którego mogliby wrócić ^e			Wiek ^f		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Bezdomność trwa nieprzerwanie	100	64,4	35,6	100	52,3	47,7	100	49,4	50,6	100	66,1	33,9	100	86,2	13,8	100	51,9	48,1
Cykliczność bezdomności	100	65,6	34,4	100	51,3	48,7	100	42,3	57,7	100	59,8	40,2	100	85,7	14,3	100	45,0	55,0

n = 703

^a $\chi^2(1, N=703) = 0,09; p < 0,766$

V Cramera = 0,011; p < 0,766

^d $\chi^2(1, N=703) = 2,44; p < 0,118$

V Cramera = 0,059; p < 0,118

^b $\chi^2(1, N=703) = 0,06; p < 0,812$

V Cramera = 0,009; p < 0,812

^e $\chi^2(1, N=703) = 0,03; p < 0,873$

V Cramera = 0,006; p < 0,873

^c $\chi^2(1, N=703) = 2,78; p < 0,095$

V Cramera = 0,063; p < 0,095

^f $\chi^2(1, N=703) = 2,69; p < 0,101$

V Cramera = 0,062; p < 0,101

Zróznicowanie dla wszystkich zmiennych było nieistotne statystycznie.

W kolejnych tabelach przedstawiono stopień natężenia przeszkód w wychodzeniu z bezdomności według czasu i faz jej trwania.

Tabela 290

Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, jak brak osób wspierających a czas i fazy jej trwania (w %)

Wyszczególnienie	Brak osób, które podtrzymałyby w przekonaniu o skuteczności podejmowania działań dotyczy w stopniu					
	razem	bardzo dużym	dużym	średnim	małym	nie dotyczy
czas trwania bezdomności^a						
Do pół roku	100	11,1	10,0	11,1	3,3	64,5
Od pół roku do 2 lat	100	25,3	18,4	13,3	6,3	36,7
Od 2 lat do 4 lat	100	21,8	26,6	12,1	8,9	30,6
Od 4 lat do 6 lat	100	26,8	23,2	11,0	9,7	29,3
Od 6 lat do 8 lat	100	20,4	25,9	11,1	13,0	29,6
Od 8 lat do 10 lat	100	18,4	30,6	16,3	4,1	30,6
10 lat i dłużej	100	27,1	18,7	11,8	5,6	36,8

Wyszczególnienie	Brak osób, które podtrzymałyby w przekonaniu o skuteczności podejmowania działań dotyczy w stopniu					
	razem	bardzo dużym	dużym	średnim	małym	nie dotyczy
faza bezdomności^b						
Wstępna do 2 lat	100	20,2	15,3	12,5	5,2	46,8
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	21,8	26,6	12,1	8,9	30,6
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	26,8	23,2	11,0	9,7	29,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	19,4	28,2	13,6	8,7	30,1
Trwała powyżej 10 lat	100	27,1	18,7	11,8	5,6	36,8

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a χ^2 (24, N = 701) = 49,53; p < 0,002

V Cramera = 0,133; p < 0,002

^b χ^2 (16, N = 701) = 25,92; p < 0,055

V Cramera = 0,096; p < 0,055

Zróznicowanie według czasu trwania bezdomności było istotne statystycznie, ale bez prawidłowości polegającej na narastaniu natężenia w odczuwaniu tej przeszkody wraz z czasem trwania bezdomności.

Ujęcie według faz już na takie różnice nie wskazuje.

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie w ujęciu zagregowanym. Jednakże, jak wskazują wyniki przedstawione w tab. 290, w obrębie fazy wstępnej różnice były duże: odczuwanie w bardzo dużym stopniu omawianej przeszkody wśród bezdomnych do pół roku wynosiło 11%, a od pół roku do 2 lat ok. 25%, czyli ponad dwukrotnie częściej.

Odmienność istotności statystycznej w ujęciu szerszym i według faz zauważono też w przypadku zmiennej „brak meldunku”.

Tabela 291

Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, jak brak meldunku a czas i fazy jej trwania (w %)

Wyszczególnienie	Brak meldunku dotyczy w stopniu					
	razem	bardzo dużym	dużym	średnim	małym	nie dotyczy
czas trwania bezdomności^a						
Do pół roku	100	28,9	8,9	0,0	2,2	60,0
Od pół roku do 2 lat	100	48,1	9,5	3,8	3,2	35,4
Od 2 do 4 lat	100	45,2	14,5	2,4	0,0	37,9
Od 4 do 6 lat	100	42,7	13,4	3,7	1,2	39,0
Od 6 do 8 lat	100	44,5	7,4	3,7	3,7	40,7
Od 8 do 10 lat	100	44,9	14,3	12,2	6,1	22,5
10 lat i dłużej	100	44,4	13,2	5,6	6,2	30,6
faza bezdomności^b						
Wstępna do 2 lat	100	41,1	9,3	2,4	2,8	44,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	45,2	14,5	2,4	0,0	37,9
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	42,7	13,4	3,7	1,2	39,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	44,7	10,7	7,8	4,8	32,0
Trwała powyżej 10 lat	100	44,4	13,2	5,6	6,2	30,6

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a χ^2 (24, N = 701) = 50,81; p < 0,001

V Cramera = 0,135; p < 0,001

^b χ^2 (16, N = 701) = 26,79; p < 0,053

V Cramera = 0,096; p < 0,053

Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

W obrębie stopnia potwierdzeń odczuwania przeszkody „brak rodziny” zróżnicowanie było duże, ale bez tendencji jednokierunkowej.

Tabela 292

Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, jak brak rodziny a czas i fazy jej trwania (w %)

Wyszczególnienie	Brak rodziny dotyczy w stopniu					
	razem	bardzo dużym	dużym	średnim	małym	nie dotyczy
czas trwania bezdomności^a						
Do pół roku	100	17,8	13,3	2,2	6,7	60,0
Od pół roku do 2 lat	100	29,7	18,4	8,2	5,7	38,0
Od 2 do 4 lat	100	31,5	18,5	6,4	10,5	33,1
Od 4 do 6 lat	100	25,6	25,6	4,9	9,8	34,1
Od 6 do 8 lat	100	29,6	22,2	9,3	5,6	33,3
Od 8 do 10 lat	100	30,6	28,6	10,2	6,1	24,5
10 lat i dłużej	100	36,8	22,9	8,3	6,3	25,7
faza bezdomności^b						
Wstępna do 2 lat	100	25,4	16,6	6,0	6,0	46,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	31,5	18,5	6,4	10,5	33,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	25,6	25,6	4,9	9,8	34,1
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	30,1	25,3	9,7	5,8	29,1
Trwała powyżej 10 lat	100	36,8	22,9	8,3	6,3	25,7

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a χ^2 (24, N=701) = 43,49; p < 0,009

V Cramera = 0,125; p < 0,009

^b χ^2 (16, N=701) = 28,05; p < 0,031

V Cramera = 0,100; p < 0,031

Zróżnicowanie było istotne statystycznie.

Podobne zależności odnotowano przy zmiennej „brak mieszkania, do którego mogliby wrócić”.

Tabela 293

Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, jak brak mieszkania, do którego mogliby wrócić a czas i fazy jej trwania (w %)

Wyszczególnienie	Brak ww. mieszkania dotyczy w stopniu					
	razem	bardzo dużym	dużym	średnim	małym	nie dotyczy
czas trwania bezdomności^a						
Do pół roku	100	52,2	11,1	3,3	1,1	32,3
Od pół roku do 2 lat	100	66,5	13,9	3,8	2,5	13,3
Od 2 do 4 lat	100	70,2	16,1	4,8	0,8	8,1
Od 4 do 6 lat	100	63,4	14,7	1,2	1,2	19,5
Od 6 do 8 lat	100	64,8	24,1	3,7	1,8	5,6
Od 8 do 10 lat	100	67,4	26,5	2,0	0,0	4,1
10 lat i dłużej	100	63,9	17,3	3,5	3,5	11,8

Wyszczególnienie	Brak ww. mieszkania dotyczy w stopniu					
	razem	bardzo dużym	dużym	średnim	małym	nie dotyczy
faza bezdomności^b						
Wstępna do 2 lat	100	61,3	12,9	3,6	2,0	20,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	70,2	16,1	4,8	0,8	8,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	63,4	14,7	1,2	1,2	19,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	66,0	25,2	2,9	1,0	4,9
Trwała powyżej 10 lat	100	63,9	17,3	3,5	3,5	11,8

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a χ^2 (24, N=701) = 50,07; p < 0,001

V Cramera = 0,134; p < 0,001

^b χ^2 (16, N=701) = 31,78; p < 0,011

V Cramera = 0,106; p < 0,011

Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Również zróznicowanie było istotne w zakresie stopnia odczuwania złego stanu zdrowia jako przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, ale z tendencją potwierdzeń wraz z brnięciem w bezdomność.

Tabela 294

**Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności,
jak zły stan zdrowia a czas i fazy jej trwania (w %)**

Wyszczególnienie	Zły stan zdrowia dotyczy w stopniu					
	razem	bardzo dużym	dużym	średnim	małym	nie dotyczy
czas trwania bezdomności^a						
Do pół roku	100	25,6	5,6	4,4	3,3	61,1
Od pół roku do 2 lat	100	22,1	5,7	9,5	7,6	55,1
Od 2 do 4 lat	100	29,0	15,3	8,1	6,5	41,1
Od 4 do 6 lat	100	32,9	22,0	1,2	6,1	37,8
Od 6 do 8 lat	100	35,2	22,2	7,4	3,7	31,5
Od 8 do 10 lat	100	34,7	18,4	18,4	2,0	26,5
10 lat i dłużej	100	45,8	21,5	7,7	6,9	18,1
faza bezdomności^b						
Wstępna do 2 lat	100	23,4	5,6	7,7	6,0	57,3
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	29,0	15,3	8,1	6,5	41,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	32,9	22,0	1,2	6,1	37,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	35,0	20,4	12,6	2,9	29,1
Trwała powyżej 10 lat	100	45,8	21,5	7,7	6,9	18,1

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a χ^2 (24, N=701) = 96,38; p < 0,001

V Cramera = 0,185; p < 0,001

^b χ^2 (16, N=701) = 87,42; p < 0,001

V Cramera = 0,177; p < 0,001

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Podobną sytuację odnotowano przy zmiennej „wiek” jako przeszkodzie w wychodzeniu z bezdomności.

Tabela 295

**Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, jak wiek
a czas i fazy jej trwania (w %)**

Wyszczególnienie	Wiek jako przeszkoda dotyczy w stopniu					
	razem	bardzo dużym	dużym	średnim	małym	nie dotyczy
czas trwania bezdomności^a						
Do pół roku	100	6,6	5,6	3,3	5,6	78,9
Od pół roku do 2 lat	100	10,1	6,3	7,6	5,1	70,9
Od 2 do 4 lat	100	16,9	12,1	13,7	8,1	49,2
Od 4 do 6 lat	100	19,5	11,0	14,6	12,2	42,7
Od 6 do 8 lat	100	22,2	16,7	20,4	7,4	33,3
Od 8 do 10 lat	100	24,5	16,3	12,3	10,2	36,7
10 lat i dłużej	100	36,8	18,1	11,8	9,7	23,6
faza bezdomności^b						
Wstępna do 2 lat	100	8,9	6,0	6,0	5,3	73,8
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	16,9	12,1	13,7	8,1	49,2
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	19,5	11,0	14,6	12,2	42,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	23,3	16,5	16,5	8,7	35,0
Trwała powyżej 10 lat	100	36,8	18,1	11,8	9,7	23,6

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a χ^2 (24, N=701) = 124,49; p < 0,001

V Cramera = 0,211; p < 0,001

^b χ^2 (16, N=701) = 120,51; p < 0,001

V Cramera = 0,207; p < 0,001

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Związek jednokierunkowy wystąpił zwłaszcza przy bardzo dużym nasileniu odczuwania bagażu lat. Około pięćipółkrotnie częściej odczuwały go osoby 10 lat i dłużej bezdomne, niż do pół roku.

Takiej prawidłowości nie obserwujemy przy zmiennej „brak wsparcia finansowego”.

Tabela 296

**Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności,
jak brak wsparcia finansowego a czas i fazy jej trwania (w %)**

Wyszczególnienie	Brak wsparcia finansowego dotyczy w stopniu					
	razem	bardzo dużym	dużym	średnim	małym	nie dotyczy
czas trwania bezdomności^a						
Do pół roku	100	30,0	11,1	7,8	2,2	48,9
Od pół roku do 2 lat	100	29,1	26,6	9,5	1,9	32,9
Od 2 do 4 lat	100	29,8	28,2	9,7	4,9	27,4
Od 4 do 6 lat	100	36,6	20,7	14,6	0,0	28,1
Od 6 do 8 lat	100	25,9	27,8	9,3	7,4	29,6
Od 8 do 10 lat	100	26,5	18,4	26,5	8,2	20,4
10 lat i dłużej	100	36,8	22,2	9,7	7,7	23,6
faza bezdomności^b						
Wstępna do 2 lat	100	29,4	21,0	8,9	2,0	38,7
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	29,8	28,2	9,7	4,9	27,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	36,6	20,7	14,6	0,0	28,1
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	26,2	23,3	17,5	7,8	25,2
Trwała powyżej 10 lat	100	36,8	22,2	9,7	7,7	23,6

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a χ^2 (24, N=701) = 53,92; p < 0,001

V Cramera = 0,139; p < 0,001

^b χ^2 (16, N=701) = 34,27; p < 0,005

V Cramera = 0,111; p < 0,005

Zróznicowanie było istotne statystycznie, ale bez tendencji jednokierunkowej.

Nie zanotowano zależności pomiędzy czasem trwania bezdomności, a takimi przeszkodami w wyjściu z niej, jak trudności w znalezieniu pracy i uzależnienia.

Tabela 297

**Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności,
jak trudność w zdobyciu pracy a czas i fazy jej trwania (w %)**

Wyszczególnienie	Trudność w zdobyciu pracy dotyczy w stopniu					
	razem	bardzo dużym	dużym	średnim	małym	nie dotyczy
czas trwania bezdomności^a						
Do pół roku	100	33,3	15,6	13,3	3,3	34,5
Od pół roku do 2 lat	100	36,7	24,7	6,3	3,2	29,1
Od 2 do 4 lat	100	40,3	21,0	3,2	3,2	32,3
Od 4 do 6 lat	100	29,2	24,4	3,7	3,7	39,0
Od 6 do 8 lat	100	33,3	20,4	5,6	7,4	33,3
Od 8 do 10 lat	100	32,6	18,4	6,1	8,2	34,7
10 lat i dłużej	100	27,8	16,0	6,9	5,6	43,7
faza bezdomności^b						
Wstępna do 2 lat	100	35,5	21,4	8,9	3,2	31,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	40,3	21,0	3,2	3,2	32,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	29,2	24,4	3,7	3,7	39,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	33,0	19,4	5,8	7,8	34,0
Trwała powyżej 10 lat	100	27,8	16,0	6,9	5,6	43,7

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a $\chi^2(24, N=701) = 28,18; p < 0,252$

V Cramera = 0,100; p < 0,252

^b $\chi^2(16, N=701) = 20,61; p < 0,192$

V Cramera = 0,086; p < 0,192

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 298

**Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności,
jak trudność w utrzymaniu pracy a czas i fazy jej trwania (w %)**

Wyszczególnienie	Trudność w utrzymaniu pracy dotyczy w stopniu					
	razem	bardzo dużym	dużym	średnim	małym	nie dotyczy
czas trwania bezdomności^a						
Do pół roku	100	17,8	8,9	12,2	7,8	53,3
Od pół roku do 2 lat	100	23,4	15,2	9,5	8,2	43,7
Od 2 do 4 lat	100	25,8	12,1	8,1	11,3	42,7
Od 4 do 6 lat	100	20,7	23,2	4,9	3,7	47,5
Od 6 do 8 lat	100	22,2	11,1	3,7	13,0	50,0
Od 8 do 10 lat	100	20,4	14,3	4,1	12,2	49,0
10 lat i dłużej	100	20,8	13,2	8,3	5,6	52,1
faza bezdomności^b						
Wstępna do 2 lat	100	21,4	12,9	10,5	8,0	47,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	25,8	12,1	8,1	11,3	42,7
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	20,7	23,2	4,9	3,7	47,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	21,4	12,6	3,9	12,6	49,5
Trwała powyżej 10 lat	100	20,8	13,2	8,3	5,6	52,1

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a $\chi^2(24, N=701) = 24,63; p < 0,426$

V Cramera = 0,094; p < 0,426

^b $\chi^2(16, N=701) = 20,25; p < 0,209$

V Cramera = 0,085; p < 0,209

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 299

Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, jak trudność w zaprzestaniu picia alkoholu lub używania narkotyków a czas i fazy jej trwania (w %)

Wyszczególnienie	Trudność w zaprzestaniu picia alkoholu lub używania narkotyków dotyczy w stopniu					
	razem	bardzo dużym	dużym	średnim	małym	nie dotyczy
czas trwania bezdomności^a						
Do pół roku	100	12,2	7,8	7,8	3,3	68,9
Od pół roku do 2 lat	100	19,6	7,0	10,1	8,2	55,1
Od 2 do 4 lat	100	19,3	14,5	6,5	11,3	48,4
Od 4 do 6 lat	100	19,5	9,8	14,6	8,5	47,6
Od 6 do 8 lat	100	18,5	7,4	13,0	11,1	50,0
Od 8 do 10 lat	100	18,3	8,2	8,2	14,3	51,0
10 lat i dłużej	100	20,2	10,4	15,3	7,6	46,5
faza bezdomności^b						
Wstępna do 2 lat	100	16,9	7,3	9,3	6,4	60,1
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	19,3	14,5	6,5	11,3	48,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	19,5	9,8	14,6	8,5	47,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	18,4	7,8	10,7	12,6	50,5
Trwała powyżej 10 lat	100	20,2	10,4	15,3	7,6	46,5

n = 701 (brak odpowiedzi = 2)

^a χ^2 (24, N=701) = 27,65; p < 0,275

V Cramera = 0,099; p < 0,275

^b χ^2 (16, N=701) = 21,09; p < 0,175

V Cramera = 0,087; p < 0,175

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Po zwerbalizowaniu przeszkód w wychodzeniu z bezdomności badani wskazywali oczekiwaną przez nich pomoc (tab. 300). Zastosowano taką samą kafeeterię form oczekiwanej pomocy, jak w przypadku pytań o pomoc, z której korzystali (tab. 254) z zamysłem ustalenia, co bezdomni myślą o pomocy w kontekście wychodzenia z bezdomności.

Tabela 300

Pomoc oczekiwana przez bezdomnych (w %)

Rodzaj pomocy	Ogółem = 100% wskazań oczekiwanej pomocy**	Ogółem*	Stopień oczekiwanej pomocy				Nie oczekuje pomocy
			razem	bardzo duży	średni	mały	
Ogrzewalnia	1,1	100	23,2	7,8	9,5	5,9	76,8
Noclegownia	2,1	100	41,9	15,8	14,4	11,7	58,1
Schronisko	6,5	100	77,7	47,9	21,4	8,3	22,3
Łaźnia	4,6	100	64,3	34,2	21,9	8,2	35,7
Pralnia	4,2	100	65,0	31,1	25,5	8,5	35,0
Wyżywienie w naturze	6,6	100	74,2	48,9	18,4	6,9	25,8
Bony żywnościowe	2,2	100	37,0	16,5	12,5	7,9	63,0
Ubranie wierzchnie	4,1	100	60,4	29,2	18,4	12,8	39,6
Bielizna	3,7	100	56,8	27,5	17,4	11,9	43,2
Buty	3,8	100	57,8	27,9	17,7	12,2	42,2
Środki higieny osobistej	4,2	100	64,3	30,8	22,9	10,6	35,7
Doraźna pomoc medyczna	4,1	100	64,9	30,6	24,9	9,4	35,1

Rodzaj pomocy	Ogółem = 100% wskazań oczeki- wanej po- mocy	Ogółem*	Stopień oczekiwanej pomocy				Nie ocze- kuje pomocy
			razem	bardzo duży	średni	mały	
Okresowa pomoc medyczna	3,3	100	55,5	24,2	23,2	8,2	44,5
Długotrwała pomoc medyczna	3,8	100	53,7	28,2	17,4	8,1	46,3
Doraźna pomoc finansowa	4,0	100	57,3	29,2	20,6	7,5	42,7
Okresowa pomoc finansowa	4,0	100	54,8	29,2	19,3	6,3	45,2
Długotrwała pomoc finansowa	5,3	100	58,1	38,8	14,1	5,2	41,9
Porady prawne	1,5	100	34,0	10,9	12,9	10,1	66,0
Porady psychologiczne	2,0	100	43,2	14,7	15,4	13,1	56,8
Pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe	5,6	100	61,0	41,2	14,1	5,8	39,0
Pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego	3,7	100	48,6	27,5	14,8	6,3	51,4
Pomoc w uzyskaniu meldunku	4,0	100	46,6	29,8	13,2	3,6	53,4
Pomoc w umieszczeniu w domu pomocy społecznej	1,1	100	19,0	8,5	6,0	4,5	81,0
Pomoc w uzyskaniu pracy	3,4	100	50,2	25,5	16,3	8,5	49,8
Pomoc w uzyskaniu szkolenia	1,3	100	25,9	9,6	8,3	7,9	74,1
Pomoc w poprawie kontaktu z rodziną	0,7	100	15,4	4,9	5,0	5,5	84,6
Pomoc w wyjściu z alkoholizmu	2,4	100	33,4	17,4	9,8	6,2	66,6
Pomoc w wyjściu z narkomanii	0,7	100	11,5	5,2	2,4	3,9	88,5
Pomoc w uzyskaniu renty	2,1	100	26,9	15,5	6,3	5,0	73,1
Pomoc w uzyskaniu emerytury	1,0	100	18,8	7,8	5,6	5,5	81,2
Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego	2,3	100	34,4	17,3	12,4	4,7	65,6
Inne	0,6	100	5,7	4,3	0,7	0,7	94,3

* n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

** liczba wskazań = 5129

Inne: zmiany przepisów o obowiązku meldunkowym – osoby bez meldunku są traktowane gorzej; pomoc w granej w totolotka; w wyrobieniu dowodu; umorzenie długów; ukończenie szkoły i zdobycie dyplomu; pomoc w zwróceniu mieszkania; dziewczyna, pomoc duszpasterska.

Badani oczekiwali pomocy różnego rodzaju – na jednego badanego przypadało 7,4 wskazań form pomocy.

Na 100 badanych od 78 do 74 oczekiwało schroniska i wyżywienia w naturze; od 65 do 60 pralni, łaźni, doraźnej pomocy medycznej, środków higieny osobistej, pomocy w uzyskaniu mieszkania, ubrania wierzchniego; od 58 do 54 długotrwałej i doraźnej okresowej pomocy finansowej, długotrwałej i okresowej pomocy medycznej, bielizny, butów; od 50 do 42 pomocy w uzyskaniu pracy, uzyskaniu lokalu tymczasowego, w uzyskaniu meldunku, miejsca w noclegowni; od 37 do 26 bonów żywnościowych, pomocy w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego, pomocy w wyjściu z alkoholizmu, pomocy w uzyskaniu renty, uzyskaniu szkolenia; od 23 do 12 miejsca w ogrzewalni, w domu pomocy społecznej, pomocy w uzyskaniu emerytury, poprawy kontaktu z rodziną, pomocy w wyjściu z narkomanii.

Najwięcej badanych oczekiwało zaspokojenia potrzeb bytowych i to w stopniu dużym, ale potrzeb człowieka trwającego w bezdomności. Najczęściej korzystali ze schroniska – ok. 82% i też najczęściej oczekiwali takiej pomocy – ok. 78%, z wyżywienia w naturze – ok. 77%, oczekiwali w ok. 74%, z łaźni, środków higieny osobistej 62–61%, oczekiwali w 64%.

W znacznie większym stopniu oczekiwali mieszkania na stałe – ok. 61%, niż uzyskiwali pomoc – ok. 8%, a także lokalu tymczasowego – odpowiednio ok. 49% i 8%.

Dotyczyło to też, ale już w mniejszym stopniu, pomocy finansowej doraźnej – odpowiednio ok. 57% i ok. 34%, okresowej ok. 55% i ok. 27%, długotrwałej ok. 58% i ok. 19%, pomocy medycznej doraźnej – odpowiednio ok. 65% i ok. 52%, okresowej ok. 56% i ok. 40%, długotrwałej ok. 54% i ok. 30%.

W znacznie większym stopniu bezdomni oczekiwali pomocy aktywizacyjnej, niż ją uzyskiwali. Z pomocy w uzyskiwaniu pracy korzystało ok. 14% badanych, a oczekiwało jej ok. 50%, z pomocy w uzyskaniu szkolenia ok. 9%, oczekiwało ok. 26%, z pomocy kontaktu z rodziną ok. 3%, oczekiwało 15%.

Bardzo niewielkie różnice wystąpiły w zakresie ważnego czynnika w wychodzeniu z bezdomności, mianowicie pomocy w walce z uzależnieniami: alkoholizmem – odpowiednio ok. 33% i ok. 27%, narkomanią ok. 12% i ok. 9%.

Można zatem założyć, że pomoc w tym zakresie była niewystarczająca.

Jednakże wyjaśnienie intencji bezdomnych co do pracy i kontaktów z rodziną daje porównanie oczekiwanej pomocy z artykułowanymi przeszkodami w wychodzeniu z bezdomności (tab. 273).

Wyjściu z bezdomności służy przede wszystkim uzyskanie dochodów z pracy. Trudność w zdobyciu pracy jako przeszkodę w wyjściu z bezdomności podało ok. 65% badanych, natomiast pomocy w jej uzyskaniu oczekiwało ok. 50%.

Brak rodziny jako przeszkodę w wychodzeniu z bezdomności podało ok. 64%, ale pomocy w poprawie kontaktu z rodziną oczekiwało ok. 15%, czyli mniej niż wynikało to z artykułowanych przeszkód. Zwraca uwagę zwłaszcza rozbieżność dotycząca rodziny. Bezdomni raczej myślą o jakiejś „wyobraźniowej” rodzinie, a nie o własnej.

Oczekiwaną przez bezdomnych pomoc według wieku badanych przedstawiono w tabeli 301.

Tabela 301

Pomoc oczekiwana przez bezdomnych a wiek bezdomnych (w %)

Pomoc oczekiwana	Wiek bezdomnych*					
	do 25 lat	26–35 lat	36–45 lat	46–55 lat	56–65 lat	66 i więcej
Ogrzewalnia	1,2	1,1	1,4	2,1	1,6	2,2
Noclegownia	2,6	3,2	2,7	3,0	2,6	3,4
Schronisko	5,3	5,6	5,2	5,1	5,5	5,7
Łaźnia	4,4	4,4	4,1	4,6	4,7	4,5
Pralnia	4,6	4,3	4,2	4,6	4,8	4,6
Jedzenie	5,3	4,9	5,2	4,8	5,5	5,4
Bony żywnościowe	2,4	2,3	2,5	2,4	2,5	3,5
Ubranie wierzchnie	3,7	4,2	4,0	4,3	4,6	4,1
Bielizna	3,6	3,8	3,9	4,2	4,3	3,6
Buty	3,6	3,9	3,9	4,4	4,5	3,6
Środki higieny osobistej	4,3	4,5	4,3	4,7	4,8	4,1
Doraźna pomoc medyczna	4,1	4,1	4,4	4,7	5,0	4,5
Okresowa pomoc medyczna	3,1	3,2	3,9	4,1	3,9	4,9
Długotrwała pomoc medyczna	2,9	3,3	3,6	4,2	3,9	4,3
Doraźna pomoc finansowa	4,6	3,6	3,9	4,0	4,0	3,7
Okresowa pomoc finansowa	4,1	3,2	4,1	3,7	4,0	3,6
Długotrwała pomoc finansowa	4,0	3,9	4,2	4,0	4,1	3,8
Porady prawne	2,3	2,6	2,8	2,2	2,0	2,2
Porady psychologiczne	3,3	4,1	3,1	2,8	2,4	2,2
Pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe	4,6	4,3	4,4	4,2	3,9	4,0

Pomoc oczekiwana	Wiek bezdomnych*					
	do 25 lat	26–35 lat	36–45 lat	46–55 lat	56–65 lat	66 i więcej
Pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego	3,7	3,4	3,6	3,2	3,2	3,2
Pomoc w uzyskaniu meldunku	3,3	3,6	3,6	2,9	3,1	2,9
Pomoc w umieszczeniu w domu pomocy społecznej	0,1	0,2	0,5	0,8	1,6	2,5
Pomoc w uzyskaniu pracy	4,5	4,9	3,9	3,2	2,5	1,9
Pomoc w uzyskaniu szkolenia	3,5	2,5	1,8	1,4	1,2	0,8
Pomoc w poprawie kontaktu z rodziną	1,2	1,5	1,1	0,9	0,8	0,9
Pomoc w wyjściu z alkoholizmu	2,0	2,7	2,9	2,5	1,7	2,0
Pomoc w wyjściu z narkomani	2,2	1,2	0,6	0,3	0,3	0,6
Pomoc w uzyskaniu renty	1,0	1,2	2,1	2,4	2,0	2,2
Pomoc w uzyskaniu emerytury	0,0	0,0	0,0	0,4	1,2	2,2
Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego	2,6	2,2	2,7	2,4	2,1	2,4
Inna	0,2	0,1	0,2	0,4	0,4	0,4

n = 693

* Liczba osób w każdej grupie = 100%

Pomocy w zaspokajaniu potrzeb bytowych oczekiwali w zbliżonym stopniu i młodzi, i starsi, natomiast w uzyskaniu pomocy częściej młodzi niż starsi. Starsi częściej oczekiwali pomocy w uzyskaniu miejsca w domu pomocy społecznej i (z natury rzeczy) emerytury (liczebność komórek tabeli nie pozwala na ustalenie wiarygodnych wyników testów statystycznych).

Oczekiwana pomoc według czasu trwania i faz bezdomności przedstawiono w tabeli 302, 303.

Tabela 302

Pomoc oczekiwana przez bezdomnych a czas trwania bezdomności (w %)

Pomoc oczekiwana	Czas trwania bezdomności*						
	do pół roku	od pół roku do 2 lat	od 2 do 4 lat	od 4 do 6 lat	od 6 do 8 lat	od 8 do 10 lat	10 lat i dłużej
Ogrzewalnia	1,0	1,2	1,6	1,8	2,0	1,4	2,0
Noclegownia	3,0	2,7	2,9	3,0	2,8	2,7	3,0
Schronisko	6,0	5,9	5,6	5,3	4,9	5,0	4,9
Łaźnia	5,3	4,5	4,2	4,6	4,3	4,3	4,2
Pralnia	5,1	4,8	4,4	4,4	4,2	4,5	4,3
Jedzenie	6,8	5,4	5,0	5,1	4,2	4,5	5,0
Bony żywnościowe	1,6	2,5	2,6	2,2	2,4	3,0	3,1
Ubranie wierzchnie	4,3	4,0	4,2	4,6	4,1	3,8	4,3
Bielizna	3,8	3,7	4,0	4,6	3,8	3,5	4,0
Buty	3,7	3,7	4,2	4,6	4,1	3,7	4,1
Środki higieny osobistej	5,1	4,5	4,3	4,6	4,3	4,2	4,4
Doraźna pomoc medyczna	4,7	4,3	4,8	4,3	4,2	4,7	4,5
Okresowa pomoc medyczna	3,6	3,5	4,0	3,7	4,0	4,1	4,2
Długotrwała pomoc medyczna	3,0	3,3	3,8	3,6	4,1	4,3	4,1
Doraźna pomoc finansowa	3,9	3,9	3,7	3,6	4,3	4,5	4,2
Okresowa pomoc finansowa	3,5	3,8	3,6	3,7	4,1	4,3	3,8
Długotrwała pomoc finansowa	3,9	3,6	4,0	4,4	4,1	4,1	4,2
Porady prawne	2,1	2,2	2,1	2,6	2,1	2,7	2,6

Pomoc oczekiwana	Czas trwania bezdomności*						
	do pół roku	od pół roku do 2 lat	od 2 do 4 lat	od 4 do 6 lat	od 6 do 8 lat	od 8 do 10 lat	10 lat i dłużej
Porady psychologiczne	3,7	3,3	2,7	3,1	2,9	2,5	2,8
Pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe	4,2	4,2	4,1	3,6	4,7	5,2	4,2
Pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego	3,4	3,7	3,1	2,9	3,4	4,1	3,3
Pomoc w uzyskaniu meldunku	2,1	3,5	3,2	3,5	3,5	3,7	3,2
Pomoc w umieszczeniu w domu pomocy społecznej	0,1	0,7	1,1	1,0	1,4	2,3	2,6
Pomoc w uzyskaniu pracy	4,5	4,2	3,6	2,9	3,5	3,4	2,6
Pomoc w uzyskaniu szkolenia	2,1	2,4	2,2	1,3	1,9	1,6	1,1
Pomoc w poprawie kontaktu z rodziną	1,2	1,1	1,6	1,0	0,7	0,5	0,9
Pomoc w wyjściu z alkoholizmu	1,6	2,4	2,3	2,7	2,4	2,4	2,3
Pomoc w wyjściu z narkomanii	0,9	1,0	1,0	0,6	0,8	0,7	0,5
Pomoc w uzyskaniu renty	1,4	1,4	1,8	2,0	2,6	2,0	2,2
Pomoc w uzyskaniu emerytury	0,0	0,0	0,3	0,1	1,0	1,9	2,3
Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego	2,6	2,3	2,3	2,8	2,3	2,2	2,3
Inna	0,6	0,1	0,4	0,3	0,2	0,1	0,3

* Liczba osób w każdej grupie czasu trwania bezdomności = 100%.

Tabela 303

Pomoc oczekiwana przez bezdomnych a fazy trwania bezdomności (w %)

Pomoc oczekiwana	Faza bezdomności*				
	wstępna do 2 lat	ostrzegawcza od 2 do 4 lat	adaptacyjna od 4 do 6 lat	chroniczna od 6 do 10 lat	trwała powyżej 10 lat
Ogrzewalnia	1,1	1,6	1,8	1,7	2,0
Noclegownia	2,8	2,9	3,0	2,8	3,0
Schronisko	5,9	5,6	5,3	4,9	4,9
Łaźnia	4,8	4,2	4,6	4,3	4,2
Pralnia	4,9	4,4	4,4	4,3	4,3
Jedzenie	5,8	5,0	5,1	4,3	5,0
Bony żywnościowe	2,2	2,6	2,2	2,7	3,1
Ubranie wierzchnie	4,1	4,2	4,6	3,9	4,3
Bielizna	3,8	4,0	4,6	3,7	4,0
Buty	3,7	4,2	4,6	3,9	4,1
Środki higieny osobistej	4,7	4,3	4,6	4,3	4,4
Doraźna pomoc medyczna	4,4	4,8	4,3	4,4	4,5
Okresowa pomoc medyczna	3,5	4,0	3,7	4,0	4,2
Długotrwała pomoc medyczna	3,2	3,8	3,6	4,2	4,1
Doraźna pomoc finansowa	3,9	3,7	3,6	4,4	4,2
Okresowa pomoc finansowa	3,7	3,6	3,7	4,2	3,8
Długotrwała pomoc finansowa	3,7	4,0	4,4	4,1	4,2
Porady prawne	2,2	2,1	2,6	2,4	2,6
Porady psychologiczne	3,4	2,7	3,1	2,7	2,8
Pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe	4,2	4,1	3,6	4,9	4,2
Pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego	3,6	3,1	2,9	3,7	3,3

Pomoc oczekiwana	Faza bezdomności*				
	wstępna do 2 lat	ostrzegawcza od 2 do 4 lat	adaptacyjna od 4 do 6 lat	chroniczna od 6 do 10 lat	trwała powyżej 10 lat
Pomoc w uzyskaniu meldunku	3,0	3,2	3,5	3,6	3,2
Pomoc w umieszczeniu w domu pomocy społecznej	0,8	1,1	1,0	1,9	2,6
Pomoc w uzyskaniu pracy	4,3	3,6	2,9	3,5	2,6
Pomoc w uzyskaniu szkolenia	2,3	2,2	1,3	1,7	1,1
Pomoc w poprawie kontaktu z rodziną	1,1	1,6	1,0	0,6	0,9
Pomoc w wyjściu z alkoholizmu	2,2	2,3	2,7	2,4	2,3
Pomoc w wyjściu z narkomanii	1,0	1,0	0,6	0,7	0,5
Pomoc w uzyskaniu renty	1,4	1,8	2,0	2,3	2,2
Pomoc w uzyskaniu emerytury	0,0	0,3	0,1	1,5	2,3
Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego	2,4	2,3	2,8	2,3	2,3
Inna	0,3	0,4	0,3	0,2	0,3

* Liczba osób w każdej fazie bezdomności = 100%.

Bez względu na fazy bezdomności najbardziej potrzebna była pomoc w zaspokojeniu potrzeb bytowych, natomiast w zaawansowanej bezdomności pomoc w uzyskaniu emerytury lub miejsca w domu pomocy społecznej (liczebność komórek tabeli nie pozwala na ustalenie wiarygodnych wyników testów statystycznych).

Bazując na rozkładach procentowych (ze względu na liczebność komórek tabeli), obserwujemy, że cykliczność bezdomności nie wpływała na formy oczekiwanej pomocy (tab. 304).

Tabela 304

Pomoc oczekiwana przez bezdomnych a cykliczność trwania bezdomności (w %)

Pomoc oczekiwana	Trwanie bezdomności*	
	bezdomność trwa nieprzerwanie	cykliczność bezdomności
Ogrzewalnia	24,3	20,4
Noclegownia	41,6	43,0
Schronisko	77,5	79,0
Łaźnia	65,7	61,3
Pralnia	66,3	62,4
Jedzenie	74,4	74,7
Bony żywnościowe	37,5	36,0
Ubranie wierzchnie	62,5	55,4
Bielizna	58,8	52,2
Buty	60,0	52,7
Środki higieny osobistej	66,7	58,6
Doraźna pomoc medyczna	66,5	61,3
Okresowa pomoc medyczna	57,8	50,0
Długotrwała pomoc medyczna	55,4	49,5
Doraźna pomoc finansowa	58,4	54,8
Okresowa pomoc finansowa	53,8	58,1
Długotrwała pomoc finansowa	59,6	54,8
Porady prawne	34,9	31,7
Porady psychologiczne	42,6	45,2
Pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe	60,0	64,5
Pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego	49,3	47,3

Pomoc oczekiwana	Trwanie bezdomności*	
	bezdomność trwa nieprzerwanie	cykliczność bezdomności
Pomoc w uzyskaniu meldunku	47,7	44,1
Pomoc w umieszczeniu w domu pomocy społecznej	20,1	16,1
Pomoc w uzyskaniu pracy	50,5	50,0
Pomoc w uzyskaniu szkolenia	26,6	24,2
Pomoc w poprawie kontaktu z rodziną	16,0	14,0
Pomoc w wyjściu z alkoholizmu	35,1	29,0
Pomoc w wyjściu z narkomanii	12,8	8,1
Pomoc w uzyskaniu renty	28,8	22,0
Pomoc w uzyskaniu emerytury	19,7	16,7
Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego	35,9	30,6
Inna	5,7	5,9

n = 693 (brak odpowiedzi = 10)

* Liczba osób, których bezdomność trwa nieprzerwanie/cyklicznie = 100%.

Czy źródło utrzymania w czasie bezdomności wpływało na oczekiwaną pomoc (tab. 305)?

Tabela 305

Pomoc oczekiwana przez bezdomnych a źródła ich utrzymania podczas bezdomności (w %)

Pomoc oczekiwana	Źródła utrzymania*							
	praca oficjalna i „na czarno”	renta	emerytura	świadczenia z pomocy społecznej – z ośrodka pomocy społecznej	świadczenia od organizacji pozarządowych	zbiórka makulatury, puszek, butelek itp.	zebranie	kradzież
Ogrzewalnia	23,6	12,8	21,1	43,5	45,1	58,6	37,5	19,7
Noclegownia	39,1	30,8	40,7	56,5	64,8	79,3	83,3	42,3
Schronisko	83,9	74,4	72,1	91,3	90,1	82,8	79,2	67,6
Łaźnia	63,7	69,2	73,5	82,6	76,1	79,3	58,3	45,1
Pralnia	63,1	69,2	73,5	91,3	74,6	79,3	58,3	45,1
Wyżywienie w naturze	74,0	74,4	81,9	91,3	88,7	79,3	70,8	54,9
Bony żywnościowe	37,2	33,3	40,7	73,9	52,1	72,4	45,8	26,8
Ubranie wierzchnie	57,2	46,2	73,5	87,0	90,1	79,3	54,2	40,8
Bielizna	53,8	38,5	72,5	87,0	84,5	75,9	45,8	36,6
Buty	54,7	38,5	74,0	87,0	84,5	79,3	50,0	36,6
Środki higieny osobistej	63,2	48,7	76,0	87,0	88,7	82,8	66,7	45,1
Doraźna pomoc medyczna	65,4	64,1	71,1	91,3	81,7	79,3	66,7	49,3
Okresowa pomoc medyczna	56,8	66,7	55,9	95,7	80,3	79,3	54,2	40,8
Długotrwała pomoc medyczna	54,7	56,4	53,9	95,7	74,6	75,9	50,0	43,7
Doraźna pomoc finansowa	57,1	35,9	60,8	91,3	73,2	82,8	75,0	45,1
Okresowa pomoc finansowa	50,4	30,8	62,7	87,0	71,8	79,3	66,7	45,1

Pomoc oczekiwana	Źródła utrzymania*							
	praca oficjalna i „na czarno”	renta	emerytura	świadczenia z pomocy społecznej – z ośrodka pomocy społecznej	świadczenia od organizacji pozarządowych	zbiórka makulatury, puszek, butelek itp.	zebranie	kradzież
Długotrwała pomoc finansowa	52,6	30,8	70,6	91,3	73,2	82,8	50,0	56,3
Porady prawne	39,8	20,5	30,9	87,0	32,4	55,2	50,0	26,8
Porady psychologiczne	50,3	23,1	45,1	82,6	53,5	62,1	54,2	31,0
Pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe	65,3	59,0	62,7	73,9	66,2	62,1	58,3	59,2
Pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego	53,4	51,3	43,6	78,3	67,6	62,1	50,0	46,5
Pomoc w uzyskaniu meldunku	52,9	30,8	50,0	73,9	66,2	69,0	45,8	38,0
Pomoc w umieszczeniu w domu pomocy społecznej	19,1	28,2	17,6	34,8	35,2	41,4	8,3	9,9
Pomoc w uzyskaniu pracy	51,8	20,5	50,0	53,9	64,8	62,1	58,3	50,7
Pomoc w uzyskaniu szkolenia	27,5	10,3	24,0	43,5	33,8	34,5	37,5	26,8
Pomoc w poprawie kontaktu z rodziną	16,1	12,8	12,7	17,4	16,9	24,1	33,3	12,7
Pomoc w wyjściu z alkoholizmu	38,2	20,5	36,8	60,9	59,2	51,7	45,8	25,4
Pomoc w wyjściu z narkomanii	10,7	7,7	9,8	21,7	8,5	27,6	25,0	15,5
Pomoc w uzyskaniu renty	26,5	10,3	35,8	43,5	42,3	48,3	25,0	22,5
Pomoc w uzyskaniu emerytury	17,3	7,7	22,1	26,1	28,2	37,9	20,8	15,5
Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego	36,1	10,3	35,8	69,6	53,5	58,6	50,0	40,8
Inna	3,7	12,8	9,3	0,0	0,0	3,4	8,3	5,6

n = 958 (liczba wyborów)

* Liczba osób według rodzaju źródła utrzymania = 100%.

Obliczenie wiarygodnej istotności statystycznej różnic nie było możliwe ze względu na liczebność komórek tabeli. Pewne wnioski można wyciągnąć na podstawie rozkładów procentowych.

Najwyższe odsetki oczekiwanej pomocy zanotowano u osób utrzymujących się ze świadczeń z pomocy społecznej i organizacji pozarządowych, a także zbierających materiały wtórne. Natomiast, precyzyjnie rzecz ujmując, nie zaobserwowano szczególnie niskich odsetków w grupie utrzymujących się z pracy na tle innych źródeł utrzymania.

Miejsce najczęściej wybieranego noclegu wpływało w pewnym stopniu na sposób funkcjonowania bezdomnych. Czy różnicowało ich oczekiwania pomocy (tab. 306)?

Tabela 306

Pomoc oczekiwana przez bezdomnych a miejsce ich najczęstszego noclegu (w %)

Pomoc oczekiwana	Miejsce noclegu*									
	na dworcu	na strychach lub w piwnicach	na klatkach schodowych	w kanałach, węzłach ciepłowniczych	w altanach w ogródkach działkowych	w pustostanach	w schroniskach	w noclegowniach	u znajomych	w innych miejscach
Ogrzewalnia	40,9	33,3	28,4	39,1	41,2	33,3	21,7	37,3	11,2	10,7
Noclegownia	54,5	48,1	58,0	56,5	58,8	56,8	40,7	75,4	38,8	24,3
Schronisko	77,3	90,7	85,2	87,0	88,2	90,1	89,7	79,8	73,7	43,7
Łaźnia	62,1	64,8	75,3	69,6	75,5	65,8	63,5	77,2	59,2	64,1
Pralnia	60,6	61,1	74,1	65,2	77,5	64,9	63,7	75,9	60,5	62,1
Jedzenie	75,8	85,2	85,2	78,3	87,3	81,1	73,8	81,1	71,1	66,0
Bony żywnościowe	45,5	40,7	46,9	43,5	54,9	45,0	39,0	52,2	28,9	16,5
Ubranie wierzchnie	60,6	77,8	72,8	78,3	79,4	73,0	60,3	68,4	49,3	49,5
Bielizna	57,6	70,4	69,1	73,9	72,5	66,7	56,5	64,0	46,7	45,6
Buty	60,6	72,2	70,4	73,9	73,5	67,6	56,8	68,0	48,7	47,6
Środki higieny osobistej	65,2	75,9	72,8	78,3	79,4	73,0	64,1	74,6	58,6	54,4
Doraźna pomoc medyczna	68,2	68,5	69,1	82,6	75,5	71,2	64,8	77,2	61,2	55,3
Okresowa pomoc medyczna	63,6	61,1	54,3	69,6	72,5	63,1	55,5	66,2	46,7	45,6
Długotrwała pomoc medyczna	56,1	53,7	50,6	65,2	66,7	61,3	53,6	59,6	48,0	48,5
Doraźna pomoc finansowa	74,2	68,5	69,1	73,9	69,6	70,3	62,2	68,9	50,0	28,2
Okresowa pomoc finansowa	71,2	61,1	66,7	60,9	64,7	63,1	58,0	68,0	48,7	26,2
Długotrwała pomoc finansowa	71,2	59,3	63,0	73,9	66,7	62,2	57,6	60,5	48,0	49,5
Porady prawne	36,4	33,3	34,6	39,1	44,1	40,5	36,7	47,8	30,3	15,5
Porady psychologiczne	39,4	38,9	56,8	43,5	57,8	51,4	44,9	57,0	46,7	23,3
Pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe	60,6	72,2	64,2	56,5	59,8	64,0	61,0	66,7	61,2	52,4
Pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego	56,1	57,4	54,3	56,5	59,8	60,4	49,6	61,4	54,6	26,2
Pomoc w uzyskaniu meldunku	56,1	70,4	58,0	65,2	52,9	53,2	46,4	54,8	44,1	31,1
Pomoc w umieszczeniu w domu pomocy społecznej	28,8	25,9	25,9	34,8	27,5	26,1	22,2	21,9	12,5	5,8
Pomoc w uzyskaniu pracy	53,0	68,5	69,1	60,9	57,8	55,0	50,0	57,9	56,6	31,1
Pomoc w uzyskaniu szkolenia	31,8	35,2	34,6	21,7	27,5	26,1	27,2	35,1	28,9	14,6
Pomoc w poprawie kontaktu z rodziną	19,7	16,7	22,2	17,4	14,7	13,5	17,1	20,6	8,6	2,9

Pomoc oczekiwana	Miejsce noclegu*									
	na dworcu	na strychach lub w piwnicach	na klatkach schodowych	w kanałach, węzłach ciepłowniczych	w altankach w ogródkach działkowych	w pustostanach	w schroniskach	w noclegowniach	u znajomych	w innych miejscach
Pomoc w wyjściu z alkoholizmu	37,9	53,7	48,1	39,1	52,9	45,9	33,3	46,5	30,3	18,4
Pomoc w wyjściu z narkomanii	15,2	13,0	16,0	30,4	13,7	11,7	12,4	16,7	8,6	6,8
Pomoc w uzyskaniu renty	45,5	38,9	27,2	39,1	32,4	31,5	27,0	32,5	19,7	12,6
Pomoc w uzyskaniu emerytury	21,2	16,7	25,9	39,1	28,4	20,7	20,3	23,2	6,6	5,8
Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego	42,4	38,9	42,0	34,8	44,1	42,3	34,8	44,3	28,3	20,4
Inna	6,1	3,7	4,9	8,7	4,9	2,7	2,7	3,1	2,6	25,2

n = 1394 (brak odpowiedzi = 14) – liczba wyborów

* Liczba osób według rodzaju miejsca noclegu = 100%.

Obliczenie wiarygodnej istotności statystycznej różnic nie było możliwe ze względu na liczebność komórek tabeli.

Opierając się na rozkładach procentowych, obserwujemy, że najbardziej oczekiwana pomoc bez względu na miejsce noclegu dotyczyła schroniska, higieny osobistej, jedzenia.

Zwraca uwagę grupa bezdomnych koczujących w altankach ogródków działkowych, w kanałach, węzłach ciepłowniczych, na klatkach schodowych i w piwnicach. Najwyższe wskaźniki w różnych rodzajach pomocy wystąpiły właśnie w tej grupie.

W najmniejszym stopniu oczekiwały pomocy, poza nocującymi w innych miejscach osoby nocujące u znajomych.

Skoro wystąpiło słabe powiązanie oczekiwanej pomocy z wychodzeniem z bezdomności, powstaje pytanie, co – zdaniem bezdomnych – pomogłoby im z niej wyjść?

Tabela 307

Czynniki umożliwiające wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych

Czynniki	%
Wygrana na loterii	18,0
Bogaty ożenek (związek z bogatą partnerką)	3,6
Wykonywanie ciężkiej, ale dobrze płatnej pracy	24,1
Łatwość uzyskania mieszkania komunalnego lub socjalnego	46,6
Poprawa stanu zdrowia	23,4
Podjęcie nauki, szkoleń	4,0
Powrót do rodziny i wspólne ponoszenie kosztów utrzymania	7,5
Uzyskanie dostatecznie dużych świadczeń społecznych	12,0
Większa przebojowość w życiu	5,1
Uwierzenie, że może być lepiej	17,5
Szczyście	20,5
Wyjście z nałogu	17,7

n = 644 (brak odpowiedzi = 59)

Najwięcej (ok. 47%) badanych wyjście z bezdomności określiło najprościej: nie będą bezdomnym, gdy łatwo będzie otrzymać mieszkanie komunalne lub socjalne. W ślad za tym brak jest w podobnej liczbie wskazań źródła utrzymania tego mieszkania, np. poprzez pracę, ciężką, ale dobrze płatną pracę. Jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności wskazało go tylko ok. 24% badanych (przypomnijmy, że chęć wykonywania jakiejkolwiek pracy, ale za wysokie wynagrodzenie wykazało tylko ok. 9% bezdomnych – tab. 99). Według ok. 23% badanych poprawa stanu zdrowia pomogłaby im wydobyć się z bezdomności przy oczekiwanej pomocy (przy ok. 48% oceniających swój stan zdrowia jako niezadawalającą – tab. 46). Co ósmy wskazał świadczenia społeczne, podczas gdy przy badaniu oczekiwanej pomocy ok. 57%, co bardziej prawdopodobne.

Aczkolwiek ok. 45% bezdomnych uznało siebie za osoby uzależnione od alkoholu (tab. 62), to tylko dla ok. 18% wyjście z nałogu pozwoliłoby wyjść i z bezdomności.

Relatywnie wysoką rangę uzyskały czynniki, takie jak szczęście – ok. 21% i wygrana na loterii 18%.

Niewielu chciało wrócić do rodziny, aby wyjść z bezdomności (ok. 8%).

Jak wynika z obserwacji kierowników placówek dla bezdomnych, ok. 60% osób bez domu uważa, że pomogłoby im wyjść z bezdomności głównie wysokie świadczenia społeczne przy łatwym dostępie do mieszkań komunalnych lub socjalnych (ok. 50%) oraz wygrana na loterii (ok. 45%) lub szczęście (42%). Zdaniem kierowników, co trzeci bezdomny upatruje szansę na wyjście z bezdomności w bogatym ożenku lub znalezieniu bogatej partnerki.

Czynniki umożliwiające wyjście z bezdomności według wieku przedstawiono w kolejnych tabelach.

Tabela 308

Wykonywanie ciężkiej, ale dobrze płatnej pracy, poprawa stanu zdrowia, podjęcie nauki, szkoleń jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Wykonywanie ciężkiej, ale dobrze płatnej pracy ^a			Poprawa stanu zdrowia ^b			Podjęcie nauki, szkoleń ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	29,0	71,0	100	7,5	92,5	100	11,8	88,2
26–35 lat	100	36,0	64,0	100	11,2	88,8	100	8,0	92,0
36–45 lat	100	30,0	70,0	100	19,2	80,8	100	1,5	98,5
46–55 lat	100	22,0	78,0	100	29,9	70,1	100	0,0	100,0
56–65 lat	100	8,6	91,4	100	30,5	69,5	100	2,3	97,7
66 i więcej	100	5,6	94,4	100	31,5	68,5	100	0,0	100,0

n = 692 (brak odpowiedzi = 11)

^a χ^2 (5, N=692) = 48,44; p < 0,001   ^b χ^2 (5, N=692) = 35,26; p < 0,001   ^c χ^2 (5, N=692) = 33,88; p < 0,001
V Cramera = 0,265; p < 0,001   V Cramera = 0,226; p < 0,001   V Cramera = 0,221; p < 0,001

^c Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Wykonywanie ciężkiej pracy przynoszącej odpowiednie dochody jako możliwość wyjścia z bezdomności widziały przede wszystkim osoby młodsze i w średnim wieku. Radykalny spadek liczny wskazań tego czynnika notujemy u osób w wieku powyżej 56 lat (zróznicowanie istotne statystycznie).

Stan zdrowia wyraźnie wiązał się z wiekiem. Obserwujemy jednokierunkową tendencję do zwiększenia się tego czynnika wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku (zróźnicowanie istotne statystycznie).

Osoby do 35 lat dostrzegały większe możliwości wyjścia z bezdomności poprzez podwyższanie kwalifikacji. Zróźnicowanie było istotne statystycznie.

Wiek nie modyfikował natomiast opinii na temat czynników umożliwiających wyjście z bezdomności, takich jak: wygrana na loterii, intratny materialnie związek, łatwy dostęp do mieszkania komunalnego lub socjalnego, powrót do rodziny i wspólne prowadzenie gospodarstwa domowego, uzyskanie wysokich świadczeń społecznych, większa przebojowość osobnicza, wiara w możliwość poprawy losu, szczęście, wyjście z nałogu.

Tabela 309

Wygrana na loterii, bogaty ożenek, łatwość uzyskania mieszkania jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Wygrana na loterii ^a			Bogaty ożenek lub związek z bogatą partnerką ^b			Łatwość uzyskania mieszkania komunalnego lub socjalnego ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	21,5	78,5	100	7,5	92,5	100	44,1	55,9
26–35 lat	100	20,8	79,2	100	4,8	95,2	100	44,0	56,0
36–45 lat	100	13,8	86,2	100	2,3	97,7	100	42,3	57,7
46–55 lat	100	17,3	82,7	100	1,6	98,4	100	40,9	59,1
56–65 lat	100	14,1	85,9	100	2,3	97,7	100	44,5	55,5
66 i więcej	100	13,5	86,5	100	2,2	97,8	100	44,9	55,1

n = 692 (brak odpowiedzi = 11)

^a $\chi^2(5, N=692) = 5,14; p < 0,400$ ^b $\chi^2(5, N=692) = 8,29; p < 0,141$ ^c $\chi^2(5, N=692) = 0,56; p < 0,990$

V Cramera = 0,086; $p < 0,400$ V Cramera = 0,109; $p < 0,141$ V Cramera = 0,029; $p < 0,990$

^b Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Dla wszystkich czynników zróźnicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 310

Powrót do rodziny i wspólne ponoszenie kosztów utrzymania, uzyskanie dostatecznie dużych świadczeń, większa przebojowość jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Powrót do rodziny i wspólne ponoszenie kosztów utrzymania ^a			Uzyskanie dostatecznie dużych świadczeń społecznych ^b			Większa przebojowość w życiu ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	4,3	95,7	100	6,5	93,5	100	4,3	95,7
26–35 lat	100	10,4	89,6	100	8,0	92,0	100	5,6	94,4
36–45 lat	100	8,5	91,5	100	10,8	89,2	100	6,9	93,1
46–55 lat	100	6,3	93,7	100	13,4	86,6	100	6,3	93,7
56–65 lat	100	7,8	92,2	100	16,4	83,6	100	2,3	97,7
66 i więcej	100	2,2	97,8	100	10,1	89,9	100	2,2	97,8

n = 692 (brak odpowiedzi = 11)

^a $\chi^2(5, N=692) = 7,06; p < 0,217$ ^b $\chi^2(5, N=692) = 7,66; p < 0,176$ ^c $\chi^2(5, N=692) = 5,12; p < 0,401$

V Cramera = 0,101; $p < 0,217$ V Cramera = 0,105; $p < 0,176$ V Cramera = 0,086; $p < 0,401$

Dla wszystkich czynników zróźnicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 311

Uwierzenie, że może być lepiej, szczęście, wyjście z nalogu jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Uwierzenie, że może być lepiej ^a			Posiadanie szczęścia ^b			Wyjście z nalogu ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	20,4	79,6	100	16,1	83,9	100	18,3	81,7
26–35 lat	100	17,6	82,4	100	25,6	74,4	100	18,4	81,6
36–45 lat	100	17,7	82,3	100	16,2	83,8	100	20,8	79,2
46–55 lat	100	15,7	84,3	100	15,7	84,3	100	18,1	81,9
56–65 lat	100	14,1	85,9	100	18,8	81,3	100	10,2	89,8
66 i więcej	100	12,4	87,6	100	22,5	77,5	100	12,4	87,6

n = 692 (brak odpowiedzi = 11)

^a $\chi^2(5, N=692) = 3,01; p < 0,699$ ^b $\chi^2(5, N=692) = 6,27; p < 0,280$ ^c $\chi^2(5, N=692) = 7,36; p < 0,196$
V Cramera = 0,066; p < 0,699   V Cramera = 0,095; p < 0,280   V Cramera = 0,103; p < 0,196

Dla wszystkich czynników zróżnicowanie było nieistotne statystycznie.

Czy staż bezdomności wpływał na poglądy dotyczące uwarunkowań wyjścia z bezdomności?

Tabela 312

Wykonywanie ciężkiej, ale dobrze płatnej pracy jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Wykonywanie ciężkiej, ale dobrze płatnej pracy		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	33,3	66,7
Od pół roku do 2 lat	100	26,9	73,1
Od 2 lat do 4 lat	100	24,2	75,8
Od 4 lat do 6 lat	100	21,8	78,2
Od 6 lat do 8 lat	100	17,3	82,7
Od 8 lat do 10 lat	100	22,4	77,6
10 lat i dłużej	100	11,3	88,7
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	29,3	70,7
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	24,2	75,8
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	21,8	78,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	19,8	80,2
Trwała powyżej 10 lat	100	11,3	88,7

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a $\chi^2(6, N=690) = 18,92; p < 0,004$ ^b $\chi^2(4, N=690) = 17,19; p < 0,002$
V Cramera = 0,166; p < 0,004   V Cramera = 0,158; p < 0,002

Wraz z brnięciem w bezdomność coraz mniej badanych widziało możliwość wyjścia z niej poprzez ciężką, dobrze płatną pracę (zróżnicowanie istotne statystycznie).

Zwraca uwagę, że w pierwszej fazie bezdomności występowała większa skłonność do wskazań tego czynnika wśród osób bezdomnych do pół roku niż od pół roku do 2 lat.

Różnica między osobami o najkrótszym stażu bezdomności i najdłuższym stażu bezdomności była blisko trzykrotna.

Tabela 313

Poprawa stanu zdrowia jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Poprawa stanu zdrowia		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	21,1	78,9
Od pół roku do 2 lat	100	14,7	85,3
Od 2 do 4 lat	100	12,9	87,1
Od 4 do 6 lat	100	23,1	76,9
Od 6 do 8 lat	100	26,9	73,1
Od 8 do 10 lat	100	22,4	77,6
10 lat i dłużej	100	34,8	65,2
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	17,1	82,9
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	12,9	87,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	23,1	76,9
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	24,8	75,2
Trwała powyżej 10 lat	100	34,8	65,2

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a $\chi^2(6, N=690) = 25,15; p < 0,001$

V Cramera = 0,191; p < 0,001

^b $\chi^2(4, N=690) = 23,49; p < 0,001$

V Cramera = 0,185; p < 0,001

Występowało istotne statystycznie różnicowanie tego czynnika.

Najwięcej wskazań było w ostatniej fazie. Występowały różnice wskazań stanu zdrowia w obrębie fazy wstępnej i chronicznej.

Tabela 314

Uzyskanie dostatecznie dużych świadczeń społecznych jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Uzyskanie dostatecznie dużych świadczeń społecznych		
	razem	tak	nie
Czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	6,7	93,3
Od pół roku do 2 lat	100	6,4	93,6
Od 2 lat do 4 lat	100	12,1	87,9
Od 4 lat do 6 lat	100	20,5	79,5
Od 6 lat do 8 lat	100	11,5	88,5
Od 8 lat do 10 lat	100	8,2	91,8
10 lat i dłużej	100	14,2	85,8
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	6,5	93,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	12,1	87,9
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	20,5	79,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	9,9	90,1
Trwała powyżej 10 lat	100	14,2	85,8

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a $\chi^2(6, N=690) = 14,13; p < 0,028$

V Cramera = 0,143; p < 0,028

^b $\chi^2(4, N=690) = 13,83; p < 0,008$

V Cramera = 0,142; p < 0,008

Występowało istotne statystycznie zróżnicowanie tego czynnika.

Bezdomni w poszczególnych etapach bezdomności różnili się istotnie statystycznie w swoich poglądach na zmiany położenia poprzez uzyskiwanie świadczeń społecznych, ale bez tendencji jednokierunkowej.

Innych czynników umożliwiających wyjście z bezdomności w opinii badanych nie różnicował czas bezdomności.

Tabela 315

Uwierzenie, że może być lepiej jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Uwierzenie, że może być lepiej		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	11,1	88,9
Od pół roku do 2 lat	100	16,7	83,3
Od 2 do 4 lat	100	21,0	79,0
Od 4 do 6 lat	100	10,3	89,7
Od 6 do 8 lat	100	28,8	71,2
Od 8 do 10 lat	100	12,2	87,8
10 lat i dłużej	100	14,9	85,1
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	14,6	85,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	21,0	79,0
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	10,3	89,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	20,8	79,2
Trwała powyżej 10 lat	100	14,9	85,1

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a χ^2 (6, N=690) = 12,50; p < 0,048

V Cramera = 0,136; p < 0,048

^b χ^2 (4, N=690) = 6,29; p < 0,179

V Cramera = 0,095; p < 0,179

Zróżnicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 316

Wygrana na loterii jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w%)

Wyszczególnienie	Wygrana na loterii		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	17,8	82,2
Od pół roku do 2 lat	100	14,1	85,9
Od 2 do 4 lat	100	16,9	83,1
Od 4 do 6 lat	100	17,9	82,1
Od 6 do 8 lat	100	17,3	82,7
Od 8 do 10 lat	100	16,3	83,7
10 lat i dłużej	100	17,7	82,3

Wyszczególnienie	Wygrana na loterii		
	razem	tak	nie
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	15,4	84,6
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	16,9	83,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	17,9	82,1
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	16,8	83,2
Trwała powyżej 10 lat	100	17,7	82,3

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a $\chi^2(6, N=690) = 1,05; p < 0,984$

V Cramera = 0,039; p < 0,984

^b $\chi^2(4, N=690) = 0,48; p < 0,976$

V Cramera = 0,026; p < 0,976

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 317

Bogaty ożenek lub związek z bogatą partnerką jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Bogaty ożenek lub związek z bogatą partnerką		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	8,9	91,1
Od pół roku do 2 lat	100	3,2	96,8
Od 2 do 4 lat	100	2,4	97,6
Od 4 do 6 lat	100	1,3	98,7
Od 6 do 8 lat	100	1,9	98,1
Od 8 do 10 lat	100	0,0	100,0
10 lat i dłużej	100	3,5	96,5
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	5,3	94,7
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	2,4	97,6
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	1,3	98,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	1,0	99,0
Trwała powyżej 10 lat	100	3,5	96,5

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a $\chi^2(6, N=690) = 12,00; p < 0,062$

V Cramera = 0,132; p < 0,062

^b $\chi^2(4, N=690) = 5,99; p < 0,200$

V Cramera = 0,093; p < 0,200

Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 318

Łatwość uzyskania mieszkania komunalnego lub socjalnego jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Łatwość uzyskania mieszkania komunalnego lub socjalnego		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	37,8	62,2
Od pół roku do 2 lat	100	40,4	59,6
Od 2 do 4 lat	100	43,5	56,5
Od 4 do 6 lat	100	42,3	57,7
Od 6 do 8 lat	100	53,8	46,2
Od 8 do 10 lat	100	49,0	51,0
10 lat i dłużej	100	45,4	54,6
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	39,4	60,6
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	43,5	56,5
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	42,3	57,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	51,5	48,5
Trwała powyżej 10 lat	100	45,4	54,6

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a $\chi^2(6, N=690) = 4,93; p < 0,553$

V Cramera = 0,085; p < 0,553

^b $\chi^2(4, N=690) = 4,53; p < 0,339$

V Cramera = 0,081; p < 0,339

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 319

Podjęcie nauki i szkolenia jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Podjęcie nauki, szkoleń		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	3,3	96,7
Od pół roku do 2 lat	100	6,4	93,6
Od 2 lat do 4 lat	100	1,6	98,4
Od 4 lat do 6 lat	100	5,1	94,9
Od 6 lat do 8 lat	100	1,9	98,1
Od 8 lat do 10 lat	100	6,1	93,9
10 lat i dłużej	100	2,1	97,9
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	5,3	94,7
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	1,6	98,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	5,1	94,9
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	4,0	96,0
Trwała powyżej 10 lat	100	2,1	97,9

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a $\chi^2(6, N=690) = 7,32; p < 0,292$

V Cramera = 0,103; p < 0,292

^b $\chi^2(4, N=690) = 4,60; p < 0,330$

V Cramera = 0,082; p < 0,330

Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 320

**Powrót do rodziny i wspólne ponoszenie kosztów utrzymania
jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych
a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Powrót do rodziny i wspólne ponoszenie kosztów utrzymania		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	10,0	90,0
Od pół roku do 2 lat	100	5,8	94,2
Od 2 do 4 lat	100	7,3	92,7
Od 4 do 6 lat	100	7,7	92,3
Od 6 do 8 lat	100	3,8	96,2
Od 8 do 10 lat	100	6,1	93,9
10 lat i dłużej	100	7,1	92,9
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	7,3	92,7
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	7,3	92,7
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	7,7	92,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	5,0	95,0
Trwała powyżej 10 lat	100	7,1	92,9

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a $\chi^2(6, N=690) = 2,54; p < 0,863$

V Cramera = 0,061; p < 0,863

^b $\chi^2(4, N=690) = 0,76; p < 0,943$

V Cramera = 0,033; p < 0,943

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 321

**Większa przebojowość w życiu jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności
w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Większa przebojowość w życiu		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	1,1	98,9
Od pół roku do 2 lat	100	4,5	95,5
Od 2 do 4 lat	100	7,3	92,7
Od 4 do 6 lat	100	7,7	92,3
Od 6 do 8 lat	100	5,8	94,2
Od 8 do 10 lat	100	6,1	93,9
10 lat i dłużej	100	2,8	97,2
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	3,3	96,7
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	7,3	92,7
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	7,7	92,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	5,9	94,1
Trwała powyżej 10 lat	100	2,8	97,2

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a $\chi^2(6, N=690) = 7,29; p < 0,295$

V Cramera = 0,103; p < 0,295

^b $\chi^2(4, N=690) = 5,85; p < 0,210$

V Cramera = 0,092; p < 0,210

Uwaga: ponad 20% komórek ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5.

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 322

**Szczęście jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności
w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Szczęście		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	22,2	77,8
Od pół roku do 2 lat	100	19,2	80,8
Od 2 do 4 lat	100	16,9	83,1
Od 4 do 6 lat	100	19,2	80,8
Od 6 do 8 lat	100	21,2	78,8
Od 8 do 10 lat	100	22,4	77,6
10 lat i dłużej	100	16,3	83,7
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	20,3	79,7
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	16,9	83,1
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	19,2	80,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	21,8	78,2
Trwała powyżej 10 lat	100	16,3	83,7

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a χ^2 (6, N=690) = 2,16; p < 0,905

V Cramera = 0,056; p < 0,905

^b χ^2 (4, N=690) = 1,80; p < 0,773

V Cramera = 0,051; p < 0,773

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 323

**Wyjście z nalogu jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności
w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Wyjście z nalogu		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	13,3	86,7
Od pół roku do 2 lat	100	14,7	85,3
Od 2 do 4 lat	100	16,1	83,9
Od 4 do 6 lat	100	24,4	75,6
Od 6 do 8 lat	100	13,5	86,5
Od 8 do 10 lat	100	24,5	75,5
10 lat i dłużej	100	14,9	85,1
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	14,2	85,8
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	16,1	83,9
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	24,4	75,6
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	18,8	81,2
Trwała powyżej 10 lat	100	14,9	85,1

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a χ^2 (6, N=690) = 7,38; p < 0,286

V Cramera = 0,103; p < 0,286

^b χ^2 (4, N=690) = 5,08; p < 0,279

V Cramera = 0,086; p < 0,279

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Czy bezdomni w swym dążeniu do wychodzenia z bezdomności podejmowali kroki do uzyskania mieszkania? Czy tak oczywista racjonalność towarzyszyła bezdomnym?

Tabela 324

**Złożenie przez bezdomnych wniosku o przydział mieszkania
w czasie trwania bezdomności**

Złożenie wniosku o przydział mieszkania	%
Komunalnego	
Razem	100,0
tak	8,6
nie	91,4
Socjalnego	
Razem	100,0
tak	16,5
nie	83,5

n = 685 (brak odpowiedzi = 18)

Tylko ok. 9% złożyło wniosek o przydział mieszkania komunalnego, a ok. 17% socjalnego, przy ok. 61% oczekujących na pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe (tab. 300).

Postaw dotyczących stabilizacji sytuacji mieszkaniowej nie różnicowały zmienne wieku, czasu trwania i faza bezdomności.

Tabela 325

**Złożenie przez bezdomnych wniosku o przydział mieszkania podczas bezdomności
a wiek bezdomnych (w %)**

Wiek bezdomnych	Komunalnego ^a			Socjalnego ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	3,3	96,7	100	11,0	89,0
26–35 lat	100	7,3	92,7	100	17,7	82,3
36–45 lat	100	9,4	90,6	100	17,2	82,8
46–55 lat	100	8,8	91,2	100	18,4	81,6
56–65 lat	100	13,5	86,5	100	17,5	82,5
66 i więcej	100	7,7	92,3	100	15,4	84,6

n = 685 (brak odpowiedzi = 18)

^a $\chi^2(5, N=685) = 7,57; p < 0,182$

V Cramera = 0,105; p < 0,182

^b $\chi^2(5, N=685) = 2,68; p < 0,749$

V Cramera = 0,063; p < 0,749

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Czas trwania bezdomności nie modyfikował aktywności w zdobyciu mieszkania komunalnego lub socjalnego.

Tabela 326

**Złożenie przez bezdomnych wniosku o przydział mieszkania podczas bezdomności
a czas jej trwania (w %)**

Czas trwania bezdomności	Komunalnego ^a			Socjalnego ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do pół roku	100	6,9	93,1	100	10,3	89,7
Od pół roku do 2 lat	100	5,8	94,2	100	16,9	83,1
Od 2 lat do 4 lat	100	10,7	89,3	100	13,2	86,8
Od 4 lat do 6 lat	100	5,0	95,0	100	18,8	81,3
Od 6 lat do 8 lat	100	11,1	88,9	100	24,1	75,9
Od 8 lat do 10 lat	100	15,2	84,8	100	21,7	78,3
10 lat i dłużej	100	9,2	90,8	100	17,0	83,0

n = 683 (brak odpowiedzi = 20)

^a $\chi^2(6, N=683) = 6,97; p < 0,324$

V Cramera = 0,101; $p < 0,324$

^b $\chi^2(6, N=683) = 6,82; p < 0,338$

V Cramera = 0,100; $p < 0,338$

Tabela 327

**Złożenie przez bezdomnych wniosku o przydział mieszkania podczas bezdomności
a fazy jej trwania (w %)**

Faza bezdomności	Komunalnego ^a			Socjalnego ^b		
	razem	tak	nie	Razem	tak	nie
Wstępna do 2 lat	100	6,2	93,8	100	14,5	85,5
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	10,7	89,3	100	13,2	86,8
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	5,0	95,0	100	18,8	81,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	13,0	87,0	100	23,0	77,0
Trwała powyżej 10 lat	100	9,2	90,8	100	17,0	83,0

n = 683 (brak odpowiedzi = 20)

^a $\chi^2(4, N=683) = 6,35; p < 0,174$

V Cramera = 0,096; $p < 0,174$

^b $\chi^2(4, N=683) = 5,00; p < 0,287$

V Cramera = 0,086; $p < 0,287$

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Nie można zatem stwierdzić, że wraz z wiekiem bezdomnych i czasem trwania bezdomności coraz mniej osób podejmowało rzeczywiste działania w celu uzyskania stabilizacji mieszkaniowej.

Decydowały inne czynniki, m.in. źródła utrzymania bezdomnych.

Tabela 328

**Złożenie przez bezdomnych wniosku o przydział mieszkania podczas bezdomności
a źródło utrzymania (w %)**

Źródło utrzymania	Komunalnego ^a			Socjalnego ^b		
	Razem	tak	nie	Razem	tak	nie
Zatrudnienie formalne	100	13,5	86,5	100	32,4	67,6
Praca „na czarno”	100	4,2	95,8	100	15,8	84,2
Renta	100	13,6	86,4	100	16,5	83,5
Emerytura	100	13,5	86,5	100	24,3	75,7
Świadczenia z pomocy społecznej – z ośrodka pomocy społecznej	100	10,0	90,0	100	20,4	79,6
Świadczenia od organizacji pozarządowych	100	0,0	100,0	100	9,1	90,9
Zbiórka makulatury, puszek, butelek itp.	100	7,1	92,9	100	17,1	82,9
Żebranie	100	0,0	100,0	100	6,9	93,1
Kradzież	100	4,3	95,7	100	17,4	82,6
Inne	100	4,3	95,7	100	7,1	92,9

n = 928 (liczba wyborów)

^a $\chi^2(9, N=928) = 22,68; p < 0,007$

V Cramera = 0,156; p < 0,007

^b $\chi^2(9, N=928) = 17,63; p < 0,040$

V Cramera = 0,138; p < 0,040

Zróźnicowanie było istotne statystycznie.

Dostrzegamy różnice wskazujące, że o mieszkanie ubiegało się więcej bezdomnych pracujących i pobierających świadczenie socjalne niż pozyskujących środki na utrzymanie z innych źródeł.

Blisko co trzecia osoba pracująca oficjalnie (z potwierdzeniem formalnym zatrudnienia) występowała o mieszkanie socjalne, ale już tylko ok. 16% pracujących „na czarno”, blisko co czwarta otrzymująca emeryturę, co piąta pobierająca świadczenia z pomocy społecznej. Zwraca uwagę podejmowanie takich starań też przez osoby żyjące ze zbiórki materiałów wtórnych i kradzieży – ok. 17%.

Odpowiedzi bezdomnych trudno traktować ze ścisłą adekwatnością wskaźników liczbowych. Źródła utrzymania mogły się nakładać, występować łącznie lub zamiennie w zależności od sytuacji. Złożenie wniosku nie było potwierdzane formalnie. Tym niemniej można przypuszczać, że pewna stabilizacja finansowa sprzyjała staraniom o mieszkanie.

Miejsce najczęstszego przebywania bezdomnych także wpływało na dążenie do uzyskania mieszkania.

Tabela 329

**Złożenie przez bezdomnych wniosku o przydział mieszkania podczas bezdomności
a miejsce ich najczęstszego noclegu (w %)**

Miejsce najczęstszego noclegu	Komunalnego ^a			Socjalnego ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Na dworcu	100	1,5	98,5	100	6,2	93,8
Na strychach lub w piwnicach	100	7,5	92,5	100	20,8	79,2
Na klatkach schodowych	100	5,1	94,9	100	25,3	74,7
W kanałach, węzłach ciepłowniczych	100	0,0	100	100	13,0	87,0
W altankach w ogródkach działkowych	100	2,0	98,0	100	18,8	81,2
W pustostanach	100	2,8	97,2	100	15,7	84,3
W schroniskach	100	8,6	91,4	100	16,2	83,8
W noclegowniach	100	8,0	92,0	100	19,2	80,8
U znajomych	100	6,8	93,2	100	25,0	75,0
W innych miejscach	100	9,6	90,4	100	10,6	89,4

n = 1368 (liczba wyborów)

^a $\chi^2(9, N=1368) = 21,14; p < 0,020$

^b $\chi^2(9, N=1368) = 27,85; p < 0,002$

V Cramera = 0,124; p < 0,020

V Cramera = 0,143; p < 0,002

Uwaga: ^a więcej niż 20% komórek w tabeli ma wartości oczekiwane poniżej 5.

Różnice były istotne statystycznie.

Wniosek o mieszkanie komunalne najrzadziej składali bezdomni przebywający w kanałach, węzłach ciepłowniczych, na dworcach. O przydział mieszkania socjalnego najrzadziej występowali „lokatorzy” dworców. O mieszkanie częściej starali się bezdomni sami organizujący sobie pobyt, tj. spijający na klatkach schodowych, u znajomych, na strychach lub w piwnicach, niż przebywający w schroniskach.

Jakie działania prowadzące do wyjścia z bezdomności podejmowali badani?

Tabela 330

**Podjęcie przez bezdomnych działań prowadzących
do wyjścia z bezdomności (w %)**

Podjęte działania	Działanie								
	razem	niepodejmowane	podjęte	razem	sporadyczne	wielokrotne	razem	skuteczne	nieskuteczne
Szukanie pracy	100	29,2	70,8	100	18,7	81,3	100	40,2	59,8
Uczestniczenie w szkoleniu zawodowym	100	85,5	14,5	100	60,0	40,0	100	30,7	69,3
Szukanie pokoju do wynajęcia	100	62,2	37,8	100	41,4	58,6	100	35,8	64,2
Szukanie mieszkania na stałe	100	75,2	24,8	100	43,0	57,0	100	5,6	94,4
Uzyskanie uprawnień do renty lub emerytury	100	82,7	17,3	100	77,3	22,7	100	79,1	20,9
Podjęcie leczenia uzależnienia	100	70,9	29,1	100	57,5	42,5	100	64,0	36,0
Wyrobienie dowodu osobistego	100	82,2	17,8	100	84,8	15,2	100	91,0	9,0
Inne	100	98,3	1,7	100	41,7	58,3	100	40,0	60,0

n = 687 – 702 (brak odpowiedzi = 16 – 1)

Inne: znalezienie kobiety z mieszkaniem; znalezienie drugiej osoby do dalszego życia; zdobycie opał do mieszkania; oszczędzanie; odzyskanie mieszkania drogą sądową; działania w celu remontu mieszkania; chciałem iść do domu opieki społecznej.

Wśród tych działań badani wskazywali przede wszystkim na szukanie pracy – ok. 71%, (z tego wielokrotnie ok. 81%). Skuteczność poszukiwań – przy deklaracji działań podejmowanych – określili na 40%, czyli bazując na tych danych, jedynie ok. 28% wszystkich bezdomnych pracowało, ale jednak przypomnijmy, że pracę jako źródło utrzymania (zatrudnienie formalne i pracę „na czarno”) podało ok. 41% badanych (tab. 213). Występowały zatem rozbieżności wskazujące na zaniżanie możliwości zdobywania pracy w wychodzeniu z bezdomności. Ponadto, pomimo że ok. 60% ocen dotyczyło braku skutku w poszukiwaniu pracy, relatywnie mało badanych oczekiwało pomocy w uzyskiwaniu pracy w dużym stopniu – ok. 26% (tab. 300).

Szukanie pracy nie było wzmacniane dążeniem do uczestnictwa w szkoleniu zawodowym jako szansy wyjścia z bezdomności – ok. 15%, w tym 40% wielokrotnie. W 70% były to działania nieskuteczne. Pomocy w uzyskaniu szkolenia w dużym stopniu oczekiwało ok. 10% badanych.

Wśród podejmowanych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności były poszukiwania pokoju do wynajęcia w ok. 38% przypadków (z tego ok. 59% wielokrotnie i ok. 64% nieskutecznie, przy ok. 28% oczekiwań pomocy w dużym stopniu – tab. 300), podejmowanie leczenia uzależnienia ok. 29% (z tego ok. 43% wielokrotnie, w 36% skutecznie przy ok. 17% oczekiwania w dużym stopniu pomocy w wyjściu z alkoholizmu i 5% w wyjściu z narkomanii – tab. 300), szukanie mieszkania na stałe ok. 25% (z tego 57% wielokrotnie i ok. 94% nieskutecznie przy ok. 41% oczekiwanej w dużym stopniu pomocy – tab. 300).

Pomimo braku skuteczności podejmowanych działań bezdomni nie oczekiwali w dostatecznie dużym stopniu pomocy w realizacji swych zamierzeń.

Czy większa aktywność charakterystyczna dla ludzi młodych niż starszych była również cechą bezdomnych?

Tabela 331

Szukanie pracy, uczestniczenie w szkoleniach zawodowych, uzyskanie uprawnień do renty lub emerytury jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Szukanie pracy ^a			Uczestniczenie w szkoleniu zawodowym ^b			Uzyskanie uprawnień do renty lub emerytury ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	79,1	20,9	100	18,9	81,1	100	7,4	92,6
26–35 lat	100	83,3	16,7	100	16,7	83,3	100	8,7	91,3
36–45 lat	100	79,4	20,6	100	18,5	81,5	100	10,8	89,2
46–55 lat	100	75,4	24,6	100	15,9	84,1	100	23,0	77,0
56–65 lat	100	62,5	37,5	100	10,2	89,8	100	24,0	76,0
66 i więcej	100	38,7	61,3	100	5,4	94,6	100	31,9	68,1

^a n = 695 (brak odpowiedzi = 8)
 $\chi^2(5, N=695) = 69,16; p < 0,001$
 V Cramera = 0,315; p < 0,001

^b n = 692 (brak odpowiedzi = 11)
 $\chi^2(5, N=692) = 11,85; p < 0,037$
 V Cramera = 0,131; p < 0,037

^c n = 688 (brak odpowiedzi = 15)
 $\chi^2(5, N=688) = 36,87; p < 0,001$
 V Cramera = 0,232; p < 0,001

Wystąpiło wyraźne (istotne statystycznie) powiązanie działań w postaci szukania pracy z wiekiem badanych. Najstarsi bezdomni – powyżej 66 lat ponad dwukrotnie rzadziej szukali pracy niż osoby do 35 lat.

Kwalifikacje podnosili głównie bezdomni w wieku produkcyjnym.

Różnicowanie według uczestniczenia w szkoleniu zawodowym oraz uzyskania uprawnień do emerytury lub renty było istotne statystycznie.

Dążenie do uzyskania prawa do renty lub emerytury nasilało się wraz z wiekiem bezdomnych.

Nie obserwujemy związku z wiekiem badanych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności, takich jak szukanie pokoju do wynajęcia lub mieszkania na stałe, wyrobienie dowodu osobistego, podjęcie leczenia uzależnienia.

Tabela 332

Szukanie pokoju do wynajęcia, mieszkania na stałe, wyrobienie dowodu osobistego, podjęcie leczenia uzależnienia jako działania podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Szukanie pokoju do wynajęcia ^a			Szukanie mieszkania na stałe ^b			Wyrobienie dowodu osobistego ^c			Podjęcie leczenia uzależnienia ^d		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	34,4	65,6	100	19,8	80,2	100	20,9	79,1	100	27,0	73,0
26–35 lat	100	43,5	56,5	100	23,8	76,2	100	23,6	76,4	100	33,1	66,9
36–45 lat	100	40,3	59,7	100	20,8	79,2	100	31,0	69,0	100	31,8	68,2
46–55 lat	100	40,9	59,1	100	26,0	74,0	100	33,1	66,9	100	35,8	64,2
56–65 lat	100	38,6	61,4	100	31,0	69,0	100	27,6	72,4	100	19,0	81,0
66 i więcej	100	24,7	75,3	100	26,9	73,1	100	29,3	70,7	100	26,9	73,1

^a n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

$\chi^2(5, N=690) = 9,84; p < 0,080$

V Cramera = 0,119; p < 0,080

^c n = 686 (brak odpowiedzi = 17)

$\chi^2(5, N=686) = 5,75; p < 0,332$

V Cramera = 0,092; p < 0,332

^b n = 693 (brak odpowiedzi = 10)

$\chi^2(5, N=693) = 5,29; p < 0,381$

V Cramera = 0,078; p < 0,381

^d n = 681 (brak odpowiedzi = 22)

$\chi^2(5, N=681) = 10,62; p < 0,060$

V Cramera = 0,125; p < 0,060

Zróznicowanie dla wszystkich zmiennych było nieistotne statystycznie.

Podejmowanie działań na rzecz wychodzenia z bezdomności według czasu jej trwania przedstawiono w kolejnych tabelach.

Według deklaracji mieszkania na stałe częściej szukali badani o zaawansowanej bezdomności.

Tabela 333

Szukanie mieszkania na stałe jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Szukanie mieszkania na stałe		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	13,3	86,7
Od pół roku do 2 lat	100	20,0	80,0
Od 2 lat do 4 lat	100	19,7	80,3
Od 4 lat do 6 lat	100	25,0	75,0
Od 6 lat do 8 lat	100	33,3	66,7
Od 8 lat do 10 lat	100	36,7	63,3
10 lat i dłużej	100	34,0	66,0

Wyszczególnienie	Szukanie mieszkania na stałe		
	razem	tak	nie
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	17,6	82,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	19,7	80,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	25,0	75,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	35,0	65,0
Trwała powyżej 10 lat	100	34,0	66,0

n = 691 (brak odpowiedzi = 12)

^a $\chi^2(6, N=691) = 22,32; p < 0,001$

V Cramera = 0,180; p < 0,001

^b $\chi^2(4, N=691) = 20,80; p < 0,001$

V Cramera = 0,174; p < 0,001

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Wraz z brnięciem w bezdomność obserwujemy jednokierunkową tendencję dążeń do uzyskania dowodu tożsamości.

Tabela 334

Wyrobienie dowodu osobistego jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Wyrobienie dowodu osobistego		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	13,3	86,7
Od pół roku do 2 lat	100	17,0	83,0
Od 2 lat do 4 lat	100	21,3	78,7
Od 4 lat do 6 lat	100	27,8	72,2
Od 6 lat do 8 lat	100	38,5	61,5
Od 8 lat do 10 lat	100	39,6	60,4
10 lat i dłużej	100	46,4	53,6
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	15,6	84,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	21,3	78,7
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	27,8	72,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	39,0	61,0
Trwała powyżej 10 lat	100	46,4	53,6

n = 684 (brak odpowiedzi = 19)

^a $\chi^2(6, N=684) = 51,34; p < 0,001$

V Cramera = 0,274; p < 0,001

^b $\chi^2(4, N=684) = 50,95; p < 0,001$

V Cramera = 0,273; p < 0,001

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Wydłużenie czasu trwania bezdomności, pogarszający się stan zdrowia i starzenie stymuluje bezdomnych do podejmowania starań o świadczenia w postaci renty lub emerytury.

Tabela 335

Uzyskanie prawa do renty lub emerytury jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Uzyskanie uprawnień do renty lub emerytury		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	5,6	94,4
Od pół roku do 2 lat	100	12,2	87,8
Od 2 lat do 4 lat	100	10,7	89,3
Od 4 lat do 6 lat	100	12,8	87,2
Od 6 lat do 8 lat	100	27,8	72,2
Od 8 lat do 10 lat	100	24,5	75,5
10 lat i dłużej	100	32,6	67,4
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	9,8	90,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	10,7	89,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	12,8	87,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	26,2	73,8
Trwała powyżej 10 lat	100	32,6	67,4

n = 686 (brak odpowiedzi = 17)

^a χ^2 (6, N=686) = 44,63; p < 0,001

V Cramera = 0,255; p < 0,001

^b χ^2 (4, N=686) = 42,73; p < 0,001

V Cramera = 0,250; p < 0,001

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

W przypadku walki z nałogiem, chociaż zróznicowanie było istotne statystycznie, nie dostrzeżono powiązania jednokierunkowego ze zmienną czasu trwania bezdomności.

Tabela 336

Podjęcie leczenia uzależnienia jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Podjęcie leczenia uzależnienia		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	14,8	85,2
Od pół roku do 2 lat	100	23,0	77,0
Od 2 lat do 4 lat	100	25,2	74,8
Od 4 lat do 6 lat	100	43,0	57,0
Od 6 lat do 8 lat	100	31,5	68,5
Od 8 lat do 10 lat	100	39,6	60,4
10 lat i dłużej	100	36,0	64,0
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	20,0	80,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	25,2	74,8
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	43,0	57,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	35,3	64,7
Trwała powyżej 10 lat	100	36,0	64,0

n = 679 (brak odpowiedzi = 24)

^a χ^2 (6, N=679) = 25,64; p < 0,001

V Cramera = 0,194; p < 0,001

^b χ^2 (4, N=679) = 22,99; p < 0,001

V Cramera = 0,184; p < 0,001

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Brak różnic istotnych statystycznych w powiązaniu ze stażem bezdomności dotyczył szukania pracy, podnoszenia kwalifikacji, szukania pokoju do wynajęcia.

Tabela 337

Szukanie pracy jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Szukanie pracy		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	71,1	28,9
Od pół roku do 2 lat	100	67,1	32,9
Od 2 lat do 4 lat	100	74,6	25,4
Od 4 lat do 6 lat	100	71,3	28,8
Od 6 lat do 8 lat	100	68,5	31,5
Od 8 lat do 10 lat	100	73,5	26,5
10 lat i dłużej	100	70,6	29,4
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	68,6	31,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	74,6	25,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	71,3	28,8
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	70,9	29,1
Trwała powyżej 10 lat	100	70,6	29,4

n = 693 (brak odpowiedzi = 10)

^a $\chi^2(6, N=693) = 2,19; p < 0,902$

V Cramera = 0,056; p < 0,902

^b $\chi^2(4, N=693) = 1,44; p < 0,837$

V Cramera = 0,046; p < 0,837

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 338

Uczestniczenie w szkoleniach zawodowych jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Uczestniczenie w szkoleniu zawodowym		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	11,1	88,9
Od pół roku do 2 lat	100	13,6	86,4
Od 2 do 4 lat	100	10,7	89,3
Od 4 do 6 lat	100	13,8	86,3
Od 6 do 8 lat	100	22,2	77,8
Od 8 do 10 lat	100	16,3	83,7
10 lat i dłużej	100	17,0	83,0
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	12,7	87,3
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	10,7	89,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	13,8	86,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	19,4	80,6
Trwała powyżej 10 lat	100	17,0	83,0

n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

^a $\chi^2(6, N=690) = 5,91; p < 0,434$

V Cramera = 0,093; p < 0,434

^b $\chi^2(4, N=690) = 4,89; p < 0,299$

V Cramera = 0,084; p < 0,299

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 339

**Szukanie pokoju do wynajęcia jako działanie podejmowane przez bezdomnych
w celu wyjścia z bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)**

Wyszczególnienie	Szukanie pokoju do wynajęcia		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	28,9	71,1
Od pół roku do 2 lat	100	33,1	66,9
Od 2 lat do 4 lat	100	35,5	64,5
Od 4 lat do 6 lat	100	38,0	62,0
Od 6 lat do 8 lat	100	46,3	53,7
Od 8 lat do 10 lat	100	52,1	47,9
10 lat i dłużej	100	42,3	57,7
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	31,6	68,4
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	35,5	64,5
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	38,0	62,0
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	49,0	51,0
Trwała powyżej 10 lat	100	42,3	57,7

n = 688 (brak odpowiedzi = 15)

^a $\chi^2(6, N=688) = 11,76; p < 0,067$

V Cramera = 0,131; p < 0,067

^b $\chi^2(4, N=688) = 8,97; p < 0,027$

V Cramera = 0,126; p < 0,027

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Czy nieprzerwane trwanie w bezdomności lub jej przerywanie wpływało na rodzaj podejmowanych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności?

Tabela 340

**Szukanie pracy, uczestniczenie w szkoleniu zawodowym, szukanie pokoju do wynajęcia
jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności
a cykliczność bezdomności (w %)**

Trwanie bezdomności	Szukanie pracy ^a			Uczestniczenie w szkoleniu zawodowym ^b			Szukanie pokoju do wynajęcia ^c		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Bezdomność trwa nieprzerwanie	100	67,7	32,3	100	16,4	83,6	100	34,8	65,2
Cykliczność bezdomności	100	79,3	20,7	100	9,1	90,9	100	46,0	54,0

^a n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

$\chi^2(1, N=695) = 8,93; p < 0,003$

V Cramera = 0,113; p < 0,003

^b n = 692 (brak odpowiedzi = 11)

$\chi^2(1, N=692) = 5,80; p < 0,016$

V Cramera = 0,092; p < 0,016

^c n = 690 (brak odpowiedzi = 13)

$\chi^2(1, N=690) = 7,27; p < 0,007$

V Cramera = 0,103; p < 0,007

Aby zmienić swój status, pracy częściej szukały osoby, których bezdomność była cykliczna niż trwała (zróznicowanie istotne statystycznie).

W szkoleniu zawodowym nadzieję na wyjście z bezdomności częściej pokładali bezdomni o nieprzerwanej bezdomności niż cyklicznej (zróznicowanie istotne statystycznie).

Osoby o cyklicznej bezdomności, a więc z doświadczeniem zdobywania przejściowego mieszkania, częściej niż o trwałej bezdomności szukały pokoju do wynajęcia w celu przerwania bezdomności (zróznicowanie istotne statystycznie).

Fakt przerywania stanu bezdomności lub jej nieprzerwanego trwania nie wpływał na takie działania, jak szukanie mieszkania na stałe, wyrobienie dowodu osobistego, uzyskanie uprawnień do renty lub emerytury, podjęcie leczenia uzależnienia w celu wyjścia z bezdomności.

Tabela 341

Szukanie mieszkania na stałe, wyrobienie dowodu osobistego, uzyskanie uprawnień do renty lub emerytury, podjęcie leczenia uzależnienia jako działania podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a cykliczność bezdomności (w %)

Trwanie bezdomności	Szukanie mieszkania na stałe ^a			Wyrobienie dowodu osobistego ^b			Uzyskanie uprawnień do renty lub emerytury ^c			Podjęcie leczenia uzależnienia ^d		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Bezdomność trwa nieprzerwanie	100	23,4	76,6	100	26,5	73,5	100	18,1	81,9	100	29,8	70,2
Cykliczność bezdomności	100	28,7	71,3	100	31,5	68,5	100	15,1	84,9	100	27,0	73,0

^a n = 693 (brak odpowiedzi = 10)

$\chi^2(1, N=693) = 2,11; p < 0,147$

V Cramera = 0,055; p < 0,147

^c n = 688 (brak odpowiedzi = 15)

$\chi^2(1, N=688) = 0,83; p < 0,363$

V Cramera = 0,035; p < 0,363

^b n = 686 (brak odpowiedzi = 17)

$\chi^2(1, N=686) = 1,69; p < 0,193$

V Cramera = 0,050; p < 0,193

^d n = 681 (brak odpowiedzi = 22)

$\chi^2(1, N=681) = 0,52; p < 0,472$

V Cramera = 0,028; p < 0,472

Zróznicowanie według zmiennych ujętych w tabeli 341 było nieistotne statystycznie.

Jakie były przyczyny niepodjęcia przez bezdomnych działań w celu wyjścia z bezdomności?

Tabela 342

Przyczyny niepodjęcia przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności

Przyczyna	%
Stan zdrowia	38,6
Uzależnienie od alkoholu lub narkotyków	18,8
Małe szanse na uzyskanie mieszkania	26,0
Małe szanse na uzyskanie pracy	22,6
Inne*	13,8

n = 326

Inne: wiek; brak wiedzy; jak szukać pomocy; brak chęci; z powodu niesprzyjających warunków atmosferycznych (zima); brak sensu w podejmowaniu działania; z powodu braku zainteresowania i pomocy ze strony innych; podejmował, ale z różnych powodów tracił pracę i mieszkanie, więc już nie podejmował żadnych działań; brak funduszy; bo jest bezdomny; bez pracy i tak nie utrzyma mieszkania; komornik za dużo zabiera; dopiero zamierza; konflikt z rodzicami; konflikt z żoną; mam emeryturę; musi uporządkować sprawy rodzinne; nie wie.

Najwięcej badanych wskazało stan zdrowia (ok. 39%) oraz małe szanse na uzyskanie mieszkania (26%) jako przyczyny niepodjęcia działań w celu wyjścia z bezdomności.

Czy wiek różnicował te poglądy?

W sposób istotny statystycznie dotyczyło to najczęściej wskazywanej przyczyny – stanu zdrowia.

Tabela 343

Stan zdrowia, uzależnienia, małe szanse na uzyskanie mieszkania i pracy jako przyczyny niepodjęcia przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Stan zdrowia ^a			Uzależnienia od alkoholu lub narkotyków ^b			Małe szanse na uzyskanie mieszkania ^c			Małe szanse na uzyskanie pracy ^d		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	23,1	76,9	100	25,6	74,4	100	20,5	79,5	100	35,9	64,1
26–35 lat	100	17,5	82,5	100	25,0	75,0	100	30,0	70,0	100	17,5	82,5
36–45 lat	100	23,1	76,9	100	23,1	76,9	100	30,8	69,2	100	26,2	73,8
46–55 lat	100	42,2	57,8	100	14,1	85,9	100	29,7	70,3	100	20,3	79,7
56–65 lat	100	58,8	41,2	100	13,2	86,8	100	22,1	77,9	100	22,1	77,9
66 i więcej	100	50,0	50,0	100	14,0	86,0	100	18,0	82,0	100	12,0	88,0

n = 326

^a $\chi^2(5, N=326) = 33,10; p < 0,001$

V Cramera = 0,319; $p < 0,001$

^c $\chi^2(5, N=326) = 4,39; p < 0,495$

V Cramera = 0,116; $p < 0,495$

^b $\chi^2(5, N=326) = 6,12; p < 0,294$

V Cramera = 0,137; $p < 0,294$

^d $\chi^2(5, N=326) = 8,51; p < 0,130$

V Cramera = 0,162; $p < 0,130$

Zróznicowanie ze względu na stan zdrowia było istotne statystycznie. Najwięcej wskazań – z natury rzeczy – było wśród osób starszych.

Na inne przyczyny nie oddziaływała zmienna wieku. Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Poziom wykształcenia nie wpływał na uzasadnianie przyczyn niepodjęcia działań prowadzących do wyjścia z bezdomności.

Tabela 344

Stan zdrowia, uzależnienia, małe szanse na uzyskanie mieszkania i pracy jako przyczyny niepodjęcia przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności a poziom wykształcenia (w %)

Wykształcenie	Stan zdrowia ^a			Uzależnienie od alkoholu lub narkotyków ^b			Małe szanse na uzyskanie mieszkania ^c			Małe szanse na uzyskanie pracy ^d		
	ra- zem	tak	nie	ra- zem	tak	nie	ra- zem	tak	nie	ra- zem	tak	nie
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	37,3	62,7	100	16,4	83,6	100	26,1	73,9	100	25,4	74,6
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	37,2	62,8	100	18,3	81,7	100	26,7	73,3	100	20,6	79,4
Policealne i wyższe	100	50,0	50,0	100	40,0	60,0	100	0,0	100,0	100	10,0	90,0

n = 324 (brak odpowiedzi = 2)

^a χ^2 (2, N=324) = 0,67; p < 0,715

V Cramera = 0,045; p < 0,715

^c χ^2 (2, N=324) = 3,57; p < 0,168

V Cramera = 0,105; p < 0,168

^b χ^2 (2, N=324) = 3,48; p < 0,176

V Cramera = 0,104; p < 0,176

^d χ^2 (2, N=324) = 1,92; p < 0,382

V Cramera = 0,077; p < 0,382

Zróznicowanie według zmiennych wymienionych w tabeli 344 było nieistotne statystycznie.

Czas trwania bezdomności nie wpływał modyfikująco na zaniechania działań prowadzących do wyjścia z bezdomności.

Tabela 345

Stan zdrowia jako przyczyna niepodjęcia przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %)

Wyszczególnienie	Stan zdrowia jako przyczyna niepodjęcia działań		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	32,7	67,3
Od pół roku do 2 lat	100	31,3	68,8
Od 2 do 4 lat	100	31,7	68,3
Od 4 do 6 lat	100	36,8	63,2
Od 6 do 8 lat	100	50,0	50,0
Od 8 do 10 lat	100	33,3	66,7
10 lat i dłużej	100	51,5	48,5
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	31,9	68,1
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	31,7	68,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	36,8	63,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	41,7	58,3
Trwała powyżej 10 lat	100	51,5	48,5

n = 325 (brak odpowiedzi = 1)

^a χ^2 (6, N=325) = 9,69; p < 0,138

V Cramera = 0,173; p < 0,138

^b χ^2 (4, N=325) = 8,25; p < 0,083

V Cramera = 0,159; p < 0,083

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 346

Uzależnienie od alkoholu lub narkotyków jako przyczyna niepodjęcia przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %)

Wyszczególnienie	Uzależnienie od alkoholu lub narkotyków		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	12,2	87,8
Od pół roku do 2 lat	100	17,2	82,8
Od 2 do 4 lat	100	26,7	73,3
Od 4 do 6 lat	100	15,8	84,2
Od 6 do 8 lat	100	12,5	87,5
Od 8 do 10 lat	100	25,0	75,0
10 lat i dłużej	100	18,2	81,8
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	15,0	85,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	26,7	73,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	15,8	84,2
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	18,8	81,3
Trwała powyżej 10 lat	100	18,2	81,8

n = 325 (brak odpowiedzi = 1)

^a χ^2 (6, N=325) = 5,44; p < 0,488

V Cramera = 0,129; p < 0,488

^b χ^2 (4, N=325) = 3,75; p < 0,441

V Cramera = 0,107; p < 0,441

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 347

Małe szanse na uzyskanie mieszkania jako przyczyna niepodjęcia przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %)

Wyszczególnienie	Małe szanse na uzyskanie mieszkania		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	12,2	87,8
Od pół roku do 2 lat	100	20,3	79,7
Od 2 do 4 lat	100	28,3	71,7
Od 4 do 6 lat	100	28,9	71,1
Od 6 do 8 lat	100	41,7	58,3
Od 8 do 10 lat	100	20,8	79,2
10 lat i dłużej	100	31,8	68,2
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	16,8	83,2
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	28,3	71,7
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	28,9	71,1
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	31,3	68,8
Trwała powyżej 10 lat	100	31,8	68,2

n = 325 (brak odpowiedzi = 1)

^a χ^2 (6, N=325) = 10,88; p < 0,092

V Cramera = 0,183; p < 0,092

^b χ^2 (4, N=325) = 7,19; p < 0,126

V Cramera = 0,149; p < 0,126

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Tabela 348

Małe szanse na uzyskanie pracy jako przyczyna niepodejmowania przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności a czas i fazy jej trwania (w%)

Wyszczególnienie	Małe szanse na uzyskanie pracy		
	razem	tak	nie
czas trwania bezdomności^a			
Do pół roku	100	22,4	77,6
Od pół roku do 2 lat	100	21,9	78,1
Od 2 do 4 lat	100	21,7	78,3
Od 4 do 6 lat	100	28,9	71,1
Od 6 do 8 lat	100	16,7	83,3
Od 8 do 10 lat	100	16,7	83,3
10 lat i dłużej	100	21,2	78,8
faza bezdomności^b			
Wstępna do 2 lat	100	22,1	77,9
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	21,7	78,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	28,9	71,1
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	16,7	83,3
Trwała powyżej 10 lat	100	21,2	78,8

n = 325 (brak odpowiedzi = 1)

^a χ^2 (6, N=325) = 1,90; p < 0,928

V Cramera = 0,077; p < 0,928

^b χ^2 (4, N=325) = 1,90; p < 0,754

V Cramera = 0,076; p < 0,754

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Znaczącą kwestią zjawiska bezdomności jest perspektywa temporalna.

Tabela 349

Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie

Posiadanie planów	%
Krótkoterminowe	
razem	100,0
tak	54,1
nie	45,9
Długoterminowe	
razem	100,0
tak	42,3
nie	57,7

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

W pewnym przybliżeniu można powiedzieć, że ok. co drugi bezdomny twierdził, iż planuje swoje życie, przy tym częściej są to plany krótkoterminowe. Wystąpiły tu różnice między obserwacją kierowników placówek dla bezdomnych a deklaracjami bezdomnych. I tak, ok. 54% bezdomnych twierdziło, że ma plany krótkoterminowe, a według kierowników najwyżej ok. 35% snuje takie plany. Różnice dotyczące planów długoterminowych były jeszcze większe – odpowiednio ok. 42% i ok. 22%.

Posiadanie planów wyzwała motywację do działania, stąd poznanie tej kwestii jest ważne z punktu widzenia pracy socjalnej.

Tabela 350

Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a wiek bezdomnych (w %)

Wiek bezdomnych	Plany krótkoterminowe ^a			Plany długoterminowe ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do 25 lat	100	60,2	39,8	100	61,3	38,7
26–35 lat	100	62,2	37,8	100	58,3	41,7
36–45 lat	100	58,0	42,0	100	37,4	62,6
46–55 lat	100	50,8	49,2	100	38,3	61,7
56–65 lat	100	50,4	49,6	100	40,2	59,8
66 i więcej	100	41,5	58,5	100	17,0	83,0

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

^a χ^2 (5, N=700) = 12,86; p < 0,025

V Cramera = 0,136; p < 0,025

^b χ^2 (5, N=700) = 54,00; p < 0,001

V Cramera = 0,278; p < 0,001

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Większą skłonność do planowania miały grupy młodsze niż starsze.

Czas przebywania w stanie bezdomności wpływał na dalsze planowanie życia.

Tabela 351

Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a czas trwania bezdomności (w %)

Czas trwania bezdomności	Plany krótkoterminowe ^a			Plany długoterminowe ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Do pół roku	100	66,3	33,7	100	53,9	46,1
Od pół roku do 2 lat	100	59,5	40,5	100	53,2	46,8
Od 2 do 4 lat	100	54,0	46,0	100	38,7	61,3
Od 4 do 6 lat	100	60,5	39,5	100	39,5	60,5
Od 6 do 8 lat	100	50,0	50,0	100	37,0	63,0
Od 8 do 10 lat	100	44,9	55,1	100	40,8	59,2
10 lat i dłużej	100	42,0	58,0	100	30,1	69,9

n = 698 (brak odpowiedzi = 5)

^a χ^2 (6, N=698) = 19,04; p < 0,004;

V Cramera = 0,165; p < 0,004

^b χ^2 (6, N=698) = 22,92; p < 0,001;

V Cramera = 0,181; p < 0,001

Tabela 352

Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a fazy trwania bezdomności (w %)

Faza bezdomności	Plany krótkoterminowe ^a			Plany długoterminowe ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Wstępna do 2 lat	100	61,9	38,1	100	53,4	46,6
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	54,0	46,0	100	38,7	61,3
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	60,5	39,5	100	39,5	60,5
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	47,6	52,4	100	38,8	61,2
Trwała powyżej 10 lat	100	42,0	58,0	100	30,1	69,9

n = 698 (brak odpowiedzi = 5)

^a χ^2 (4, N=698) = 17,71; p < 0,001

V Cramera = 0,159; p < 0,001

^b χ^2 (4, N=698) = 22,75; p < 0,001

V Cramera = 0,181; p < 0,001

U progu bezdomności więcej badanych snuło plany krótkoterminowe i odległe niż w ostatniej fazie bezdomności (zróznicowanie istotne statystycznie).

Fakt przerywania bezdomności nie modyfikował poglądów na planowanie życia.

Tabela 353

**Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie
a cykliczność trwania bezdomności (w %)**

Trwanie bezdomności	Plany krótkoterminowe ^a			Plany długoterminowe ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Bezdomność trwa nieprzerwanie	100	54,3	45,7	100	40,2	59,8
Cykliczność bezdomności	100	53,7	46,3	100	47,9	52,1

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

^a $\chi^2(1, N=700) = 0,02; p < 0,893$

V Cramera = 0,005; p < 0,893

^b $\chi^2(1, N=700) = 3,29; p < 0,070$

V Cramera = 0,069; p < 0,070

Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Nie obserwuje się wyraźnego powiązania posiadania planów na dalsze życie z intensywnością spożywania alkoholu.

Tabela 354

**Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a spożywanie alkoholu
w czasie trwania bezdomności (w %)**

Spożywanie alkoholu	Plany krótkoterminowe ^a			Plany długoterminowe ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Codziennie	100	58,3	41,7	100	37,5	62,5
Kilka razy w tygodniu	100	60,0	40,0	100	38,2	61,8
Raz na tydzień	100	62,8	37,2	100	25,6	74,4
Kilka razy w miesiącu	100	66,0	34,0	100	26,0	74,0
Raz na miesiąc	100	39,1	60,9	100	21,7	78,3
Sporadycznie	100	41,5	58,5	100	38,5	61,5
Nie pił	100	56,3	43,7	100	50,4	49,6

n = 696 (brak odpowiedzi = 7)

^a $\chi^2(6, N=696) = 16,17; p < 0,013$

V Cramera = 0,152; p < 0,013

^b $\chi^2(6, N=696) = 25,68; p < 0,001$

V Cramera = 0,192; p < 0,001

Zróznicowanie było istotne statystyczne, ale bez jednokierunkowego związku.

Najwięcej było potwierdzeń posiadania planów krótkoterminowych przez osoby pijące alkohol kilka razy w miesiącu – 66%, wobec ok. 56% osób niepijących i ok. 42% osób pijących sporadycznie. Chociaż plany długoterminowe miało najczęściej niepijących – ok. 50%, to wysokie odsetki wystąpiły przy deklaracjach osób pijących codziennie i kilka razy w tygodniu – ok. 38% i w zbliżonym udziale pijących sporadycznie ok. 39%.

Osoby zażywające narkotyki częściej mówiły o posiadaniu planów na dalsze życie niż niezażywające. Można przypuszczać, że plany te sprowadzały się do chęci wyjścia z nałogu.

Tabela 355

**Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a zażywanie narkotyków
w czasie trwania bezdomności (w %)**

Zażywanie narkotyków	Plany krótkoterminowe ^a			Plany długoterminowe ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Nie zażywał narkotyków	100	53,1	46,9	100,0	41,3	58,7
Zażywał narkotyki:						
codziennie	100	85,7	14,3	100	57,1	42,9
kilka razy w tygodniu	100	80,0	20,0	100	70,0	30,0
raz na tydzień	100	100,0	0,0	100	60,0	40,0
kilka razy w miesiącu	100	50,0	50,0	100	50,0	50,0
raz na miesiąc	100	100,0	0,0	100	50,0	50,0
sporadycznie	100	50,0	50,0	100	46,2	53,8

n = 697 (brak odpowiedzi = 5)

^a $\chi^2(6, N=697) = 11,97; p < 0,063$

V Cramera = 0,131; $p < 0,063$

^b $\chi^2(6, N=697) = 5,07; p < 0,535$

V Cramera = 0,085; $p < 0,535$

Zauważone różnice nie były istotne statystycznie.

Odbywanie kary pozbawienia wolności w czasie bezdomności też nie wpływało na planowanie dalszego życia.

Tabela 356

**Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie
a odbywanie kary pozbawienia wolności w czasie trwania bezdomności (w %)**

Odbywanie kary	Plany krótkoterminowe ^a			Plany długoterminowe ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Nie odbywał kary pozbawienia wolności	100	54,9	45,1	100	41,7	58,3
Odbywał karę pozbawienia wolności						
do 1 roku	100	47,8	52,2	100	47,8	52,2
2–5 lat	100	55,6	44,4	100	41,7	58,3
6–10 lat	100	50,0	50,0	100	66,7	33,3
powyżej 10 lat	100	50,0	50,0	100	0,0	100,0

n = 699 (brak odpowiedzi = 4)

^a $\chi^2(4, N=699) = 1,33; p < 0,856$

V Cramera = 0,044; $p < 0,856$

^b $\chi^2(4, N=699) = 3,85; p < 0,427$

V Cramera = 0,074; $p < 0,427$

Zróznicowanie było nieistotna statystycznie.

Większość bezdomnych nie wykazywała chęci powrotu do uprzedniego miejsca zamieszkania (łącznie z niezdecydowanymi ok. 78% – tab. 82).

W jakim stopniu czynnik ten różnicował snucie planów na dalsze życie?

Tabela 357

**Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie
a chęć powrotu do miejsca zamieszkania przed powstaniem bezdomności (w %)**

Chęć powrotu	Plany krótkoterminowe ^a			Plany długoterminowe ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Chce powrócić	100	51,0	49,0	100	44,5	55,5
Nie chce powrócić	100	54,6	45,4	100	42,0	58,0
Nie wie, czy chce powrócić	100	59,3	40,7	100	38,9	61,1

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

^a $\chi^2(2, N=700) = 1,24; p < 0,539$

V Cramera = 0,042; $p < 0,539$

^b $\chi^2(2, N=700) = 0,59; p < 0,743$

V Cramera = 0,029; $p < 0,743$

Różnice nie były istotne statystycznie.

W plany na dalsze życie powinno wplatać się dążenie do zdobycia pracy. Stąd poszukujący pracy, potencjalnie rzecz biorąc, powinni częściej wskazywać na posiadanie planów życiowych.

Tabela 358

**Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie
a poszukiwanie pracy w okresie bezdomności (w %)**

Poszukiwanie pracy	Plany krótkoterminowe ^a			Plany długoterminowe ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Zarejestrowanie w urzędzie pracy						
tak	100	54,3	45,7	100	53,4	46,6
nie	100	54,3	45,7	100	37,5	62,5
Poszukiwanie pracy na własną rękę						
tak	100	58,4	41,6	100	49,2	50,8
nie	100	47,3	52,7	100	31,1	68,9

^a **n = 699** (brak odpowiedzi = 4)

$\chi^2(3, N=699) = 8,07; p < 0,045$

V Cramera = 0,075; $p < 0,045$

^b **n = 700** (brak odpowiedzi = 3)

$\chi^2(3, N=700) = 37,77; p < 0,001$

V Cramera = 0,165; $p < 0,001$

Zróznicowanie było istotna statystycznie.

Potwierdzenie postawionej tezy znajdujemy, analizując posiadanie planów długoterminowych przez osoby zarejestrowane w urzędach pracy oraz planów długo- i krótkoterminowych u osób poszukujących zatrudnienia na własną rękę.

Około 54% bezdomnych zarejestrowanych i nie zarejestrowanych w urzędzie pracy (łącznie) miało plany krótkoterminowe.

Identyfikacja z daną grupą społeczną oznacza legitymizację zachowań dla niej charakterystycznych. Poczucie przynależności do grupy bezdomnych może nie sprzyjać formułowaniu planów życiowych.

Tabela 359

Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a identyfikacja z grupą bezdomnych (w %)

Identyfikacja z grupą bezdomnych	Plany krótkoterminowe ^a			Plany długoterminowe ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Identyfikuje się z grupą bezdomnych	100	46,0	54,0	100	38,1	61,9
Nie identyfikuje się z grupą bezdomnych	100	64,6	35,4	100	47,5	52,5

n = 693 (brak odpowiedzi = 10)

^a $\chi^2(1, N=693) = 23,86; p < 0,001$

V Cramera = 0,186; p < 0,001

^b $\chi^2(1, N=693) = 6,08; p < 0,014$

V Cramera = 0,094; p < 0,014

Odsetki potwierdzeń osób nie identyfikujących się z grupą bezdomnych co do posiadania planów tak krótkoterminowych (ok. 65%), jak i długoterminowych (ok. 48%) były wyższe niż osób identyfikujących się z grupą bezdomnych (odpowiednio 46% i 38%).

Zróznicowanie było istotna statystycznie.

Dalsze badania wykazały, że planowaniu nie sprzyja bierność życiowa.

Tabela 360

Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a ich poglądy na sposób na życie (w %)

Poglądy	Plany krótkoterminowe ^a			Plany długoterminowe ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Jakoś to będzie	100	37,6	62,4	100	17,9	82,1
Będzie tak, jak los postanowi	100	50,0	50,0	100	32,5	67,5
Kiedyś odbić się od dna	100	57,4	42,6	100	50,5	49,5
Szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania	100	66,5	33,5	100	60,9	39,1

n = 696 (brak odpowiedzi = 7)

^a $\chi^2(3, N=696) = 26,15; p < 0,001$

V Cramera = 0,194; p < 0,001

^b $\chi^2(3, N=696) = 67,29; p < 0,001$

V Cramera = 0,311; p < 0,001

Chociaż w warstwie werbalnej pozostawało tak określanie sposobów na życie (tab. 151), jak i posiadanie planów (tab. 349), to w tym przypadku bezdomni byli konsekwentni. Wraz z przechodzeniem do aktywniejszych poszukiwań sposobu na życie zwiększały się odsetki potwierdzeń posiadania planów krótkoterminowych i długoterminowych.

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Dane w kolejnej tabeli świadczą, że źródło utrzymania może determinować plany życiowe.

Tabela 361

Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a źródła utrzymania podczas bezdomności (w %)

Źródła utrzymania	Plany krótkoterminowe ^a			Plany długoterminowe ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Zatrudnienie formalne	100	73,0	27,0	100	70,3	29,7
Praca „na czarno”	100	67,5	32,5	100	45,9	54,1
Renta	100	49,5	50,5	100	41,0	59,0
Emerytura	100	56,4	43,6	100	30,8	69,2
Świadczenia z pomocy społecznej, z ośrodka pomocy społecznej	100	42,9	57,1	100	38,4	61,6
Świadczenia od organizacji pozarządowych	100	34,8	65,2	100	47,8	52,2
Zbiórka makulatury, puszek, butelek itp.	100	45,1	54,9	100	26,8	73,2
Żebranie	100	37,9	62,1	100	24,1	75,9
Kradzież	100	58,3	41,7	100	25,0	75,0
Inne	100	62,2	37,8	100	56,8	43,2

n = 956 (liczba wyborów)

^a $\chi^2(9, N=956) = 51,95; p < 0,001$

V Cramera = 0,233; $p < 0,001$

^b $\chi^2(9, N=956) = 37,64; p < 0,001$

V Cramera = 0,198; $p < 0,001$

Posiadanie przez bezdomnych planów zarówno krótkoterminowych, jak i długoterminowych różnicowały źródła utrzymania. Najczęściej planowali swoje życie badani posiadający formalne zatrudnienie – ponad 70%. W dłuższej perspektywie najmniej bezdomnych postrzegało swoje dalsze życie, gdy źródłem ich utrzymania była zbiórka surowców wtórnych, żebranie, kradzież – około co czwarty.

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Posiadanie planów na dalsze życie przez bezdomnych było warunkowane miejscem najczęstszego noclegu.

Tabela 362

Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności (w %)

Miejsce noclegu	Plany krótkoterminowe ^a			Plany długoterminowe ^b		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Na dworcu	100	50,0	50,0	100	35,9	64,1
Na strychach lub w piwnicach	100	55,6	44,4	100	44,4	55,6
Na klatkach schodowych	100	55,6	44,4	100	38,3	61,7
W kanałach, węzłach ciepłowniczych	100	54,5	45,5	100	27,3	72,7
W altankach w ogródkach działkowych	100	55,9	44,1	100	33,3	66,7
W pustostanach	100	65,5	34,5	100	34,5	65,5
W schroniskach	100	50,6	49,4	100	40,8	59,2
W noclegowniach	100	50,4	49,6	100	36,5	63,5
U znajomych	100	66,2	33,8	100	50,6	49,4
W innych miejscach	100	70,2	29,8	100	53,8	46,2

n = 1402 (liczba wyborów)

^a $\chi^2(9, N=1402) = 41,59; p < 0,001$

V Cramera = 0,172; $p < 0,001$

^b $\chi^2(9, N=1402) = 29,53; p < 0,001$

V Cramera = 0,145; $p < 0,001$

Najwięcej bezdomnych nocujących „w innych miejscach” twierdziło, że mają plany tak krótkoterminowe (ok. 70%), jak i długoterminowe (ok. 54%). Były to, przypomnijmy, zwłaszcza kempingi, szalasy, autobusy nocne, gdzie noc zostanie, a więc grupa zróżnicowana pod względem miejsc przebywania.

Drugą najliczniejszą grupą potwierdzających posiadanie planów byli bezdomni korzystający z noclegów u znajomych (krótkoterminowych ok. 66%, długoterminowych ok. 51%).

Najniższe wskaźniki planów długoterminowych dotyczyły bezdomnych przebywających w kanałach, węzłach ciepłowniczych, w altankach w ogródkach działkowych, pustośnaniach – około co trzeci.

Zróżnicowanie było istotna statystycznie.

Udzielana bezdomnym pomoc w znacznej mierze powinna wyzwaląć chęć panowania nad swoim życiem m.in. poprzez planowanie.

Tabela 363

Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a rodzaj pomocy, z której korzystają (w %)

Rodzaj pomocy	Plany krótkoterminowe			Plany długoterminowe		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Ogrzewalnia	100	48,5	51,5	100	37,6	62,4
Noclegownia	100	54,3	45,7	100	39,7	60,3
Schronisko	100	52,4	47,6	100	40,5	59,5
Łaźnia	100	53,1	46,9	100	40,4	59,6
Pralnia	100	52,9	47,1	100	41,5	58,5
Jedzenie	100	52,4	47,6	100	41,3	58,7
Bony żywnościowe	100	44,4	55,6	100	38,5	61,5
Ubranie wierzchnie	100	50,0	50,0	100	39,3	60,8
Bielizna	100	48,6	51,4	100	37,8	62,2
Buty	100	48,2	51,8	100	36,5	63,5
Środki higieny osobistej	100	52,1	47,9	100	40,9	59,1
Doraźna pomoc medyczna	100	50,4	49,6	100	40,5	59,5
Okresowa pomoc medyczna	100	50,4	49,6	100	40,2	59,8
Długotrwała pomoc medyczna	100	51,2	48,8	100	38,6	61,4
Doraźna pomoc finansowa	100	48,5	51,5	100	42,2	57,8
Okresowa pomoc finansowa	100	47,9	52,1	100	42,7	57,3
Długotrwała pomoc finansowa	100	44,3	55,7	100	38,9	61,1
Porady prawne	100	48,4	51,6	100	39,6	60,4
Porady psychologiczne	100	55,1	44,9	100	45,9	54,1
Pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe	100	49,1	50,9	100	52,6	47,4
Pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego	100	50,0	50,0	100	53,4	46,6
Pomoc w uzyskaniu meldunku	100	45,1	54,9	100	46,5	53,5
Pomoc w umieszczeniu w domu pomocy społecznej	100	45,9	54,1	100	32,4	67,6
Pomoc w uzyskaniu pracy	100	51,5	48,5	100	45,5	54,5
Pomoc w uzyskaniu szkolenia	100	54,8	45,2	100	50,0	50,0
Pomoc w poprawie kontaktu z rodziną	100	47,6	52,4	100	47,6	52,4
Pomoc w wyjściu z alkoholizmu	100	56,9	43,1	100	42,0	58,0
Pomoc w wyjściu z narkomanii	100	53,1	46,9	100	46,9	53,1
Pomoc w uzyskaniu renty	100	50,0	50,0	100	44,4	55,6
Pomoc w uzyskaniu emerytury	100	44,8	55,2	100	27,6	72,4
Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego	100	45,0	55,0	100	37,4	62,6

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

Liczebność komórek tabeli nie pozwala na miarodajne ustalenie zróżnicowania istotnego statystycznie, stąd można jedynie wnioskować orientacyjnie.

Zróżnicowanie planów według zmiennej „rodzaj pomocy” nie było diametralnie rozbieżne. Zauważono w przypadku planów długoterminowych, a więc tych, do których pomoc powinna prowokować, nieco wyższe wskaźniki, gdy bezdomnym pomagano w uzyskaniu własnego lokalu, czyli szansa wyjścia z bezdomności mogła jawić im się bardziej realnie.

Posiadanie planów na dalsze życie w zestawieniu z oczekiwaną pomocą przedstawiono w tabeli 364.

Tabela 364

**Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie
a oczekiwana przez nich pomoc (w %)**

Rodzaj pomocy	Plany krótkoterminowe			Plany długoterminowe		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Ogrzewalnia	100	49,1	50,9	100	37,3	62,7
Noclegownia	100	52,2	47,8	100	35,4	64,6
Schronisko	100	51,8	48,2	100	41,0	59,0
Łaźnia	100	52,8	47,2	100	40,5	59,5
Pralnia	100	51,8	48,2	100	41,2	58,8
Jedzenie	100	52,1	47,9	100	39,1	60,9
Bony żywnościowe	100	47,5	52,5	100	35,8	64,2
Ubranie wierzchnie	100	50,5	49,5	100	37,9	62,1
Bielizna	100	50,1	49,9	100	38,2	61,8
Buty	100	49,3	50,7	100	37,3	62,7
Środki higieny osobistej	100	51,5	48,5	100	39,4	60,6
Doraźna pomoc medyczna	100	51,7	48,3	100	40,1	59,9
Okresowa pomoc medyczna	100	50,0	50,0	100	38,3	61,7
Długotrwała pomoc medyczna	100	50,1	49,9	100	38,1	61,9
Doraźna pomoc finansowa	100	50,8	49,2	100	41,0	59,0
Okresowa pomoc finansowa	100	47,5	52,5	100	39,6	60,4
Długotrwała pomoc finansowa	100	48,6	51,4	100	39,7	60,3
Porady prawne	100	54,7	45,3	100	44,1	55,9
Porady psychologiczne	100	56,3	43,7	100	48,0	52,0
Pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe	100	51,5	48,5	100	43,3	56,7
Pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego	100	54,6	45,4	100	41,2	58,8
Pomoc w uzyskaniu meldunku	100	50,0	50,0	100	44,4	55,6
Pomoc w umieszczeniu w domu pomocy społecznej	100	43,2	56,8	100	35,6	64,4
Pomoc w uzyskaniu pracy	100	54,4	45,6	100	45,3	54,7
Pomoc w uzyskaniu szkolenia	100	51,7	48,3	100	52,8	47,2
Pomoc w poprawie kontaktu z rodziną	100	49,5	50,5	100	45,8	54,2
Pomoc w wyjściu z alkoholizmu	100	56,5	43,5	100	39,7	60,3
Pomoc w wyjściu z narkomanii	100	41,3	58,8	100	47,5	52,5
Pomoc w uzyskaniu renty	100	49,2	50,8	100	35,8	64,2
Pomoc w uzyskaniu emerytury	100	42,7	57,3	100	29,8	70,2
Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego	100	51,9	48,1	100	36,8	63,2
Inna	100	72,5	27,5	100	47,5	52,5

n = 700 (brak odpowiedzi = 3)

Liczebność komórek tabeli nie pozwala na miarodajne ustalenie istotności statystycznej różnicowania.

W tym przypadku, podobnie jak przy porównaniu posiadania planów z otrzymywaną pomocą, nie obserwuje się wyraźnych różnic.

W planach, zwłaszcza długoterminowych, osób nie posiadających mieszkania z natury rzeczy znaczące miejsce powinny zajmować działania związane z uzyskaniem lokalu.

Tabela 365

Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a złożenie wniosku o przydział mieszkania w czasie trwania bezdomności (w %)

Złożenie wniosku o przydział mieszkania	Plany krótkoterminowe*			Plany długoterminowe**		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Komunalnego						
tak	100	61,0	39,0	100	64,4	35,6
nie	100	52,7	47,3	100	40,2	59,8
Socjalnego						
tak	100	57,5	42,5	100	57,5	42,5
nie	100	52,6	47,4	100	39,3	60,7

n = 683 (brak odpowiedzi = 20)

* **mieszkanie komunalne**

$\chi^2 (1, N = 683) = 1,49; p < 0,222$ – statystyka nieistotna

V Cramera = 0,047; p < 0,222 – statystyka nieistotna

mieszkanie socjalne

$\chi^2 (1, N = 683) = 0,91; p < 0,341$ – statystyka nieistotna

V Cramera = 0,037; p < 0,341 – statystyka nieistotna

** **mieszkanie komunalne**

$\chi^2 (1, N = 683) = 12,91; p < 0,001$ – statystyka istotna na założonym poziomie 0,05

V Cramera = 0,137; p < 0,001 – słaby związek

mieszkanie socjalne

$\chi^2 (1, N = 683) = 12,83; p < 0,001$ – statystyka istotna na założonym poziomie 0,05

V Cramera = 0,137; p < 0,001 – słaby związek

Osoby bezdomne, które posiadały plany na dalsze życie, częściej składały wniosek o przydział mieszkania, przy tym różnice istotne statystycznie występowały przy planach długoterminowych, przy planach krótkoterminowych były nieistotne statystycznie.

Czy działania podejmowane przez bezdomnych prowadzące do wyjścia z bezdomności były powiązane z planowaniem życia?

Tabela 366

Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a podejmowanie przez nich działań prowadzących do wyjścia z bezdomności (w %)

Podejmowane działania	Plany krótkoterminowe*			Plany długoterminowe**		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Szukanie pracy:						
tak	100	57,3	42,7	100	47,3	52,7
nie	100	46,5	53,5	100	30,2	69,8
Uczestniczenie w szkoleniu zawodowym:						
tak	100	54,0	46,0	100	42,0	58,0
nie	100	54,5	45,5	100	42,3	57,7
Szukanie pokoju do wynajęcia:						
tak	100	58,1	41,9	100	48,5	51,5
nie	100	52,0	48,0	100	38,4	61,6

Podejmowane działania	Plany krótkoterminowe*			Plany długoterminowe**		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Szukanie mieszkania na stałe:						
tak	100	52,9	47,1	100	51,2	48,8
nie	100	54,8	45,2	100	39,4	60,6
Wyrobienie dowodu osobistego:						
tak	100	55,0	45,0	100	43,9	56,1
nie	100	54,5	45,5	100	41,7	58,3
Uzyskanie uprawnień do renty lub emerytury:						
tak	100	50,4	49,6	100	37,8	62,2
nie	100	55,5	44,5	100	43,1	56,9
Podjęcie leczenia uzależnienia						
tak	100	58,2	41,8	100	41,3	58,7
nie	100	53,7	46,3	100	42,3	57,7

* n = 683–700 (brak odpowiedzi = 20–3)

szukanie pracy

$\chi^2(1, N=692) = 6,74; p < 0,009$

V Cramera = 0,099; $p < 0,009$

uczestniczenie w szkoleniu zawodowym

$\chi^2(1, N=689) = 0,01; p < 0,926$

V Cramera = 0,004; $p < 0,926$

szukanie pokoju do wynajęcia

$\chi^2(1, N=687) = 2,41; p < 0,120$

V Cramera = 0,059; $p < 0,120$

szukanie mieszkania na stałe

$\chi^2(1, N=690) = 0,19; p < 0,661$

V Cramera = 0,017; $p < 0,661$

wyrobienie dowodu osobistego

$\chi^2(1, N=683) = 0,02; p < 0,893$

V Cramera = 0,005; $p < 0,893$

uzyskanie uprawnień do renty lub emerytury

$\chi^2(1, N=685) = 1,01; p < 0,314$

V Cramera = 0,038; $p < 0,314$

podjęcie leczenia uzależnienia

$\chi^2(1, N=678) = 1,10; p < 0,293$

V Cramera = 0,040; $p < 0,293$

inne, jakie

$\chi^2(1, N=699) = 2,12; p < 0,145$

V Cramera = 0,055; $p < 0,145$

** n = 683–700 (brak odpowiedzi = 20–3)

szukanie pracy

$\chi^2(1, N=692) = 17,23; p < 0,001$

V Cramera = 0,158; $p < 0,001$

uczestniczenie w szkoleniu zawodowym

$\chi^2(1, N=689) = 0,003; p < 0,959$

V Cramera = 0,002; $p < 0,959$

szukanie pokoju do wynajęcia

$\chi^2(1, N=687) = 6,70; p < 0,010$

V Cramera = 0,099; $p < 0,010$

szukanie mieszkania na stałe

$\chi^2(1, N=690) = 7,34; p < 0,007$

V Cramera = 0,103; $p < 0,007$

wyrobienie dowodu osobistego

$\chi^2(1, N=683) = 0,28; p < 0,600$

V Cramera = 0,020; $p < 0,600$

uzyskanie uprawnień do renty lub emerytury

$\chi^2(1, N=685) = 1,13; p < 0,288$

V Cramera = 0,041; $p < 0,288$

podjęcie leczenia uzależnienia

$\chi^2(1, N=678) = 0,06; p < 0,812$

V Cramera = 0,009; $p < 0,812$

inne, jakie

$\chi^2(1, N=699) = 1,28; p < 0,258$

V Cramera = 0,043; $p < 0,258$

W perspektywicznym myśleniu, zwłaszcza długoterminowym, wystąpiły różnice istotne statystycznie w przypadku osób szukających pracy, pokoju do wynajęcia, mieszkania na stałe, w porównaniu z osobami, które tego nie czyniły (odpowiednio: ok. 47% i 30%, ok. 49% i ok. 38%, ok. 51% i ok. 39%).

W pozostałych działaniach istotnie nie różnili się ci, którzy mieli plany, od tych, którzy nie mieli planów krótkoterminowych i długoterminowych.

Pojmowanie czynników umożliwiających wyjście z bezdomności mieści się w filozofii życiowej bezdomnych, podobnie jak planowanie życia.

Tabela 367

**Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a czynniki umożliwiające
według bezdomnych wyjście z bezdomności (w %)**

Czynniki	Plany krótkoterminowe			Plany długoterminowe		
	razem	tak	nie	razem	tak	nie
Wygrana na loterii	100	44,8	55,2	100	39,7	60,3
Bogaty ożenek (związek z bogatą partnerką)	100	39,1	60,9	100	26,1	73,9
Wykonywanie ciężkiej, ale dobrze płatnej pracy	100	63,9	36,1	100	58,1	41,9
Łatwość uzyskania mieszkania komunalnego lub socjalnego	100	58,7	41,3	100	47,7	52,3
Poprawa stanu zdrowia	100	53,6	46,4	100	34,4	65,6
Podjęcie nauki, szkoleń	100	80,0	20,0	100	64,0	36,0
Powrót do rodziny i wspólne ponoszenie kosztów utrzymania	100	50,0	50,0	100	56,3	43,8
Uzyskanie dostatecznie dużych świadczeń społecznych	100	50,6	49,4	100	27,3	72,7
Większa przebojowość w życiu	100	63,6	36,4	100	45,5	54,5
Uwierzenie, że może być lepiej	100	55,8	44,2	100	42,5	57,5
Szczęście	100	56,1	43,9	100	37,9	62,1
Wyjście z nałogu	100	50,9	49,1	100	39,5	60,5
Inne	100	58,1	41,9	100	41,9	58,1

n = 644 (brak odpowiedzi = 59)

plany krótkoterminowe

$\chi^2(13, N=1361) = 28,55$; $p < 0,008$ – statystyka istotna na założonym poziomie 0,05

V Cramera = 0,145; $p < 0,008$ – słaby związek

plany długoterminowe

$\chi^2(13, N=1361) = 53,00$; $p < 0,001$ – statystyka istotna na założonym poziomie 0,05

V Cramera = 0,197; $p < 0,001$ – słaby związek

Wystąpiły istotne statystycznie różnice między wymienionymi zmianami (plany krótkoterminowe, długoterminowe).

Szczególnie zwraca uwagę zróżnicowanie w przypadku planów długoterminowych. Takie plany posiadali częściej ci, którzy preferowali czynniki aktywne (prace, szkolenia) niż łatwiejsze formy radzenia sobie w bezdomności (bogaty ożenek, związek z bogatą partnerką, pozyskiwanie świadczeń społecznych).

Czy bezdomni wyobrażają sobie, że będą w stanie pokrywać koszty utrzymania mieszkania, gdyby je mieli?

Tabela 368

**Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania
przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania**

Możliwość utrzymania mieszkania	%
Razem	100,0
Tak	76,6
Nie	23,4

n = 666 (brak odpowiedzi = 37)

Blisko 77% badanych odpowiedziało na to pytanie twierdząco.

W wyobrażeniu tym różniły się osoby młodsze i starsze.

Tabela 369

Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a wiek, wykształcenie bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Możliwość pokrywania kosztów utrzymania mieszkania		
	razem	tak	nie
wiek bezdomnych [n = 666 (brak odpowiedzi = 37)]^a			
Do 25 lat	100	81,8	18,2
26–35 lat	100	86,2	13,8
36–45 lat	100	81,1	18,9
46–55 lat	100	74,6	25,4
56–65 lat	100	74,2	25,8
66 i więcej	100	57,5	42,5
wykształcenie (n = 664)^b			
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	71,4	28,6
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	79,8	20,2
Policealne i wyższe	100	77,8	22,2
czas trwania bezdomności [n = 664 (brak odpowiedzi = 39)]^c			
Do pół roku	100	81,8	18,2
Od pół roku do 2 lat	100	88,0	12,0
Od 2 do 4 lat	100	74,6	25,4
Od 4 do 6 lat	100	69,7	30,3
Od 6 do 8 lat	100	74,0	26,0
Od 8 do 10 lat	100	78,7	21,3
10 lat i dłużej	100	66,2	33,8
faza bezdomności [n = 664 (brak odpowiedzi = 39)]^d			
Wstępna do 2 lat	100	85,7	14,3
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	74,6	25,4
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	69,7	30,3
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	76,3	23,7
Trwała powyżej 10 lat	100	66,2	33,8
cykliczność trwania bezdomności [n = 666 (brak odpowiedzi = 37)]^e			
Bezdomność trwa nieprzerwanie	100	76,0	24,0
Cykliczność bezdomności	100	78,1	21,9

^a χ^2 (5, N=666) = 27,46; p < 0,001   ^b χ^2 (4, N=664) = 6,09; p < 0,048   ^c χ^2 (6, N=664) = 23,12; p < 0,001

V Cramera = 0,203; p < 0,001   V Cramera = 0,096; p < 0,048   V Cramera = 0,187; p < 0,001

^d χ^2 (4, N=664) = 21,64; p < 0,001   ^e χ^2 (1, N=666) = 0,31; p < 0,578

V Cramera = 0,181; p < 0,001   V Cramera = 0,022; p < 0,578

Mniejsze możliwości pokrywania kosztów utrzymania mieszkania notowano u osób starszych. Różnice te były istotne statystycznie.

Zróznicowanie poglądów bezdomnych w kwestii wykształcenia nie było istotne statystycznie.

Staż bezdomności różnicował poglądy co do możliwości utrzymania mieszkania.

Różnice były istotne statystyczne, ale nie zaobserwowano tendencji jednokierunkowej.

Wystąpiły wyraźne różnice między początkową fazą bezdomności a końcową, w której najmniej osób potwierdziło możliwości ponoszenia kosztów utrzymania, jednak było ich aż ok. 66%.

Cykliczność trwania bezdomności nie różnicowała poglądów w omawianej kwestii.

Różnice były nieistotne statystycznie

Fakt spożywania alkoholu nie wpływał na możliwości ponoszenia kosztów utrzymania mieszkania.

Tabela 370

Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a spożywanie alkoholu lub zażywanie narkotyków w czasie trwania bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Możliwość pokrywania kosztów utrzymania mieszkania		
	razem	tak	nie
spożywanie alkoholu [n = 662 (brak odpowiedzi = 41)]^a			
Codziennie	100	81,8	18,2
Kilka razy w tygodniu	100	79,6	20,4
Raz na tydzień	100	69,2	30,8
Kilka razy w miesiącu	100	72,7	27,3
Raz na miesiąc	100	69,6	30,4
Sporadycznie	100	71,0	29,0
Nie pił	100	79,2	20,8
zażywanie narkotyków [n = 663 (brak odpowiedzi = 37)]^b			
Nie zażywał narkotyków	100	75,9	24,1
Zażywał narkotyki			
codziennie	100	85,7	14,3
kilka razy w tygodniu	100	88,9	11,1
raz na tydzień	100	100,0	0,0
kilka razy w miesiącu	100	71,4	28,6
raz na miesiąc	100	100,0	0,0
sporadycznie	100	77,3	22,7

^a $\chi^2(6, N=662) = 6,31; p < 0,390$

V Cramera = 0,098; p < 0,390

^b $\chi^2(6, N=663) = 3,46; p < 0,749$

V Cramera = 0,072; p < 0,749

Uwaga: ^b więcej niż 20% komórek w tabeli ma wartości oczekiwane poniżej 5.

Różnice dla obydwu czynników nie były istotne statystycznie. Wysoka ocena możliwości zdobywania środków na utrzymanie mieszkania przez pijących obarczana była negatywnym wpływem choroby alkoholowej – najwyższy odsetek dostrzegających realne możliwości wystąpił w grupie codziennie spożywających alkohol (ok. 82%).

Nierealność ocen wystąpiła też przy zmiennej „spożywanie narkotyków”.

Różnice były nieistotne statystycznie, chociaż zwracają uwagę przypadki nieco wyższego wskaźnika potwierdzeń wśród zażywających narkotyki.

Możliwość ponoszenia kosztów utrzymania mieszkania wymaga przede wszystkim posiadania źródeł finansowych, a zwłaszcza pracy.

Tabela 371

Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a poszukiwanie przez nich pracy w okresie bezdomności (w %)

Poszukiwanie pracy	Możliwość pokrywania kosztów utrzymania mieszkania		
	razem	tak	nie
Zarejestrowanie w urzędzie pracy*:			
tak	100	84,4	15,6
nie	100	73,4	26,6
Poszukiwanie pracy na własną rękę**:			
tak	100	81,4	18,6
nie	100	68,3	31,7

n = 1327 (liczba wyborów)

* **zrejestrowani w urzędzie pracy**

$\chi^2(1, N=662) = 9,73$; $p < 0,002$ – statystyka istotna na założonym poziomie 0,05

V Cramera = 0,121; $p < 0,002$ – słaby związek

** **poszukujący pracy na własną rękę**

$\chi^2(1, N=665) = 14,80$; $p < 0,001$ – statystyka istotna na założonym poziomie 0,05

V Cramera = 0,149; $p < 0,001$ – słaby związek

Osoby poszukujące pracy częściej widziały możliwość pokrywania kosztów utrzymania mieszkania, ale też bezdomni nie szukający pracy w znacznym odsetku wskazywali na taką możliwość (ok. 27–32%).

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Poglądy bezdomnych na możliwości pokrywania kosztów utrzymania mieszkania z uwzględnieniem ich stosunku do pracy przedstawiono w tabeli 372.

Tabela 372

Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a ich stosunek do pracy zawodowej (w %)

Stosunek do pracy zawodowej	Możliwość pokrywania kosztów utrzymania mieszkania		
	razem	tak	nie
Chce pracować, wykonując każdą pracę za obojętnie jakie wynagrodzenie	100	81,6	18,4
Chce pracować, ale pod warunkiem, że rodzaj pracy i wynagrodzenie mu odpowiada	100	87,8	12,2
Chce pracować, wykonując każdą pracę, ale za wysokie wynagrodzenie	100	77,0	23,0
Chce wykonywać interesującą go pracę za obojętnie jakie wynagrodzenie	100	88,9	11,1
Nie chce pracować, bo to się nie opłaca	100	61,5	38,5
Nie może pracować ze względu na stan zdrowia	100	62,2	37,8
Nie będzie pracować, bo i tak nie ma dla niego żadnej pracy	100	25,0	75,0
Nie może pracować z innych względów	100	69,8	30,2
Nie ma poglądu co do chęci wykonywania pracy zarobkowej	100	42,1	57,9

n = 680 (brak odpowiedzi = 23)

$\chi^2(9, N=680) = 78,33$; $p < 0,001$

V Cramera = 0,339; $p < 0,001$

Osoby, które chciałyby pracować (w tym pod pewnymi warunkami), częściej widziały możliwość utrzymania mieszkania.

Różnice były istotne statystycznie.

Sposób na życie preferowany przez bezdomnych wpływał na postrzeganie możliwości pokrywania kosztów utrzymania mieszkania.

Tabela 373

Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a ich poglądy na sposoby na życie (w %)

Poglądy	Możliwość pokrywania kosztów utrzymania mieszkania		
	razem	tak	nie
Jakoś to będzie	100	58,4	41,6
Będzie tak, jak los postanowi	100	65,2	34,8
Kiedys odbić się od dna	100	86,9	13,1
Szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania	100	90,3	9,7

n = 662 (brak odpowiedzi = 41)

$\chi^2(3, N=662) = 63,79; p < 0,001$

V Cramera = 0,310; $p < 0,001$

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Przy postawach świadczących o biernym poddaniu się losowi, wskaźniki były niższe niż przy zamiarze podjęcia walki z bezdomnością.

Na poglądy bezdomnych na temat możliwości pokrycia kosztów utrzymania własnego mieszkania wpływały również działania podejmowane w celu przeciwdziałania powstawaniu bezdomności.

Tabela 374

Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a zakres działań podejmowanych przez nich w celu przeciwdziałania bezdomności (w %)

Podejmowane działania	Możliwość pokrywania kosztów utrzymania mieszkania		
	razem	tak	nie
Nic nie robił albo robił niewiele	100	70,8	29,2
Robił wszystko, co było w jego mocy	100	80,1	19,9

n = 621 (brak odpowiedzi = 82)

$\chi^2(1, N=621) = 6,74; p < 0,009$

V Cramera = 0,104; $p < 0,009$

Ci, którzy podejmowali takie działania, częściej widzieli możliwość pokrywania kosztów utrzymania mieszkania.

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Poglądy bezdomnych co do możliwości utrzymania mieszkania różnicowało źródło utrzymania.

Tabela 375

Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a źródła utrzymania podczas bezdomności (w %)

Źródło utrzymania	Możliwość pokrywania kosztów utrzymania mieszkania		
	razem	tak	nie
Zatrudnienie formalne	100	100,0	0,0
Praca „na czarno”	100	86,4	13,6
Rrenta	100	74,3	25,7
Emerytura	100	79,5	20,5
Świadczenia z pomocy społecznej, z ośrodka pomocy społecznej	100	62,4	37,6
Świadczenia od organizacji pozarządowych	100	72,7	27,3
Zbiórka makulatury, puszek, butelek itp.	100	69,1	30,9
Żebranie	100	61,5	38,5
Kradzież	100	78,3	21,7
Inne	100	82,6	17,4

n = 908 (liczba wyborów)

$\chi^2(9, N=908) = 57,85; p < 0,001$

V Cramera = 0,252; $p < 0,001$

Największe możliwości w tym zakresie upatrywały osoby pracujące oficjalnie (100%) i „na czarno” (ok. 86%) oraz posiadające emeryturę (ok. 80%), a najmniejsze zebrzące lub otrzymujące świadczenia z pomocy społecznej (ok. 62%).

Różnice były istotne statystycznie.

Także różnie postrzegali bezdomni swoje możliwości ponoszenia bieżących kosztów mieszkaniowych w zależności od miejsca najczęstszego noclegu.

Tabela 376

Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności (w %)

Miejsce noclegu	Możliwość pokrywania kosztów utrzymania mieszkania		
	razem	tak	nie
Na dworcu	100	70,2	29,8
Na strychach lub w piwnicach	100	82,7	17,3
Na klatkach schodowych	100	82,5	17,5
W kanałach, węzłach ciepłowniczych	100	80,0	20,0
W altankach w ogródkach działkowych	100	71,0	29,0
W pustostanach	100	76,4	23,6
W schroniskach	100	75,9	24,1
W noclegowniach	100	71,7	28,3
U znajomych	100	86,3	13,7
W innych miejscach	100	75,5	24,5

n = 1342 (liczba wyborów)

$\chi^2(9, N=1342) = 21,49; p < 0,018$

V Cramera = 0,127; $p < 0,018$

Najczęściej możliwości utrzymania własnego mieszkania dostrzegali bezdomni pomieszkujący u znajomych (ok. 86%), na strychach, w piwnicach, pustostanach (ok. 83%), a najrzadziej przebywający na dworcach.

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Wprawdzie niewielu bezdomnych złożyło wnioski o przydział mieszkania komunalnego (ok. 9%) lub socjalnego (ok. 17%), ale ci byli najbardziej zdeterminowani w poglądach, że są w stanie mieszkanie utrzymać (ponad 90%). Przypomnijmy, że osoby te częściej posiadały plany długoterminowe (tab. 365)

Tabela 377

Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a złożenie wniosku o przydział mieszkania w czasie trwania bezdomności (w %)

Złożenie wniosku o przydział mieszkania	Możliwość pokrywania kosztów utrzymania mieszkania		
	razem	tak	nie
Komunalnego			
tak	100	91,4	8,6
nie	100	75,0	25,0
Socjalnego			
tak	100	91,1	8,9
nie	100	73,4	26,6

n = 1298 (liczba wyborów)

$\chi^2(3, N=1298) = 24,02; p < 0,001$

V Cramera = 0,136; p < 0,001

Różnice były istotne statystycznie.

Bezdomni wskazywali różne możliwości wyjścia z bezdomności i w ślad za tym mieli zróżnicowany stosunek do zdolności pokrywania kosztów utrzymania mieszkania.

Tabela 378

Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a czynniki umożliwiające wyjście z bezdomności w ich opiniach (w %)

Czynniki	Możliwość pokrywania kosztów utrzymania mieszkania		
	razem	tak	nie
Wygrana na loterii	100	73,7	26,3
Bogaty ożenek (związek z bogatą partnerką)	100	77,3	22,7
Wykonywanie ciężkiej, ale dobrze płatnej pracy	100	84,7	15,3
Łatwość uzyskania mieszkania komunalnego lub socjalnego	100	86,5	13,5
Poprawa stanu zdrowia	100	60,0	40,0
Podjęcie nauki, szkoleń	100	91,7	8,3
Powrót do rodziny i wspólne ponoszenie kosztów utrzymania	100	83,0	17,0
Uzyskanie dostatecznie dużych świadczeń społecznych	100	62,5	37,5
Większa przebojowość w życiu	100	78,8	21,2
Uwierzenie, że może być lepiej	100	81,1	18,9
Szczęście	100	73,2	26,8
Wyjście z nałogu	100	70,6	29,4
Inne	100	73,1	26,9

n = 1305 (brak wyborów)

$\chi^2(12, N=1305) = 83,61; p < 0,001$

V Cramera = 0,253; p < 0,001

W tym przypadku różnice były istotne statystycznie.

Swoje możliwości najwyżej oceniali ci, którzy wyjście z bezdomności widzieli w pracy (ok. 85%) i podnoszeniu kwalifikacji (ok. 92%), a także w łatwym dostępie do mieszkaniowych zasobów komunalnych lub socjalnych (ok. 87%). Najniższe (choć relatywnie duże) wskaźniki potwierdzeń wystąpiły wśród osób chorych (ok. 60%) lub korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (ok. 63%).

Ilu bezdomnych uważa, że może wyjść z bezdomności?

Tabela 379

Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności

Możliwość wyjścia	%
Razem	100,0
Tak	59,9
Nie	11,5
Nie wiem	28,6

n = 703

Tylko ok. 12% bezdomnych zdecydowanie nie widziało takiej możliwości, jeden na trzech nie miał poglądu, a ok. 60% było przekonanych, że może wyjść z bezdomności.

Przypomnijmy, że w podobnej liczbie (ok. 61%) bezdomni postrzegali siebie jako osoby, które są w stanie przeciwdziałać zagrożeniu bezdomnością (tab. 201), chociaż w rezultacie stali się bezdomnymi.

Zdaniem kierowników placówek dla bezdomnych około co trzeci może wyjść z bezdomności.

Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności powiązane są z wiekiem.

Tabela 380

Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a wiek, wykształcenie bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Poglądy bezdomnych na możliwość wyjścia z bezdomności			
	razem	widzi możliwości	nie widzi możliwości	nie wie, czy może wyjść
wiek bezdomnych (n = 703)^a				
Do 25 lat	100	72,3	6,4	21,3
26–35 lat	100	73,4	5,5	21,1
36–45 lat	100	65,6	8,4	26,0
46–55 lat	100	57,0	8,6	34,4
56–65 lat	100	51,6	15,6	32,8
66 i więcej	100	36,2	27,6	36,2
wykształcenie [n = 696 (brak odpowiedzi = 7)]^b				
Podstawowe i poniżej podstawowego	100	52,0	16,0	32,0
Zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, średnie	100	65,0	8,1	26,9
Policealne i wyższe	100	61,1	22,2	16,7

Wyszczególnienie	Poglądy bezdomnych na możliwość wyjścia z bezdomności			
	razem	widzi możliwości	nie widzi możliwości	nie wie, czy może wyjść
czas trwania bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^c				
Do pół roku	100	82,2	5,6	12,2
Od pół roku do 2 lat	100	71,5	5,7	22,8
Od 2 do 4 lat	100	55,6	10,5	33,9
Od 4 do 6 lat	100	53,7	14,6	31,7
Od 6 do 8 lat	100	44,4	11,2	44,4
Od 8 do 10 lat	100	61,2	12,3	26,5
10 lat i dłużej	100	45,2	20,8	34,0
faza bezdomności [n = 701 (brak odpowiedzi = 2)]^d				
Wstępna do 2 lat	100	75,4	5,6	19,0
Ostrzegawcza od 2 do 4 lat	100	55,6	10,5	33,9
Adaptacyjna od 4 do 6 lat	100	53,7	14,6	31,7
Chroniczna od 6 do 10 lat	100	52,4	11,7	35,9
Trwała powyżej 10 lat	100	45,2	20,8	34,0

^a χ^2 (10, N=703) = 57,75; p < 0,001

V Cramera = 0,203; p < 0,001

^c χ^2 (12, N=701) = 56,49; p < 0,001

V Cramera = 0,201; p < 0,001

^b χ^2 (4, N=696) = 17,83; p < 0,001

V Cramera = 0,113; p < 0,001

^d χ^2 (8, N=701) = 49,05; p < 0,001

V Cramera = 0,187; p < 0,001

Różnice ze względu na wiek były istotne statystycznie. Generalnie stwierdza się, że postrzeganie szansy wyjścia z bezdomności maleje wraz z wiekiem formułujących opinię.

Osoby o różnym wykształceniu odmiennie widziały swoje szanse na wyjście z bezdomności.

Najmniejszy odsetek dostrzegających możliwości wyjścia z bezdomności odnotowano wśród respondentów o najniższym poziomie wykształcenia, a największy odsetek nie dostrzegających takich szans wśród osób o najwyższym poziomie wykształcenia.

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Staż bezdomności różnicował poglądy na zmianę sytuacji.

Wraz z przechodzeniem do kolejnych faz bezdomności spadał udział badanych widzących możliwości wyjścia z bezdomności. Szczególnie duży spadek tych potwierdzeń wystąpił między pierwszą a drugą fazą.

Zauważa się natomiast różnice w obrębie fazy chronicznej: odsetek potwierdzeń wśród bezdomnych od 6 do 8 lat wynosił ok. 44%, a od 8 do 10 lat był blisko półtorakrotnie wyższy (ok. 61%).

Zróznicowanie było istotne statystycznie przy braku jednokierunkowego trendu zmian, w ujęciu niezagregowanego w fazy bezdomności.

Osoby, które przerywały bezdomność, częściej widziały możliwość wyjścia z niej.

Tabela 381

Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a cykliczność bezdomności, uznawanie się za bezdomnego, poczucie przystosowania, samoocena stanu zdrowia (w %)

Wyszczególnienie	Poglądy bezdomnych na możliwość wyjścia z bezdomności			
	razem	widzi możliwość wyjścia	nie widzi możliwości wyjścia	nie wie, czy może wyjść
cykliczność trwania bezdomności (n = 703)^a				
Bezdomność trwa nieprzerwanie	100	57,2	11,7	31,1
Cykliczność bezdomności	100	67,2	11,1	21,7
uznawanie siebie za osobę bezdomną [n = 694 (brak odpowiedzi = 9)]^b				
Bezdomny uznaje siebie za osobę bezdomną	100	50,6	15,3	34,1
Bezdomny nie uznaje siebie za osobę bezdomną	100	80,6	3,2	16,2
poczucie przystosowania [n = 699 (brak odpowiedzi = 4)]^c				
Duże	100	49,6	20,7	29,7
Średnie	100	59,2	13,7	27,1
Małe	100	65,7	8,8	25,5
W ogóle nie czuje się przystosowany	100	63,2	4,6	32,2
samoocena stanu zdrowia (n = 703)^d				
Zdecydowanie zadowolający	100	78,6	10,7	10,7
Zadowolający	100	70,4	7,9	21,7
Niezadowolający	100	45,6	14,7	39,6

^a $\chi^2(2, N=703) = 6,65; p < 0,036$

V Cramera = 0,097; p < 0,036

^c $\chi^2(6, N=699) = 21,96; p < 0,001$

V Cramera = 0,125; p < 0,001

^b $\chi^2(2, N=694) = 57,61; p < 0,001$

V Cramera = 0,097; p < 0,001

^d $\chi^2(4, N=703) = 58,55; p < 0,001$

V Cramera = 0,204; p < 0,001

Badani, których bezdomność trwała nieprzerwanie, w ok. 57% widzieli możliwość zmiany swojego stanu, podczas gdy w przypadku bezdomności cyklicznej ok. 67% pytanych udzielało odpowiedzi twierdzącej. Trwale bezdomni również częściej nie mieli poglądu na swoje szanse zmiany położenia.

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Nieuznawanie siebie za osobę bezdomną sprzyjało większej gotowości do wyjścia z bezdomności.

Ponad 80% nieuznających siebie za bezdomnych widziało możliwość powrotu do normalnego życia, a pogodzonych ze stygmatem bezdomnego ok. 51%. Ci ostatni również częściej niż pierwsi (ok. dwa razy) nie mieli poglądu na możliwość wyjścia z bezdomności.

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Wraz z przystosowaniem do życia w bezdomności oddala się myślenie o innym byciu.

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Dobry stan zdrowia jest zasobem sprzyjającym wychodzeniu z bezdomności.

Blisko 80% bezdomnych dobrze oceniających swoje zdrowie widziało możliwości wyjścia z bezdomności, a tych, którym zdrowie nie dopisywało, było o 33% mniej.

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Spożywanie alkoholu nie było zmienną jednokierunkową w określeniu możliwości wyjścia z bezdomności.

Tabela 382

Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a spożywanie alkoholu, zażywanie narkotyków, odbywanie kary, posiadanie meldunku, chęć powrotu do dawnego mieszkania w czasie trwania bezdomności (w %)

Wyszczególnienie	Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności			
	razem	widzi możliwości wyjścia	nie widzi możliwości wyjścia	nie wie, czy może wyjść
spożywanie alkoholu [n = 699 (brak odpowiedzi = 4)]^a				
Pił	100	52,2	14,1	33,7
Nie pił	100	67,0	9,4	23,6
zażywanie narkotyków (n = 703)^b				
Nie zażywał narkotyków	100	59,4	12,2	28,4
Zażywał narkotyki	100	64,5	4,8	30,7
odbywanie kary (n = 703)^c				
Nie odbywał kary pozbawienia wolności	100	60,0	11,5	28,5
Odbywał karę pozbawienia wolności	100	59,3	11,5	29,2
posiadanie meldunku (n = 703)^d				
Posiada stały meldunek	100	60,9	12,3	26,8
Nie posiada stałego meldunku	100	59,3	11,3	29,4
Nie wie, czy posiada stały meldunek	100	62,5	6,3	31,3
chęć powrotu do dawnego mieszkania (n = 703)^e				
Chce powrócić	100	73,6	9,0	17,4
Nie chce powrócić	100	55,0	13,0	32,0
Nie wie, czy chce powrócić	100	64,8	5,6	29,6

^a $\chi^2(2, N=699) = 16,09; p < 0,001$ ^b $\chi^2(2, N=703) = 2,98; p < 0,225$ ^c $\chi^2(2, N=703) = 0,26; p < 0,987$
V Cramera = 0,152; p < 0,001   V Cramera = 0,065; p < 0,225   V Cramera = 0,006; p < 0,987
^d $\chi^2(4, N=703) = 1,04; p < 0,904$ ^e $\chi^2(4, N=703) = 19,13; p < 0,001$
V Cramera = 0,027; p < 0,904   V Cramera = 0,117; p < 0,001

Różnice w przypadku spożywania alkoholu były istotne statystycznie.

Inaczej kwestia ta przedstawiała się w przypadku zażywania narkotyków. Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Fakt odbywania kary pozbawienia wolności nie modyfikował poglądów na możliwość wyjścia z bezdomności. Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Bezdomni nie traktowali posiadania meldunku jako czynnika warunkującego wyjście z bezdomności. W zbliżonym stopniu widziały możliwość wyjścia z bezdomności osoby posiadające meldunek, jak i „bez adresu”. Zróznicowanie było nieistotne statystycznie.

Ci, którzy chcieli powrócić do miejsca zamieszkania przed powstaniem bezdomności, częściej wskazywali możliwości wyjścia z niej. Około 3 na 4 wyrażających chęć powrotu do poprzedniego miejsca zamieszkania widziało możliwość wyjścia z bezdomności, a ok. 55% osób nie chciało wracać do dawnego lokum. Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Pozytywne myślenie o wyjściu z bezdomności warunkowane było zaangażowaniem w poszukiwanie pracy.

Tabela 383

**Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności
a poszukiwanie pracy przez bezdomnych w czasie trwania bezdomności (w %)**

Poszukiwanie pracy	Poglądy bezdomnych na możliwość wyjścia z bezdomności			
	razem	widzi możliwości wyjścia	nie widzi możliwości wyjścia	nie wie, czy może wyjść
Zarejestrowanie w urzędzie pracy				
tak	100	74,8	4,9	20,3
nie	100	53,4	14,3	32,3
Poszukiwanie pracy na własną rękę				
tak	100	68,5	7,4	24,1
nie	100	46,1	18,3	35,6

n = 1401 (liczba wyborów)

$\chi^2(6, N=1401) = 69,61; p < 0,001$

V Cramera = 0,158; $p < 0,001$

Różnice poglądów na możliwości wyjścia z bezdomności między poszukującymi i nie poszukującymi pracy były istotne statystycznie. Około 69–75% poszukujących pracy widziało możliwość wyjścia z bezdomności, a nie szukających pracy ok. 46–53%.

Stosunek do pracy zawodowej modyfikował poglądy bezdomnych na możliwości zmiany ich położenia.

Tabela 384

**Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności
a stosunek bezdomnych do pracy zawodowej (w %)**

Stosunek do pracy	Poglądy bezdomnych na możliwość wyjścia z bezdomności			
	razem	widzi możliwości wyjścia	nie widzi możliwości wyjścia	nie wie, czy może wyjść
Chce pracować, wykonując każdą pracę za obojętnie jakie wynagrodzenie	100	64,8	13,3	21,9
Chce pracować, ale pod warunkiem, że rodzaj pracy i wynagrodzenie mu odpowiada	100	77,4	3,8	18,8
Chce pracować, wykonując każdą pracę, ale za wysokie wynagrodzenie	100	80,3	6,6	13,1
Chce wykonywać interesującą go pracę za obojętnie jakie wynagrodzenie	100	62,1	10,3	27,6
Nie chce pracować, bo to się nie opłaca	100	30,8	30,8	38,4
Nie może pracować ze względu na stan zdrowia	100	35,4	17,4	47,2
Nie będzie pracować, bo i tak nie ma dla niego żadnej pracy	100	25,0	0,0	75,0
Nie może pracować z innych względów	100	46,8	25,5	27,7
Nie ma poglądu co do chęci wykonywania pracy zarobkowej	100	9,1	31,8	59,1

n = 719 (liczba wyborów)

$\chi^2(16, N=719) = 136,65; p < 0,001$

V Cramera = 0,308; $p < 0,001$

Uwaga: ponad 20% komórek w tabeli ma wartości oczekiwane poniżej 5.

Osoby deklarujące chęć pracy, nawet pod pewnymi warunkami, znacznie częściej potwierdzały możliwość wyjścia z bezdomności.

Poczucie przynależności do grupy bezdomnych ograniczało postawy wychodzenia z bezdomności.

Tabela 385

Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a identyfikacja z grupą bezdomnych, odczucia, poglądy, poczucie odpowiedzialności za swoje życie (w %)

Wyszczególnienie	Poglądy bezdomnych na możliwość wyjścia z bezdomności			
	razem	widzi możliwości wyjścia	nie widzi możliwości wyjścia	nie wie, czy może wyjść
identyfikacja z grupą bezdomnych [n = 696 (brak odpowiedzi = 7)]^a				
Identyfikuje się z grupą bezdomnych	100	56,0	16,6	27,4
Nie identyfikuje się z grupą bezdomnych	100	64,8	4,7	30,5
odczucia [n = 692 (brak odpowiedzi = 11)]^b				
Załamanie	100	72,0	8,6	19,4
Wewnętrzna pustka	100	61,4	6,2	32,4
Wycofanie	100	51,9	9,3	38,9
Złość, agresja	100	73,8	6,0	20,2
Obojętność	100	52,8	16,9	30,3
„Jest mi dobrze”	100	54,3	15,2	30,4
poglądy na sposób na życie [n = 692 (brak odpowiedzi = 4)]^c				
Jakoś to będzie	100	39,3	20,5	40,2
Będzie tak, jak los postanowi	100	40,4	17,4	42,3
Kiedyś odbić się od dna	100	70,4	5,8	23,8
Szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania	100	85,6	5,0	9,4
poczucie odpowiedzialności za swoje życie [n = 699 (brak odpowiedzi = 3)]^d				
W pełni	100	65,6	10,8	23,6
Nie w pełni	100	50,0	11,1	38,9
Nie czuje się odpowiedzialny	100	46,0	20,0	34,0

^a $\chi^2(2, N = 696) = 23,71; p < 0,001$

V Cramera = 0,131; $p < 0,001$

^c $\chi^2(6, N = 699) = 115,56; p < 0,001$

V Cramera = 0,288; $p < 0,001$

^b $\chi^2(10, N = 692) = 28,72; p < 0,001$

V Cramera = 0,144; $p < 0,001$

^d $\chi^2(6, N = 699) = 115,56; p < 0,001$

V Cramera = 0,131; $p < 0,001$

Około 65% badanych nie identyfikujących się z bezdomnymi jako grupą widziało możliwość wyjścia z bezdomności, a identyfikujących się ok. 56%.

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Stan emocjonalny człowieka wpływa na jego zachowanie w sytuacjach zadaniowych.

Osoby przystosowane do bezdomności lub zubożnięte, wycofane rzadziej widziały możliwość wyjścia z bezdomności niż odczuwające złość, agresję lub załamanie.

Osoby poddające się biernie wydarzeniom życia też rzadziej widziały możliwość wyjścia z bezdomności.

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Osoby deklarujące gotowość szukania za wszelką cenę pracy i mieszkania ponad dwukrotnie częściej widziały możliwość wyjścia z bezdomności niż twierdzące, że „jakoś to będzie” lub „będzie tak, jak los postanowi”.

Poczucie odpowiedzialności za swoje życie determinuje dążenie do godnego bytu.

Około 66% badanych twierdzących, że czują się w pełni odpowiedzialni za swoje życie, widziało możliwość wyjścia z bezdomności, a o 20% mniej (46%) nie poczuwających się do odpowiedzialności.

Zróźnicowanie było istotne statystycznie.

Korelację źródła utrzymania przynoszącego dochód z poglądami na możliwość wyjścia z bezdomności zestawiono w tabeli 386.

Tabela 386

**Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności
a źródła utrzymania podczas bezdomności (w %)**

Źródła utrzymania	Poglądy bezdomnych na możliwość wyjścia z bezdomności			
	razem	widzi możliwości wyjścia	nie widzi możliwości wyjścia	nie wie, czy może wyjść
Praca na etacie	100	78,4	2,7	18,9
Praca „na czarno”	100	65,4	6,5	28,1
Renta	100	52,4	17,1	30,5
Emerytura	100	56,4	12,8	30,8
Świadczenia z pomocy społecznej, z ośrodka pomocy społecznej	100	56,9	13,2	29,9
Świadczenia od organizacji pozarządowych	100	56,5	4,4	39,1
Zbiórka makulatury, puszek, butelek itp.	100	36,6	19,7	43,7
Żebranie	100	48,3	10,3	41,4
Kradzież	100	70,9	8,3	20,8
Inne	100	60,8	13,5	25,7

n = 958 (liczba wskazań)

χ^2 (18, N=958) = 42,33; p < 0,001

V Cramera = 0,149; p < 0,001

Uwaga: więcej niż 20% komórek w tabeli ma wartości oczekiwane poniżej 5.

Największą możliwość wyjścia z bezdomności i utrzymania mieszkania daje systematyczna praca. Najwięcej też badanych widziało możliwość wyjścia z bezdomności wśród zatrudnionych oficjalnie – ok. 78%.

Wysoki wskaźnik potwierdzeń możliwości wyjścia z bezdomności (ok. 71%) dotyczył osób decydujących się na kradzież (utrzymujących się z kradzieży było niewiele – zob. tab. 213).

Czy miejsce noclegu podczas trwania bezdomności modyfikowało poglądy na możliwość wyjścia z bezdomności?

Tabela 387

**Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności
a miejsce najczęstszego noclegu podczas trwania bezdomności (w %)**

Miejsce najczęstszego noclegu	Poglądy bezdomnych na możliwość wyjścia z bezdomności			
	razem	widzi możliwości wyjścia	nie widzi możliwości wyjścia	nie wie, czy może wyjść
Na dworcu	100	44,0	13,6	42,4
Na strychach lub w piwnicach	100	50,0	9,3	40,7
Na klatkach schodowych	100	64,2	13,6	22,2
W kanałach, węzłach ciepłowniczych	100	56,5	13,1	30,4
W altankach w ogródkach działkowych	100	51,5	12,6	35,9
W pustostanach	100	51,3	10,6	38,1
W schroniskach	100	61,0	12,7	26,3
W noclegowniach	100	61,7	9,6	28,7
U znajomych	100	70,8	4,5	24,7
W innych miejscach	100	60,9	8,6	30,5

n = 1408 (liczba wskazań)

$\chi^2(20, N=1408) = 45,13; p < 0,001$

V Cramera = 0,127; p < 0,001

Ci, którzy szukali noclegu u znajomych najczęściej widzieli możliwość wyjścia z bezdomności (ok. 71%). Potwierdzała taką możliwość najmniej badanych przebywających na dworcach.

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Wsparcie prowadzące do wyjścia z bezdomności przybliżyła do zmiany położenia bezdomnych.

Tabela 388

**Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a rodzaj pomocy,
z której korzystali bezdomni (w %)**

Rodzaj pomocy	Poglądy bezdomnych na możliwość wyjścia z bezdomności			
	razem	widzi możliwości wyjścia	nie widzi możliwości wyjścia	nie wie, czy może wyjść
Ogrzewalnia	100	50,5	11,9	37,6
Noclegownia	100	64,8	8,0	27,2
Schronisko	100	59,2	12,2	28,6
Łaźnia	100	63,4	11,3	25,3
Pralnia	100	64,0	11,2	24,9
Jedzenie	100	60,6	12,8	26,7
Bony żywnościowe	100	52,6	10,4	37,0
Ubranie wierzchnie	100	54,9	14,0	31,2
Bielizna	100	55,8	15,6	28,6
Buty	100	55,8	14,7	29,4
Środki higieny osobistej	100	59,0	13,5	27,5
Doraźna pomoc medyczna	100	57,1	12,9	29,9
Okresowa pomoc medyczna	100	59,4	10,1	30,4
Długotrwała pomoc medyczna	100	56,3	11,5	32,2
Doraźna pomoc finansowa	100	64,7	9,2	26,1
Okresowa pomoc finansowa	100	66,1	12,5	21,4
Długotrwała pomoc finansowa	100	50,0	15,2	34,8
Porady prawne	100	61,5	4,4	34,1

Rodzaj pomocy	Poglądy bezdomnych na możliwość wyjścia z bezdomności			
	razem	widzi możliwości wyjścia	nie widzi możliwości wyjścia	nie wie, czy może wyjść
Porady psychologiczne	100	65,9	6,8	27,3
Pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe	100	71,9	5,3	22,8
Pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego	100	75,9	3,4	20,7
Pomoc w uzyskaniu meldunku	100	63,4	4,2	32,4
Pomoc w umieszczeniu w domu pomocy społecznej	100	43,2	18,9	37,8
Pomoc w uzyskaniu pracy	100	72,3	2,0	25,7
Pomoc w uzyskaniu szkolenia	100	72,6	6,5	21,0
Pomoc w poprawie kontaktu z rodziną	100	85,7	9,5	4,8
Pomoc w wyjściu z alkoholizmu	100	65,6	7,9	26,5
Pomoc w wyjściu z narkomanii	100	74,2	7,6	18,2
Pomoc w uzyskaniu renty	100	60,0	10,0	30,0
Pomoc w uzyskaniu emerytury	100	58,6	24,1	17,2
Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego	100	56,8	10,6	32,6
Inna	100	67,5	10,0	22,5

n = 703

Najwyższe wskaźniki pozytywnego myślenia o możliwościach wyjścia z bezdomności notujemy wśród bezdomnych korzystających ze wsparcia w postaci pomocy w poprawie kontaktu z rodziną (ok. 86%), pomocy w uzyskaniu lokalu (tymczasowego ok. 76%, na stałe ok. 72%), w uzyskaniu szkolenia (ok. 73%), pracy (ok. 72%) oraz wyjścia z narkomanii (ok. 74%).

Liczba komórek tabeli uniemożliwia ustalenie wiarygodnego testu χ^2 .

Najbliższe rozwiązania problemu bezdomności są osoby podejmujące starania o przydział mieszkania.

Tabela 389

**Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności
a złożenie wniosku o przydział mieszkania w czasie trwania bezdomności (w %)**

Złożenie wniosku o przydział mieszkania	Poglądy bezdomnych na możliwość wyjścia z bezdomności			
	razem	widzi możliwości wyjścia	nie widzi możliwości wyjścia	nie wie, czy może wyjść
Komunalnego				
tak	100	74,6	6,8	18,6
nie	100	58,0	12,1	29,9
Socjalnego				
tak	100	71,7	5,3	23,0
nie	100	57,0	12,9	30,1

n = 685

mieszkanie komunalne

$\chi^2(2, N=685) = 6,18; p < 0,046$

V Cramera = 0,095; p < 0,046

mieszkanie socjalne

$\chi^2(2, N=685) = 9,75; p < 0,008$

V Cramera = 0,119; p < 0,008

Ci badani, którzy złożyli wniosek o przydział mieszkania (komunalnego ok. 75%, socjalnego ok. 72%), częściej widzieli możliwość wyjścia z bezdomności niż osoby nie występujące o takie mieszkanie (odpowiednio 58% i 57%).

Zróznicowanie to było istotne statystycznie.

Dostrzeganie możliwości wyjścia z bezdomności motywuje do podejmowania działań do tego prowadzących.

Tabela 390

Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a podejmowanie przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności (w %)

Podejmowane działania	Razem	Widzi możliwości wyjścia z bezdomności	Nie widzi możliwości wyjścia z bezdomności	Nie wie, czy może wyjść z bezdomności
Szukanie pracy:				
tak	100	64,8	7,7	27,4
nie	100	47,3	21,2	31,5
Uczestniczenie w szkoleniu zawodowym:				
tak	100	64,0	8,0	28,0
nie	100	59,1	12,3	28,5
Szukanie pokoju do wynajęcia:				
tak	100	65,9	6,9	27,2
nie	100	56,2	14,7	29,1
Szukanie mieszkania na stałe:				
tak	100	68,6	8,7	22,7
nie	100	57,2	12,7	30,1
Wyrobienie dowodu osobistego:				
tak	100	63,4	8,4	28,3
nie	100	59,0	12,9	28,1
Uzyskanie uprawnień do renty lub emerytury:				
tak	100	47,1	14,3	38,7
nie	100	62,9	11,1	26,0
Podjęcie leczenia uzależnienia:				
tak	100	62,1	8,1	29,8
nie	100	59,2	13,3	27,5

n = 695 (brak odpowiedzi = 8)

szukanie pracy

χ^2 (2, N=695) = 30,58; p < 0,001

V Cramera = 0,210; p < 0,001

uczestniczenie w szkoleniu zawodowym

χ^2 (2, N=692) = 1,72; p < 0,423

V Cramera = 0,050; p < 0,423

szukanie pokoju do wynajęcia

χ^2 (2, N=690) = 11,16; p < 0,004

V Cramera = 0,127; p < 0,004

szukanie mieszkania na stałe

χ^2 (2, N=693) = 7,07; p < 0,029

V Cramera = 0,101; p < 0,029

wyrobienie dowodu osobistego

χ^2 (2, N=686) = 2,89; p < 0,236

V Cramera = 0,065; p < 0,236

uzyskanie uprawnień do renty lub emerytury

χ^2 (2, N=688) = 10,57; p < 0,005

V Cramera = 0,124; p < 0,005

podjęcie leczenia uzależnienia

χ^2 (2, N=681) = 3,65; p < 0,161

V Cramera = 0,073; p < 0,161

Osoby poszukujące pracy, pokoju do wynajęcia lub mieszkania na stałe częściej widziały możliwości zmiany swego położenia niż badani zachowujący bierność – odpowiednio ok. 65% i 47%, 66% i 56%, 69% i 57%.

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Ci, którzy podejmowali leczenie uzależnienia, nie odbiegali w swych poglądach co do możliwości wyjścia z bezdomności od innych badanych.

Rodzaj czynników umożliwiających wyjście z bezdomności w percepcji badanych określał ich poglądy na wyjście z niej.

Tabela 391

**Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności
a czynniki umożliwiające wyjście z bezdomności (w %)**

Czynniki	Razem	Widzi możliwości wyjścia z bezdomności	Nie widzi możliwości wyjścia z bezdomności	Nie wie, czy może wyjść z bezdomności
Wygrana na loterii	100	54,3	15,5	30,2
Bogaty ożenek (związek z bogatą partnerką)	100	60,9	4,3	34,8
Wykonywanie ciężkiej, ale dobrze płatnej pracy	100	83,9	5,8	10,3
Łatwość uzyskania mieszkania komunalnego lub socjalnego	100	62,3	8,7	29,0
Poprawa stanu zdrowia	100	46,4	13,9	39,7
Podjęcie nauki, szkoleń	100	80,8	3,8	15,4
Powrót do rodziny i wspólne ponoszenie kosztów utrzymania	100	68,8	8,3	22,9
Uzyskanie dostatecznie dużych świadczeń społecznych	100	45,5	16,9	37,7
Większa przebojowość w życiu	100	66,7	3,0	30,3
Uwierzenie, że może być lepiej	100	59,3	6,2	34,5
Szczęście	100	56,1	8,3	35,6
Wyjście z nałogu	100	64,9	7,0	28,1
Inne	100	54,7	17,3	28,0

n = 1369 (liczba wskazań)

$\chi^2(24, N=1363) = 104,08; p < 0,001$

V Cramera = 0,195; $p < 0,001$

Więcej badanych widziało możliwość wyjścia z bezdomności, gdy równocześnie uważali, że czynnikami istotnymi w tym procesie jest wykonywanie ciężkiej, ale dobrze płatnej pracy (ok. 84%), podjęcie nauki, szkoleń (ok. 81%), powrót do rodziny (ok. 69%), większa przebojowość w życiu (ok. 67%), wyjście z nałogu (ok. 65%) niż osoby chcące żyć ze świadczeń społecznych (ok. 46%), będące w nie najlepszym stanie zdrowia (ok. 46%) lub zdające się na wydarzenia zewnętrzne (wygrana na loterii ok. 54%, szczęście ok. 56%).

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Osoby planujące swoje życie częściej dostrzegały możliwość wyjścia z bezdomności niż osoby bez planów na przyszłość.

Tabela 392

Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a posiadanie planów na dalsze życie (w %)

Posiadanie planów	Razem	Widzi możliwości wyjścia z bezdomności	Nie widzi możliwości wyjścia z bezdomności	Nie wie, czy może wyjść z bezdomności
Krótkoterminowych tak	100	70,7	4,5	24,8
nie	100	47,4	19,9	32,7
Długoterminowych tak	100	80,4	2,7	16,9
nie	100	45,0	18,1	36,9

n = 700

plany krótkoterminowe

$\chi^2(2, N=700) = 55,49; p < 0,001$

V Cramera = 0,282; $p < 0,001$

plany długoterminowe

$\chi^2(2, N=700) = 94,46; p < 0,001$

V Cramera = 0,367; $p < 0,001$

Okolo 80% bezdomnych planujących długoterminowo widziało możliwość wyjścia z bezdomności w przeciwieństwie do ok. 45% tych, którzy nie planowali w dłuższej perspektywie swojego życia. Spośród posiadających plany krótkoterminowe 71% widziało możliwość zmiany życia, a 47% było odmiennego zdania.

Wiara w zdolność pokrywania kosztów utrzymania mieszkania sprzyjała pozytywnemu myśleniu o wychodzeniu z bezdomności.

Tabela 393

Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a ich poglądy na możliwość systematycznego pokrywania kosztów utrzymania własnego mieszkania (w %)

Widzi możliwość pokrywania kosztów	Razem	Widzi możliwości wyjścia z bezdomności	Nie widzi możliwości wyjścia z bezdomności	Nie wie, czy może wyjść z bezdomności
Tak	100	75,5	4,9	19,6
Nie	100	18,6	35,3	46,2

n = 666 (brak odpowiedzi = 37)

$\chi^2(2, N=666) = 186,45; p < 0,001$

V Cramera = 0,529; $p < 0,001$

Badani, którzy widzieli możliwość pokrywania kosztów utrzymania mieszkania, czterokrotnie częściej uważali, że są szanse wyjścia z bezdomności (76%), niż osoby, które wątpiły w swoją zdolność płacenia za mieszkanie (ok. 19%).

Większą możliwość wyjścia z bezdomności widzieli bezdomni, u których występowała chęć do wędrowania.

Tabela 394

**Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności
a chęć wędrowania, przemieszczania się (w %)**

Chęć wędrowania, przemieszczania się	Razem	Widzi możliwo- ści wyjścia z bezdomności	Nie widzi możli- wości wyjścia z bezdomności	Nie wie, czy może wyjść z bezdomności
Nie występuje	100	57,5	14,9	27,6
Występuje	100	61,8	9,0	29,2

n = 702

$\chi^2(2, N=702) = 6,02; p < 0,049$

V Cramera = 0,093; $p < 0,049$

Zróznicowanie było istotne statystycznie.

Dane ilustrujące opinie badanych o możliwości wyjścia z bezdomności w kontekście oczekiwania pomocy zamieszczono w tabeli 395.

Tabela 395

**Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności
a oczekiwana przez nich pomoc (w %)**

Oczekiwana pomoc	Razem	Widzi możliwo- ści wyjścia z bezdomności	Nie widzi możli- wości wyjścia z bezdomności	Nie wie, czy może wyjść z bezdomności
Ogrzewalnia	100	52,2	9,9	37,9
Noclegownia	100	60,5	9,6	29,9
Schronisko	100	61,7	12,6	25,7
Łaźnia	100	63,5	12,1	24,4
Pralnia	100	62,2	12,2	25,7
Jedzenie	100	60,5	12,0	27,5
Bony żywnościowe	100	56,8	11,7	31,5
Ubranie wierzchnie	100	55,7	12,6	31,7
Bielizna	100	55,7	12,9	31,4
Buty	100	55,5	13,4	31,1
Środki higieny osobistej	100	57,0	12,3	30,6
Doraźna pomoc medyczna	100	59,6	11,1	29,3
Okresowa pomoc medyczna	100	55,7	11,1	33,2
Długotrwała pomoc medyczna	100	54,2	11,8	34,0
Doraźna pomoc finansowa	100	59,5	9,8	30,7
Okresowa pomoc finansowa	100	60,4	10,8	28,9
Długotrwała pomoc finansowa	100	54,7	11,4	33,9
Porady prawne	100	66,5	7,6	25,8
Porady psychologiczne	100	68,3	7,7	24,0
Pomoc w uzyskaniu mieszkania na stałe	100	61,3	8,5	30,2
Pomoc w uzyskaniu lokalu tymczasowego	100	61,8	9,5	28,7
Pomoc w uzyskaniu meldunku	100	59,0	8,6	32,4
Pomoc w umieszczeniu w domu pomocy społecznej	100	51,5	18,9	29,5
Pomoc w uzyskaniu pracy	100	63,0	6,9	30,1

Oczekiwana pomoc	Razem	Widzi możliwość wyjścia z bezdomności	Nie widzi możliwości wyjścia z bezdomności	Nie wie, czy może wyjść z bezdomności
Pomoc w uzyskaniu szkolenia	100	68,3	6,7	25,0
Pomoc w poprawie kontaktu z rodziną	100	67,3	8,4	24,3
Pomoc w wyjściu z alkoholizmu	100	62,1	9,1	28,9
Pomoc w wyjściu z narkomanii	100	63,8	10,0	26,3
Pomoc w uzyskaniu renty	100	47,1	15,5	37,4
Pomoc w uzyskaniu emerytury	100	45,0	20,6	34,4
Pomoc w uzyskaniu ubezpieczenia zdrowotnego	100	54,0	13,4	32,6

n = 703

Poglądy w dostrzeganiu możliwości wyjścia z bezdomności w powiązaniu z oczekiwaną pomocą nie były krańcowo różne.

Liczba komórek tabeli uniemożliwia obliczenie wiarygodnego testu χ^2 .

2.13. Podsumowanie i wnioski

Przebieg bezdomności i stosunek do bezdomności

Można wprawdzie mówić o pewnej tendencji wydłużania czasu trwania bezdomności wraz z wiekiem bezdomnych, ale równocześnie wyniki badania wykazują różnorodność stażu bezdomności osób w różnym wieku. Jednokierunkowe zmiany występują w grupach wieku do 45 lat. W kolejnych grupach wieku takiej prawidłowości nie obserwujemy. Bezdomności o różnym stażu (krótkim i zaawansowanym) doświadczają osoby tak młode, jak i starsze. Wśród młodych są osoby, które doświadczają bezdomności do 8 lat, a wśród starszych są takie, które dopiero rozpoczynają życie bez domu.

Poziom wykształcenia nie wpływał na czas trwania bezdomności. Tak ważna zmienna społecznego funkcjonowania nie miała wpływu na pozostawanie w świecie bezdomnych.

W większości przypadków (ponad 73%) bezdomność trwała nieprzerwanie. Jej cykliczność nie była uwarunkowana ani wiekiem, ani wykształceniem, ani stanem zdrowia i, co ciekawe, częściej przerywały ją osoby o najdłuższym stażu bezdomności. Zatem nie zasoby: młody wiek, wyższy poziom wykształcenia, dobre zdrowie kierowały życiem bezdomnych. Nie wpływały też na powód przerwania bezdomności.

Przerwanie bezdomności powodowała nadarzająca się okazja, zwłaszcza znalezienie pracy czy możliwość powrotu do uprzedniego miejsca zamieszkania.

Powroty do bezdomności (cyklicznie bezdomnych) również nie zależały od wieku, wykształcenia czy czasu trwania bezdomności. Były bardzo zróżnicowane i nie stwierdzono jednej dominującej (powyżej 50%) przyczyny.

Większość badanych (ok. 69%) uznawała siebie za osobę bezdomną. Na taką samoocenę nie wpływała cykliczność bezdomności. Za bezdomnego lub niebezdomnego uznawali siebie badani bez względu na poziom wykształcenia. Stan bezdomności ich zrównywał.

Wraz z wrastaniem w bezdomność i przybywaniem lat życia malało zaprzeczanie własnej bezdomności. Największe mentalne zmiany, tj. nabycie przekonania o posiadaniu statusu bezdomnego, wystąpiły już po pół roku.

Przebywanie w określonym środowisku wpływa na kształtowanie kontaktów społecznych. Większość badanych знаła innych bezdomnych (ok. 83%), wymieniała się poglądami na temat swojej sytuacji (ok. 77%), orientowała się w hierarchii społecznej bezdomnych (ok. 66%).

W zachowaniach tych nie różnili się bezdomni o niskim, średnim czy wyższym poziomie wykształcenia. Wraz z wiekiem i wrastaniem w bezdomność pogłębiały się natomiast kontakty między bezdomnymi. Nie dotyczyło to jednak orientacji w hierarchii wśród bezdomnych. Nie wystąpiło tu zróżnicowanie według cech wieku i stażu bezdomności. Zarówno młodszy, jak i starszy, aby przetrwać i funkcjonować w tym środowisku, musieli od razu, u progu bezdomności nauczyć się panujących w nim zależności.

Większość, w różnym stopniu, czuła się przystosowana do warunków życia w bezdomności (ok. 75%). Poczucie to nie zależało od wykształcenia, stanu zdrowia, uznawania siebie za osobę uzależnioną. Było natomiast związane z wiekiem, z cyklicznością i stażem w bezdomności.

Brak poczucia przystosowania spadał wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku.

To nie osoby cyklicznie bezdomne częściej wykazywały brak przystosowania do warunków życia w bezdomności (co mogłoby być też powodem przerywania bezdomności), ale nieprzerwanie bezdomni, czyli tacy, którzy, pomimo nieodpowiadającego im położenia, nie podejmowali prób przerywania bezdomności.

Przystosowanie do bezdomności rosło w dużym stopniu systematycznie wraz z przechodzeniem do kolejnych jej etapów. Blisko szesnastokrotnie wyższy był udział dobrze przystosowanych w ostatniej fazie w porównaniu do bezdomnych z półrocznym stażem.

Zwrócenia uwagi wymaga „progowy” wskaźnik nieprzystosowanych w pierwszej fazie (w ramach tej fazy są różnice do pół roku i po pół roku do 2 lat). Po niej następuje gwałtowny spadek tego wskaźnika w kolejnych czterech fazach i stabilizacja na zbliżonym poziomie. Stąd płynie wniosek o szczególnej roli pracy socjalnej w fazie wstępnej bezdomności i możliwości prewencyjnych co do skutków „wrastania” w bezdomność.

Bezdomność badanych przebiegała z formalnym potwierdzeniem tożsamości (ponad 80% posiadało dowód formalny) i to niezależnie od wieku i czasu trwania bezdomności. Wraz z wydłużaniem okresu życia w subkulturowych warunkach nie spadał odsetek osób legitymujących się dowodem.

Wśród działań podejmowanych w celu wyjścia z bezdomności notujemy narastanie potrzeby wyrobienia dowodu osobistego w miarę upływu czasu trwania bezdomności. Oznacza to, że w razie utraty dokumentu, w późniejszych fazach bezdomności bezdomni dążyli do jego uzyskania. Dowód tożsamości ułatwiał im życie w sytuacjach wymagających formalnego potwierdzenia tożsamości, w tym m.in. w uzyskaniu pracy.

Sytuacja rodzinna

Bezdomni to w większości osoby nie pozostające w trwałych związkach (ponad 88%), ale w ok. 53% posiadające dzieci (przeważnie jedno lub dwoje) w ok. 68% dorosłe (w wieku powyżej 18 lat) i w ok. 32% nieletnie. Swoje nieletnie dzieci pozostawili przede wszystkim pod opieką osób, z którymi tworzyli trwałe związki: żon (ok. 63%) i konkubin (ok. 22%).

W wywiadzie deklarowali utrzymywanie kontaktu częściej z nieletnimi (ok. 67%), rzadziej z dorosłymi dziećmi (ok. 50%). Na kontakty te nie wpływał ani wiek bezdomnych, ani staż bezdomności.

Większość nie utrzymywała kontaktu z żoną lub była partnerką (ok. 76%). Ci, którzy utrzymywali kontakty, twierdzili, że robią to z powodów emocjonalnych, ze względu na dzieci lub otrzymywane wsparcie. W tym przypadku nie miał znaczenia czas trwania bezdomności, ale istotny był wiek badanych (częściej utrzymywali kontakty młodszy).

Sumując, czas trwania bezdomności nie modyfikował jednokierunkowo relacji rodzinnych, tzn. nie stwierdzamy zanikania więzi rodzinnych wraz z wrastaniem w bezdomność.

Nieliczni pozostawali w stałych związkach w czasie bezdomności (ok. 13%) i to bez względu na wiek i czas trwania bezdomności. Różnicował ich stan cywilny. Trwałe związki najczęściej utrzymywali bezdomni o stanie cywilnym „żonaty” lub „w separacji”. Przypomnijmy, że ok. 24% badanych utrzymywało kontakt z żoną lub była partnerką, zatem to ich mogła dotyczyć odpowiedź na pytanie o trwałe związki w czasie bezdomności.

Okolo 37% bezdomnych wychowywało się w rodzinach o zaburzonej strukturze lub poza rodziną (11%).

Na socjalizację bezdomnych wpływało spożywanie alkoholu przez matkę/opiekunkę w ok. 11% przypadków, a przez ojca/opiekuna w ok. 33%.

W około połowie rodzin pochodzenia bezdomnych panował wychowawczo nieodpowiedni nastrój oraz niewłaściwe postawy. Takie postawy szczególnie wykazywali ojcowie (ok. 63% przypadków). Oni też częściej stosowali kary niż nagrody (60%).

Większość bezdomnych wychowywała się w rodzinach pełnych – z matką i ojcem biologicznym, ale w takich rodzinach również w dużym odsetku (ok. 42%) częściej stosowano kary niż nagrody.

Właściwą nagrodą jest okazywanie bliskości poprzez przytulanie lub gesty czułości. Doświadczyło ich tylko ok. 14% badanych od ojca/opiekuna i ok. 28% od matki/opiekunki.

Karą o prawidłowym działaniu wychowawczym jest nagana słowna wypowiedziana bez użycia negatywnych emocji. Tak karanych przez ojca/opiekuna było ok. 9% badanych, a przez matkę/opiekunkę ok. 15%. W pozostałych przypadkach było to karanie negatywne wychowawczo.

Szczególną rolę socjalizacyjną w rozwoju dziecka odgrywa zaspokojenie takich potrzeb, jak miłość, życzliwość, poczucie własnej wartości, wiara we własne siły, potrzeby poznawcze.

Doświadczył ich około co czwarty badany.

Zestawienie czynników negatywnych występujących w rodzinach pochodzenia bezdomnych wskazuje na duże prawdopodobieństwo ich wpływu na obecne położenie badanych.

Stan zdrowia

Większość badanych (ok. 70%) wkraczała w bezdomność z dobrym zdrowiem, ale utrzymywali taki stan w czasie bezdomności tylko nieliczni (zdecydowanie zadawalający ok. 15%). Jest to najsilniej działający czynnik zmieniający życie ludzi bez domu.

Zmienna stanu zdrowia wykazywała wyraźne powiązanie (z natury rzeczy) z wiekiem i czasem trwania bezdomności.

Wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku i etapów bezdomności rosła liczba negatywnych wskazań samooceny stanu zdrowia, orzeczeń o stopniu niepełnosprawności lub grupie inwalidzkiej, stwierdzeń występowania chorób.

O ile większość bezdomnych na początku bezdomności dysponowała jeszcze zasobem sił sprzyjającym m.in. podejmowaniu pracy i wychodzeniu z bezdomności, o tyle wraz z wydłużaniem czasu jej trwania ich liczba spadała.

Chociaż generalnie młode osoby – do 25 lat – cieszyły się lepszym stanem zdrowia, to także wśród nich notowano znaczne odsetki osób o złym zdrowiu (negatywna samoocena ok. 23%, cierpienie na różne choroby ok. 40%, orzeczenia stopnia niepełnosprawności lub grupy inwalidzkiej 9%). Również w pierwszej fazie bezdomności zanotowano znaczne odsetki osób o gorszym zdrowiu, odpowiednio: ok. 33%, ok. 52%, 17% (w różnych fazach bezdomności znajdowały się zarówno osoby młode, jak i starsze).

Prawidłowość polegającą na powiązaniu stanu zdrowia z wiekiem i czasem trwania bezdomności należy interpretować w celach pomocowych, uwzględniając fakt nienajlepszej kondycji psychofizycznej też ludzi młodych i u progu bezdomności.

Blisko 2/3 bezdomnych miało ubezpieczenia zdrowotne (z różnych tytułów), co dawało szansę na lepsze dbanie o stan swojego zdrowia, jednak warunki ich życia utrudniały systematyczne leczenie.

Posiadanie ubezpieczenia powiązane było z wiekiem bezdomnych. Częściej posiadały je osoby starsze niż młodsze. Czas trwania bezdomności nie wpływał na to uprawnienie.

Uzależnienia

Odpowiedzi badanych w kwestii spożywania alkoholu są w pewnym stopniu obarczone błędem niewiarygodności wynikającym z istoty choroby alkoholowej i uzależnień.

W przypadku bezdomnych odpowiedzi na pytanie o spożywanie alkoholu przed powstaniem bezdomności są bardziej prawdopodobne niż w czasie jej trwania.

Okolo 13% badanych twierdziło, że przed powstaniem bezdomności nie spożywało alkoholu w ogóle, natomiast 53% oświadczyło, że nie pije w czasie jej trwania. Za uzależnionych w czasie bezdomności uznano się 20% bezdomnych, a przed jej powstaniem ok. 37%.

Stąd możnaby wnioskować, że bezdomność prowadzi w znacznym stopniu do zaniechania spożywania alkoholu. Jednakże alkoholizm jest chorobą zaprzeczeń, a ponadto negacje te można uznać za cechę bezdomności. Bezdomni dążą do ochrony swojego wizerunku, m.in. przedstawiając siebie jako osoby niepijące.

Spożywanie alkoholu nie było powiązane z wiekiem bezdomnych.

Wystąpiło zróżnicowanie istotne statystycznie przy zmiennej czasu trwania bezdomności, ale nie miało ono charakteru jednokierunkowych zmian tzn. intensyfikacji picia wraz z przechodzeniem do kolejnych etapów bezdomności.

Wskaźniki spożywania alkoholu w stosunku do okresu poprzedniego były następujące: do pół roku – 100, od pół roku do 2 lat – 103, od 2 do 4 lat – 108, od 4 do 6 lat – 123, od 6 do 8 lat – 77, od 8 do 10 lat – 120, 10 lat i dłużej – 117, dla „ciągów alkoholowych” odpowiednio: 100, 104, 107, 123, 79, 119, 116, a dla alkoholu niekonsumpcyjnego: 100, 111, 148, 123, 76, 46, 235. Według faz bezdomności wskaźniki te wynosiły: faza wstępna 100, faza ostrzegawcza 110, faza adaptacyjna 123, faza chroniczna 85, faza trwała 129, dla ciągów – odpowiednio – 100, 109, 123, 87, 127, a dla alkoholu niekonsumpcyjnego: 100, 152, 123, 55, 149.

Związek między spożywaniem alkoholu przed powstaniem bezdomności i w czasie jej trwania był istotny statystycznie.

W przypadku analizowanej zmiennej możemy mówić raczej o uwarunkowaniach osobniczych potrzeb indywidualnych, w tym specyfiki choroby alkoholowej niż stanu bezdomności.

Do zażywania narkotyków przed powstaniem bezdomności przyznało się ok. 15% badanych, a w czasie jej trwania ok. 9%.

W czasie bezdomności narkotyki zażywały przede wszystkim osoby o takich doświadczeniach sprzed jej powstania, głównie do 35. roku życia. Zróżnicowanie tej zmiennej według czasu trwania bezdomności było istotne statystycznie, ale bez jednokierunkowej tendencji.

Karalność

Okolo 16% badanych przyznawało się do odbywania kary pozbawienia wolności w czasie bezdomności, a ok. 37% przed jej powstaniem. Zatem w bezdomność wkraczał znaczny odsetek osób z kryminalnym doświadczeniem.

Mniejsza liczba deklaracji karalności w czasie trwania bezdomności jest raczej faktem psychologicznym budowania wizerunku niż rzeczywistym potwierdzeniem tak dużego spadku zachowań przestępczych.

Bezdomność dla ok. 42% badanych, którzy przed jej powstaniem nie byli karani, okazała się czynnikiem kryminogennym. Większość bezdomnych osadzanych w zakładach karnych już była karana, gdy jeszcze mieli mieszkania – 58%.

Incydenty karalności wystąpiły w zbliżonym stopniu wśród osób w różnym wieku.

Czas trwania bezdomności nasilał zachowania negatywne prowadzące do osadzenia w zakładzie karnym. Wrastaniu w bezdomność towarzyszyła większa skłonność do popełniania przestępstw (o stażu bezdomności do pół roku ok. 4% – w pierwszej fazie ok. 7% – a o stażu 10 lat i więcej ok. 26%).

Sytuacja mieszkaniowa

Bezdomni pochodzili głównie z województwa mazowieckiego (ok. 74%) i z miast (ok. 83%) – tam ostatnio byli zameldowani. Miejsce ostatniego zameldowania badanych według wieku i czasu trwania bezdomności nie było zróżnicowane istotnie statystycznie.

Dla ok. 26% badanych nie był spełniony warunek właściwości miejscowej, biorąc pod uwagę zameldowanie w województwie mazowieckim. W ich przypadku ośrodki pomocy społecznej stają przed problemem rozliczania udzielonej pomocy na podstawie faktu przebywania.

Większość bezdomnych (ok. 64%) mogła mieć trudności w stabilizacji życiowej w związku z brakiem meldunku.

Posiadanie meldunku nie wiązało się z wiekiem badanych. Zależało natomiast od stanu cywilnego. Najbardziej tracili meldunek żonaci i kawalerowie, a najczęściej żyjący uprzednio w związkach nieformalnych.

Wyraźną cenzurą utraty meldunku był początkowy okres bezdomności: do pół roku. Po tym okresie radykalnie obniża się odsetek zameldowanych bez jednokierunkowego powiązania z czasem trwania bezdomności.

Badani tracili meldunek przede wszystkim na skutek wymeldowywania przez inne osoby, głównie członków rodziny (ok. 79% bezdomnych). Skala wymeldowań, świadczy o zakresie zerwania stosunków z bezdomnymi.

Podawane motywy wymeldowania nie miały związku z wiekiem badanych. Natomiast zróżnicowanie motywów wymeldowania według czasu trwania bezdomności było istotne statystycznie, ale bez tendencji jednokierunkowej. Najbardziej wymeldowywane przez członków rodziny następowało w pierwszym półroczu przebywania poza domem.

Chęć powrotu do uprzedniego miejsca zamieszkania mogłaby stać się czynnikiem przerwania bezdomności. Jednakże bezdomni w relatywnie niewielkim odsetku chcieli zerwać z bezdomnością poprzez powrót do domu (22%) i to niezależnie od tego z kim mieszkali.

Stosunek do powrotu do środowiska rodzinnego (uprzedniego miejsca zamieszkania) powinien być brany pod uwagę w pracy socjalnej z bezdomnymi, której jednym z zadań jest odbudowa relacji rodzinnych. Brak chęci powrotu oznacza, że bezdomni decydowali się na inne życie, poza dotychczasową rodziną.

Ci, którzy chcieli wrócić do poprzedniego miejsca zamieszkania, stawiali pewne warunki. Należy podkreślić, że nie zanotowano żadnej wypowiedzi świadczącej o chęci poddyktowanej tęsknotą za domem.

Warunki, które podawali (m.in. poprawa stosunków z osobami uprzednio z nimi mieszkającymi, wyleczenie z nałogu, uzyskanie świadczeń materialnych), w większości przypadków wymagały fachowego wsparcia z zewnątrz m.in. profesjonalnych służb społecznych, poradnictwa rodzinnego z zakresu rynku pracy, leczenia alkoholizmu.

Motywów powrotu do domu nie różnicował czas trwania bezdomności.

Praca zarobkowa

Przed powstaniem bezdomności badani nie należeli do grupy o wysokim zaangażowaniu w pracę zawodową – ok. 39% badanych częściej było bezrobotnymi niż pracownikami.

Występowały wyraźne różnice w aktywności zawodowej przed powstaniem bezdomności analizowanej według poziomu wykształcenia. Osoby o najniższym poziomie wykształcenia w 90% przypadków wkraczały w bezdomność jako uprzednio aktywne zawodowo.

W czasie trwania bezdomności stosunkowo dużo bezdomnych podejmowało pracę zarobkową (głównie „na czarno”) – dla ok. 41% stanowiła ona jedno ze źródeł utrzymania. Bezdomni poszukiwali jej, większość na własną rękę (62%). Relatywnie dużo rejestrowało się w urzędach pracy (ok. 32%), jak można przypuszczać, dla korzyści ubezpieczeniowych.

Poziom wykształcenia nie wpływał na sposób poszukiwania pracy w czasie trwania bezdomności. Wraz z wiekiem i brnięciem w bezdomność spadała aktywność bezdomnych w poszukiwaniu pracy.

Osobom pracującym przed powstaniem bezdomności trudniej było znaleźć się w roli poszukującego pracy bezdomnego niż bezdomnym bezrobotnym, gdy jeszcze posiadali domy.

Wbrew obiegowym opiniom praca była potencjalnie dostępna bezdomnym. Większość bezdomnych poszukujących pracy otrzymywała oferty – ok. 67%, chociaż z różną częstotliwością, gratyfikacją i w różnym wymiarze. Mimo różnic w poziomie wykształcenia żadnych ofert pracy nie otrzymywał podobny odsetek bezdomnych. Wśród otrzymujących oferty najczęściej trafiało do osób o najwyższym poziomie wykształcenia.

Otrzymywanie ofert pracy nie spadało systematycznie wraz z wydłużaniem czasu trwania bezdomności, chociaż – jak zaznaczono – w miarę nabywania stażu słabła chęć poszukiwania pracy. Zmienna wieku nie wpływała na otrzymywanie ofert pracy. Praca była proponowana zarówno młodemu bezdomnym, jak i starszemu. W zbliżonym stopniu młodych i starszych dotyczył brak ofert pracy.

Generalnie bezdomni chcieli pracować (ok. 68%), ale w ponad połowie przypadków nieformalnie (ok. 53%). Większą chęć do pracy wykazywały osoby pracujące przed powstaniem bezdomności.

Zaobserwowano spadek chęci do pracy wraz ze wzrostem wieku badanych i wydłużaniem stażu bezdomności.

Niewątpliwie większe szanse na wykonywanie pracy zarobkowej mieli bezdomni o najwyższych kwalifikacjach, jednak nie wykazywali oni chęci do pracy w większym stopniu niż pozostali, w porównaniu z osobami o niższym poziomie wykształcenia byli nawet mniej zainteresowani. Oznacza to, że – według nich – ich zasób w postaci wykształcenia nie miał zastosowania na rynku pracy.

Uogólniając, bezdomni chcieli pracować, ale chęć podjęcia pracy nie była bezwarunkowa, czyli odium bezdomności nie stanowiło czynnika zdecydowanie, bezwarunkowo motywującego do podjęcia pracy i skorzystania z każdej oferty, a tym samym skorzystania z szansy włączenia się w funkcjonowanie społeczne „socjologicznie normalnych”. Wręcz przeciwnie stawiali warunki, które, zważywszy na ich położenie, były mało realne do spełnienia (ciekawa, wysokopłatna praca). Bezdomni nie należą więc do ludzi chcących pracować za wszelką cenę. Taka postawa nie sprzyja wychodzeniu z bezdomności.

Można zatem przypuszczać, że jeżeli pracują, to dla uzyskania środków do swobodnej dyspozycji, a nie zaspokojenia potrzeb związanych z autoteliczną funkcją pracy.

Analiza pracy zarobkowej bezdomnych przynosi ważne konstatacje dla pracy socjalnej. W życiorys bezdomnych może być wpisana praca zarobkowa, pomimo pozostawania bez domu. Stąd działania pomocowe nie powinny być obciążone błędem rozumowania: brak domu równa się brakowi możliwości pracy, co prowadzi do rezygnacji z aktywizacji poprzez pracę i pomijanie właściwej argumentacji modyfikującej postawy bezdomnych.

Sfera socjopsychiczna

Osamotnienie było cechą wielu bezdomnych. Jednak znaczna grupa go nie odczuwała (ok. 40%).

Cecha ta nie wiązała się z wiekiem i, co interesujące, z czasem trwania bezdomności. Brnięciu w bezdomność nie towarzyszyło poczucie pogłębiania osamotnienia.

Na odczuwanie osamotnienia nie wpływał niwelująco (w znacznym stopniu) fakt posiadania partnerki w czasie bezdomności.

Można zatem wnioskować, że osamotnienie w przypadku bezdomnych jest raczej cechą osobniczą niż uwarunkowaną społecznie lub sytuacyjnie.

Relatywnie mało bezdomnych potwierdzało niską samoocenę (ok. 38%). Większość (ok. 78%) miała małe poczucie własnej wartości przed powstaniem bezdomności.

Odsetek potwierdzeń kompleksu niższości jest niewątpliwie zaniżony. Zaprzeczenie poczuciu małej wartości pełni funkcję obronną. Bezdomni nie chcą przyznawać się do niskiej samooceny (zwłaszcza wobec osób postronnych) w imię potwierdzenia swojej człowieczej wartości.

Niska samoocena wpływa na postawy życiowe. W przypadku bezdomnych mogła odziaływać hamująco na aktywność i możliwości zdobywania dobrej pozycji socjalnej.

Samooceny nie różnicował wiek badanych i cykliczność bezdomności.

Wraz z przechodzeniem do kolejnych etapów bezdomności nie narastało poczucie małej wartości. Czy jednak dłuższe życie w subkulturowych warunkach, w tym higienicznych i społecznych nie przyczynia się do pogłębienia tej cechy?

Można, wnioskując na podstawie dotychczasowych badań, przyjąć założenie, że w każdym okresie bezdomności osoby, które straciły status „socjologicznie normalnych”, jak tarczą obronną posługują się wyidealizowanym obrazem siebie jako człowieka wartościowego.

W konsekwencji również głównych przyczyn poczucia małej wartości (niska pozycja w społeczeństwie, brak dóbr materialnych) nie różnicował wiek i staż bezdomności.

Budowanie tarczy obronnej potwierdzają też odpowiedzi na pytanie dotyczące odczuwaniu wstydu. Odczuwało go ok. 47% badanych, ale nie z powodu wyglądu zewnętrznego (ok. 7%), a głównie z powodu kojarzenia z grupą bezdomnych (ok. 54%) i zamieszkiwania w placówkach dla bezdomnych (ok. 40%), czyli z kimś gorszym.

Wiek ani czas trwania bezdomności nie różnicował przyczyn odczuwania wstydu. Wyznaczniki stanu emocjonalnego bezdomnych można określić jako reakcje ludzi zawiedzionych, odpowiedź na odrzucenie społeczne. Takie reakcje nie sprzyjają wychodzeniu z sytuacji beznadziejności, wręcz ją utrwalają, a tym samym utwierdzają stan bezdomności.

Wśród czynników stanu emocjonalnego bezdomnych dominowały bierność: obojętność, wewnętrznej pustki, „jest mi dobrze”. Nie różnicował ich ani wiek, ani staż bezdomności.

Złość i agresję odczuwał co ósmy badany, zwłaszcza młody. Nie wystąpiło powiązanie tych emocji z czasem trwania bezdomności.

Zatem czas trwania bezdomności nie wpływał na zmiany sfery emocjonalnej bezdomnych w kierunku pogłębiania negatywnych odczuć. Można więc wnioskować, że są to emocje towarzyszące w zbliżonym stopniu w całym okresie bezdomności jako takiej.

Cechą bezdomnych było nieodczuwanie lęku (ok. 73%), co ma podłoże w ich stanie emocjonalnym, ale także w istocie bezdomnego bytu. Bezdomni nie są obciążeni – z natury rzeczy – neurotyczną obawą o dobra materialne, o utratę rodziny, pozycji społecznej. Nawet nie obawiają się utraty życia (ok. 14% wśród odczuwających lęk).

Lęk odczuwały w większym stopniu osoby młodsze niż starsze. Ujęcie według czasu trwania bezdomności nie wskazuje na zróżnicowanie tej emocji.

Postawę „mogę być sobą i żyć, jak chcę” preferował co drugi bezdomny. Postawa ta poddana konfrontacji ze stanami emocjonalnymi wskazuje na stosowanie przez bezdomnych zaprzeczeń i dowolnych interpretacji.

Blisko co drugi bezdomny określał siebie jako człowieka normalnego jak każdy.

Korelacja samookreślenia ze zmienną „mogę być sobą i żyć, jak chcę” wskazuje, że poczucie swobody może manifestować człowiek (bezdomny), który był włóczęgą (ok. 46%) alkoholiczkiem (ok. 48%), osobą pokrzywdzoną przez los (40%), a nie tylko uznający siebie za normalnego, jak każda inna osoba (ok. 63%).

Zatem stwierdzamy u bezdomnych brak etykietyzacji warunkującej poczucie stylu życia.

Nie obserwujemy wyraźnego powiązania samookreśleń wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku lub etapów bezdomności. Wraz z wiekiem i dłuższym trwaniem bezdomności nie rośnie systematycznie na przykład uznawanie siebie za człowieka skrzywdzonego lub nie spada traktowanie siebie jak normalnego człowieka.

Cechą wielu osób bezdomnych (ok. 43%) jest brak identyfikacji z grupą bezdomnych, nawet gdy bezdomność trwa nieprzerwanie (ok. 45%). Prawie co drugiemu bezdomnemu towarzyszyło przekonanie odrębności wobec innych, ale przecież w identycznym położeniu.

Jednak fakt przynależności do grupy bezdomnych był coraz bardziej akceptowany wraz z wiekiem i czasem trwania bezdomności, co oznaczało godzenie się ze stanem faktycznym – bycia jedną z bezdomnych osób starszych o dłuższym stażu.

Wydawać by się mogło, że osoby z wyższym wykształceniem wykazują silniejszy sprzeciw wobec tożsamości grupowej z osobami skrajnie marginalizowanymi. Tak jednak nie było. Identyfikacja była taka sama, jak u osób o najniższym wykształceniu.

Według większości (76%) bezdomnych o powodzeniu życiowym decydują inne czynniki niż te, które wiążą się z trudem zdobywania: pracowitość i wykształcenie.

Bezdomni stanowili w zasadzie jednorodną grupę w swoim myśleniu w powodzeniu życiowym bez względu na wiek, wykształcenie, czas trwania bez domu.

Różnice zanotowano jedynie przy zmiennej „wiek” i czynniku „wykształcenie”, ale bez jednokierunkowej prawidłowości oraz zmiennej „wykształcenie” i czynnika „siła przebiecia”. Osoby o najwyższych kwalifikacjach w największym stopniu negowały ten czynnik jako siłę sprawczą powodzenia życiowego. Nie wyróżniały się jednak w swoim podejściu w przypadku innych czynników. Należy zwrócić uwagę na korelację zmiennej zależnej i niezależnej „wykształcenie”. Zbliżone odsetki wyborów przez osoby o wyższym poziomie wykształcenia do odsetków wyborów osób bez kwalifikacji wskazują na brak wiary w ten zasób badanych, którzy przecież przed powstaniem bezdomności dążyli do podnoszenia swojego wykształcenia.

Z poglądem na czynniki decydujące o powodzeniu życiowym bezdomnych korespondowały ich sposoby na życie. W większości (ok. 74%) były inne (wskazujące na bierność) niż „szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania”.

Zanotowano pewne (istotne statystycznie) powiązania tych czynników według zmiennej wieku i wykształcenia. Młodszy bezdomni częściej niż starsi prezentowali pogląd „szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania”, a rzadziej „będzie, jak los postanowi”, ale w kontekście wszystkich wskazań czynników decydujących o powodzeniu życiowym poglądy te należy traktować w kategoriach bardziej deklaracyjnych niż rzeczywistych.

Osoby o wyższym poziomie wykształcenia częściej wyrażały chęć intensywnego szukania pracy i mieszkania niż osoby o niższych kwalifikacjach, a rzadziej udzielały odpowiedzi „jakoś to będzie”. Również w ich przypadku wskazanie czynników decydujących o powodzeniu życiowym było raczej życzeniem aktywności niż chęcią faktycznego działania.

Skonfrontowano również poglądy na życie z czynnikami decydującymi o powodzeniu życiowym. Nie zanotowano tu związków istotnych statystycznie poza zmiennymi „pracowitość” i „wykształcenie”. Osoby, które prezentowały pogląd „szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania”, częściej wskazywały na te dwa czynniki, jednak nie były to wskazania dominujące. Wśród nich pracowitości nie wskazywało 55%, a wykształcenia ok. 67% badanych.

Nie zanotowano natomiast wyraźnej tendencji zmiany poglądów na sposób na życie według czasu trwania bezdomności, poza poglądem „szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania”, gdzie wystąpiło zróżnicowanie istotne statystycznie, ale bez tendencji jednokierunkowej. Najwięcej takich wskazań było wśród osób bezdomnych do 2 lat oraz od 8 do 10 lat, a najmniej od 6 do 8 lat. Nie można zatem powiedzieć, że czas trwania bezdomności wpływał na obniżenie chęci zmiany swojego położenia przez bezdomnych.

W niniejszym badaniu dążono również do wyjaśnienia pojmowania przez bezdomnych przyczyn uniknięcia bezdomności przez inne osoby.

Najwięcej badanych (ok. 43%) jako przyczynę uniknięcia bezdomności przez niebezdomnych wskazało „dobrą rodzinę”. W zbliżonym odsetku (ok. 41%) „zła sytuacja w rodzinie” była przyczyną ich bezdomności.

Wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku i wydłużaniem czasu bezdomności nie następowała modyfikacja poglądów na przyczynę uniknięcia bezdomności przez inne osoby. Nabywanie doświadczenia trwania w bezdomności nie wpływało na te poglądy.

Pytanie dotyczące przyczyn uniknięcia bezdomności przez inne osoby pozwoliło raz jeszcze potwierdzić stosunek osób o najwyższych kwalifikacjach do tego zasobu. Żaden z pytanych posiadających wykształcenie wyższe lub policealne nie wskazał przyczyny „mają lepsze przygotowanie zawodowe”.

Nie obserwuje się wyraźnego powiązania (jednokierunkowego) poglądów na świat i ludzi z wykształceniem, czasem trwania bezdomności, wiekiem, z wyjątkiem silniejszego odczuwania niesprawiedliwości świata przez młode osoby (ok. 57%). Starsi z takim porządkiem bardziej się (już) pogodzili (33%).

Ponad 90% bezdomnych miało marzenia. Okazuje się, że człowiek bezdomny wcale nie marzy przede wszystkim o posiadaniu mieszkania. Wśród wszystkich wskazań takie marzenie podał około co trzeci badany, czyli dla trzech na czterech nie była to główna potrzeba.

W podobnym stopniu marzyli o godnym życiu (ok. 31%).

Niewielu marzyło o rodzinie (ok. 17%).

Postawy takie mogły być wynikiem nierozwiązania rodzinnych problemów przed powstaniem bezdomności. Z narosłym konfliktem wkraczali w życie bez domu. Stąd w pracy socjalnej z bezdomnymi należy zwrócić uwagę na sytuację rodzinną i nie dopuszczać do utrwalania negatywnych wspomnień, aby nie przekładały się one na niechęć do rekonstrukcji stosunków rodzinnych.

Okolo 6% marzylo o wygraniu duzej sumy pieniedzy.

Bezdomni mlodzi, w srednim wieku czy starsi w zblizonym stopniu marzyli o wlasnym mieszkaniu, godnym zyciu, wygraniu pieniedzy.

O rodzinie czesciej marzyly osoby mlode niz starsze.

U starszych bezdomnych obserwuje sie w wiekszym stopniu wygaszanie marzen.

Czas trwania bezdomnosci nie wplywal na roznicowanie marzen. Istotne statystycznie roznicowanie wystapilo przy zmiennej „o niczym nie marze”, ale bez tendencji jednokierunkowej, jaka obserwowano u osob w kolejnych grupach wieku.

Zatem wrastanie w bezdomnosci nie modyfikowalo tej sfery zycia psychicznego osob jej doswiadczajacych.

Wprawdzie ustalenie typu charakterologicznego czlowieka wymaga stosowania testow psychologicznych, ale w tym badaniu, traktujac wynik orientacyjnie, starano sie ustalic, czy amorfizm jest cechą ludzi bezdomnych. Na podstawie stopnia potwierdzen przez badanych wystepujacych u nich cech charakterologicznych mozna wnioskowac (z pewna doza przyblizenia), ze wiekszosc bezdomnych byla amorfikami. Typ charakterologiczny w duzym stopniu wyznacza scenariusz na zycie. Amorficy sa wprawdzie zgodni, ale malo aktywni i ceniacy wygodne zycie. Kwestia ta powinna byc uwzgledniana w dzialaniach pomocowych.

Blisko 60% bezdomnych wykazywala sklonnosci do wędrowania, zmiany miejsca pobytu. Wlóczegostwo nie nasilalo sie wraz z wydłużeniem czasu trwania bezdomnosci. Chociaz wystepowalo roznicowanie istotne statystycznie wedlug wieku badanych, to sklonnosci ta nie wiązala sie z wiekiem jednokierunkowo, bowiem jest to cecha osobnicza.

Odnutowano 40% nie wykazujacych sklonnosci do wędrowania, w podobnym odsetku powinna wystapic sklonnosci do osiadlego, uregulowanego trybu zycia. Jednak taki tryb zycia chcialoby prowadzic ok. 97% badanych. Bezdomni, pomimo oczywistego zaprzeczenia, raz jeszcze znalezli okazje do kreowania sie na osoby zyjace zgodnie z akceptowanym spolecznie stylem zycia (bez wzgledu na wiek i staz bezdomnosci).

Ponownie taka sposobnosci znalezli, odpowiadajac na pytanie o poczucie odpowiedzialnosci za kierowanie swoim zyciem. Zupelnie nie czulo sie odpowiedzialnymi za swoje zycie tylko ok. 7%, a w pelni poczuwalo sie do odpowiedzialnosci ok. 66%. Czlowiek odpowiedzialny za wlasne zycie dazy w swojej egzystencji do stworzenia godnych warunkow socjalnych, czyli w przypadku bezdomnych chce „szukac juz teraz za wszelka cene pracy i mieszkania”. Takich osob bylo – przypomnijmy – jedynie ok. 25%. Inni zdawali sie na blizej nieokreślone okolicznosci, ale rowniez oni w ok. 60% twierdzili, ze w pelni kieruja swoim zyciem.

Zgodnosci pelnej odpowiedzialnosci i pogladow na zycie mozna akceptowac w odniesieniu do reprezentujacych poglad „szukac pracy i mieszkania”. Oni w ok. 86% czuli sie w pelni odpowiedzialni za swoje zycie. Praca socjalna z tymi osobami (ok. 22% bezdomnych) moze w najwiekszym stopniu przynosic efekty. Kwestie te nalezaloby uwzglednic w diagnozie postepowania naprawczego.

Stopniowane poczucie odpowiedzialnosci za wlasne zycie – od pelnej kontroli do jej braku – nie bylo powiazane z wiekiem, wykształceniem czy czasem trwania bezdomnosci.

Wiekzosci przytoczonych autocharakterystyk byla wyraźnie pozytywna. Wynikaja one nie tylko z wyzwala mechanizmow obronnych, ale takze przez bezdomnosci odmiennego definiowania szeroko rozumianych celow spoleczno-kulturowych, obnizania aspiracji.

Przyczyny bezdomności

W samoocenie głównej przyczyny bezdomności, tj. o znaczeniu zasadniczym według badanych, obserwujemy znaczny rozrzut. Największe – na tle innych – były odsetki wskazań „wymeldowanie do nikąd” (ok. 20%) oraz „wyprowadzenie z własnej inicjatywy” (ok. 17%).

Jednak deklarowana główna przyczyna bezdomności nie była właściwie identyfikowana przez bezdomnych, a raczej odnoszona do efektu krańcowego, np. wymeldowanie, wyrzucenie, własna inicjatywa opuszczenia domu, a nie do etiologicznie uzasadnionego czynnika podstawowego, czyli np. nieprzebywanie dłuższy czas w miejscu zameldowania, opuszczenie domu w związku z sytuacją konfliktową, alkoholizmem.

Młodsze osoby i o najwyższym poziomie wykształcenia częściej traciły dom z powodu własnej decyzji – „wyprowadzenie się z własnej inicjatywy”, a osoby starsze częściej były „wymeldowane do nikąd” niż inne w odpowiednich kategoriach.

W celu pogłębienia wiedzy na temat pojmowania przez bezdomnych przyczyn bezdomności badanym zadawano pytanie o uwarunkowania ich bezdomności z zastosowaniem trójpodziału: 1) czynniki zewnętrzne – sytuacja społeczna, gospodarcza, na rynku pracy, 2) zła sytuacja w rodzinie, 3) własne zachowanie.

W podziale samooceny przyczyn bezdomności na endogenne i egzogenne przeważały czynniki zewnętrzne (tzn. dwa pierwsze z trójpodziału), a jedynie niecałe 40% postrzegало przyczyny we własnym zachowaniu.

Przy takim podziale uwarunkowań bezdomności (w odróżnieniu od odpowiedzi na wprost zadane pytanie o główną przyczynę bezdomności) ok. 41% badanych wskazało złą sytuację w rodzinie, podczas gdy w wykazie głównych przyczyn bezdomności wskazań na uwarunkowania rodzinne było blisko siedmiokrotnie mniej. Czyli źródło to jest jakby utajone, ale ma znaczną siłę sprawczą bezdomności. Powinno ono być poddane głębszej analizie w pracy socjalnej pod kątem interakcji sytuacji konfliktowej, tj. z uwzględnieniem zachowań stron konfliktu.

Opinie bezdomnych na temat uwarunkowań wpływających na powstanie ich sytuacji powinny z punktu widzenia pracy socjalnej podlegać szczegółowej obserwacji.

Nie zaobserwowano prawidłowości, aby wraz z przechodzeniem do starszych grup wieku oraz z wydłużaniem się stażu bezdomności badani w coraz większym stopniu winę za swoje położenie upatrywali w złej sytuacji społecznej, gospodarczej, na rynku pracy. Nie pogłębiał się też żal do rodziny jako czynnika sprawczego bezdomności, ani refleksja o własnym działaniu jako jej przyczyny.

Ci, którzy opuścili dom w wyniku własnej decyzji, czynili to, aby poczuć się wolnymi (ok. 60%) z przekonaniem, że nigdy do domu nie wrócą (ok. 70%).

Człowiek zagrożony bezdomnością ukierunkowuje się poznawczo bądź w stronę zagrożeń, bądź sięga do zasobu swoich możliwości. Jeżeli koncentruje się jedynie na zagrożeniach, oczekuje i przewiduje niepowodzenia, wówczas wzmaga się obniżenie samooceny, zmniejsza się zdolność przeciwdziałania bezdomności.

Otóż badani na pytanie, czy postrzegali swoją sytuację jako trudną, ale prowadzącą ich do mobilizacji sił w celu przeciwdziałania bezdomności, odpowiedzieli twierdząco w ok. 64% przypadków. Znacznie mniej potwierdziło koncentrację jedynie na zagrożeniach i oczekiwaniu porażki – ok. 45%, a spadek samooceny – ok. 52%. Około 50% badanych potwierdziło też występowanie u nich syndromu bezradności wyuczonej (wskaźnik ten należy uznać za zaniżony).

Zestaw tych odpowiedzi wskazuje na brak konsekwencji, a ponadto wszyscy respondenci w 100% stali się przecież bezdomnymi. Wskazuje również na zawyżanie własnych możliwości, związanych z potrzebą budowania pozytywnego wizerunku swojej osoby. Przypomnijmy, że większość wykazywała cechy amorficzne, którym nie towarzyszy zdolność do walki z przeszkodami.

Według kierowników placówek pomocowych, najwyżej 30% wykazuje taką zdolność.

Na umiejętność pokonywania przeszkód życiowych wpływają w pewnym stopniu (poza typem charakterologicznym) zasoby osobnicze, do których potencjalnie należy młody wiek i wykształcenie. Jednak w przypadku badanych czynniki te nie miały znaczenia w ich ocenie możliwości przeciwdziałania bezdomności (brak jednokierunkowego istotnego statystycznie zróżnicowania).

Prewencyjne zachowania w celu przeciwdziałania bezdomności w warstwie deklaratywnej pozostają też rozbieżne z zachowaniami rzeczywistymi. Pytani o zakres działań podejmowanych w celu zapobieżenia bezdomności w ok. 78% odpowiedzieli, że nic nie robili lub robili niewiele, chociaż, przypomnijmy, ok. 64% postrzegało swoją sytuację jako trudną, ale mobilizującą ich do działania.

Podejmowanie działań lub brak działań w celu przeciwdziałania bezdomności nie wyznaczał jednokierunkowo wiek. Również wykształcenie nie było czynnikiem różnicującym aktywność w tym zakresie.

Ci, którzy szukali pomocy, aby uniknąć bezdomności, czynili to głównie w instytucjach, przede wszystkim w ośrodkach pomocy społecznej – ok. 61%, uzyskując ją w około co drugim przypadku lub w organizacjach pozarządowych – ok. 43%, otrzymując pomoc w ok. 41% przypadków.

Rzadko szukali wsparcia wśród najbliższych.

Pomoc uzyskiwana od instytucji utwierdzała w bierności. Nie była prowadzona w środowisku przyszłego bezdomnego.

Nie szukający pomocy uzasadniali swoje postępowanie przede wszystkim brakiem wiary w jej otrzymanie (ok. 55%) oraz niedoinformowaniem (ok. 26%).

Sumując kwestię przyczyn bezdomności należy stwierdzić, że bezdomność można uznać za finał krzyżujących się czynników związanych z predyspozycjami osobniczymi, ukształtowaniem przez środowisko wzrastania, upośledzeniem społecznym, uwarunkowaniami makrospołecznymi i ekonomicznymi.

Kiedy dokonujemy rejestru przyczyn bezdomności, odzwierciedlamy fakty społeczne, poddające je obserwacji. Jednakże, zwłaszcza w pracy socjalnej, nie może uchodzić uwadze, że bezdomny jest przede wszystkim człowiekiem o skomplikowanej, własnej, jemu właściwej sytuacji osobniczej i specyficznych przyczynach życia bez domu. Stąd dominująca powinna być zasada indywidualizacji.

Zaspokajanie potrzeb podczas bezdomności

Okolo 98% bezdomnych posiadało źródła utrzymania, które można określić jako zależne od okazji. Ich cechą była wielość: na 100 badanych przypadało 138 źródeł utrzymania. Znaczną pozycję miała praca zarobkowa, która, chociaż nie systematycznie, pozwalała się utrzymywać 41% badanych. Następnym najczęściej występującym źródłem utrzymania były świadczenie z pomocy społecznej (ok. 22%).

Praca była źródłem utrzymania zarówno młodych, jak i starszych bezdomnych (przy czym tych ostatnich znacznie rzadziej), bezdomnych o najniższych, jak i najwyższych

kwalifikacjach (ci pierwsi częściej pracowali „na czarno”, ci drudzy byli zatrudnieni oficjalnie), w całym czasie trwania bezdomności, przy czym znacznie rzadziej w zaawansowanej bezdomności.

Zmienną, która wpływała na podejmowanie pracy, był stan zdrowia. Dla zdrowszych praca była źródłem utrzymania blisko dwukrotnie częściej niż dla osób o gorszym zdrowiu, ale pracowali też – w znacznym odsetku – badani oceniający swój stan zdrowia jako niezadawalający (ok. 40%). Dlatego też spadały odsetki starszych osób pracujących i o długim stażu bezdomności, których stan zdrowia był znacznie gorszy niż młodszych, krócej bezdomnych.

Bez względu na wiek, wykształcenie, staż bezdomności korzystali ze świadczeń pomocy społecznej, zbierali materiały wtórne, żebrali, kradli.

Bezdomnych z punktu widzenia miejsca najczęstszego noclegu można podzielić na kilka grup: pierwsza grupa – nocujący w schroniskach (ok. 69%, przy czym wskaźnik ten wydaje się zaniżony w kontekście wskazań schronisk jako formy pomocy przez ok. 82% badanych – 62% do roku – starający się w ok. 62% z różną częstotliwością wykonywać prace na rzecz schroniska w ramach pokrycia kosztów pobytu), druga grupa – nocujący w noclegowniach (ok. 33% – wskaźnik ten wydaje się zaniżony wobec stwierdzeń w ok. 50% traktowania noclegowni jako formy pomocy), nocujący u znajomych, krewnych, osób przypadkowych (22%), trzecia grupa – przebywający w pustostanach (ok. 16%), w altankach w ogródkach działkowych (ok. 15%), innych miejscach (15%), czwarta grupa – na klatkach schodowych (ok. 12%), na dworcu (ok. 9%), na strychach lub w piwnicach (ok. 8%), piąta grupa – w kanałach, węzłach ciepłowniczych (ok. 3%).

Możemy zatem stwierdzić, że dominująca grupa bezdomnych wybrała nocleg (pobyt) w miejscach gwarantujących możliwie najlepsze warunki (nocleg w łóżku, z wyżywieniem, łazienką). Kolejne grupy – znacznie mniej liczne – wybierały miejsca o gorszym lub wręcz substandardzie, ale gwarantujące swobodę funkcjonowania.

Na wybór miejsca noclegu nie wpływał z tendencją jednokierunkową ani wiek badanych, ani czas trwania bezdomności. Nie można przykładowo stwierdzić, że starsi bezdomni częściej korzystali ze schronisk lub noclegowni niż młodszy (np. bezdomni w wieku 26–35 lat korzystali ze schroniska w takim samym stopniu, jak w wieku 66 lat i więcej – ok. 67%, a z noclegowni w wieku do 25 lat i 66 i więcej – ok. 28–29%) lub przebywali w kanałach i węzłach ciepłowniczych (np. w wieku 26–35 lat – ok. 4% i 66 i więcej ok. 2%). Podobnie nie obserwujemy systematycznego wzrostu odsetka bezdomnych korzystających ze schronisk lub noclegowni wraz z wydłużeniem czasu trwania bezdomności, np. ze schronisk korzystało ok. 70% bezdomnych znajdujących się w fazie wstępnej i ostrzegawczej, a w trwałej ok. 65%, w noclegowniach przebywało w fazie ostrzegawczej ok. 36%, a w trwałej 38%, w kanałach i węzłach ciepłowniczych w fazie ostrzegawczej ok. 5% bezdomnych, a w trwałej 3,5%.

Ustalenie rysu sylwetki bezdomnego przynosi porównanie danych dotyczących miejsc najczęstszego noclegu i możliwości „bycia sobą i prowadzenia dowolnego stylu życia”. Badanymi, którzy opowiedzieli się za „wolnością” w życiu w największym stopniu (ok. 57%) byli mieszkańcy schronisk (przypomnijmy, że dla ponad dwóch na trzech bezdomnych schronisko było głównym miejscem noclegu). Czyli dla znacznego odsetka bezdomnych ograniczenia regulaminowe oraz poczucie wstydu z powodu zamieszkiwania w schronisku nie stanowiły przeszkody w byciu sobą i swobodnym życiu, wobec poczucia wolności od troski o nocleg, wyżywienie, zaspokojenie potrzeb higienicznych.

Większość korzystających ze schronisk jako przyczynę przebywania w nich podawała możliwość zaspokojenia potrzeb bytowych (ok. 77%) lub bezpieczeństwa (ok. 35%) bez względu na wiek i staż bezdomności.

O wyborze miejsca noclegu w pewnym stopniu decydowało też uzależnienie od alkoholu. Osoby nadmiernie spożywające alkohol częściej niż niepijące nocowały na dworcach, w altankach w ogrodach działkowych, w pustostanach (wystąpiły tu różnice istotne statystycznie).

Nie można wyprowadzić prawidłowości dotyczącej miejsca noclegu w powiązaniu ze stanem zdrowia. W większości przypadków wystąpiło zróżnicowanie nieistotne statystycznie, a gdy były istotne statystycznie, to bez jednokierunkowej tendencji, z wyjątkiem klatek schodowych, gdzie nocowały przede wszystkim osoby zdrowe.

Sumując kwestię wyboru miejsca noclegu, można stwierdzić, że dyktowały go w znacznej mierze uwarunkowanie sytuacyjne i preferencje osobiste.

Bezdomni zaspokajali głód przede wszystkim w jadłodajniach (ok. 58%) lub, tak jak czynią to socjologicznie normalni, kupując żywność (ok. 57%) – przypomnijmy, że ok. 56% dysponowało pieniędzmi pochodzącymi z pracy lub świadczeń społecznych (emerytury, renty).

Można zatem powiedzieć, że przeciętnie tę podstawową potrzebę większość zaspokajała w sposób nie subkulturowy. Resztki zdarzało się spożywać tylko ok. 4% bezdomnych, a kraść żywność ok. 6%.

Sposób zdobywania żywności był powiązany ze źródłem utrzymania.

Osoby pracujące i posiadające emeryturę w ponad 70% przypadków kupowały żywność, a na przykład zbierający materiały wtórne, żebrzący, żyjący z kradzieży robili zakupy w ok. 50% przypadków. Oni też najczęściej – na tle innych – żywili się resztkami ok. 20%, podczas gdy osoby posiadające formalne zatrudnienie lub emeryturę nigdy tego nie czyniły.

Co ciekawe wszyscy, poza emerytami, przyznali się do kradzieży jedzenia – od ok. 3% do 8%, a żebrzący w 30% i żyjący z kradzieży w 59%.

Z jadłodajni najrzadziej korzystały osoby formalnie pracujące (ok. 46%), a najczęściej zbierający materiały wtórne (ok. 87%).

Zanotowano także (istotne statystycznie) zróżnicowanie zdobywania żywności w powiązaniu z miejscem noclegu. Okazało się, że „dożywają się” również mieszkańcy placówek z wyżywieniem.

W jadłodajniach najczęściej żywili się bezdomni żyjący w kanałach (ok. 85%) i na dworcu (ok. 74%), podobnie resztkami (odpowiednio ok. 30% i ok. 22%), najczęściej kupowały żywność osoby mieszkające u znajomych i w „innych miejscach” (ok. 70%), najczęściej kradli żywność użytkownicy kanałów, węzłów ciepłowniczych (ok. 20%).

Czas trwania bezdomności nie wpływał jednokierunkowo na sposób zdobywania żywności. Nie można powiedzieć, że wraz z brnięciem w bezdomność rośnie udział spożywających resztki czy kradnących żywność (a więc formy subkulturowe lub nieakceptowane) i spada udział kupujących żywność.

Blisko co drugi bezdomny przebywał w Warszawie głównie ze względu na najlepsze możliwości zaspokajania potrzeb w placówkach dla bezdomnych – bez względu na wiek i czas trwania bezdomności (brak jednokierunkowych powiązań), a ok. 34% ze względu na możliwość znalezienia pracy, przy czym był to motyw dotyczący przede wszystkim badanych do 55. roku życia i osób o krótkim stażu bezdomności.

Korzystanie z pomocy w okresie bezdomności

Znalezienie się w sytuacji bez domu wymusza sięganie po wsparcie instytucji świadczących pomoc bezdomnym.

Bezdomni korzystali przede wszystkim z form pomocy pozwalających zaspokoić potrzebę schronienia, głodu, higieny osobistej, odzieży, ochrony zdrowia (od ok. 50% do 82%), znacznie rzadziej z pomocy w aktywizacji zawodowej (ok. 9–14%), w uzyskaniu mieszkania (ok. 8%).

Bardzo rzadko korzystali z pomocy w poprawie kontaktów z rodziną (ok. 3%).

Duża rola rodziny w prawidłowym funkcjonowaniu społecznym i osobniczym człowieka wielokrotnie jest podkreślana w literaturze przedmiotu. Jednak szczególnie ważna rola przypada jej w procesie naprawczym, w wyprowadzaniu z bezdomności, w którym należy też sięgać do odbudowania prawidłowych relacji osób bezdomnych z członkami rodziny. Aczkolwiek prowadzenie pracy socjalnej opartej na interakcji rodzinnej jest niewątpliwie trudne ze względu na negatywny stosunek obu stron do podjęcia pracy na rzecz zmiany sytuacji i bezdomnego, i członków rodziny, to stanowić powinno punkt wyjścia poprawy funkcjonowania bezdomnego. Sam bezdomny, bez profesjonalnego wsparcia takich skutecznych działań nie podejmie.

W relatywnie dużym stopniu badani mieli dostęp do pieniędzy otrzymywanych od instytucji pomocowych: ok. 19% do długotrwałej pomocy finansowej, a ok. 1/3 do okresowej lub doraźnej pomocy finansowej.

Patrząc na kwestię korzystania z pomocy z punktu widzenia osoby bezdomnej, można wnioskować, że trud zaspokojenia podstawowych potrzeb przy traumie skrajnie trudnej sytuacji życiowej jest dominujący w takim stopniu, iż sięganie przez samego bezdomnego po aktywizującą pomoc jest spychane na dalszy plan. Zagrożenie bytu osobniczego kieruje uwagę przede wszystkim na zaspokojenie elementarnych potrzeb, na ogniskowanie życia wokół nich. Zważywszy na możliwości osoby bezdomnej, należy mieć na uwadze, że kierunek poszukiwań pomocy jest zgodny ze swoistością hierarchii potrzeb, dyktatem potrzeb fizjologicznych i ograniczonymi możliwościami czy wręcz brakiem możliwości strukturyzacji segmentów życiowych przez osoby doświadczające tak negatywnego położenia egzystencjalnego.

Analiza form pomocy, z których korzystali bezdomni, wskazuje na petryfikację stanu bezdomności.

Skupianie pomocy przez służby społeczne wspomagające bezdomnych głównie na doraźnej pomocy materialnej wskazuje na popełnianie błędów w realizacji zadania wyprowadzania z bezdomności.

W badaniu zwrócono uwagę na dotychczas mało rozpoznaną kwestię korzystania przez bezdomnych z pomocy medycznej. Zanotowano pewną zgodność między odsetkiem oceniających swój stan zdrowia jako niezadawalający (ok. 47%) a odsetkiem korzystających z pomocy doraźnej, okresowej, długotrwałej (odpowiednio ok. 52%, 40%, 30%), w tym w przychodni lub punkcie pomocy medycznej (ok. 79% korzystających) oraz w szpitalu (ok. 41%). Można zatem wnioskować, na podstawie zebranych wywiadów, że większość bezdomnych negatywnie oceniających swój stan zdrowia jednak leczyła się (korzystając z posiadanego ubezpieczenia zdrowotnego, przypomnijmy – ok. 64%). Wskazuje to na dążenie do zaspokojenia potrzeb zdrowotnych, czyli pewną dbałość o zdrowie, pomimo stanu bezdomności.

Częściej korzystały z pomocy medycznej osoby starsze niż młodsze, o zaawansowanej bezdomności niż na jej początku.

Jednym z istotnych uwarunkowań wychodzenia z bezdomności jest leczenie choroby alkoholowej. Jednak niewielu (ok. 19%) przebywało w placówkach odwykowych (wobec ok. 45% według samooceny alkoholików i ok. 60% według opinii kierowników placówek). Pobyt ten nie wiązał się ze zmienną wieku ani stażem bezdomności.

W ocenie bezdomnych wszystkich form pomocy, najczęściej wskazań „bardzo dobra” i „dobra”, a najmniej „niedostateczna” odnotowano w przypadku pomocy, o którą też najczęściej się zwracali, tzn. służącej zaspokojeniu podstawowych potrzeb: schronisk, wyżywienia, ubrania, środków higieny osobistej, pomocy medycznej. Relatywnie dobrze ocenili też wsparcie finansowe. Najgorsze wskaźniki ocen zanotowano w przypadku poprawy kontaktu z rodziną oraz pomocy w uzyskaniu mieszkania lub lokalu tymczasowego.

Zatrudnienie socjalne w niewielkim stopniu dotyczyło bezdomnych. Nieliczni bezdomni korzystali z centrów integracji społecznej (4%) i klubów integracji społecznej (ok. 3%), bez względu na wiek, wykształcenie, czas trwania bezdomności.

Okolo 58% bezdomnych z łatwością poruszało się w systemie pomocy, a jeszcze więcej znało wymagania kierowników placówek pomocowych (ok. 82%).

Znalezienie się w sytuacji braku innych możliwości zaspokajania potrzeb niż poprzez placówki świadczące pomoc wymusza już na początku bezdomności nabywania swoistych kompetencji w systemie pomocy, aby fizycznie przetrwać. Kompetencje te nie były doskonałe wraz z trwaniem bezdomności i nie wykazywały się większymi umiejętnościami w tym zakresie osoby młodsze niż starsze, ani lepiej wykształcone niż gorzej. Jedynie łatwiej poruszali się w systemie pomocy cyklicznie bezdomni.

Uwarunkowania wychodzenia z bezdomności

Poznanie problemu uwarunkowań wychodzenia z bezdomności poprzez samoocenę bezdomnych ma znaczenie zasadnicze w procesie wyprowadzania – w ramach działań pomocowych – z bezdomności.

Patrząc na zestaw wskazań głównych przeszkód w wychodzeniu z bezdomności, można wyprowadzić wniosek: gdybym dostał mieszkanie, pracę, wsparcie finansowe, dobrą rodzinę, byłbym młodszy i zdrowy, to przestałbym być bezdomny. Jednocześnie poglądy te były obarczone określonym sposobem myślenia.

Otóż zdecydowanej większości (ok. 86%) dotyczyły stwierdzenia oczywiste: brak mieszkania, do którego mogliby wrócić. Jednakże nie tyle nie mogli wrócić, co nie chcieli. Wcześniej pytani o chęć powrotu do miejsca zamieszkania przed powstaniem bezdomności w ok. 78% takiej chęci nie wyrazili. Czyli bezdomni wyszliby z bezdomności raczej w dostarczonym im mieszkaniu – innym niż zajmowali przed powstaniem bezdomności. Równie zdecydowana większość – 70% bezdomnych uważało, że gdyby dostali pieniądze, przestaliby być bezdomnymi, przy czym pokusa wydania ich na inny cel, mianowicie na alkohol mogłaby dotyczyć ok. 47% (przyjmując za prawdziwe potwierdzenie choroby alkoholowej). W podobnym odsetku (ok. 48%) jako przeszkodę w wyjściu z bezdomności podawano trudność w zaprzestaniu picia.

Brak pracy to dla ok. 65% bariera w wychodzeniu z bezdomności. Ale czy brak pracy to brak jakichkolwiek ofert pracy przy pełnej gotowości podjęcia każdej pracy? Nie. Przyjmijmy, że oferty pracy otrzymywało ok. 67% badanych (z różną częstotliwością) oraz że jedynie co siódmy był gotów podjąć każdą pracę bez względu na rodzaj i wysokość wynagrodzenia. Zatem wyszliby z bezdomności, gdyby ktoś spełnił ich żądania i wyobrażenia o pracy zarobkowej.

Za „starych” do wychodzenia z bezdomności uznawały siebie już osoby od 46. roku życia, a gdy przyszło mówić o przeszkodach w wychodzeniu z bezdomności, zły stan zdrowia (jako przeszkodę) podało 60% bezdomnych – podczas gdy pytani wcześniej o samoocenę zdrowia stan niezadawalający podało jedynie ok. 47%. Więc czują się nieźle, aby żyć w bezdomności, ale nie na tyle zdrowi, aby podjąć trud wychodzenia z bezdomności.

Chociaż posiadali rodziny: dzieci, żony, partnerki (ok. 53–62%), to, ich zdaniem, nie była to rodzina, która pomagałaby wyjść z bezdomności, ponieważ brak rodziny jako przeszkodę w wychodzeniu z bezdomności wskazywało ok. 64% badanych.

Około 63% nie miało też nikogo, kto podtrzymałoby ich w przekonaniu, że dadzą sobie radę w wychodzeniu z bezdomności.

Prowadzenie pracy socjalnej z wykorzystaniem środowiska wspierającego (jeden z głównych sposobów oddziaływania w procesie pomocowym) w przypadku bezdomnych ma ograniczone zastosowanie.

Racjonalną przeszkodą był brak meldunku – 62% (nie miało go lub nie wiedziało, czy ma ok. 67%).

Zmienna wieku, z natury rzeczy, wpływała w sposób oczywisty na postrzeganie takich przeszkód, jak stan zdrowia czy związane z zaawansowanym wiekiem. Liczba tych wskazań rosła wraz z przechodzeniem do starszych grup wieku.

Trudność w zaprzestaniu picia alkoholu lub używania narkotyków częściej była uświadamiana sobie przez młodszych niż starszych bezdomnych.

Około dwukrotnie rzadziej starsi niż młodszy bezdomni widzieli jako przeszkodę w wyjściu z bezdomności trudność w zdobyciu pracy oraz jej utrzymaniu.

Wy tłumaczenia tej sytuacji należy szukać przede wszystkim w większym zainteresowaniu pracą osób młodszych (np. do 35 lat ok. 90% chciało pracować) niż starszych (ponad 66% chciało pracować ok. 18%, a nie chciało lub nie mogło 82%).

W zbliżonym stopniu, bez względu na wiek, wskazywali inne przeszkody.

Zmienna czasu trwania bezdomności różnicowała istotnie statystycznie pojmowanie większości przeszkód.

Zróznicowanie takie dotyczyło trudności w walce z uzależnieniem, braku mieszkania, do którego mogliby wrócić, braku osób wspierających, ale bez tendencji jednokierunkowej (z wyraźnym progiem do pół roku – po tym okresie następował radykalny wzrost wskazań braku wsparcia).

Związek jednokierunkowy polegający na wzroście odsetka wskazań wraz z czasem trwania bezdomności odnotowano przy takich przeszkodach, jak brak rodziny (z wyraźnym progiem do pół roku – radykalny wzrost wskazań po tym okresie), brak meldunku, zły stan zdrowia, wiek, brak wsparcia finansowego.

Brak różnic istotnych statystycznie dotyczył przeszkód związanych z pracą (zdobycie i utrzymanie). W dotychczasowej analizie ustaleń badawczych zwrócić należy przede wszystkim uwagę na fakt, że osoby bezdomne do pół roku prawie dwukrotnie częściej mogły liczyć na wsparcie bliskich. Zatem sieć wsparcia społecznego, nieformalnego u progu bezdomności jest jeszcze silna. Ten czynnik, stanowiący ważny komponent pracy socjalnej wskazuje na wagę podejmowania działań naprawczych zanim rozwinie się utrwalenie w bezdomności.

Osoby pozostające w bezdomności bez przerwy bardziej akcentowały niż cyklicznie bezdomne takie przeszkody, jak: brak osób podtrzymujących w przekonaniu o możliwości wyjścia z bezdomności, brak meldunku, zły stan zdrowia. Innych przeszkód zmienna ta nie różnicowała istotnie statystycznie.

Czas trwania bezdomności modyfikował stopień natężenia odczuwania przeszkód w wychodzeniu z bezdomności. Zróżnicowanie istotne statystycznie, ale bez tendencji jednokierunkowej dotyczyło braku osób wspierających rodziny, braku meldunku, mieszkania, wsparcia finansowego; zróżnicowanie istotne statystycznie z tendencją polegającą na natężeniu odczuwania przeszkody wraz z wydłużaniem czasu trwania bezdomności: zły stan zdrowia, wiek; brak zróżnicowania istotnego statystycznie: trudność w zdobyciu oraz utrzymaniu pracy.

Generalnie rzecz ujmując, bezdomni pytani o oczekiwaną pomoc odnoszą ją nie do zmiany swojej sytuacji jako jednego z czynników umożliwiających wyjście z bezdomności, ale do istniejącego położenia. Około 78% chciało zapewnienia miejsca w schronisku, ok. 65% dostępu do łazienki, pralni, środków higieny osobistej, doraźnej pomocy medycznej, natomiast znacznie mniej pomocy w uzyskaniu pracy – ok. 50%, szkolenia – ok. 26%, poprawy kontaktu z rodziną – ok. 15%. Pomoc kojarzona była z poprawą bytu w bezdomności. Ujawnia się tu skrócona perspektywa myślenia człowieka bezdomnego, odnoszenia życia do „tu i teraz”.

W odpowiedziach na pytanie o oczekiwaną pomoc w konfrontacji z odpowiedziami na inne pytania poznajemy sferę mentalną osób bezdomnych. Zestawmy odsetki dotyczące pracy zarobkowej: trudność w zdobyciu pracy jako przeszkoda wychodzenia z bezdomności – ok. 65%, oczekiwana pomoc w uzyskaniu pracy – 50%, chęć wykonywania każdej dostępnej pracy – ok. 15% z wynikami badania sfery rodzinnej: brak rodziny jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności – ok. 64%, chęć powrotu do uprzedniego miejsca zamieszkania (a ok. 80% mieszkało uprzednio z rodziną) – 22%, oczekiwanie pomocy w poprawie kontaktu z rodziną – ok. 15%.

Widać, że oczekiwana pomoc pozostaje w rozbieżności z artykułowanymi przeszkodami w wychodzeniu z bezdomności i prawdopodobnymi rzeczywistymi zachowaniami. W działaniach pomocowych te ostatnie należałoby uczynić punktem wyjścia diagnostycznego.

Zmienna wieku ani stażu bezdomności nie różnicowała rodzaju oczekiwanej pomocy w zaspokojeniu potrzeb bytowych, natomiast osoby starsze oraz w zaawansowanej bezdomności z natury rzeczy częściej oczekiwały pomocy w uzyskaniu świadczeń emerytalnych lub miejsca w domu pomocy społecznej.

Fakt przerywania bezdomności (cykliczność) nie wpływał na rodzaj oczekiwanej pomocy.

Sposób zaspokojenia potrzeb, styl życia łączy się w pewnym stopniu u socjologicznie normalnych ze źródłem utrzymania. W przypadku osób bezdomnych zaobserwowano wyższe wskaźniki oczekiwanej pomocy wśród świadczeniobiorców oraz osób żyjących ze zbiórki makulatury, puszek, butelek. W przypadku tych pierwszych mamy do czynienia z obniżeniem postaw aktywnych i rozszerzeniem postaw roszczeniowych na różne obszary życia. Jest to charakterystyczny efekt źle prowadzonego wsparcia socjalnego, specyficzna cecha biernych świadczeniobiorców pomocy społecznej.

W odniesieniu do bezdomnych zbierających materiały wtórne można mówić o swoim sposobie na życie w bezdomności. Mają pieniądze z handlu, jedzenie w jadłodajni (ok. 87% z niej korzystało, tj. zdecydowanie najwięcej na tle innych grup), a przy uzupełnieniu pomocowym świadczeniami socjalnymi mogą „ustawić się” w bezdomności.

Zauważa się również, że nie występowały szczególnie niskie wskaźniki oczekiwanej pomocy wśród osób posiadających dochody z pracy. Można przypuszczać, że dochody te nie były na tyle wysokie, aby nie oczekiwać pomocy z zewnątrz. Zatem nasuwa się wniosek, że *sui generis* bezdomności przy niepewności źródeł utrzymania jest związanie systemem pomocowym.

Obserwując oczekiwania pomocowe według miejsca najczęstszego pobytu badanych, stwierdzamy szczególnie wysokie oczekiwania wśród osób przebywających w altankach ogródków działkowych, kanałach, węzłach ciepłowniczych, klatkach schodowych, w piwnicach. Można domniemywać, że te osoby wypracowały sposób na życie w bezdomności: „wolny” nocleg i maksymalne korzystanie z pomocy. Z tymi osobami niewątpliwie trudniejsze będzie prowadzenie pracy socjalnej w celu wyprowadzenia z bezdomności z racji pozytywnego uwewnętrznienia stylu życia o relatywnie niskim stopniu dolegliwości.

Myślenie bezdomnych o wychodzeniu z bezdomności, jak już stwierdzono, nie łączyło się ściśle z formami oczekiwanej pomocy. Na zadane bezdomnym wprost pytanie: jakie czynniki, ich zdaniem, umożliwiają im wyjść z bezdomności, na 100 badanych ok. 47 (najwięcej) stwierdziło, że łatwość w uzyskaniu mieszkania komunalnego lub socjalnego. Jest to najprostsze skojarzenie, któremu jednak nie towarzyszyła troska o utrzymanie tego mieszkania poprzez starania z dużym nakładem pracy – wykonywanie ciężkiej, ale dobrze płatnej pracy jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności wskazało ok. 24 na 100 badanych.

Według kierowników placówek dla bezdomnych ok. 50% bezdomnych upatruje wyjście z bezdomności w łatwym dostępie do mieszkania (czyli zbliżone wskaźniki), ale równocześnie ok. 60% wskazuje wysokie świadczenia z pomocy społecznej jako czynnik umożliwiający z niej wyjście (przypomnijmy, że bezdomni pytani o formy wsparcia w ok. 57% wskazali na pomoc finansową).

Zestawienie tych informacji sugeruje, że bezdomni po otrzymaniu mieszkania chętnie staliby się beneficjentami pomocy społecznej.

Zdaniem kierowników placówek znaczny odsetek bezdomnych widzi szansę wyjścia z bezdomności w wygranej na loterii – ok. 45%, w szczęściu – ok. 42%, w bogatym ożenku lub związku z bogatą partnerką – ok. 33%.

Według bezdomnych wskazań tych czynników było znacznie mniej – odpowiednio: 18%, ok. 21%, ok. 4%. Wskazania bezdomnych należy uznać za zaniżone w świetle ich poglądów na temat powodzenia życiowego (np. szczęście wskazało ok. 35% badanych).

Zaprzeczenia znajdujemy również wśród wypowiedzi osób uzależnionych przy pytaniu o czynniki umożliwiające wyjście z bezdomności. Wyjście z nałogu wskazało ok. 18% badanych, podczas gdy pytani o przeszkody w wyjściu z bezdomności uzależnienie wskazało ok. 48%, a pomoc w wyjściu z alkoholizmu ok. 33%, przy ok. 45% uznających siebie za osoby uzależnione.

Omawiane czynniki wpisują się również w kontekst rodzinny – stosunek bezdomnych do rodziny. Otóż jako przeszkodę w wychodzeniu z bezdomności „brak rodziny” podało ok. 64% badanych wobec ok. 8% wskazań „powrót do rodziny i wspólne ponoszenie kosztów utrzymania” jako czynnik (osobiście) umożliwiający wyjście z bezdomności. Wskazuje to na zerwanie więzów z własną rodziną i niechęć do trudu wspólnego z nią życia. Bezdomni mówią raczej o jakiejś abstrakcyjnej rodzinie niż posiadanej.

Wiek nie różnicował istotnie statystycznie poglądów na czynniki umożliwiające wychodzenie z bezdomności poza wykonywaniem ciężkiej, dobrze płatnej pracy (najwięcej wskazań do 55 lat – 29–22%), podejmowaniu szkoleń najczęściej przez młodych (do 35 lat) oraz stanu zdrowia (wzrost liczby wskazań wraz z wiekiem).

Także czas trwania bezdomności nie różnicował większości tych czynników w sposób jednokierunkowy poza wykonywaniem ciężkiej, dobrze płatnej pracy (spadek wskazań wraz z wydłużaniem czasu trwania bezdomności) oraz poprawa stanu zdrowia (najwięcej wskazań w ostatniej fazie).

W większości bezdomni nie podejmowali działań formalnych w celu uzyskania mieszkania komunalnego (ok. 91%) lub socjalnego (ok. 84%) i to bez względu na wiek i czas trwania bezdomności.

Brak zróżnicowania starań o mieszkanie według wieku bezdomnych i czasu trwania bezdomności wskazuje, że nie cechy wystandaryzowane, ale bardziej ścisłe powiązanie z aktywnością indywidualną mogą wpływać na te starania, m.in. sposób zdobywania źródeł utrzymania.

Bezdomni, którzy mieli dochody z pracy lub (i) ze świadczeń społecznych, częściej występowali o mieszkanie komunalne lub socjalne, czyli pewna stabilizacja materialna sprzyjała staraniu o własny lokal.

Również częściej występowali o przydział mieszkania bezdomni „pomieszkujący” u znajomych lub szukający schronienia w budynkach mieszkalnych – na klatkach schodowych, strychach, w piwnicach, niż ci, którzy przebywali w innych miejscach, w tym w schroniskach. Najrzadziej o mieszkanie występowały osoby nocujące na dworcach lub w kanałach czy węzłach ciepłowniczych.

Różnice istotne statystycznie dążenia do uzyskania mieszkania według źródła utrzymania i noclegu wskazują na kategorie bezdomnych, których łatwiej (ci pierwsi) lub trudniej (mieszkańcy kanałów, węzłów ciepłowniczych) poprzez pracę socjalną można będzie wprowadzić z bezdomności.

Wśród działań podejmowanych w celu wyjścia z bezdomności badani wskazywali głównie poszukiwanie pracy – ok. 71% (po uwzględnieniu wskaźnika intensywności poszukiwań, takich było ok. 58%), przy czym w 40% przypadków twierdzili, że były one skuteczne. Deklaracje te pozostają w rozbieżności z wcześniejszym wskazywaniem pracy jako źródła utrzymania w ok. 41%, gdy z wyliczeń opartych na wskaźnikach podejmowanych działań w celu wyjścia z bezdomności wynikałoby, że jedynie ok. 28% miało pracę. A zatem odpowiedzi na pytanie o aktywność w wychodzeniu z bezdomności potraktowali jako możliwość przedstawiania siebie jako osoby, która jest chętna do pracy, ale pracy dla niej nie ma – zaniżali możliwość uzyskania pracy (przypomnijmy, że ok. 67% otrzymywało oferty pracy z różną intensywnością).

Mieszkania szukało już znacznie mniej badanych. Pokoju do wynajęcia poszukiwało ok. 38%, w tym ok. 36% skutecznie. Szukanie mieszkania na stałe jako działanie prowadzące do wyjścia z bezdomności wskazywało ok. 25% badanych, w tym ok. 6% skutecznie. Podawane odsetki szukających mieszkania na stałe w celu wyjścia z bezdomności wydają się zaniżone wobec ok. 9% składających wnioski o przydział mieszkania komunalnego i ok. 17% socjalnego.

Pomimo że ok. 45% uznało siebie za osoby uzależnione, to ok. 29% podejmowało leczenie uzależnienia, w tym ok. 42% wielokrotnie. Oznacza to, że właściwie prawidłowemu leczeniu poddało się ok. 12%.

Znaczne odsetki ocen nieskuteczności działań nie korespondowały z oczekiwaniami pomocy. Nie zanotowano oczekiwań pomocy w dużym stopniu w przypadkach niepowodzeń w działaniach. Może to wynikać z braku wiary w skuteczność pomocy zewnętrznej, z ograniczeń w zwracaniu się o pomoc aktywną (wszak w większości oczekiwali pomocy biernej) lub z chęci wolnego kierowania swoimi przedsięwzięciami.

Nie możemy generalnie stwierdzić, że większa aktywność, wyrażana poprzez działania mające na celu wyjście z bezdomności, była udziałem głównie młodszych bezdomnych. Dotyczyło to jedynie poszukiwania pracy i uczestniczenia w szkoleniach, a nie dotyczyło np. szukania mieszkania na stałe, przy której to zmiennej zróżnicowanie było nieistotne statystycznie.

Liczba osób szukających mieszkania na stałe wyraźnie rosła wraz z brnięciem w bezdomność (dwukrotnie więcej w ostatniej niż pierwszej fazie).

Jednakże była to jedynie chęć czy pozorne działanie, ponieważ takiej prawidłowości nie zanotowano przy badaniu formalności niezbędnych do zdobycia mieszkania komunalnego lub socjalnego.

Nie można również stwierdzić, ogólnie rzecz biorąc, żeby spadała aktywność w wychodzeniu z bezdomności wraz z czasem jej trwania, bazując na wypowiedziach bezdomnych o podejmowanych działaniach.

Nie zmniejszał się odsetek deklaracji szukania pracy wraz z przechodzeniem do kolejnych faz bezdomności. Przypomnijmy, że nie obserwowano jednokierunkowych spadków wskazań pracy jako źródła utrzymania i otrzymywania ofert pracy wraz z wydłużaniem czasu trwania bezdomności.

Nie spadał również odsetek podejmujących szkolenia wraz z czasem trwania bezdomności. Dotyczyło to także walki z uzależnieniem.

Czas trwania bezdomności nie był zatem zmienną modyfikującą deklarowane działania.

Cyklicznie bezdomni częściej niż trwale bezdomni szukali pracy i pokoju do wynajęcia. Były to czynniki umożliwiające im zarazem przerwanie bezdomności. Nie wyróżniali się natomiast w innych działaniach prowadzących do wyjścia z bezdomności.

Spośród bezdomnych, którzy nie podejmowali działań prowadzących do wyjścia z bezdomności, najwięcej (wśród wskazań) było uzasadnień dotyczących stanu zdrowia (ok. 39%) oraz braku wiary, że można dostać pracę (ok. 23%) lub mieszkanie (26%).

Poziom wykształcenia, czas trwania bezdomności oraz wiek nie różnicował przyczyn niepodjęcia takich działań poza stanem zdrowia – wzrost odsetków wraz z wiekiem badanych.

Motywacyjną funkcję w wychodzeniu z bezdomności mogłyby pełnić plany na dalsze życie. Należałoby je wykorzystać w pracy socjalnej jako czynnik oddziaływania na rzecz zmiany położenia bezdomnych. Ocena rzeczywistych intencji w zakresie planowania życia przez bezdomnych wymaga konfrontacji z zastosowaniem zmiennych mogących kwestię tę naświetlić.

Około co drugi bezdomny twierdził, że posiada plany długo lub krótkoterminowe. Jednakże rzeczywiste konstruktywne planowanie życia nie jest łatwe dla ludzi znajdujących się w krańcowo trudnej sytuacji egzystencjalnej, kiedy głównym celem staje się po prostu przeżycie dnia w zaspokojeniu potrzeb fizycznych. Składanie deklaracji o istnieniu takich planów stanowi swoistą formę podbudowania sfery psychicznej.

Skłonność do planowania życia malała wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku badanych oraz wraz z czasem trwania bezdomności. Nie wpływała na nią cykliczność bezdomności. Planowaniu życia przez młodszych bezdomnych i na początku bezdomności towarzyszyła jeszcze nadzieja na zmianę losu, która może być wykorzystana w pracy socjalnej. Posiadania planów, częściej krótkoterminowych, przez osoby nadmiernie pijące niż niepijące nie należy łączyć z chęcią modyfikacji życia, ale raczej życzeniowym zamiarem wyjścia z nałogu.

Fakt pozbawienia wolności w czasie bezdomności nie wpływał na posiadanie planów.

Plany bezdomnych nie łączyły się z chęcią powrotu do uprzedniego miejsca zamieszkania.

Planowanie życia, zwłaszcza w dłuższej perspektywie, towarzyszyło osobom poszukującym pracy. Pozytywny wpływ poszukiwania pracy i planowania w związku z tym życia może przekładać się na inne obszary aktywności życiowej, m.in. skłaniać do strukturyzacji życia, czyli pozytywnie wpływać na postawy bodźcujące do wychodzenia z bezdomności.

Planowanie życia było w większym stopniu cechą osób nieidentyfikujących się z grupą bezdomnych niż akceptujących do niej przynależność. Fakt ten może wskazywać, że brak planów związany jest z akceptacją stanu bezdomności i niedostrzeganiem już możliwości jego zmiany.

Znacznie częściej plany krótko i długoterminowe snuły osoby, których sposobem na życie było „szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania” niż zachowujące bierne postawy. Kształtowanie poprzez pracę socjalną poglądów bezdomnych, toku aktywnego myślenia zwiększy też ich skłonność do układania życia w czasie, tj. planowania.

Czynnikiem różnicującym istotnie statystycznie fakt posiadania planów na dalsze życie były źródła utrzymania oraz miejsce noclegu. Znajdujemy tu logiczne powiązanie, bowiem w największym stopniu planowanie dotyczyło osób posiadających pracę, zwłaszcza zatrudnienie formalne oraz korzystających z mieszkań znajomych. Wyraźnie skrócona perspektywa była charakterystyczna dla zbieraczy materiałów wtórnych, żebrzących, żyjących z kradzieży, koczujących w kanałach, węzłach ciepłowniczych.

Nie obserwuje się wyraźnych powiązań uzyskiwanej i oczekiwanej pomocy z posiadaniem planów. Zatem pomoc nie wpływała bodźcząco na zmianę perspektywy czasowej bezdomnych.

Osoby szukające mieszkania na stałe, składające wnioski o przydział mieszkania, szukające pracy, pokoju do wynajęcia, preferujące aktywne czynniki umożliwiające zmianę położenia częściej planowały życie niż tego nie czyniące. Te pierwsze w największym stopniu rokują wyjście z bezdomności.

Przeważająca liczba bezdomnych (ok. 77%) była przekonana, że zdoła pokrywać koszty utrzymania mieszkania (gdyby je posiadali).

Przekonanie to towarzyszyło w większym stopniu (niż pozostałym) osobom młodszym, na początku bezdomności, poszukującym i chętnym do pracy, szukającym „już teraz za wszelką cenę mieszkania”, starającym się o mieszkanie komunalne lub socjalne, przed powstaniem bezdomności podejmującym próby jej przeciwdziałania, wskazującym jedno źródło utrzymania – pracę zarobkową, mieszkającym u znajomych. Zestaw tych zmiennych może wskazywać na realność możliwości pokrywania kosztów utrzymania mieszkania.

Jednakże w znacznym odsetku osady co do takich możliwości przedstawiali również bezdomni, których cechy osobnicze i sytuacyjne – odmienne od wskazanych – podważały ich wiarygodność, np. bezdomni starsi (powyżej 66 lat ok. 60%; do 35 lat ponad 80%), w ostatnim stadium bezdomności (10 lat i dłużej ok. 66%; do 2 lat ponad 80%), nie szukający i nie chcący pracować (ok. 60–70%; aktywnie zainteresowani pracą ponad 80%), zdani na los (ok. 60%; aktywni ok. 90%), żyjący z żebrania (ok. 60%; pracujący ok. 90–100%), nocujący na dworcach, w kanałach, węzłach ciepłowniczych (ok. 80%), nie zabiegający o mieszkanie komunalne lub socjalne (ok. 73–75%; występujący ok. 90%). W tym przypadku mamy do czynienia z myśleniem życzeniowym.

Zwracają też uwagę niewielkie różnice w omawianej kwestii między niepijącymi a pijącymi nadmiernie.

Poziom wykształcenia nie różnicował istotnie statystycznie deklaracji co do możliwości pokrywania kosztów utrzymania mieszkania. Czyli osoby o wyższym poziomie wykształcenia nie traktowały go jako wyznacznika tych możliwości.

W pracy socjalnej z bezdomnymi ważne jest wieloaspektowe poznanie ich poglądów na możliwości wyjścia z bezdomności.

Odsetek odpowiedzi potwierdzających możliwość wyjścia z bezdomności (ok. 60%) na wprost zadane pytanie, pozostawał w rozbieżności z odsetkami potwierdzeń możliwości utrzymania mieszkania przez bezdomnych (ok. 77%). Rozbieżność ta wskazuje, że zdol-

ność do utrzymania mieszkania nie była kojarzona z drogą wyjścia z bezdomności. Było to raczej myślenie „gdybym dostał mieszkanie, to bym je utrzymał”, a nie „gdybym dokonał starań, to stać by mnie było na ponoszenie kosztów utrzymania mieszkania, a tym samym starania te doprowadziłyby do wyjścia z bezdomności”.

Całkowicie pozbawionych nadziei na wyjście z bezdomności było niewielu – około co dziesiąty.

Postrzeganie możliwości wyjścia z bezdomności spadało wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku badanych, mniejsze możliwości widzieli bezdomni o niskich kwalifikacjach, ci którzy trwali w bezdomności nieprzerwanie, uznający się za osoby bezdomne i identyfikujące się z grupą bezdomnych, dobrze przystosowani do bezdomności, o niezadowolającym stanie zdrowia, twierdzący, że nie spożywają alkoholu, nie wyrażający chęci powrotu do miejsca zamieszkania przed powstaniem bezdomności, nie dążący do zdobycia pracy, zdający się na los, nie mający poczucia odpowiedzialności za swoje życie, utrzymujący się ze zbiórki materiałów wtórnych, żebrania, spędzający nocleg na dworcach, korzystający z ogrzewalni, otrzymujący długotrwałą pomoc finansową, nie poszukujący mieszkania, traktujący uzyskanie dużych świadczeń jako możliwość wyjścia z bezdomności, nie planujący swojego życia, nie wierzący, że zdołają ponieść koszty utrzymania mieszkania, chętni do przemieszczania się, wędrujący. Takich osób było w granicach 31–58% w danej kategorii zmiennych.

Można powiedzieć, że jest to zbiór cech ludzi bezdomnych w ograniczonym zakresie rokujących wyjście z bezdomności, a zarazem zestaw obszarów działania dla pracy socjalnej.

Badając postrzeganie przez badanych możliwości wyjścia z bezdomności, trzeba zwrócić uwagę na zmienne: wykształcenie i czas trwania bezdomności. Chociaż osoby o najniższych kwalifikacjach w najmniejszym stopniu widziały możliwość wyjścia z bezdomności, to zauważa się również, że najwyższe odsetki niedostrzegających możliwości wyjścia z bezdomności wystąpiły wśród osób o najwyższym poziomie wykształcenia – wyższe nawet w porównaniu z odsetkami osób o wykształceniu podstawowym lub bez wykształcenia – i nienajwyższe odsetki dostrzegających takie możliwości – na tle innych poziomów wykształcenia. Raz jeszcze w stanie bezdomności znajdujemy potwierdzenie zaniku zasobu wykształcenia.

Najwięcej bezdomnych u progu bezdomności (do pół roku) widziało możliwość wyjścia z niej, w ślad za tym nie wystąpiła jednak linearna tendencja spadku wiary w możliwość wyjścia z bezdomności wraz z brnięciem w życie bez domu. Przykładowo najniższy wskaźnik potwierdzeń wystąpił przy stażu bezdomności od 6 do 8 lat – ok. 44%, a w kolejnej grupie, tj. od 8 do 10 lat był już znacznie wyższy – ok. 61%. Od tego wskaźnika niższy był w grupie od 2 do 4 lat – ok. 56% i w grupie od 4 do 6 lat – ok. 54%.

W kontekst uwarunkowań wychodzenia z bezdomności wpisuje się – wcześniej sygnalizowany – problem skłonności bezdomnych do budowania pozytywnego wizerunku swojej osoby, przedstawiania siebie jako człowieka aktywnego, chociaż cechą wielu bezdomnych jest stan inercji, nakładanie maski ochronnej pseudonormalności. Ta „autobiograficzna opowieść z dowodami normalności” w istocie pełni funkcję obronną i przeciwłkową.

W tym badaniu wskazywaliśmy na zaprzeczenia w wypowiedziach bezdomnych. Również pracownik socjalny wyłania je podczas wywiadu środowiskowego. Nie powinny być jednak traktowane jak kłamstwo. Świadczą one o chronicznej niezdolności bezdomnego do strukturyzacji przeżyć i porządkowania ich w rozmowie ze wspomagającym (w przypadku badania – z ankieterem). W kolejnych etapach diagnozy zaprzeczenia powinny być poddawane weryfikacji m.in. pod kątem zarysu sylwetki psychologicznej bezdomnego poprzez wskaźniki pozwalające na konfrontację warstwy deklarowanej z rzeczywistymi zachowaniami.

SPIS TABEL

Tabela 1. Czas trwania i fazy bezdomności (w %)	18
Tabela 2. Czas trwania i fazy bezdomności a wiek bezdomnych (w %)	18
Tabela 3. Czas trwania i faza bezdomności a poziom wykształcenia bezdomnych (w %).....	19
Tabela 4. Cykliczność trwania bezdomności	20
Tabela 5. Cykliczność bezdomności a wiek, wykształcenie, czas trwania i fazy bezdomności oraz stan zdrowia bezdomnych (w %)	20
Tabela 6. Powody przerywania bezdomności	21
Tabela 7. Powody przerywania bezdomności a wiek bezdomnych, czas trwania, faza bezdomności i wykształcenie bezdomnych (w %).....	22
Tabela 8. Powrót bezdomnych o cyklicznej bezdomności do uprzednio zajmowanego mieszkania	23
Tabela 9. Powrót do uprzednio zajmowanego mieszkania a wiek, stan cywilny bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)	23
Tabela 10. Główne powody ponownego powrotu do bezdomności, gdy była ona przerywana	24
Tabela 11. Powody ponownego powrotu do bezdomności a wiek, wykształcenia bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	25
Tabela 12. Uznawanie przez bezdomnych siebie za osobę bezdomną	26
Tabela 13. Uznawanie siebie za osobę bezdomną a cykliczność trwania bezdomności, poziom wykształcenia, wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	27
Tabela 14. Kształtowanie kontaktów bezdomnego z innymi bezdomnymi.....	28
Tabela 15. Kształtowanie się kontaktów z innymi bezdomnymi a wiek bezdomnych (w %)	28
Tabela 16. Kształtowanie się kontaktu z innymi bezdomnymi a poziom wykształcenia bezdomnych (w %)	29
Tabela 17. Kształtowanie się kontaktów z innymi bezdomnymi a czas bezdomności (w %).....	29
Tabela 18. Kształtowanie się kontaktów z innymi bezdomnymi a fazy bezdomności (w %).....	30
Tabela 19. Poczucie przystosowania bezdomnych do warunków życia w bezdomności.....	30
Tabela 20. Poczucie przystosowania do warunków życia w bezdomności a wiek, wykształcenie, cykliczność trwania bezdomności, stan zdrowia bezdomnych, uznanie przez siebie uzależnienia od alkoholu, czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	31
Tabela 21. Posiadanie dowodu tożsamości przez bezdomnych.....	32
Tabela 22. Posiadanie dowodu osobistego a wiek bezdomnych, czas trwania bezdomności i fazy jej trwania (w %).....	32
Tabela 23. Stan cywilny bezdomnych	34
Tabela 24. Dzietność bezdomnych	34
Tabela 25. Bezdomni według wieku posiadania dzieci.....	35
Tabela 26. Opiekunowie niepełnoletnich dzieci bezdomnych.....	35
Tabela 27. Utrzymywanie kontaktu przez bezdomnych z ich niepełnoletnimi dziećmi	35
Tabela 28. Utrzymywanie kontaktu przez bezdomnych z ich niepełnoletnimi dziećmi a wiek bezdomnych, czas trwania bezdomności i jej fazy (w %)	36
Tabela 29. Utrzymywanie kontaktu przez bezdomnych z ich pełnoletnimi dziećmi	36
Tabela 30. Utrzymywanie kontaktu przez bezdomnych z ich pełnoletnimi dziećmi a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	37
Tabela 31. Utrzymywanie kontaktu bezdomnych z żoną, byłą partnerką.....	37
Tabela 32. Utrzymywanie kontaktu przez bezdomnych z żoną, byłą partnerką a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności, (w %).....	38
Tabela 33. Pozostawianie bezdomnych w stałych związkach w czasie bezdomności	39
Tabela 34. Pozostawianie bezdomnych w stałych związkach w czasie bezdomności a wiek, stan cywilny bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)	39
Tabela 35. Typ rodziny pochodzenia osób bezdomnych	40
Tabela 36. Nadużywanie alkoholu przez rodziców, opiekunów osób bezdomnych.....	40
Tabela 37. Najczęściej panujący nastrój w rodzinie osób bezdomnych.....	41
Tabela 38. Najczęściej panujący nastrój w rodzinie osób bezdomnych a typ ich rodziny pochodzenia (w %).....	41

Tabela 39. Postawy wychowawcze rodziców (opiekunów) osób bezdomnych (w %)	42
Tabela 40. Stosowanie kar i nagród przez rodziców (opiekunów) osób bezdomnych (w %)	42
Tabela 41. Stosowanie kar i nagród przez rodziców/opiekunów osób bezdomnych a typ ich rodziny pochodzenia (w %)	43
Tabela 42. Najczęściej stosowane nagrody przez rodziców (opiekunów) osób bezdomnych (w %)	43
Tabela 43. Najczęściej stosowane kary przez rodziców (opiekunów) osób bezdomnych (w %)	44
Tabela 44. Zaspakajanie w dużym stopniu potrzeb bezdomnych przez rodziców/opiekunów (w %)	44
Tabela 45. Stan zdrowia bezdomnych przed powstaniem bezdomności	45
Tabela 46. Samoocena stanu zdrowia w czasie trwania bezdomności	45
Tabela 47. Samoocena stanu zdrowia w czasie trwania bezdomności a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)	45
Tabela 48. Orzeczenie stopnia niepełnosprawności lub grupy inwalidzkiej u osób bezdomnych	46
Tabela 49. Orzeczenie stopnia niepełnosprawności lub grupy inwalidzkiej u osób bezdomnych a wiek bezdomnych (w %)	47
Tabela 50. Orzeczenie stopnia niepełnosprawności lub grupy inwalidzkiej u osób bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	47
Tabela 51. Choroby bezdomnych	48
Tabela 52. Bezdomni według wieku, czasu trwania i faz bezdomności cierpiący i nie cierpiący na choroby (w %)	49
Tabela 53. Posiadanie ubezpieczenia zdrowotnego przez bezdomnych	50
Tabela 54. Posiadanie ubezpieczenia zdrowotnego przez bezdomnych a ich wiek, czas trwania i fazy bezdomności (w %)	51
Tabela 55. Spożywanie alkoholu przez bezdomnych przed powstaniem bezdomności	52
Tabela 56. Spożywanie alkoholu przed powstaniem bezdomności a wiek bezdomnych (w %)	52
Tabela 57. Uznawanie siebie przez bezdomnych za osoby uzależnione od alkoholu przed powstaniem bezdomności	53
Tabela 58. Uznawanie siebie za osobę uzależnioną przed powstaniem bezdomności a spożywanie alkoholu (w %)	53
Tabela 59. Spożywanie alkoholu przez bezdomnych w czasie trwania bezdomności	53
Tabela 60. Spożywanie alkoholu w czasie trwania bezdomności a spożywanie alkoholu przed powstaniem bezdomności (w %)	54
Tabela 61. Spożywanie alkoholu w czasie trwania bezdomności a wiek bezdomnych, czas trwania i faza bezdomności (w %)	54
Tabela 62. Uznawanie siebie przez bezdomnych za osoby uzależnione od alkoholu w czasie trwania bezdomności	55
Tabela 63. Spożywanie alkoholu w czasie trwania bezdomności a uznawanie siebie za osobę uzależnioną (w %)	56
Tabela 64. Występowanie „ciągów alkoholowych” u bezdomnych w czasie trwania bezdomności	56
Tabela 65. Występowanie „ciągów alkoholowych” a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	57
Tabela 66. Rodzaj spożywanego przez bezdomnych alkoholu podczas trwania bezdomności (w %)	57
Tabela 67. Spożywanie denaturatu, spirytusu salicylowego itp. a wiek bezdomnych, czas i fazy trwania bezdomności oraz miejsce noclegu (w %)	58
Tabela 68. Zażywanie narkotyków przez bezdomnych	59
Tabela 69. Zażywanie narkotyków w czasie trwania bezdomności a zażywanie narkotyków przed powstaniem bezdomności (w %)	59
Tabela 70. Zażywanie narkotyków podczas bezdomności a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)	60
Tabela 71. Odbywanie kary pozbawienia wolności	62
Tabela 72. Odbywanie kary pozbawienia wolności w czasie trwania bezdomności a odbywanie kary pozbawienia wolności przed powstaniem bezdomności (w %)	63
Tabela 73. Odbywanie kary pozbawienia wolności podczas bezdomności a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)	63
Tabela 74. Rejon stałego ostatniego zameldowania bezdomnych	65
Tabela 75. Miejsce stałego, ostatniego meldunku bezdomnych	65
Tabela 76. Miejsce ostatniego zameldowania bezdomnych a wiek bezdomnych, czas i fazy bezdomności (w %)	66
Tabela 77. Posiadanie stałego meldunku przez bezdomnych	66
Tabela 78. Posiadanie stałego meldunku przez bezdomnych a ich stan cywilny, wiek, czas trwania i fazy bezdomności (w %)	67

Tabela 79. Przyczyny braku stałego meldunku bezdomnych	68
Tabela 80. Osoby mieszkające z bezdomnymi przed powstaniem bezdomności	68
Tabela 81. Wymeldowanie bezdomnych z własnej inicjatywy, przez członka rodziny lub inne osoby a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	69
Tabela 82. Chęć bezdomnych do powrotu do miejsca zamieszkania przed powstaniem bezdomności.....	69
Tabela 83. Chęć powrotu bezdomnych do miejsca zamieszkania przed powstaniem bezdomności według osób, z którymi uprzednio zamieszkiwali (w %)	70
Tabela 84. Warunki powrotu do uprzedniego miejsca zamieszkania osób bezdomnych, wyrażających chęć powrotu i wahających się.....	70
Tabela 85. Warunki powrotu bezdomnych do uprzedniego miejsca zameldowania a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)	71
Tabela 86. Nieprzerwana, systematyczna praca przed powstaniem bezdomności.....	72
Tabela 87. Sytuacja zawodowa bezdomnych przed powstaniem bezdomności.....	72
Tabela 88. Sytuacja zawodowa bezdomnych przed powstaniem bezdomności a poziom wykształcenia bezdomnych (w %)	73
Tabela 89. Poszukiwanie pracy przez bezdomnych w okresie bezdomności	74
Tabela 90. Poszukiwanie pracy przez bezdomnych w okresie bezdomności a poziom ich wykształcenia (w %) ...	74
Tabela 91. Poszukiwanie pracy przez bezdomnych w okresie bezdomności a wiek bezdomnych (w %).....	74
Tabela 92. Poszukiwanie pracy przez bezdomnych w okresie bezdomności a czas jej trwania (w %).....	75
Tabela 93. Poszukiwanie pracy przez bezdomnych w okresie bezdomności a fazy bezdomności (w %)	75
Tabela 94. Poszukiwanie pracy przez bezdomnych w okresie bezdomności a stany bierności i aktywności zawodowej bezdomnych przed powstaniem bezdomności (w %)	76
Tabela 95. Bezdomni poszukujący pracy, otrzymujący oferty w czasie trwania bezdomności.....	76
Tabela 96. Liczba ofert pracy otrzymywanych przez bezdomnych w czasie trwania bezdomności według poziomu wykształcenia, wieku bezdomnych, czasu trwania i faz bezdomności (w %).....	76
Tabela 97. Chęć podjęcia pracy przez bezdomnych w czasie trwania bezdomności.....	77
Tabela 98. Chęć podjęcia pracy przez bezdomnych podczas trwania bezdomności a wiek bezdomnych, wykształcenie, czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	78
Tabela 99. Stosunek bezdomnych do pracy zawodowej	79
Tabela 100. Stosunek bezdomnych do pracy zawodowej a stany aktywności i bierności zawodowej bezdomnych przed powstaniem bezdomności (w %)	80
Tabela 101. Odczuwanie osamotnienia przez bezdomnych	81
Tabela 102. Odczuwanie osamotnienia przez bezdomnych a ich wiek, czas trwania, fazy trwania bezdomności oraz pozostawanie w stałych związkach (w %).....	81
Tabela 103. Poczucie małej wartości przez bezdomnych	82
Tabela 104. Poczucie małej wartości przez bezdomnych przed powstaniem bezdomności i w czasie jej trwania (w %).....	83
Tabela 105. Poczucie małej wartości w czasie trwania bezdomności i przed powstaniem bezdomności a wiek bezdomnych (w %).....	83
Tabela 106. Poczucie małej wartości podczas bezdomności a czas jej trwania, fazy i cykliczność trwania bezdomności (w %)	84
Tabela 107. Główne przyczyny poczucia małej wartości w czasie trwania bezdomności	84
Tabela 108. Poczucie małej wartości w czasie trwania bezdomności a wiek bezdomnych (w %).....	85
Tabela 109. Poczucie małej wartości podczas bezdomności z powodu niskiej pozycji w społeczeństwie a czas i fazy jej trwania (w %).....	85
Tabela 110. Poczucie małej wartości w czasie trwania bezdomności z powodu braku dóbr a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	86
Tabela 111. Poczucie wstydu z powodu obecnego położenia bezdomnych.....	86
Tabela 112. Odczuwanie wstydu przez bezdomnych a ich wiek (w %)	87
Tabela 113. Odczuwanie wstydu przez bezdomnych z powodu wyglądu zewnętrznego a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	87
Tabela 114. Odczuwanie wstydu przez bezdomnych z powodu kojarzenia z grupą bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	88
Tabela 115. Odczuwanie wstydu przez bezdomnych z powodu zamieszkiwania w schronisku, noclegowni a czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	88
Tabela 116. Dominujące odczucia bezdomnych	89
Tabela 117. Odczucie załamania, wewnętrznej pustki i wycofania a wiek bezdomnych (w %)	89
Tabela 118. Odczucie agresji, obojętności i „jest mi dobrze” a wiek bezdomnych (w %).....	90

Tabela 119. Odczucie załamania a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	90
Tabela 120. Odczucie wewnętrznej pustki a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	91
Tabela 121. Odczucie wycofania a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	91
Tabela 122. Odczucia złości i agresji a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	92
Tabela 123. Odczucie obojętności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	92
Tabela 124. Odczucie „jest mi dobrze” a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	93
Tabela 125. Odczuwanie lęku przez bezdomnych i jego przyczyny	93
Tabela 126. Odczuwanie lęku przez bezdomnych a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)	94
Tabela 127. Ocena możliwości bycia sobą i prowadzenia dowolnego stylu życia w czasie bezdomności	94
Tabela 128. Poczucie małej wartości i wstydu według ocen możliwości bycia sobą i prowadzenia dowolnego stylu życia w czasie trwania bezdomności (w %)	95
Tabela 129. Struktura dominujących odczuć według możliwości bycia sobą i prowadzenia dowolnego stylu życia	95
Tabela 130. Samookreślenie siebie przez bezdomnych w okresie bezdomności	95
Tabela 131. Samookreślenie się bezdomnych w okresie bezdomności a ocena możliwości bycia sobą i prowadzenia dowolnego stylu życia w czasie bezdomności (w %)	96
Tabela 132. Samookreślenie się bezdomnych w okresie bezdomności jako włóczędzy, alkoholicy, ludzie pokrzywdzeni przez los, normalni, jak każdy człowiek a ich wiek (w %)	96
Tabela 133. Samookreślenie się bezdomnych w okresie bezdomności jako włóczędzy a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	97
Tabela 134. Samookreślenie się bezdomnych w okresie bezdomności jako alkoholicy a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	97
Tabela 135. Samookreślenie się bezdomnych w okresie bezdomności jako ludzie pokrzywdzeni przez los a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	98
Tabela 136. Samookreślenie się bezdomnych w okresie bezdomności jako normalni, jak każdy człowiek a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	98
Tabela 137. Identyfikacja bezdomnych z grupą bezdomnych	99
Tabela 138. Identyfikacja bezdomnych z grupą bezdomnych a cykliczność, wiek, wykształcenie, czas trwania i fazy bezdomności (w %)	99
Tabela 139. Czynniki decydujące według bezdomnych o powodzeniu życiowym	101
Tabela 140. Zaradność życiowa, dobre układy i pracowitość jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym a wiek bezdomnych (w %)	101
Tabela 141. Wykształcenie, spryt, siła przebiccia i szczęście jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym a wiek bezdomnych (w %)	102
Tabela 142. Zaradność życiowa, układy i pracowitość jako czynnik decydujący o powodzeniu życiowym a poziom wykształcenia bezdomnych (w %)	102
Tabela 143. Wykształcenie, spryt, siła przebiccia, szczęście jako czynnik decydujący o powodzeniu życiowym a poziom wykształcenia bezdomnych (w %)	103
Tabela 144. Zaradność życiowa jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	103
Tabela 145. Dobre układy jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	104
Tabela 146. Pracowitość jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	104
Tabela 147. Wykształcenie jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	105
Tabela 148. Spryt jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	105
Tabela 149. Siła przebiccia jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	106
Tabela 150. Szczęście jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	106
Tabela 151. Poglądy bezdomnych na sposób na życie	107
Tabela 152. Pogląd bezdomnych na sposób na życie „jakoś to będzie”, „będzie tak, jak los postanowi”, „kiedyś odbić się od dna”, „szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania” a wiek bezdomnych (w %)	107
Tabela 153. Pogląd bezdomnych na sposób na życie „jakoś to będzie”, „będzie tak, jak los postanowi”, „kiedyś odbić się od dna”, „szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania” a wykształcenie bezdomnych (w %)	108

Tabela 154. Pogląd bezdomnych na sposób na życie „jakoś to będzie” a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	109
Tabela 155. Pogląd bezdomnych na sposób na życie „będzie tak, jak los postanowi” a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	109
Tabela 156. Pogląd bezdomnych na sposób na życie „kiedyś odbić się od dna” a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	110
Tabela 157. Pogląd bezdomnych na sposób na życie „szukać już teraz za wszelką cenę pracy i mieszkania a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	110
Tabela 158. Pogląd bezdomnych na sposób na życie a „zaradność życiowa”, „dobre układy”, „spryt”, „siła przebiecia” jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym (w %)	111
Tabela 159. Poglądy bezdomnych na sposoby na życie a „szczęście”, „pracowitość”, „wykształcenie”, jako czynnik decydujący według bezdomnych o powodzeniu życiowym (w %)	111
Tabela 160. Przyczyny uniknięcia bezdomności przez inne osoby w opinii bezdomnych	112
Tabela 161. Brak uzależnienia od alkoholu lub narkotyków, konsekwencja w realizacji zamierzeń, lepsze przygotowanie zawodowe, lepsza rodzina jako przyczyna uniknięcia bezdomności przez inne osoby w opinii bezdomnych a ich wiek (w %)	112
Tabela 162. Brak uzależnienia od alkoholu lub narkotyków, konsekwencja w realizacji zamierzeń, lepsze przygotowanie zawodowe, lepsza rodzina jako przyczyna uniknięcia bezdomności przez inne osoby w opinii bezdomnych a ich wykształcenie (w %)	113
Tabela 163. Brak uzależnienia od alkoholu lub narkotyków jako przyczyna uniknięcia bezdomności przez inne osoby w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	114
Tabela 164. Konsekwencja w realizacji zamierzeń jako przyczyna uniknięcia bezdomności przez inne osoby w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	114
Tabela 165. Lepsze przygotowanie zawodowe jako przyczyna uniknięcia bezdomności przez inne osoby w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	115
Tabela 166. Lepsza rodzina jako przyczyna uniknięcia bezdomności przez inne osoby w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	115
Tabela 167. Poglądy bezdomnych na świat i ludzi	116
Tabela 168. Poglądy bezdomnych na świat i ludzi: „świat jest niesprawiedliwy”, „ludzie są źli i egoistyczni”, „zły jest ustrój” a wiek bezdomnych (w %)	116
Tabela 169. Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „źli są współmałżonkowie”, „złe są dzieci”, „świat jest dobrze zorganizowany” a wiek bezdomnych (w %)	117
Tabela 170. Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „świat jest niesprawiedliwy”, „ludzie są źli i egoistyczni”, „zły jest ustrój” a wykształcenie bezdomnych (w %)	117
Tabela 171. Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „źli są współmałżonkowie”, „złe są dzieci”, „świat jest dobrze zorganizowany” a wykształcenie bezdomnych (w %)	118
Tabela 172. Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „świat jest niesprawiedliwy” a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	118
Tabela 173. Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „ludzie są źli i egoistyczni” a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	119
Tabela 174. Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „zły jest ustrój” a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	119
Tabela 175. Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „źli są współmałżonkowie” a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	120
Tabela 176. Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „złe są dzieci” a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	120
Tabela 177. Pogląd bezdomnych na świat i ludzi: „świat jest dobrze zorganizowany” a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	121
Tabela 178. Marzenia bezdomnych	121
Tabela 179. Marzenie bezdomnych o własnym mieszkaniu a ich wiek (w %)	122
Tabela 180. Marzenie bezdomnych o własnym mieszkaniu a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	123
Tabela 181. Marzenie bezdomnych o posiadaniu rodziny a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	123
Tabela 182. Marzenie bezdomnych o godnym życiu a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	124
Tabela 183. Marzenie bezdomnych o wygraniu dużej sumy a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	124
Tabela 184. Brak marzeń bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	125
Tabela 185. Cechy charakteru bezdomnych* (w %)	125
Tabela 186. Chęć bezdomnych do wędrowania, przemieszczania się	126
Tabela 187. Natężenie chęci bezdomnych do wędrowania a ich wiek, czas trwania i fazy bezdomności (w %)	126
Tabela 188. Chęć bezdomnych do prowadzenia uregulowanego trybu życia	127
Tabela 189. Chęć bezdomnych do prowadzenia uregulowanego trybu życia a wiek, czas trwania i fazy bezdomności (w %)	127

Tabela 190. Poczucie przez bezdomnych odpowiedzialności za kierowanie swoim życiem.....	128
Tabela 191. Poglądy bezdomnych na sposoby na życie, a poczucie odpowiedzialności za kierowanie swoim życiem, wiek, wykształcenie, czas trwania i fazy bezdomności (w %)	128
Tabela 192. Główna przyczyna utraty domu.....	130
Tabela 193. Główna przyczyna utraty domu a wiek bezdomnych (w %).....	131
Tabela 194. Główna przyczyna utraty domu a poziom wykształcenia bezdomnych (w %).....	132
Tabela 195. Uwarunkowania wpływające według bezdomnych w największym stopniu na powstanie ich bezdomności	132
Tabela 196. Czynniki zewnętrzne, zła sytuacja w rodzinie, własne zachowanie jako przyczyna wpływająca według bezdomnych w największym stopniu na powstanie bezdomności a wiek bezdomnych (w %)	133
Tabela 197. Czynniki zewnętrzne jako przyczyna wpływająca według bezdomnych w największym stopniu na powstanie bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	133
Tabela 198. Zła sytuacja w rodzinie jako przyczyna wpływająca według bezdomnych w największym stopniu na powstanie bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	134
Tabela 199. Własne zachowanie jako przyczyna wpływająca według bezdomnych w największym stopniu na powstanie bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	134
Tabela 200. Odczucia bezdomnych opuszczających dom w wyniku własnej decyzji.....	135
Tabela 201. Postawy bezdomnych wobec zagrożenia bezdomnością i możliwości jej przeciwdziałania	136
Tabela 202. Postawy bezdomnych wobec zagrożeń bezdomnością a wiek i poziom wykształcenia bezdomnych (w %).....	136
Tabela 203. Postawy bezdomnych wobec zagrożeń bezdomnością a poziom wykształcenia bezdomnych (w %).....	137
Tabela 204. Postrzeganie siebie jako osoby zdolnej do przeciwdziałania bezdomności a wiek i wykształcenie bezdomnych (w %)	137
Tabela 205. Kształtowanie samooceny bezdomnych wobec trudnych sytuacji a wiek i wykształcenie bezdomnych (w %)	138
Tabela 206. Występowanie bezradności wyuczonej przed powstaniem bezdomności.....	138
Tabela 207. Syndrom bezradności wyuczonej a wiek bezdomnych (w %).....	139
Tabela 208. Zakres działań podejmowanych przez bezdomnych przeciwdziałających bezdomności	139
Tabela 209. Zakres działań podejmowanych przez bezdomnych przeciwdziałających bezdomności a wiek i wykształcenie bezdomnych (w %)	140
Tabela 210. Zwracanie się o pomoc w związku z zagrożeniem bezdomnością i jej uzyskanie (w %).....	140
Tabela 211. Formy uzyskanej pomocy w związku z zagrożeniem bezdomnością (w %)	141
Tabela 212. Przyczyny nieposzukiwania pomocy w związku z zagrożeniem bezdomnością.....	141
Tabela 213. Źródła utrzymania podczas bezdomności	142
Tabela 214. Źródła utrzymania podczas bezdomności a wiek, poziom wykształcenia bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	143
Tabela 215. Podejmowanie pracy podczas bezdomności a samoocena stanu zdrowia w czasie jej trwania (w %).....	144
Tabela 216. Miejsce najczęstszego noclegu podczas trwania bezdomności	145
Tabela 217. Sposób pokrywania kosztów pobytu przez bezdomnych w schronisku/noclegowni (w %).....	145
Tabela 218. Praca poza schroniskiem jako sposób zaspokajania potrzeb przez bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	146
Tabela 219. Praca w schronisku jako sposób zaspokajania potrzeb przez bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	146
Tabela 220. Miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności a wiek bezdomnych (w %)	147
Tabela 221. Miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności a wiek bezdomnych (w %)	148
Tabela 222. Dworzec jako miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %).....	148
Tabela 223. Strychy i piwnice jako miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %).....	149
Tabela 224. Klatki schodowe jako miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %).....	149
Tabela 225. Kanały, węzły ciepłownicze jako miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %).....	150
Tabela 226. Altanki w ogródkach działkowych jako miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %).....	150

Tabela 227. Pustostany jako miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %)	151
Tabela 228. Schronisko jako miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %)	151
Tabela 229. Noclegownie jako miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %)	152
Tabela 230. Mieszkanie u znajomych, krewnych, osób przypadkowych jako miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %)	152
Tabela 231. Inne miejsca najczęstszego noclegu podczas bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %)	153
Tabela 232. Miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności a ocena możliwości bycia sobą i prowadzenia dowolnego stylu życia w czasie bezdomności (w %)	153
Tabela 233. Miejsca najczęstszego noclegu a spożywanie alkoholu podczas bezdomności (w %)	154
Tabela 234. Miejsce najczęstszego noclegu a spożywanie alkoholu podczas bezdomności (w %)	155
Tabela 235. Miejsce najczęstszego noclegu a samoocena stanu zdrowia w czasie trwania bezdomności (w %)	156
Tabela 236. Miejsce najczęstszego noclegu a samoocena stanu zdrowia w czasie trwania bezdomności (w %)	156
Tabela 237. Łączny czas pobytu bezdomnych w schroniskach	157
Tabela 238. Przyczyny korzystania ze schroniska przez bezdomnych	157
Tabela 239. Przyczyny korzystania ze schroniska a wiek bezdomnych (w %)	158
Tabela 240. Przyczyny korzystania ze schroniska a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	158
Tabela 241. Sposób zdobywania żywności przez bezdomnych	159
Tabela 242. Sposób zdobywania żywności a źródła utrzymania podczas bezdomności (w %)	159
Tabela 243. Sposób zdobywania żywności a miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności (w %)	160
Tabela 244. Korzystanie z jadłodajni jako sposób zdobywania żywności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	161
Tabela 245. Spożywanie resztek jako sposób zdobywania żywności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	162
Tabela 246. Kupowanie żywności jako sposób jej zdobywania a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	162
Tabela 247. Kradzież żywności jako sposób jej zdobywania a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	163
Tabela 248. Miasta województwa mazowieckiego, w których najczęściej przybywają bezdomni	163
Tabela 249. Powody przebywania bezdomnych w wybranych miastach	164
Tabela 250. Powody przebywania bezdomnych w Warszawie a wiek bezdomnych (w %)	164
Tabela 251. Przebywanie w Warszawie z powodu najlepszych możliwości zaspokojenia potrzeb w placówkach dla bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	165
Tabela 252. Możliwość znalezienia pracy jako powody przebywania bezdomnych w Warszawie a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	165
Tabela 253. Chęć przebywania w dużym mieście jako powody przebywania bezdomnych w Warszawie a czas i fazy trwania bezdomności (w %)	166
Tabela 254. Bezdomni korzystający z określonych form pomocy	167
Tabela 255. Formy pomocy medycznej, z której korzystali bezdomni	168
Tabela 256. Formy pomocy medycznej, z której korzystają bezdomni a wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)	168
Tabela 257. Przebywanie bezdomnych w placówkach odwykowych	169
Tabela 258. Przebywanie bezdomnych w placówkach odwykowych a uznawanie siebie za osobę uzależnioną od alkoholu w czasie trwania bezdomności (w %)	170
Tabela 259. Przebywanie bezdomnych w placówkach odwykowych a spożywanie alkoholu w czasie trwania bezdomności, wiek bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %)	170
Tabela 260. Rodzaj pomocy, z której korzystają bezdomni a czas trwania bezdomności (w %)	171
Tabela 261. Rodzaj pomocy, z której korzystają bezdomni a fazy trwania bezdomności (w %)	172
Tabela 262. Rodzaj pomocy, z której korzystają bezdomni a wiek bezdomnych	173
Tabela 263. Ocena przez bezdomnych uzyskanej pomocy* (w %)	174
Tabela 264. Korzystanie przez bezdomnych z centrów i klubów integracji społecznej (w %)	176
Tabela 265. Korzystanie przez bezdomnych z centrów integracji społecznej a wiek bezdomnych, wykształcenie, czas trwania i fazy bezdomności (w %)	176
Tabela 266. Korzystanie przez bezdomnych z klubów integracji społecznej a wiek bezdomnych, wykształcenie oraz czas trwania i fazy bezdomności (w %)	177
Tabela 267. Kontakty bezdomnych z placówkami świadczącymi pomoc bezdomnym	178
Tabela 268. Kontakty bezdomnych z placówkami świadczącymi pomoc bezdomnym a wiek bezdomnych (w %)	178

Tabela 269. Kontakty bezdomnych z placówkami świadczącymi pomoc bezdomnym a poziom wyszktałenia bezdomnych (w %)	179
Tabela 270. Łatwość poruszania się w systemie pomocy a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	179
Tabela 271. Znajomość wymagań kierowników placówek pomocowych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	180
Tabela 272. Znajomość wymagań kierowników placówek pomocowych a cykliczność trwania bezdomności (w %)	180
Tabela 273. Główne przeszkody w wychodzeniu z bezdomności (w %)	181
Tabela 274. Trudność w zdobyciu i utrzymaniu pracy oraz nałóg i zły stan zdrowia jako przeszkody w wychodzeniu z bezdomności a wiek bezdomnych (w %)	183
Tabela 275. Wiek jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a wiek bezdomnych (w %)	183
Tabela 276. Brak osób wspierających, rodziny i mieszkania jako przeszkody w wychodzeniu z bezdomności a wiek bezdomnych (w %)	184
Tabela 277. Brak meldunku i wsparcia finansowego jako przeszkody w wychodzeniu z bezdomności a wiek bezdomnych (w %)	184
Tabela 278. Trudność w zaprzestaniu picia alkoholu lub używania narkotyków jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a czas trwania i jej fazy (w %)	185
Tabela 279. Brak osób wspierających jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a czas trwania i jej fazy (w %)	185
Tabela 280. Brak rodziny jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a czas trwania i jej fazy (w %)	186
Tabela 281. Brak mieszkania, do którego mogliby wrócić, jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a czas trwania i jej fazy (w %)	186
Tabela 282. Brak meldunku jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a czas trwania i jej fazy (w %)	187
Tabela 283. Zły stan zdrowia jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a czas trwania i jej fazy (w %)	188
Tabela 284. Wiek jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a czas trwania i jej fazy (w %)	188
Tabela 285. Brak wsparcia finansowego jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a czas trwania i jej fazy (w %)	189
Tabela 286. Trudność w zdobyciu pracy jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a czas trwania i jej fazy (w %)	189
Tabela 287. Trudność w utrzymaniu pracy jako przeszkoda w wychodzeniu z bezdomności a czas trwania i jej fazy (w %)	190
Tabela 288. Brak osób wspierających, brak meldunku, zły stan zdrowia, brak wsparcia finansowego jako przeszkody w wychodzeniu z bezdomności a cykliczność jej trwania (w %)	190
Tabela 289. Trudność w zdobyciu i utrzymaniu pracy, wyjściu z nałogu oraz brak rodziny, mieszkania i wiek jako przeszkody w wychodzeniu z bezdomności a cykliczność jej trwania (w %)	191
Tabela 290. Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, jak brak osób wspierających a czas i fazy jej trwania (w %)	191
Tabela 291. Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, jak brak meldunku a czas i fazy jej trwania (w %)	192
Tabela 292. Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, jak brak rodziny a czas i fazy jej trwania (w %)	193
Tabela 293. Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, jak brak mieszkania, do którego mogliby wrócić a czas i fazy jej trwania (w %)	193
Tabela 294. Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, jak zły stan zdrowia a czas i fazy jej trwania (w %)	194
Tabela 295. Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, jak wiek a czas i fazy jej trwania (w %)	195
Tabela 296. Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, jak brak wsparcia finansowego a czas i fazy jej trwania (w %)	195
Tabela 297. Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, jak trudność w zdobyciu pracy a czas i fazy jej trwania (w %)	196
Tabela 298. Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, jak trudność w utrzymaniu pracy a czas i fazy jej trwania (w %)	196
Tabela 299. Stopień natężenia takiej przeszkody w wychodzeniu z bezdomności, jak trudność w zaprzestaniu picia alkoholu lub używania narkotyków a czas i fazy jej trwania (w %)	197
Tabela 300. Pomoc oczekiwana przez bezdomnych (w %)	197
Tabela 301. Pomoc oczekiwana przez bezdomnych a wiek bezdomnych (w %)	199
Tabela 302. Pomoc oczekiwana przez bezdomnych a czas trwania bezdomności (w %)	200
Tabela 303. Pomoc oczekiwana przez bezdomnych a fazy trwania bezdomności (w %)	201

Tabela 304. Pomoc oczekiwana przez bezdomnych a cykliczność trwania bezdomności (w %)	202
Tabela 305. Pomoc oczekiwana przez bezdomnych a źródła ich utrzymania podczas bezdomności (w %)	203
Tabela 306. Pomoc oczekiwana przez bezdomnych a miejsce ich najczęstszego noclegu (w %)	205
Tabela 307. Czynniki umożliwiające wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych	206
Tabela 308. Wykonywanie ciężkiej, ale dobrze płatnej pracy, poprawa stanu zdrowia, podjęcie nauki, szkoleń jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a wiek bezdomnych (w %)	207
Tabela 309. Wygrana na loterii, bogaty ożenek, łatwość uzyskania mieszkania jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a wiek bezdomnych (w %)	208
Tabela 310. Powrót do rodziny i wspólne ponoszenie kosztów utrzymania, uzyskanie dostatecznie dużych świadczeń, większa przebojowość jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a wiek bezdomnych (w %)	208
Tabela 311. Uwierzenie, że może być lepiej, szczęście, wyjście z nałogu jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a wiek bezdomnych (w %)	209
Tabela 312. Wykonywanie ciężkiej, ale dobrze płatnej pracy jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	209
Tabela 313. Poprawa stanu zdrowia jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	210
Tabela 314. Uzyskanie dostatecznie dużych świadczeń społecznych jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	210
Tabela 315. Uwierzenie, że może być lepiej jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	211
Tabela 316. Wygrana na loterii jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	211
Tabela 317. Bogaty ożenek lub związek z bogatą partnerką jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	212
Tabela 318. Łatwość uzyskania mieszkania komunalnego lub socjalnego jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	213
Tabela 319. Podjęcie nauki i szkolenia jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	213
Tabela 320. Powrót do rodziny i wspólne ponoszenie kosztów utrzymania jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	214
Tabela 321. Większa przebojowość w życiu jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	214
Tabela 322. Szczęście jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	215
Tabela 323. Wyjście z nałogu jako czynnik umożliwiający wyjście z bezdomności w opinii bezdomnych a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	215
Tabela 324. Złożenie przez bezdomnych wniosku o przydział mieszkania w czasie trwania bezdomności	216
Tabela 325. Złożenie przez bezdomnych wniosku o przydział mieszkania podczas bezdomności a wiek bezdomnych (w %)	216
Tabela 326. Złożenie przez bezdomnych wniosku o przydział mieszkania podczas bezdomności a czas jej trwania (w %)	217
Tabela 327. Złożenie przez bezdomnych wniosku o przydział mieszkania podczas bezdomności a fazy jej trwania (w %)	217
Tabela 328. Złożenie przez bezdomnych wniosku o przydział mieszkania podczas bezdomności a źródło utrzymania (w %)	218
Tabela 329. Złożenie przez bezdomnych wniosku o przydział mieszkania podczas bezdomności a miejsce ich najczęstszego noclegu (w %)	219
Tabela 330. Podejmowanie przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności (w %)	219
Tabela 331. Szukanie pracy, uczestniczenie w szkoleniach zawodowych, uzyskanie uprawnień do renty lub emerytury jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a wiek bezdomnych (w %)	220
Tabela 332. Szukanie pokoju do wynajęcia, mieszkania na stałe, wyrobienie dowodu osobistego, podjęcie leczenia uzależnienia jako działania podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a wiek bezdomnych (w %)	221
Tabela 333. Szukanie mieszkania na stałe jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %)	221

Tabela 334. Wyrobienie dowodu osobistego jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	222
Tabela 335. Uzyskanie prawa do renty lub emerytury jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	223
Tabela 336. Podjęcie leczenia uzależnienia jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	223
Tabela 337. Szukanie pracy jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	224
Tabela 338. Uczestniczenie w szkoleniach zawodowych jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	224
Tabela 339. Szukanie pokoju do wynajęcia jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	225
Tabela 340. Szukanie pracy, uczestniczenie w szkoleniu zawodowym, szukanie pokoju do wynajęcia jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a cykliczność bezdomności (w %).....	225
Tabela 341. Szukanie mieszkania na stałe, wyrobienie dowodu osobistego, uzyskanie uprawnień do renty lub emerytury, podjęcie leczenia uzależnienia jako działanie podejmowane przez bezdomnych w celu wyjścia z bezdomności a cykliczność bezdomności (w %).....	226
Tabela 342. Przyczyny niepodejmowania przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności.....	226
Tabela 343. Stan zdrowia, uzależnienia, małe szanse na uzyskanie mieszkania i pracy jako przyczyny niepodejmowania przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności a wiek bezdomnych (w %).....	227
Tabela 344. Stan zdrowia, uzależnienia, małe szanse na uzyskanie mieszkania i pracy jako przyczyny niepodejmowania przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności a poziom wykształcenia (w %).....	228
Tabela 345. Stan zdrowia jako przyczyna niepodejmowania przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %).....	228
Tabela 346. Uzależnienie od alkoholu lub narkotyków jako przyczyna niepodejmowania przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %).....	229
Tabela 347. Małe szanse na uzyskanie mieszkania jako przyczyna niepodejmowania przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności a czas i fazy jej trwania (w %).....	229
Tabela 348. Małe szanse na uzyskanie pracy jako przyczyna niepodejmowania przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności a czas i fazy jej trwania (w%).....	230
Tabela 349. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie.....	230
Tabela 350. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a wiek bezdomnych (w %).....	231
Tabela 351. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a czas trwania bezdomności (w %).....	231
Tabela 352. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a fazy trwania bezdomności (w %).....	231
Tabela 353. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a cykliczność trwania bezdomności (w %).....	232
Tabela 354. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a spożywanie alkoholu w czasie trwania bezdomności (w %).....	232
Tabela 355. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a zażywanie narkotyków w czasie trwania bezdomności (w %).....	233
Tabela 356. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a odbywanie kary pozbawienia wolności w czasie trwania bezdomności (w %).....	233
Tabela 357. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a chęć powrotu do miejsca zamieszkania przed powstaniem bezdomności (w %).....	234
Tabela 358. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a poszukiwanie pracy w okresie bezdomności (w %).....	234
Tabela 359. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a identyfikacja z grupą bezdomnych (w %).....	235
Tabela 360. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a ich poglądy na sposób na życie (w %).....	235
Tabela 361. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a źródła utrzymania podczas bezdomności (w %).....	236
Tabela 362. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności (w %).....	236
Tabela 363. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a rodzaj pomocy, z której korzystają (w %).....	237
Tabela 364. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a oczekiwana przez nich pomoc (w %).....	238

Tabela 365. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a złożenie wniosku o przydział mieszkania w czasie trwania bezdomności (w %).....	239
Tabela 366. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a podejmowanie przez nich działań prowadzących do wyjścia z bezdomności (w %).....	239
Tabela 367. Posiadanie przez bezdomnych planów na dalsze życie a czynniki umożliwiające według bezdomnych wyjście z bezdomności (w %).....	241
Tabela 368. Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania	241
Tabela 369. Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a wiek, wykształcenie bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	242
Tabela 370. Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a spożywanie alkoholu lub zażywanie narkotyków w czasie trwania bezdomności (w %).....	243
Tabela 371. Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a poszukiwanie przez nich pracy w okresie bezdomności (w %).....	244
Tabela 372. Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a ich stosunek do pracy zawodowej (w %).....	244
Tabela 373. Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a ich poglądy na sposoby na życie (w %).....	245
Tabela 374. Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a zakres działań podejmowanych przez nich w celu przeciwdziałania bezdomności (w %).....	245
Tabela 375. Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a źródła utrzymania podczas bezdomności (w %).....	246
Tabela 376. Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a miejsce najczęstszego noclegu podczas bezdomności (w %).....	246
Tabela 377. Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a złożenie wniosku o przydział mieszkania w czasie trwania bezdomności (w %).....	247
Tabela 378. Poglądy bezdomnych na możliwości systematycznego pokrywania przez nich kosztów utrzymania własnego mieszkania a czynniki umożliwiające wyjście z bezdomności w ich opiniach (w %).....	247
Tabela 379. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności.....	248
Tabela 380. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a wiek, wykształcenie bezdomnych, czas trwania i fazy bezdomności (w %).....	248
Tabela 381. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a cykliczność bezdomności, uznawanie się za bezdomnego, poczucie przystosowania, samoocena stanu zdrowia (w %).....	250
Tabela 382. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a spożywanie alkoholu, zażywanie narkotyków, odbywanie kary, posiadanie meldunku, chęć powrotu do dawnego mieszkania w czasie trwania bezdomności (w %).....	251
Tabela 383. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a poszukiwanie pracy przez bezdomnych w czasie trwania bezdomności (w %).....	252
Tabela 384. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a stosunek bezdomnych do pracy zawodowej (w %).....	252
Tabela 385. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a identyfikacja z grupą bezdomnych, odczucia, poglądy, poczucie odpowiedzialności za swoje życie (w %).....	253
Tabela 386. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a źródła utrzymania podczas bezdomności (w %).....	254
Tabela 387. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a miejsce najczęstszego noclegu podczas trwania bezdomności (w %).....	255
Tabela 388. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a rodzaj pomocy, z której korzystali bezdomni (w %).....	255
Tabela 389. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a złożenie wniosku o przydział mieszkania w czasie trwania bezdomności (w %).....	256
Tabela 390. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a podejmowanie przez bezdomnych działań prowadzących do wyjścia z bezdomności (w %).....	257
Tabela 391. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a czynniki umożliwiające wyjście z bezdomności (w %).....	258

Tabela 392. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a posiadanie planów na dalsze życie (w %)	259
Tabela 393. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a ich poglądy na możliwość systematycznego pokrywania kosztów utrzymania własnego mieszkania (w %)	259
Tabela 394. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a chęć wędrowania, przemieszczania się (w %)	260
Tabela 395. Poglądy bezdomnych na możliwości wyjścia z bezdomności a oczekiwana przez nich pomoc (w %)	260

PROGRAM OPERACYJNY KAPITAŁ LUDZKI

PRIORYTET VII: Promocja integracji społecznej

DZIAŁANIE 7.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE 7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna

osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

Projekt „Bezdomność na Mazowszu” był realizowany w latach 2008–2013. Jego celem badawczym było wypracowanie modelu diagnostycznego sytuacji bezdomnych oraz analiza funkcjonowania mazowieckich organizacji pozarządowych i ośrodków pomocy społecznej działających na rzecz bezdomnych jako podmiotów regionalnej polityki społecznej, ocena efektywności udzielanej pomocy bezdomnym oraz ocena współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi a ośrodkami pomocy społecznej. W tym ujęciu cel poznawczy wiąże się z celem aplikacyjnym realizowanym poprzez formułowanie wskazań dla działalności praktycznej, m.in. wypracowania rozwiązań współpracy oraz tworzenia wspólnych gminnych strategii integracji i rozwiązywania problemów społecznych. W ramach projektu zrealizowano badania obejmujące:

- wywiady kwestionariuszowe z 26 pracownikami socjalnymi zatrudnionymi w mazowieckich organizacjach pozarządowych wspierających osoby bezdomne;
- wywiady kwestionariuszowe z 330 pracownikami mazowieckich ośrodków pomocy społecznej;
- wywiady kwestionariuszowe z 703 bezdomnymi mężczyznami przebywającymi w mazowieckich placówkach dla bezdomnych;
- 34 fokusy, w których uczestniczyło 211 kierowników ośrodków pomocy społecznej i organizacji pozarządowych (badanie przeprowadzono na terenie 31 mazowieckich powiatów).

W ramach projektu powstały dwa raporty. Pierwszy autorstwa prof. Danuty Piekut-Brodzkiej pt. „Bezdomność na Mazowszu”, drugi autorstwa mgr. Mariusza Pawłowskiego i dr. Piotra Brody-Wysockiego pt. „Działania podejmowane przez ośrodki pomocy społecznej i organizacje pozarządowe na rzecz bezdomnych w województwie mazowieckim”.

Instytut Pracy i Spraw Socjalnych od 50 lat jest placówką naukowo-badawczą, podejmującą problemy pracy i polityki społecznej w sposób interdyscyplinarny. Wysoka pozycja naukowa IPiSS to efekt myśli grona wybitnych profesorów oraz konsekwentnego realizowania celu – stałego dostosowywania kierunków prac badawczych do bieżących potrzeb polityki społeczno-gospodarczej Polski. Wyniki prac instytutu są upowszechniane w formie książek, artykułów, wywiadów, konferencji naukowych, seminariów oraz głosów w dyskusjach i debatach społecznych.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IPiSS

Mazowsze.
serce Polski

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

